Eduard Petiška

STARE GRŠKE BAJKE

Kazalo

Prometej 5
Vesoljni potop 11
Faeton 16
Orfej 20
Ustanovitev mesta Tebe 27
Pentej 32
Midas 37
Tantal 42
Pelop 45
Nioba 51
O zlatem runu 55
Jazon in Medeja 62
Heraklej 80
Perzej 103
Dedal in Ikar 116
Tezej 122
Sizif 131
Belerofont 135
Ojdip in Antigona 140
Filemon in Baucis 155
Eros in Psihe 160
Giges in čarobni prstan 174
Trojanska vojna 181
Orest 194
Odisejeva popotovanja 203

Zadnja prigoda, ki ni niti pravljica niti pripovedka 250

Eduard Petiška: STARE GRŠKE BAJKE — Prevedla Kristina Brenkova — Ilustriral Václav Fiala — Lektorirala Mojca Mihelič — Izšlo v Cicibanovi knjižnici — Ureja Niko Grafenauer — Grafično uredila Vlasta Zagorski — Založila Mladinska knjiga — Za založbo Ivan Bizjak — Natisnila Tiskarna Ljudske pravice, Ljubljana

Prometej

Sinji nebeški obok se je zrcalil v vodah in vode so bile polne rib. Po zraku so letale jate ptic in na zemlji so se po livadah pasle črede ovac. A ni bilo človeka, da bi varoval črede, da bi lovil ribe in da bi prisluškoval ptičjim spevom.

Le Prometej, potomec božanskega rodu Titanov, je žalostno blodil po zemlji in zaman iskal živo bitje, ki bi mu bilo podobno po obličju in vzravnani hoji.

Zagledal se je v ilovico in videl, da daje življenje travam, zeliščem in drevju; zazrl se je v gosti deževni pajčolan, ki je padal na zemljo, in videl, da voda ohranja življenje v naravi, kajti povsod tam, kjer ni deževalo, so drevesa in grmovje umirali in širila se je pustinja.

Tako je Prometej spoznal moč zemlje in vode. Zamesil je ilovico z deževnico in izoblikoval kip, ki je bil podoben bogovom. Palada Atena, boginja jasnega razuma in modrosti, je mrtvemu kipu vdahnila duha in siva ilovica je zardela, v nji je začelo utripati srce in dotlej negibne roke in noge so se zganile. Tako je Prometej napravil prve ljudi.

Dolgo ljudje niso vedeli, čemu naj uporabljajo duha — dar Palade Atene. Živeli so kot otroci. Gledali so, ne da bi prepoznali, poslušali, ne da bi razumeli, hodili so po zemlji kot v sanjah. Niso znali žgati opeke ne tesati tramov, niso znali graditi hiš. Kot mravlje so gomazeli po zemlji in po temnih koteh votlin pod zemljo. Saj niso vedeli niti tega, da se pomlad srečuje s poletjem, poletje z jesenjo in jesen z zimo.

Tedaj se je Prometej podal med ljudi: učil jih je graditi hiše, učil jih je brati, pisati in šteti, učil jih je spoznavati naravo. Naučil je ljudi zapregati živino v jarme in delati vozove, da jim ne bi bilo več treba nositi bremen na hrbtih. Pokazal jim je, kako se grade ladje in kako jadra olajšajo delo veslačem. Vodil jih je v globino zemlje za skritimi zakladi. Baker, železo, zlato in srebro so pod marljivimi rokami rudarjev zapuščali podzemeljska ležišča.

Ljudje prej niso poznali zdravil, niso vedeli, kaj jim koristi in kaj škodi. Prometej pa jim je svetoval, kako naj mešajo zdravilne masti in zdravilne napitke. Strmečim ljudem je razodel vse umetnije in ljudje so se vseh vneto učili.

Bogovi, zbrani na Olimpu, gori bogov, so nezaupljivo opazovali, kako se človeški rod na zemlji uči od Prometeja dela, znanosti in umetnosti. Posebej vladar vseh bogov Zeus je postajal od dne do dne čemernejši. Poklical je Prometeja in mu dejal:

»Naučil si ljudi delati in misliti, nisi pa jih še dodobra naučil, kako morajo častiti bogove, kako jim morajo žrtvovati, kako se jim morajo pokoravati. Saj vendar veš, da je odvisno od bogov, ali bo letina bogata ali revna, ali bo po zemlji pustošila kuga ali se bo sončila v blagostanju. Nad človeškimi usodami vladajo bogovi in tudi jaz mečem bliske, kamor hočem. Pojdi k ljudem in jim povej, naj nam žrtvujejo, preden jih doseže naša jeza.«

»Ljudje bodo bogovom prinesli darove,« je odgovoril Prometej, »ti, Zeus, pa pojdi in izberi, kaj morajo darovati.«

Prometej je ubil bika in skril meso pod bikovo kožo, nanjo pa položil želodec. Na drugi kup je zložil kosti in jih pokril z mastjo, tako da jih ni bilo videti. Kup kosti, pokritih z maščobo, je bil videti večji in tudi boljši. Komaj je vse pripravil, že je Zeus začutil prijetni vonj pripravljenih darov in se z neba spustil na zemljo k Prometeju.

Prometej je zagledal Zeusa in zaklical:

»Bogovi, izberite si kup, ki vam je ljubši. Kar si boš, vladar bogov, izbral, to vam bodo umrljivi ljudje žrtvovali.«

Zeus je spoznal, da ga hoče Prometej prevarati. Vendar ni pokazal svoje jeze, nalašč je izbral kup, ki je bil pokrit z bleščečo maščobo.

Prometej je smehljaje se stopil h kupu in odgrnil mast. Prikazale so se gole kosti. Ko pa je odgrnil bikovo kožo na drugem kupu, je zadišalo sveže meso. Od takrat so žrtvovali ljudje bogovom maščobo in kosti, meso pa so obdržali zase.

Zeus se je hotel maščevati Prometeju za njegovo predrznost. Sklenil je, da bo ljudem vzel ogenj. Pripadel jim je boljši del — meso, naj torej jedo surovo. Vladar bogov je takoj naročil oblakom, naj z nalivi pogase vsa ognjišča. Divji veter je razmetal žgoči pepel in ga odnesel v morje. Tako so ljudje izgubili ogenj, ki so ga nujno potrebovali za življenje in delo. Niso mogli peči kruha ne kuhati, kovačnice so samevale in delavnice so bile prazne. V hladnih dneh in mrzlih nočeh se ljudje niso mogli nikjer ogreti.

Prometej je videl nesrečo, ki je prizadela ljudi, čutil je z njimi in jih ni zapustil. Vedel je, da v Zeusovi palači podnevi in ponoči plapola svetel ogenj. Zato se je v nočni temi prikradel na goro Olimp k zlati palači vladarja bogov. Po tihem, ne da bi ga kdo opazil, je vzel malo ognja z Zeusovega ognjišča, ga skril v votlo palico in se z njim veselo vrnil k ljudem. Prinesel jim je, česar so si tako zelo želeli.

Spet so vzplapolali ognji na ognjiščih in v delavnicah in vonjave kuhanih jedi in pečenega mesa so se dvigovale proti nebu. Dotaknile so se nosu vladarja bogov. Zeus je pogledal na zemljo in opazil dim, ki se je valil iz dimnikov. Pobesnel je, kot pobesne le bogovi. Takoj je namenil ljudem novo kazen.

Poklical je k sebi boga Hefajsta. Ta je bil priznan umetnik.

Živel je pod kadečimi se vulkani, kjer je imel svoje delavnice. Zeus je ukazal Hefajstu, naj mu naredi kip prelepe mladenke. Hefajst je ubogal, in kmalu je stal pred Zeusom kip lepotice, kakršne svet še ni videl. Boginja Atena jo je pokrila s prekrasno tenčico, ji nadela belo oblačilo in bleščeč pas; Afrodita, boginja lepote, ji je dala nadzemeljsko milino, Hermes, božji poslanec, pa ji je daroval živo besedo in mil, vabljiv glas. Potem ko so jo vsi obdarili, ji je Zeus položil v roko zlato skrinjico, deklico pa poimenoval Pandora — z vsem obdarjena. Prekanjeni Hermes je odvedel Pandoro na zemljo k Prometejevemu bratu Epimeteju.

Prometej je često svaril brata, naj ne sprejme nikakršnih darov od bogov. Toda ko je Epimetej zagledal prelepo Pandoro, je pozabil na vsa darila in na vse nasvete. Vljudno je sprejel v svoj dom dekle in njeno zlato skrinjico. Radoveden je bil, kaj mu bogovi pošiljajo v skrinjici in poprosil je deklico, naj dvigne pokrov. Pandora je ustrežljivo odprla skrinjico. S cviljenjem, stokanjem, javkanjem in tarnanjem so iz zlate skrinjice zletele bolezni, bolečine, siromaštvo in strasti, zakrožile so nad hišo in se nato razpršile po svetu, kjer dotlej še niso poznali tega zla. Tudi Pandora se je prestrašila in je urno spet zaprla pokrovec. A zlo je že zletelo iz skrinjice in le še upanje je ostalo v njej. Bolezni in strasti so upanje potlačile prav na dno, zato se ga je le malo izmuznilo v svet. Bolezen in siromaštvo sta se naselila po človeških bivališčih in za petami jima je sledila smrt. Bolečine in težke misli so budile ljudi iz spanca in hude sanje so jih tiščale v prsih. Le upanja, upanja je bilo malo med ljudmi. Skoraj vse je ostalo ujeto v Pandorini skrinjici.

Zeusova jeza se je znesla tudi nad Prometejem. Vladar bogov je poslal Hefajsta in njegove pomočnike, naj prikujejo upornega Prometeja z najtežjimi in najtrdnejšimi verigami k visoki skali na pogorju Kavkaza.

Hefajst je le nerad ubogal ukaz vladarja bogov, vendar je prikoval Prometeja k skali tako tesno, da se ni mogel niti pripogniti. Tako je Prometej visel med nebom in zemljo visoko nad prepadi, po katerih so se valile raztrgane megle, toda pokoril se ni in ni prosil Zeusa za milost.

Ko je Zeus videl, da Prometej ne prosi za usmiljenje in da pogumno prenaša svojo usodo, je poslal na Kavkaz velikanskega orla. Vsako jutro je orel priletel k vklenjenemu Prometeju, mu z ostrim kljunom iztrgal jetra iz telesa in jih požrl in vsako noč so

Prometeju jetra spet zrasla. Pa vendar se Prometej ni uklonil, čeprav ga je Zeus za vekomaj obsodil na tako trpljenje.

Po stoletjih, ki jih je Prometej preživel v mukah in osamljenosti, je Zeusov sin Heraklej na poti za zlatimi jabolki v vrt Hesperid zagledal junaka, prikovanega h kavkaški skali. Pravkar je priletel orel, da bi se nasitil. Heraklej je odložil kij, napel lok in z eno puščico ubil ptico roparico. Potem je zdrobil Prometejeve okove in mu podaril svobodo. Da pa bi bilo Zeusovi jezi zadoščeno in da bi se izpolnilo njegovo prekletstvo, je moral Prometej nositi železen prstan, v katerega je bil vkovan košček kamna iz kavkaške skale. Tako je bil Prometej za zmeraj priklenjen, kot je to določil Zeus.

Od takrat nosijo ljudje v spomin na Prometejevo dejanje prstane s kamni. Nosijo jih še danes, čeprav so že zdavnaj pozabili na Prometeja, ki se ni hotel pokoriti bogovom in je tudi v nesreči ostal zvest ljudem.

Vesoljni potop

Zeusu, vladarju bogov, je prišlo na ušesa, da se je med ljudmi razpasla pokvarjenost in da se niti pred zločinom ne ustavijo. Dejal si je, da bo stopil na zemljo in se na lastne oči prepričal, ali ljudje res kradejo in se pobijajo med seboj, ali res cenijo laž bolj kot resnico in se posmehujejo bogovom.

Povsod na svoji poti je žalosten in ogorčen spoznaval, da so ljudje še slabši, kot so dale slutiti govorice: drug drugemu so kradli in si pri tem lagali v obraz, gostitelji so napadali svoje goste v spanju in jih pobijali, otroci so komaj čakali na smrt svojih staršev in se veselili dediščine, žene so kuhale strup svojim možem in brat je bratu stregel po življenju. Zeus se je boljše počutil v samotnih skalnatih pokrajinah kot pa med ljudmi po mestih in vaseh.

Nekega večera je prišel Zeus v palačo arkadijskega kralja, Likaona po imenu. Ljudje so, videč, da se bliža bog, pričeli moliti, kralj Likaon pa se jim je posmehoval. Bomo videli, si je mislil, ali je tale popotnik zares bog, preizkusil ga bom.

V palači je imel za talce može iz plemena Molos. Ubil je enega izmed njih in ga ukazal skuhati. Ko bi se popotnik nasitil človeškega mesa in trdno zaspal, je nameraval Likaon ubiti tudi njega.

Služabniki so postregli Zeusa, na mizo so mu prinesli meso in kadeče se prikuhe. Ob pogledu na strašno gostijo, ki mu jo je pripravil kralj, je Zeus zagorel v gnevu.

Na palačo zločinskega kralja je vrgel blisk in oglušujoč grom

se je razlegel po vsem kraljestvu. Od vsepovsod so švignili ognjeni plameni in požrešno požrli kraljevo premoženje. Likaon je v smrtnem strahu planil iz gorečega doma, da bi zbežal pred Zeusovo jezo. V nemi grozi je odpiral usta, in ko se mu je slednjič le povrnil glas, se mu je namesto krika iztrgalo iz ust tuleče zavijanje. Padel je na vse štiri, roke in noge in vse telo mu je začela obraščati dlaka, obraz se mu je začel daljšati. Likaon se je spremenil v krvoločnega volka! Od takrat zasleduje črede, ki se pasejo po dobravah, in oči se mu iskrijo prav tako divje kot takrat, ko je bil še kralj.

Zeus se je vrnil v nebo in sklical bogove. Prihiteli so po Rimski cesti do marmornate palače, v kateri je na prestolu sedel Zeus, ves besen in zamišljen. Komaj so se zbrali, že je zagrmel glas njihovega vladarja. Pripovedoval jim je, kaj je videl in doživel na zemlji.

»Eno palačo sem že spremenil v prah in pepel,« je dejal, »toda kaznovati moram vse človeštvo. Hotel sem sežgati zemljo v ognju svojih bliskov, vendar sem se bal, da ne bi tolikšen požar zajel tudi ozračja in vesoljnega neba. Saj poznate prerokbo, da bo prišel čas, ko bodo vzplameneli zemlja, morje in nebo in bo ves svet uničen v plamenih. Zato bom poslal na zemljo potop in tako očistil obličje zemlje od sprijenega in ničvrednega človeškega rodu.«

Na Zeusov ukaz so zaprli v votline severni veter in vse vetrove, ki razganjajo oblake, ter spustili južni veter. Južni veter je zamahnil s težkimi vlažnimi krili in vzletel. Na čelu mu je visela gosta megla in iz sivih brk mu je tekel dež, z desnico je trgal in ožemal temne oblake in zlival iz njih deževne plohe.

Zeusu pa je priskočil na pomoč še njegov brat, bog voda Pozejdon. Sklical je bogove rek in jim ukazal, naj vsi tokovi prestopijo bregove, podro nasipe in z valovi preplavijo človeška bivališ-

ča. In res so se rečne vode privalile iz strug, potopile vasi in mesta, se razlile čez žito, vinsko trto in drevje, prekrile hišne strehe in kmalu tudi najvišje stolpe.

Ljudje so se poskušali reševati s plavanjem, toda ostri udarci deževnih nalivov so jih hitro izčrpali in le redkim se je posrečilo,

da so dosegli vrhove gora; toda voda je kmalu poplavila tudi gorske vrhove in potegnila ljudi v globine neizmernega morja. Spet drugi so se vkrcali v čolne in barke in se z razpenjenimi valovi bojevali za golo življenje; raztreščili so se ob skalnatih čereh, ki so bile še do nedavna grebeni najvišjih gorovij. Globoko pod vodo so radovedne ribe plavale med drevesnimi krošnjami in se razgledovale po hišah in templjih, skozi katerih okna in vrata je vdrlo razjarjeno valovje.

Jeleni, merjasci in volkovi so se zaman upirali valovom in po gozdovih so se naselili delfini. Vsa zemlja se je spremenila v morje. Ptice so utrujene popadale v vodo, saj se niso imele kje spočiti. Kogar niso požrli valovi, je umrl od lakote.

V pokrajini Focidi se je nad vodno planjavo dvigala samo še gora Parnas. Proti njej je zaplul čolnič, v katerem sta veslala Devkalion, Prometejev sin, in njegova žena Pira. Prometej ju je vseskozi varoval in jima dal trden čoln.

Ko je Zeus videl, da sta od vseh ljudi ostala živa le še Devkalion in Pira, pravična, poštena in bogaboječa človeka, je razgnal oblake in pokazal nebu zemljo in zemlji nebo. Tudi Pozejdon je odložil svoj trizob, s katerim je burkal morje, poklical je svojega sina Tritona in mu ukazal, naj zatrobi na velikansko školjko. Triton je tako glasno zatrobil na školjko, da je njen glas zadonel prek vsega sveta. Vode so se pričele umikati, reke so se povrnile v svoje struge in morje se je umaknilo za bregove.

Devkalion in Pira sta pristala na gori Parnas, vrgla sta se na kolena in se zahvalila bogovom za rešitev. Nato sta se ozrla okoli sebe. Povsod sta videla le opustošeno zemljo. Na vejah gozdnih dreves je viselo blato in krajina je bila tiha, brez življenja.

Devkalion je vzdihnil:

»Ostala sva sama od vsega človeštva. Kaj naj počneva? Ko bi mogel kot moj oče Prometej dati ilovici človeško podobo in ji vdihniti življenje!«

Solznih oči sta Devkalion in Pira molila na stopnicah napol razpadlega, z mahom poraslega templja boginje Temide, Prometejeve matere. Prosila sta jo, naj jima pomaga obuditi življenje na mrtvi zemlji. Ganjena boginja jima je svetovala:

»Pojdita iz templja, zakrijta si obraz in mečita si za hrbet kosti velike matere.«

Devkalion in Pira sta zamišljena odšla iz templja. Nista mogla

razumeti, čemu boginja zahteva od njiju, naj motita mir umrlih prednikov. Dolgo sta premišljevala. Tedaj se je Devkalion nenadoma domislil, da je velika mati boginja zemlja.

»Zemlja je velika mati nas vseh,« je dejal, »in kosti velike matere morejo biti le kamni v ilu.«

Čeprav je dvomil, da bi kamenje moglo oživiti obličje zemlje, sta s Piro vseeno nabrala polni naročji kamnov in si jih zmetala za hrbet. Zgodil se je čudež. Komaj so kamni padli na tla za njima, so jeli izgubljati svojo trdoto. Kar je bilo v njih voljnega, je postalo meso in začelo dobivati človeško podobo. Kar je bilo v njih trdega in neodjenljivega, se je spremenilo v kosti. Po prej kamnitih žilah se je začela pretakati kri. Kamni, ki si jih je vrgel čez glavo Devkalion, so postali možje, kamni, ki jih je metala Pira, so se spremenili v žene.

Tako je nastal nov človeški rod, žilav pri delu in odporen proti stiskam in nadlogam. Iz kamenja je izšel in bil je neuklonljiv in trden kot kamen.

Faeton

Mladi Faeton je nekega dne jokaje pritekel k svoji materi.

»Nihče mi ne verjame, da je moj oče bog,« je vzkliknil. »Dečki, s katerimi sem se igral, so se mi smejali. Da se le baham, so mi rekli.«

Mati ga je objela in tolažila.

»Tvoj oče, sinek, je zares bog. Le poglej navzgor, k nebu. Sonce, ki gori, sveti in žari na nebu, je tvoj oče. Vidi, kako se igraš z dečki, kako se kopaš v reki, vidi vse, kar se dogaja na zemlji. Tvoj oče je Helios, bog sonca.«

Faeton je pogledal k nebu in stožilo se mu je po očetu.

»K njemu bom šel, rad bi ga obiskal,« je rekel materi.

Mati mu ni branila.

»Le pojdi,« ga je pobožala po laseh, »gotovo bi te rad videl. Iti moraš naravnost proti vzhodu, dokler ne boš prišel do visoke skale. Na skalo pelje stezica in na koncu steze se na vrhu skale dviga sončni grad tvojega očeta Helia.«

Nestrpni Faeton se je urno pripravil in se podal na pot. Hodil je in hodil, kar naprej proti vzhodu, dokler ni prišel do visoke skale. Grad sončnega boga se je bleščal že od daleč in visoki zlati stebri, ki so ga podpirali, so plapolali k nebu kot plameni. Dvokrilna grajska vrata, stesana iz srebrnih žarkov, so Faetonu osvetljevala pot, čeprav se je na zemljo pod visoko skalo že zdavnaj spustila noč.

Faeton je vstopil v bleščeči grad in zalila ga je slepeča bleščava, da je obstal in priprl oči. Sredi dvorane je sedel bog Helios na

prestolu, okrašenem z dragocenimi kamni. Okoli njega so stali Ure, Dnevi, Mesci, Leta in Stoletja. Ko so se fantu oči malo privadile na bleščanje in žarenje, je ob očetovem prestolu zagledal štiri nenavadne postave. Prva je bila smejoča se mlada Pomlad z venčkom v laseh, drugo je bilo Poletje z vencem žitnega klasja, tretja, Jesen, polita z grozdnim sokom in četrta sivolasa in razkuštrana Zima. Po gradu je zazvenel glas boga Helia, kot da bi zadonel zvon:

»Pozdravljam te, sin Faeton. Kaj te je privedlo k meni?«

»Na zemlji se mi posmehujejo, da lažem in se baham, da moj oče le ni nikakršen bog. Prosim te, če moreš, dokaži vsem, da sem zares tvoj sin.«

Helios je snel z glave bleščeče žarke, poklical Faetona bliže pa ga objel in poljubil.

»Moj sin si, Faeton,« je rekel, »in to bom tudi dokazal. Zaželi si, karkoli hočeš, in izpolnil ti bom željo.«

Faeton se je ponosno nasmejal:

»Vem, da se sleherni dan voziš čez nebo od vzhoda na zahod v zlatem vozu, ki ga vlečejo čudežni konji. Želim si, da bi lahko enkrat vozil sončni voz.«

Helios se je prestrašil in obžaloval svojo obljubo.

»Le tega ne,« je prigovarjal sinu. »Zaželi si kaj drugega. Mlad si še in divjih konj ne boš mogel brzdati. Sončni voz mora prevoziti hudo pot. Zjutraj se vzpne navkreber po nebu, in ko pride do zenita, se ob pogledu z opoldanske višine še meni zvrti v glavi. Nato se pred vozom cesta prevrne strmo navzdol proti morskim valovom. Imeti moraš silno roko, da voz s konji in voznikom ne strmoglavi v strašno globino.«

Naj je sončni bog govoril, kar je hotel, Faetona ni in ni mogel pregovoriti; tako divje je bilo njegovo hrepenenje, da bi prijate-

ljem in vsem ljudem na zemlji dokazal, da je sončev sin. In bog ni mogel prelomiti svoje obljube.

Helios je vzdihnil, objel sina okoli ramen in ga odvedel k zlatemu vozu, ki je žarel s slepečo svetlobo. Medtem ko je Faeton obstrmel nad čudovitim prizorom, je Jutranja zarja odprla škrlatna vrata na Vzhodu in pokazala se je rožno sijoča dvorana. Noč se je spustila v beg pred svitom, bil je čas, da bog zapreže ognjevite konje pred sončni voz.

Helios je natrl Faetonova lica s čudodelnim mazilom, da bi mu zavaroval obraz pred pripeko in mu dal poslednji nasvet:

»Dragi sin, ker ti ne morem preprečiti nevarne vožnje, bodi vsaj previden, kajti če boš vozil previsoko, boš zažgal nebo, če boš vozil prenizko, boš zažgal zemljo. Zato se drži v sredi med nebom in zemljo. Ne uporabljaj biča, kajti konji drvijo sami. Cesto boš zlahka našel, saj boš videl sledove mojega voza, drži se jih.«

Faeton je prikimaval, ne da bi sploh poslušal očetove besede. Pognal se je na sončni voz, zgrabil vajeti in v diru radostno planil iz očetovega gradu. Bleščeči voz je raztrgal meglo in pod kopiti sončnih konj se je zaiskril zrak.

Sprva so konji dirjali po znani poti, da so Faetonu kar lasje vihrali okoli glave, potem pa so začutili, da jih vodi tuja, šibka roka in da je sončni voz lažji kot ponavadi. Iztrgali so se oblasti mladega voznika in skočili iz privajenih kolesnic. V viharni vožnji so premetavali voz in se poganjali, kakor je naneslo.

Z nebesnih višin je prestrašeni Faeton pogledal na zemljo. Globoko pod njim so ležale gore, reke in mesta, ožarjeni s svetlobo sončnega voza. Faeton je zadrgetal in lotevala se ga je omotica. Povodci so mu zdrsnili iz rok in padli na konjske hrbte. Konji so se vzpeli, se zdaj zaganjali k zvezdam, zdaj spet strmoglavljali skozi mračne oblake proti zemlji.

Kjerkoli se je sončni voz približal zemeljski površini, je izbruhnil požar. Zemlja se je izsušila in zaprasketala, v prsti so zazijale črne razpoke. Kralj podzemeljskih globin je prestrašen gledal svetlobo, ki se je skozi razpokano zemeljsko skorjo razlivala v njegovo kraljestvo večne teme. Trava, žito in drevesa so goreli, mesta so se spreminjala v pepel. Reke so sikajoč izparevale, razbeljene gore so razpadale v prah. Povsod razdejanje na goreči zemlji. Ko je sončni voz zdrvel nizko čez Afriko, je mnogim ljudstvom potemnela polt in nastale so velikanske puščave. Morje je vrelo in ribe so se skrivale na dno. Trpeča Zemlja je poprosila vladarja bogov Zeusa, naj jo reši trpljenja. Zeus je uslišal prošnjo matere Zemlje, vrgel je blisk in pahnil Faetona s sončnega voza. Konji so se splašili, se strgali z ojesa in oddivjali po svoje, voz z nezavestnim Faetonom pa je skozi razbeljeno ozračje padel na Zemljo. Mrtvega Faetona so našle vodne vile in ga pokopale. Oče Helios si je v globoki žalosti zagrnil obraz in sredi dneva je zemljo zagrnila noč, ožarjena le s požari, ki so švigali proti nebu.

Faetonova mati je dolgo potovala po svetu in iskala grob svojega sina. Ko ga je našla, je jokaje objemala prst, pod katero je ležal njen otrok. Tudi Faetonove sestre je prevzela velika žalost. Tarnale in jadikovale so cele mesece. Nenadoma so začutile, da se ne morejo premakniti z mesta, da so jim noge prirasle k tlom. V žalosti so si ruvale lase, a namesto las jim je pod prsti šuštelo listje. Mati jih je hotela obvarovati in je trgala z njih brsteče mladike. Iz svežih ran so privrele solze in se na soncu strdile v jantar. Od žalosti so se Faetonove sestre spremenile v jelše.

Sončni bog še danes žaluje za svojim sinom. Zvečer, ko sonce zaide, kanejo iz zvezd, srebrnih oči neba, solze. Ljudje jim pravijo rosa.

Orfej

V grški deželi Trakiji je pred davnimi leti živel sloviti pevec Orfej. Igral je na liro in ob tem je znal tako lepo peti, da je očaral vse in vsakogar. Še ptice so obmolknile, da bi poslušale njegove pesmi, in živali so zapuščale gozdove in mu sledile. Volk je tekel ob ovnu, lisica z zajcem in nihče ni pomislil, da bi koga napadel. Kače so lezle iz lukenj in poslušale in kamenje se je umikalo s poti pred Orfejevo pesmijo. Reke so se ustavljale ob njegovih spevih in ribe so priplavale na gladino, da bi slišale njegove pesmi.

Ljudje so ga poslušali, se smejali ob njegovih poskočnicah in jokali ob žalostinkah. Ob Orfejevem petju so pozabili na svoje skrbi, pustili so svoje delo in se predali čudežni glasbi. Še bogovi so prihajali v kraje in na gostije, kjer je pel Orfej. Po Rimski cesti so se spuščali na zemljo in sledili njegovemu glasu.

Tudi vodne vile Najade so se dvignile iz valov, kakor hitro so zaslišale Orfejev spev. Orfej se je zaljubil v eno izmed njih, odvedel jo je domov in se z njo poročil. Ime ji je bilo Evridika in bila je čarobna kot Orfejeva pesem. Vendar sta le kratek čas srečno živela skupaj. Nekega dne je moral Orfej z doma in Evridika je ostala sama. V osamljenosti se ji je stožilo po mehkih zelenih livadah, kjer izvirajo studenci in potoki. Mislila in mislila je nanje in se slednjič odločila, da jih bo obiskala.

Pohitela je od doma in se veselila, kako bo presenetila svoje prijateljice. Po najkrajši stezi je stekla čez loke. Tedaj jo je v nogi hudo zabolelo in ostra bolečina se ji je razlila po vsem telesu. Pogledala je v tla in zagledala med travami zvijajočo se kačo. Neza-

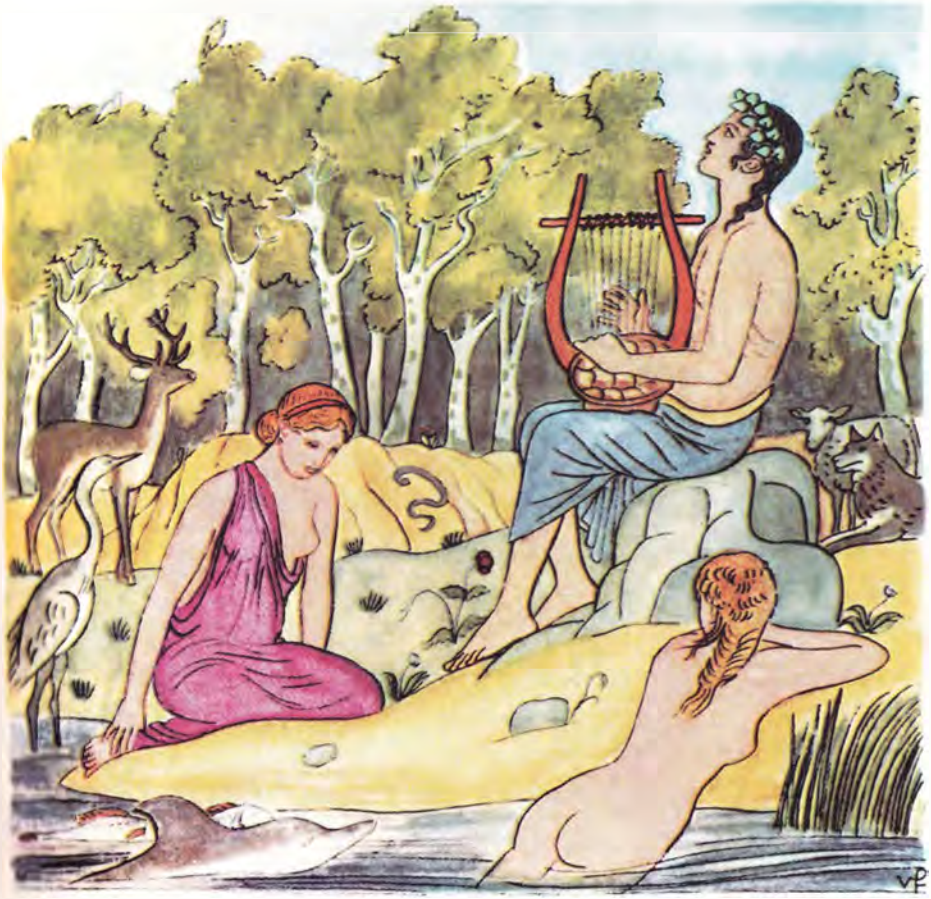

vestna se je zgrudila na trato. Smrtonosni kačji strup ji je ustavil srce. Evridika je bila mrtva in ni je prebudil niti jok vodnih vil, njenih sestra, niti Orfejev obup, ko se je vrnil.

Orfej je pokopal Evridiko in z njo tudi vse svoje radostne pesmi. Žalosten je blodil po svetu in ljudem so ob njegovih pesmih drsele po licih solze. Listje na drevju je zdihovalo in divje zveri so jokaje prihajale iz temnih goščav. Nikjer na zemlji ni

Orfej našel miru. Nenehno je mislil na svojo Evridiko in na srečo, ki jo je izgubil. Čas ni mogel potolažiti njegove bolečine in žalosti. Po dolgem, nemirnem popotovanju se je Orfej odločil, da se bo podal globoko v podzemeljsko kraljestvo, kamor odhajajo duše umrlih in kjer bog Had z ženo Perzefono vlada človeškim dušam, katerih telesa so umrla na zemlji.

Orfej je hotel preprositi bogove podzemlja, naj mu vrnejo ženo, naj prekršijo zakone smrti in dovolijo Evridiki, da se vrne na zemljo med žive ljudi. Krenil je proti zahodu, kajti tam nekje v daljavah se je v črnih skalah skrival vhod v podzemlje. Hodil je in hodil in ker se mu je zazdelo, da je zašel, je začel peti žalostno pesem o mrtvi Evridiki.

Pesem je omehčala drevesa, da so mu z vejami kazala pot, in usmiljena trava je uklanjala stebla na obe strani, koder je vodila steza v podzemlje.

Slednjič je Orfej zagledal vrsto pripognjenih cipres in grmado črnih skal, ki so se izgubljale v sivi, molčeči megli. Pogreznil se je v mrtvo meglo. Nenadoma so se zasvetili pred njim trije pari žarečih oči in oglasilo se je divje lajanje. Triglavi pes Cerber, strašni varuh vrat, ki vodijo v podzemlje, je začutil živega človeka in se zagnal proti Orfeju. Orfej pa je zapel in v vseh treh krvavih gobcih je laježutihnil. Velikanski pes je mirno legel in spustil Orfeja v kraljestvo smrti.

Orfej je pel in se spuščal po strmi stezi, ob kateri so z obeh strani švigali grozeči plameni, kakor hitro pa jih je dosegel pevčev glas, so obstali in njihov žgoči žar se je ublažil.

Kmalu se je Orfej pridružil tihotni trumi senc v zraku. Vse so hitele k bregu temne reke Stiks. Priplul je čoln s starcem Haronom, ki je prevažal sive postave v podzemlje. Orfej se je pomešal med mrtve duše in se skupaj z njimi vkrcal na barko. Vendar se

Haron ni dal preslepiti in Orfeja ni hotel prepeljati na drugo stran. Obupani ljubimec je zapel in še stari Haron je zajokal ter se usmilil nesrečnega Orfeja.

Ladja je pristala na drugem bregu. Duše mrtvih so odhajale k sodbi, Orfej pa se je odpravil iskat vladarja podzemlja. Hodil je čez livade, po katerih so blodile sence tistih, ki za svojega življenja niso bili niti dobri niti hudobni, šel skozi Elizij, kraj blaženih, kjer so se veselile duše dobrih ljudi, in zakoračil v mračni Tartar, kjer so se duše v trpljenju in mukah pokorile za zla dejanja, storjena v življenju na zemlji. Kamorkoli je segel pevčev glas, povsod je pregnal trpljenje. Trpinčene duše so prisluhnile njegovi pesmi, ob kateri so pozabljale na svoje stiske. Senca kralja Tantala ni več čutila svoje večne lakote in žeje, s katero so jo kaznovali bogovi, senca kralja Sizifa se je za trenutek odpočila pri svojem težaškem in brezplodnem delu.

Sredi kraljestva mrtvih je na črnem prestolu sedel vladar podzemlja, mračni Had. Črni lasje so mu padali na čelo in sredi belega obličja so se mu svetile hladne oči. Ob njem je v črnih oblačilih sedela Perzefona in njeno lice je sijalo kot bledi mesec v nočni temoti. Orfej se je stresel ob pogledu nanjo, a njegova ljubezen je bila močnejša od strahu. Zapel je pred mogočnima vladarjema. Pel je o svoji ljubezni do Evridike in o smrti, ki je prezgodaj pahnila njeno dušo v kraljestvo sna, pel je o svoji brezmejni bolečini in o neskončni žalosti. Prosil je bogova podzemlja, naj mu dovolita odpeljati Evridiko spet na zemljo — saj nihče od umrljivih ljudi ne bo ušel poslednji poti v njuno kraljestvo, tudi Orfej se bo z Evridiko nekoč vrnil v kraljestvo mrtvih.

Hades in Perzefona sta prevzeta poslušala njegovo pesem.

»Izpolnil ti bom željo,« je rekel kralj, ko je Orfej končal. »Evridika se lahko vrne med žive ljudi. Vendar pa se ves čas, ko se bosta vračala, ne smeš ozreti in jo pogledati. Če se boš obrnil k

njej, preden prideta na zemljo, bo izginila. Vrnila se bo med sence in nikoli več je ne boš videl.«

Orfej se je ves srečen zahvalil in že se je na vladarjev mig počasi približala Evridikina senca, da bi sledila možu na zemljo. Po znani stezici sta se odpravila navkreber, vstopila sta na Haronovo ladjo in se prepeljala na drugo stran reke.

Hodila sta po pokrajini neizmerne tišine. Orfej je hodil spredaj in tenko poslušal, da bi zaslišal za seboj Evridikin korak. Vendar pa so mu v ušesih odmevali samo lastni koraki in popadel ga je nepopisen strah, da ni Evridika kje zaostala. Da ni zgrešila poti in se izgubila v podzemlju! Da se ji ni kaj hudega zgodilo! V grozi je Orfej pozabil na svarilo in se obrnil: videl je Evridikin obraz, ki se mu je razblinil pred očmi — ljubljena žena je umrla še drugič. Orfejevega čela se je dotaknil lahen vetrič, kot poslednji poljub — in že je stal na stezi sredi tišine sam, čisto sam. Orfeja je zgrabil obup, kot poblaznel je zdrvel po poti navzdol, klical Evridiko... Brez diha je pribežal k Haronovemu čolnu, toda tokrat je zaman prosil čolnarja, naj ga popelje na drugi breg. Sedem dni je Orfej blodil ob bregu podzemeljske reke in zaman poskušal prodreti v kraljestvo smrti. Sedem dni se je hranil le s solzami. Vse je bilo brez haska.

Žalosten se je Orfej vrnil nazaj na zemljo in odšel v samotne gore. Na goli gorski planoti je skalam in vetru prepeval o svoji nesreči. Drevesa v dolinah so ga zaslišala in se začela premikati za njegovim glasom. Preden je Orfej zapel pesem do konca, je stal okoli njega gost gaj. Gola gorska pobočja so se pokrila z zelenimi goščavami in ptice in živali so se naselile med mlado rastje. Orfej je pel, njegova pesem se je vzpenjala nad vrhove dreves in veter jo je zanašal k človeškim bivališčem. Kjerkoli so jo ljudje zaslišali, so umolknili in jo ganjeni poslušali.

Prav tedaj je pohajkoval po deželi trop bakhantinj, častilk

Bakha, boga vina in objestnega veselja. Pijane in napol ponorele ženske so vdrle v gaj, v katerem je Orfej pel svoje žalostne pesmi. Njegov otožni spev je razdražil razvnete ženske. Ena izmed njih je vrgla vanj tirs, z vinsko trto ovito Bakhovo palico, druga je pobrala kamen in ga zagnala v pevca. Tako tirs kot kamen sta mehko padla pred Orfeja, poražena od miline njegove pesmi. Podivjane ženske so druga za drugo pobirale kamenje in ga z divjimi kriki metale v pevca. Toda šele ko je njihovo vpitje preglasilo njegovo pesem, je kamen dosegel svoj cilj in se pordečil s krvjo. Bakhantke so v svoji hudobiji pobile tudi živali, ki so stale okrog Orfeja in so se prepozno prebudile iz očaranosti.

Vest o Orfejevi smrti se je razširila po vsem svetu. Za pevcem niso žalovali le ljudje, objokovala ga je vsa narava. Drevesa so odvrgla listje v znamenje žalosti, skale so jokale in gladina rek se je dvignila, kajti vanje se je stekal jok vsega sveta. Gozdne in vodne vile so si razpustile lase in oblekle črna oblačila. Orfejeva duša je stopila v podzemlje. Tokrat se prevoznik Haron ni več branil prepeljati pevca v kraljestvo mrtvih. Senca je prihajala med sence. Že od daleč je Orfej spoznal svojo Evridiko in je pohitel k nji. Lahko jo je gledal in se oziral za njo brez strahu, da bi jo zato izgubil.

Bog Bakhus pa je kaznoval zločin. Noge morilskih žensk je spremenil v korenine, njih telesa v debla, roke pa v veje, ki jih nenehno stresa veter.

Orfejevo truplo so pokopale muze, boginje umetnosti in modrosti. Orfejeva glava, ki so jo bakhantke odtrgale in vrgle v reko, pa je skupaj z njegovo liro plavala na rečnih valovih in voda jo je zanesla čez morje prav do otoka Lesbosa. Od takrat še slavci na tem otoku pojejo lepše kot drugod in na otoku so se rodili slavni pevci. Tam se je rodila tudi najslavnejša grška pesnica Sapfo.

Orfejeva lira je nežno zvenela, ko je plavala po reki, in mrtva glava je pela zmeraj tiše, valovi in bregovi pa so ponavljali njun tihi spev. Zapomnile so si ga in zato reke še danes pojejo pesem mrtvega Orfeja.

Ustanovitev mesta Tebe

V feničanskem mestu Sidon je nekoč gospodoval kralj Agenor. Imel je hčer Evropo, katere lepota je slovela daleč naokoli in to ne le med ljudmi, temveč tudi med bogovi. Zgodilo se je, da se je vanjo zaljubil sam Zeus, vladar bogov.

Nekega zgodnjega jutra se je lepa Evropa sprehajala s svojimi družabnicami po razcvetelih livadah ob morskem bregu. Deklice so si natrgale cvetic, nato pa posedle v senco košatih dreves in pletle vence. Ko so dvignile oči od vencev, so začudeno vzkliknile. Pred njimi je stal prekrasen, sijoče bel bik z majhnimi, kot kristal prozornimi rogovi. Tako miren je bil, da se ga Evropa in njene družabnice niso nič bale. Evropa mu je dala v rožnati gobec šopek cvetic, druge deklice pa so mu ovenčale rogove. Bik se je igral z njimi, potem pa s svojimi bleščečimi kopiti priskakljal k Evropi, sklonil vrat in pokleknil na sprednje noge, kot bi jo vabil k pohajkovanju. Evropa je smehljaje se sedla na čudovitega bika in zaklicala tovarišicam, naj prisedejo k nji.

Toda bik ni čakal, da bi prišle še druge deklice, obrnil se je in z Evropo na hrbtu zdrvel naravnost v morske valove. Prestrašena Evropa je tožila in jokala, vendar ji to ni nič pomagalo. Bik je odplaval na široko morje in kmalu je Evropi izginila izpred oči obala s tarnajočimi deklicami. Na vse strani se je širila le še gladina sinjega morja.

Zašlo je sonce, na nebu in v valovih so zatrepetale prve zvezde, bik z Evropo pa je še zmeraj plaval. V temini pred njima se je prikazala črna stena neznane obale. Bik je priplaval na kopno in z

omedlevajočo deklico stopil na suho zemljo. Nežno je položil Evropo na mehki travnik in izginil. Iz tople nočne teme je vzplavala Afrodita, boginja ljubezni. Sklonila se je nad preplašeno deklico in jo tolažila.

»Ne boj se,« ji je rekla tiho, »nič hudega se ti ne bo zgodilo. Vladar bogov Zeus se je zaljubil vate, se zato spremenil v bika in te ugrabil. Tvoje ime bo nesmrtno. Del sveta, ki te je sprejel, se bo na veke imenoval s tvojim imenom, Evropa.«

Tako je Evropa živela z Zeusom v daljni deželi. Njen oče, kralj Agenor, je globoko žaloval za njo. Na vse strani je razpošiljal sle, da bi mu prinesli kakršnokoli vest o izginuli hčeri. A sli so se vračali brez besed. Nihče izmed njih ni mogel potolažiti kralja niti z najmanjšim upanjem. Zato je poklical svojega sina Kadema.

»Pojdi,« mu je rekel, »poišči svojo sestro Evropo in mi jo pripelji. Preglej ves svet in potolaži mojo žalost. A ne vračaj se mi brez sestre.«

Kadem je sklical najpogumnejše vojščake, izbral med njimi svoje spremstvo in se podal v svet za svojo sestro. Potoval je po znanih deželah pa po manj znanih in tujih krajih, kar naprej, ne da bi se ustavil. Spotoma je spraševal po Evropi, a nihče ni vedel zanjo.

Pristali so ob mnogih obalah, prebredli mnogo rek, a vse je bilo zaman. Nekega dne je Kadem s svojim spremstvom zašel in prišli so na neznano cesto. Šli so po nji in čez dolgo časa srečali popotnika. Povprašali so ga, kam vodi cesta, in izvedeli, da bodo po tej cesti prišli v Delfe.

»Vidim, da ste od daleč,« je dejal popotnik, »mogoče si želite pustolovščin, mogoče koga iščete. Najsi bo tako ali drugače, ker ste že na poti v Delfe, povprašajte za svet v delfskem preročišču. Mogoče so vas bogovi privedli na to cesto.«

Kadem se je razveselil. Kolikokrat je že slišal o Delfih. V slavnem delfskem preročišču je nad skalno razpoko na visokem trinožniku sedela vedeževalka Pitija. Vdihovala je soparo, ki se je dvigala iz skalne razpoke in omamljena izrekala prosilcem nerazumljive prerokbe, ki jih je svečenik zapisoval in razlagal.

Kadem se je zahvalil popotniku, in ko je prišel v Delfe, je poiskal vedeževalko in jo vprašal za nasvet. Svečenik je izročil Kademu takole prerokbo:

»Ne išči izgubljene sestre in ne vračaj se v domovino. Na samotni trati boš našel telico, ki še ni občutila jarma. Pojdi za njo, tam, kjer bo legla počivat, pa postavi mesto in ga imenuj Tebe.«

Kadem je poslušal božjo voljo. S svojimi tovariši je šel iskat samotni travnik, da bi izpolnil, kar je napovedala prerokba. Kmalu je našel travnik in mlado junico, ki se je pasla po sočni travi. Sledil ji je, po njenih stopinjah prebrodil rečico in prišel na prostrano livado. Slednjič se je krava ustavila, se ozrla na Kadema in njegove spremljevalce in zateglo zamukala. Nato se je

ulegla in Kadem je veselo poljubil tujo zemljo, ki mu bo postala novi dom. Spremljevalcem je ukazal, naj mu prinesejo čiste studenčnice za daritev.

Gozd, v katerega so stopili Kademovi spremljevalci, še ni poznal ostre sekire. Skozi zaraslo grmičje so prodirali za šumenjem studenca. Izviral je iz skale, bil je obilen in bister, preskakoval je vlažno kamenje in širil prijeten hlad okoli sebe. Pokleknili so, da bi zajeli vodo.

Tedaj pa sta se iz skalne votline oglasila hrup in sopenje. Grmovje nad studencem se je razgrnilo in od strahu ohromljeni možje so zagledali velikanskega luskinastega zmaja. Krvav greben se je vlekel pošasti od glave do repa, iz oči so ji švigali plameni in njena sapa je bila strupena. Zmaj je odprl gobec s tremi migetajočimi jeziki in s tremi vrstami zob in puhnil strupeni oblak svojega diha v vojščake. Kogar ni zadušil s sapo, tega je zmečkal z luskinastim telesom in raztrgal s kremplji.

Sonce je prišlo do vrha svoje poti in skrajšalo sence, toda Kademovi tovariši se niso vrnili. Kadema je skrbelo, da se jim ni zgodilo kaj hudega. Vzel je meč in kopje in jih šel iskat. V goščavi je našel stezo, ki so jo izkrčili njegovi tovariši, in prišel je po njej do izvira. Tam je ležalo pobito njegovo spremstvo, nad mrtvimi je zlovešče majal z glavo strahoviti zmaj.

Kadem je neustrašeno pogledal v zmajeve krvavo podplute oči in zaklical:

»Ali bom, zvesti tovariši, vaš maščevalec, ali pa vaš tovariš tudi v smrti!«

Zgrabil je veliko skalo in jo treščil v zmaja. Toda skala, ki bi podrla še tako trdno mestno obzidje, zmaja ni niti ranila. Odbila se je od luskinastega oklepa in samo razvnela zmajev bes. Zverina se je vzpela proti napadalcu, Kadem pa je v tem že vrgel kopje in z ostro konico skoz in skoz predrl zmajev oklep. Zmaj je

sklonil glavo h kopju, zagrizel vanj in ga zlomil; osti pa ni mogel izruvati, trdno je obtičala v rani. Od bolečine razjarjeni zmaj se je obrnil h Kademu, odprl smrtonosni gobec in hotel umoriti junaka s črno, strupeno sapo. Kadem pa je pravočasno spoznal zmajevo ukano in skočil za mogočno drevo. Pripravil si je drugo kopje in ga zavihtel v zmajevo grlo s tako močjo, da je prebodel zmaja in z njim še bližnji hrast. Zmaj se je stresel in izruval hrast s koreninami vred. Iz grla mu je v curku drla kri in v hipu je bilo okoli njega vse rdeče, mah, trava in drevesne veje.

Umirajoča pošast je še zamahnila z repom na desno in levo, hrupno podrla še nekaj dreves in poginila.

Medtem ko si je Kadem ogledoval ubitega zmaja in strmel nad njegovim velikanskim telesom, je prišla k njemu boginja Palada Atena.

»Posej zobe mrtvega zmaja,« mu je ukazala.

Kadem je s kopjem zrahljal zemljo in v razrito prst posejal zmajeve zobe. Nenadoma so se jele dvigati grude nad zmajevim semenom in iz ilovice so pognale osti mečev in kopij, perjanice, čelade, glave, vratovi in oprsja, roke z orožjem. Vso njivo so prekrili vojščaki z dvignjenim orožjem. Kadem se je ustrašil vojne trume in je hitro zgrabil za meč. Toda neki vojak je zakričal:

»Ne mešaj se v naš boj! To je naša stvar!«

In že je mahnil z mečem po najbližjem bojevniku, ta pa ga je prebodel z dobro namerjenim kopjem. Pred Kademovim pogledom se je vnela bitka in vojaki so se pobijali med seboj. Saj ni moglo biti drugače: rodili so se iz zmajevih zob, zmaj pa je bil sin boga vojne Aresa.

Planjava se je pokrila s padlimi možmi. Le pet jih je še ostalo od vse množice, in ti so sklenili mir med seboj. Bili so močni in hrabri, kajti življenje so si ohranili v žilavem boju.

Z njimi je Kadem ustanovil mesto Tebe.

Pentej

Tebanski kralj Pentej je bil sin Kademove hčere in enega izmed petih vitezov, ki so ostali živi v boju med vojščaki, zraslimi iz posejanih zmajevih zob. Pentej ni mogel zatajiti krvi svojega bojevitega očeta. Razveselil se je le ob pogledu na dobro oborožene vojščake. Med vsemi ljudmi je imel najraje tiste, ki so znali najdlje vreči kopje, in od vseh reči je imel najraje meč, na katerem se še ni posušila kri. Žvenketanje orožja je bilo zanj najslajša glasba. Vse drugo je preziral. Poznal je radost, a le radost bojevanja, poznal je veselje, a le kruto veselje vojščakov, privoščil je ljudem svobodo, a le na sovražnikovem ozemlju, kamor so prišli z orožjem v roki. Ni priznaval bogov, norčeval se je iz prerokovanj, zanesel se je le na orožje in na močne roke.

Vendar je tudi mračna tebanska dežela, živeča za vojsko in nasilje, privabila veselega boga radosti, obilnosti in vina, boga imenovanega Bakhus ali Dioniz. Pripeljal se je do bližnjih gajev na vozičku, ki so ga vlekli tigri, obdajalo pa ga je spremstvo mož in žena, ki so s petjem in plesom hvalili radosti življenja. Med njimi so poskakovali satiri, majhni bogovi s človeško glavo in prišiljenimi ušesi. Njihove kozje noge s kopitci so topotale v taktu veselih pesmi.

Mnogo tebanskih žena si je razpustilo lase in pohitele so v gozd za Dionizovo družino. Tudi možje, ovenčani z bršljanom, so zapuščali mesto in odhajali k Dionizu izkazovat hvalo življenju.

Ko je Pentej to izvedel, ga je popadla huda jeza. Ni mu šlo v glavo, kako morejo možje pozabiti na orožje in se pridružiti Dio-

nizu. Zanj Dioniz ni bil bog, temveč le strahopeten slepar, ki ne zna ravnati z mečem, ne zna jezditi konja in se ne zna bojevati. Pentej je sovražil sproščenost in veselje, petje in ples pa je imel za mehkužnost. Kakšno proslavljanje življenja, je hudobno preudarjal, življenje ima ceno le takrat, če ga lahko tvegamo za zmago v boju.

Poklical je služabnike in jim ukazal:

»Pohitite v gozd! Nekakšen Dioniz hoče osvojiti Tebe s petjem in plesom. Moram reči, da bi mi bilo ljubše, če bi si jih kdo podvrgel z ognjem in mečem. Pohitite in privedite mi tega Dioniza!«

Služabniki so se prestrašili, ko so zaslišali te besede, in slepi starec Teiresias je svaril nespametnega kralja. Pentej pa je bil trmast. Njegov bes je drvel in rjovel brez preudarka kot deroči gorski potok. Če se mu je kdo postavil po robu, je vzkipel in se penil, kakor če naleti potok ob kamen, ki ga ovira v teku.

Služabniki so se kmalu vrnili in privlekli s seboj neznanega moža, ki so mu roke zvezali na hrbtu.

»Tale naj bi bil Dioniz?« je zakričal kralj Pentej.

»Dioniza nismo našli,« so se služabniki ponižno opravičevali kralju. »Privedli smo le enega izmed njegovih spremljevalcev.«

»Kdorkoli si,« je odločil Pentej, »umrl boš v svarilo vsem drugim. Prej pa mi povej, čemu si častil Dioniza.«

»Sem Akojt,« je brez strahu pripovedoval mladi mož. »Oče mi ni zapustil ne polja ne bikov. Bil je siromašen ribič, ki ga je preživljalo morje. Tako je tudi meni zapustil le vodovje. Jaz pa nisem hotel ribariti zmeraj na istem bregu. Podal sem se na morje, naučil sem se po zvezdah krmariti ladjo in postal sem brodar. Nekoč smo pristali na neznanem obrežju, da bi zajeli pitne vode. Stopil sem na kopno in si ogledoval pokrajino. Tedaj sem opazil mornarja, ki je vlekel k naši ladji lepega tujega mladeniča. Mladenič se je opotekal, kot bi bil omotičen od spanca ali od vina. Obleka in obraz tega dečka sta bila nadvse nenavadna, zato sem bil takoj prepričan, da mora biti fant božanskega rodu. Toda mornarji so se mi posmehovali in se že vnaprej veselili, kako bodo ujetnika prodali v suženjstvo. Za tak čeden plen bodo gotovo dobili veliko denarja. Začel sem se pričkati z njimi in vpitje je prebudilo mladeniča, ki je do tega trenutka spal na krovu. Pomencal si je oči in vprašal:

‚Kje sem? Kam me peljete?‘

‚Kam pa hočeš?‘ so se mu posmehovali mornarji. ‚Samo povej nam, kam hočeš, in popeljali te bomo tja.‘

‚Odpeljite me na otok Naksos,‘ je odgovoril mladenič. ‚Tam sem doma.‘

Usmeril sem torej ladjo na tisto stran, kjer leži otok Naksos. Toda mornarji so me odrinili. Sami so zagrabili za krmilo in obrnili ladjo v nasprotno smer. Niso hoteli izpolniti obljube, ampak so peljali mladeniča v suženjstvo.

Prosil sem jih, naj ne prelomijo dane obljube, oni pa so se mi smejali in mi rekli, naj skrbim zase, za krmilo pa bodo skrbeli sami. Tudi deček je spoznal, da je ladja namenjena drugam, spustil se je v jok in spet prosil, naj ga peljejo na Naksos. Jok in prošnje pa kot da bi poganjale vesla še hitreje proč od fantovega doma.

Nenadoma pa se je zgodil čudež. Prisegam ti, kralj, da govorim resnico. Ladja se je na mestu ustavila, čeprav ni nihče vrgel sidra, in mornarji so se zaman na vso moč upirali v vesla. Spustili so jadra in znova zaveslali, da je pot lil od njih. Premišljal sem, kaj bi se utegnilo zgoditi, tedaj pa sem zagledal: Iz valov je vzbrstela vinska trta in trsi so se kot kače ovijali okoli vesel; trdno so se jih oklenili in se vzpenjali vse višje. Že je vinska trta obrasla vsa vesla in se vzpenjala po jamboru, vso ladjo je zakrilo listje. Na premcu je stal mladenič, slavnostno ovenčan z vinsko trto, sredi tigrov in panterjev. Bil je bog Dioniz.

Pogledal sem prestrašene mornarje in videl, da jim telesa temnijo, da se jim roke krajšajo in da jim kožo pokrivajo luskine. Pred mojimi očmi so se spreminjali v delfine in njihova gladka telesa so drugo za drugim polzela v morske valove. Od dvajsetih mornarjev sem ostal na ladji samo še jaz in ves preplašen sem čakal, kdaj se bodo tudi moje roke spremenile v plavuti in kdaj me bo sprejelo morje.

Toda Dioniz me je smehljaje se pogledal in mi rekel, naj po-

primem za krmilo. Usmeril sem ladjo proti Naksosu in tam sem vstopil v Dionizovo službo.«

»Zadosti!« se je oglasil kralj Pentej. »Dovolj imam teh pravljic. V ječo z njim in na mučila!«

Stražniki so odvedli jetnika v ječo in šli pripravljat mučilno orodje. Medtem pa so se odprle duri ječe in nevidne roke so jetnika osvobodile okovov. Ko so se stražarji vrnili po žrtev, je bila ječa prazna.

K Dionizu je odšla tudi kraljeva mati Agava in druge žene iz kraljevske palače. Razjarjeni Pentej je planil za njimi. Z lastnimi rokami je hotel kaznovati Dionizove privržence. Na poti ga je obšla čudna blaznost. Na nebu je videl dve sonci, in ko se je ozrl, je zagledal za seboj dve mesti namesto enega. Drevesa, travniki, skale, pokrajina, vse mu je migotalo pred očmi. Slišal je smeh in petje vesele Dionizove druščine, pa ni vedel, kje so ljudje, ki prepevajo. Opotekel se je k visokemu boru, s tresočimi se rokami je zgrabil za veje in splezal gor. Mislil je, da bo imel od zgoraj lepši razgled.

Po ozračju se je razlegel gromek glas:

»Poglejte, tam na boru sedi naš največji sovražnik.«

Vsa Dionizova druščina je pogledala navzgor. Opiti od vina in zaslepljeni od Dioniza, niso prepoznali kralja in so mislili, da v borovih vejah sedi kakšna ptica roparica. Začeli so metati kamenje in kole proti boru in tako dolgo so ruvali kamenje in grmovje okoli drevesa, da se je bor s kraljem Pentejem prevrnil na zemljo.

Zdaj so se vrgli na kralja s palicami in tolkli po njem, kot bi bil divja zver. Tudi kraljeva mati, ki jo je Dioniz čisto zaslepil, je tolkla po svojem sinu.

Tako je končal kralj Pentej in ljudje ga niso pomilovali. Vrnili so se k preprostemu načinu življenja in vzeli meč v roke le, kadar so se morali braniti.

Midas

V Frigiji, v Mali Aziji, je pred davnimi časi vladal kralj Midas, velik častilec boga Dioniza. Živel je v sijajnem gradu in bil je neizmerno bogat. Sam o sebi je mislil, da je tudi neizmerno pretkan, da vse razume in da lahko o vsem najbolje odloča. In ker je bil kralj in je imel oblast, mu, kot je to v navadi, nihče ni upal povedati, kako je domišljav.

Nekega dne so služabniki privedli h kralju starca, pijanega, da se je komaj držal na nogah. Zatožili so ga, da so ga našli v kraljevih vinogradih, ko je trgal največje in najlepše grozde. Pa saj so bile besede odveč. Plešasti, od pijače zabuhli starec je imel vso brado in roke umazane od soka zrelega grozdja, zeleni venec na njegovi glavi pa je bil ves pomečkan in tudi z njega so visele temne grozdne kaplje.

Midas je v starcu takoj prepoznal Dionizovega tovariša Silena. Silen je sodil v družino veselega boga. Vzgajal ga je, ko je bil Dioniz še deček in od takrat ga ni več zapustil. Kralj Midas je svečano in veselo sprejel odličnega gosta. Ukazal je, naj pripravijo najslajše jedi, naj prineso najizvrstnejša vina in poklical je pevce in godce, da bodo peli in igrali pri slavnostni pojedini.

Deset dni in deset noči je piroval Silen s kraljem in s povabljenimi gosti. Srebrne čaše se ves ta čas niso osušile in namesto vina, mešanega z vodo, so pili čisto vino, ki je goste spravljalo v smeh in veselje. Služabniki so deset dni kurili ogenj na ognjiščih in ražnji niso imeli časa, da bi se ohladili. Mize so se šibile in škripale pod težo polnih skled. Vsa palača je šumela kot čebelnjak in

podnevi in ponoči so iz kraljevskega bivališča doneli zvoki piščali in lir in vesele pesmi. Enajsti dan pa je kralj zbral razpoložene goste v sprevod. Silenu je daroval osla, kajti vedel je, da Silen najraje jezdi na oslu, drugi pa so dragega gosta pospremili na konjih, na vozovih in peš ter vriskaje in pojoč odšli v sosednjo deželo, kjer se je tedaj mudil bog Dioniz.

Srečali so boga Dioniza, peljal se je na zlatem vozu, ki so ga vlekli tigri. Iskal je svojega rednika Silena. Pomiril se je, ko je zagledal Silena na oslu v slavnostnem sprevodu in ovenčanega z listjem in cvetjem.

»Zaželi si, kar hočeš,« je bog Dioniz zaklical kralju, »za tole dobro delo ti izpolnim vsako željo. No, česa si želiš?«

Midas se je priklonil Dionizu in rekel, kar je najhitreje mogel:

»Ah, naredi, da se bo vse, česar se bom dotaknil, spremenilo v zlato.«

Dioniz se je nasmejal kraljevi želji in dejal:

»No, kralj, lahko bi si izbral tudi kaj boljšega. Pa naj bo! Kar si hotel, naj se ti izpolni!«

Midas se je ves srečen vračal domov. Sam sebi je hvalil svojo pretkanost. Nikoli ne bo na svetu noben kralj bogatejši od njega. Ni mogel strpeti in je že po poti poskusil, če je res, kar mu je bog obljubil.

Z drevesa je odlomil vejico in komaj verjel svojim očem. Vejica in listki so rumeno zažareli, spremenili so se v čisto zlato. Dvignil je kamen s tal in v dlani je držal kepo bleščečega zlata. Dotaknil se je grude prsti in gruda je postala zlata. Šel je okoli njive, utrgal nekaj zrelih klasov in med prsti mu je zazvenčalo zlato. Sprehodil se je po kraljevskem vrtu, stegnil roko za jabolkom in v dlan mu je zdrsnilo zlato jabolko. Ves iz sebe od veselja je kralj Midas stekel v grad. Komaj se je dotaknil duri, že so za-

blestele v zlatu. Odgrnil je zaveso in zavesa je odrevenela v zlato steno.

Kralj je naročil, naj pripravijo bogato gostijo. Umival si je roke in z blaženim nasmehom gledal, kako mu med prsti polzi tekoče zlato. Sedel je za mizo in vzel v roke kruh. Toda še preden je prinesel grižljaj k ustom, je držal v rokah košček čistega zlata namesto kruha. Segel je po pečenki, pečeno meso se je zableščalo in se spremenilo v zlato. Kralj je poklical služabnike, da bi ga oni nahranili. Služabniki so mu podajali hrano k ustom, a kakor hitro se je hrana dotaknila njegovih ust, že mu je med zobmi zaškrtalo zlato. Tudi vino se mu je v ustih sprijelo v zlato.

Sredi grmade zlata je kralja popadel strah. Zgrozil se je nad svojo željo in že videl, kako od povsod preži nanj smrt. Umrl bo od lakote in žeje.

Tresoč se od strahu je ukazal, naj mu osedlajo konja. V diru je odjezdil za Dionizom in ves prepaden gledal, kako se mu uzda spreminja v zlato.

Veselo petje je kralja Midasa privabilo na kraj, kjer je Dioniz počival s svojim spremstvom. Midas je skočil s konja in padel pred bogom na kolena:

»Odpusti mi, milostni Dioniz, mojo željo,« je tarnal pred bogom. »Reši me trpljenja!«

Dioniz se je usmilil nesrečnega kralja in mu svetoval:

»Pojdi do reke Paktol, in se ves potopi v njene valove. Tako boš s sebe spral nesrečno željo.«

Midas je brez odlašanja pohitel k reki in se ves potopil vanjo, umil si je tudi glavo in lase. Od takrat ljudje pripovedujejo, da reka Paktol naplavlja zlato in izpirajo v njej zlati pesek.

Kralj je bil vesel, da se je znebil strašnega daru, in zlata še videti ni hotel več. Raje se je sprehajal po gajih in livadah in poslušal, kako Pan, bog pastirjev in pastiric in varuh čred, igra na si-

rinks, piščal iz trstja. Kozorogi, rogati bog Pan, ves poraščen z dlako, je skakal po gozdovih, zasledoval nimfe in plašil popotnike. Kdaj pa kdaj se je usedel v senco pod drevo in piskal na svoje glasbilo s sedmimi piščalkami same vesele pesmice. To je bilo kralju nadvse všeč.

Pan je opazil, kako njegove pesmice ugajajo kralju, in začel si je domišljati, da igra lepše kot poglavar Muz, bog Apolon. Poklical je boga pogorja Tmolos, naj razsodi, kdo igra lepše, on ali Apolon.

Tmolos je privolil in odgrnil velikanska ušesa, ki so jih zakrivale veje prastarih dreves. Najprej je bog Pan zaigral divjo barbarsko pesmico. Na robu gozda je stal kralj Midas in vesel prisluhnil piščalim, ki so pele druga čez drugo kot ščebetavi ptičji glasovi, da so zvoki poskakovali po zraku kot valčki rek prek kamenja.

Pan je odigral in Tmolos je poklical boga Apolona. Apolon je razgrnil dolgo škrlatno oblačilo in z levico prijel prekrasno liro. Mehko se je dotaknil strun in strune so pričele milo peti. V tihem večeru so nosile proti nebu sladke zvoke, nežne kot bi lebdeli na nežnih srebrnih perutih.

Tmolos je bil prevzet nad Apolonovo pesmijo in je rekel Panu, da se pred Apolonovo liro lahko kar skrije s svojo piščalko. Apolonove nebeške pesmi so zmagale nad Panovimi popevkami.

Midas je nejevoljen sprejel razsodbo. Ker si je domišljal, da vse razume in da je poklican o vsem odločati, je zagodrnjal:

»To vendar ni mogoče! Panova pesmica je stokrat lepša. Meni je všeč. In če je meni všeč, mora vendar biti lepša. Mar nimam ušes?«

Razdraženi Apolon je stopil h kralju in ga prijel za ušesa. Ušesa so jela koj spreminjati obliko, nategnila so se in se pokrila z belkastimi dlakami.

»Tu imaš ušesa, kakršna zaslužiš,« je rekel jezni bog in izginil.

Midas se je prijel za glavo in otipal dolga oslovska ušesa. Prepozno se je pokesal, da se je vtikal v spor, ki ga ni razumel.

Zbežal je domov in oslovska ušesa so ga tolkla po glavi. Doma si je privezal okoli glave velik turban in skril ušesa pod njim. Toda čez nekaj časa so mu lasje tako zrasli, da jih ni mogel več spraviti pod turban. Poklical je služabnika, ki ga je zmeraj strigel in mu razodel svojo skrivnost.

»Sedaj veva za to mojo žalostno skrivnost le midva,« je rekel Midas služabniku. »Nikomur je ne izdaj, sicer mi boš plačal z življenjem.«

Služabnik se je ves tresel od strahu, da ne bo komu izdal, kaj je videl na kraljevi glavi. Toda skrivnost ga je težila, tako zelo težila, da je ni mogel več prenašati. Preudarjal je in tuhtal, kako bi se otresel more in neke noči, ko ni mogel več spati, se je domislil. Zgodaj zjutraj je šel iz mesta k reki, na samotnem kraju izkopal jamo in zašepetal vanjo:

»Kralj Midas ima oslovska ušesa!«

Jamico je spet pokril s prstjo in si oddahnil, misleč, da je tako za vekomaj zakopal svojo skrivnost. Odleglo mu je. Pomirjen se je vrnil v mesto in od tega trenutka dalje ga ni nič več težilo. Kralja je hodil strič kot prej.

Ob letu pa je na tistem kraju ob reki zraslo gosto grmovje, in kadar se je vanj uprl veter, je šumelo in šepetalo:

»Kralj Midas ima oslovska ušesa!«

Tako so vsi ljudje zvedeli za kraljevo skrivnost. Slednjič so vendarle bogovi zaznamovali neumnost z vidnim znamenjem, so se zadovoljno muzali. Škoda le, da Apolon ne zaznamuje vsakega domišljavca s tako lepim darom.

Tantal

V Lidiji, v deželi, ki spada danes k Turčiji, je v starih časih vladal kralj Tantal. Ni bilo bogatejšega kralja od njega. Gora Sipil mu je dajala zlato; preden je popotnik prišel čez njegova polja, je moral potovati dvanajst dni in klasje na kraljevih njivah je bilo dvakrat težje kot na drugih. Na travnatih pobočjih so trume pastirjev varovale številne črede živine. Tudi bogovi so bili Tantalu naklonjeni. Dovolili so mu, da je na Olimpu sedel z njimi za isto mizo, se udeleževal njihovih pojedin in poslušal, o čem govore nesmrtni bogovi.

Pa vendar je bil Tantal samo navaden smrtnik. Tudi njemu je sojenica Kloto predla nit življenja, sojenica Lahesis jo je navijala in tretja, Atropos, je čakala, da mu jo prestriže. A Tantal ni mislil na smrt.

»Hodim na pojedine bogov,« si je rekel, »v ničemer se ne razlikujem od njih. V čašo mi nalivajo božanski nektar, z njimi uživam božansko ambrozijo in poslušam, o čem se pogovarjajo. Nihče med ljudmi ne more dvomiti, da sem tudi jaz bog.«

»Nisi vseveden,« se je oglasila Tantalova vest.

»To nisem,« je dopustil Tantal. »A kdove, če so bogovi vsevedni? Preizkusil jih bom in se prepričal o tem.«

Prav takrat je predrzen fantič ukradel dragoceni kipec zlatega psa iz Zeusovega templja na Kreti. Prinesel ga je Tantalu, saj je vedel, da se kralj ne boji bogov. Kralj Tantal je ukradeni predmet skril. Kmalu zatem je prišel v Tantalovo palačo razjarjeni duhovnik.

»Kralj,« je rekel, »ni navada vladarjev, da bi se družili z bogokletnimi tatovi. Vrni v tempelj, kar ni tvoje!«

»Ne vem, o čem govoriš,« je odvrnil kralj.

»Le skrivaj ukradeno reč,« ga je ostro pogledal svečenik, »a pred božjo jezo se ne boš mogel skriti.«

»Če bi storil kaj zlega,« se je posmehoval Tantal, »bi vsevedni bogovi že vedeli in me kaznovali.«

In kralj Tantal je prisegal, da nima ukradenega kipca. Svečenik je odšel z mržnjo v srcu, kralj pa je bil prepričan, da se bogovi le obnašajo, kot bi bili vsevedni, v resnici pa ne vedo prav nič več kot navadni smrtniki.

Vendar pa so bogovi dobro vedeli za vsako Tantalovo dejanje, toda čakali so, da bo zaslepljeni kralj le dal prednost resnici pred lažjo, poštenju pred nepoštenjem in pravici pred krivico.

Tantalova predrznost pa je rasla s slehernim dnem. Ni mu več zadoščalo, da je smel piti nektar in jesti božansko ambrozijo. Kradel je božanski napoj in hrano z božje mize in ju z Olimpa nosil ljudem na zemljo. S svojim početjem se je posmehoval božjim in človeškim postavam in nazadnje prekosil samega sebe z nezaslišano strahoto.

Ubil je svojega sina Pelopa, potem pa povabil bogove na gostijo v svojo palačo. Pri mizi jim je ponudil meso svojega lastnega sina.

Demetra, boginja rodovitnosti, je raztresena pojedla košček ponujene hrane, drugi bogovi pa so ogorčeni skočili od mize.

Tantal se je prestrašil, saj je spoznal, da so bogovi vsevedni. Začel se jim je klanjati in jih prositi za odpuščanje. Z novim zločinom pa je prestopil vse meje hudodelstev. Zeus, vladar bogov, je brez obotavljanja pahnil nečloveškega Tantala v najgloblje podzemlje, v Tartar, in ga za njegove zločine živega obsodil na večno trpljenje.

V kraljestvu mrtvih stoji Tantal v čisti, sveži vodi in muči ga strašna žeja. Kadarkoli se pripogne, da bi si zmočil razsušene, razpokane ustnice, mu voda izgine med prsti in v rokah mu ostane le suh pesek. Na vejah nad njim zori prekrasno sadje, vendar si Tantal ne more potešiti mučne lakote. Kadarkoli stegne roko za hruško, po figi ali granatnem jabolku, potegne veter, dvigne veje in sadje izgine. Nad Tantalovo glavo visi velikanska skala in mu grozi z uničenjem. Večna smrtna tesnoba mu stiska grlo. Tako trpi kralj Tantal v kraljestvu senc trojne muke.

Ostanke Tantalovega sina so bogovi vrgli v kotel. Sojenica Kloto je dvignila Pelopa iz kotla še lepšega, kot je bil, in ga obudila v življenje. Manjkal mu je le košček mesa na lopatici, ki ga je pojedla raztresena Demetra. Pojedeni košček so bogovi nadomestili s koščkom slonove kosti. Vsi Pelopovi potomci so se zato rodili z belim znamenjem na lopatici.

Pelop

Ko je Zeus poslal Tantala v kraljestvo senc, je njegov prestol zasedel mladi Pelop, vendar ni dolgo vladal. Kralj sosednje dežele je hlepel po Tantalovem bogastvu, vdrl je v deželo in pregnal Pelopa iz očetove palače. Pelop se je podal na pot s svojim zvestim služabnikom. Dolgo sta popotovala in slednjič sta prišla v Grčijo. Hodila sta po revnih pokrajinah, kjer so polja rodila le kamenje, in skozi bogata mesta z belimi domovi in marmornatimi kipi. Nekega večera sta obstala pred mogočnimi okopi velikega mesta. Šla sta skozi mestna vrata in se razgledovala, kje bi dobila prenočišče. V zadnjih žarkih zahajajočega sonca sta prišla do kraljevske palače in se zgrozila nad tem, kar sta zagledala. Pred palačo je stalo trinajst kolov in na vsakem je bila nataknjena človeška glava.

Neki starec se je ustavil ob njiju, opazil njuno grozo in ju ogovoril.

»Čudita se, kajne,« je rekel, »toda vse te ljudi je umorila ena sama prerokba.«

»Ne poznam boga, ki bi izrekel tako okrutno prerokbo,« je pripomnil Pelop.

»Taka smrt se ti zdi okrutna?« se je dobrovoljno nasmejal starec. »Prav tako okrutna se zdi tudi našemu kralju, zato raje mori, kot da bi bil sam umorjen.«

»Govoriš, kot bi prerokovala Pitija,« je čemerno dejal sluga, »povej raje naravnost, kaj se godi v vašem mestu.«

Zgovorni starec je prikimal:

»Pri nas v Elidi vlada kralj Ojnomaj. Ima prelepo hčer, Hipodamija ji je ime. Ojnomaj je nekoč vprašal preročišče za svojo usodo in prerokovano mu je bilo: Mož, ki bo vzel tvojo hčer za ženo, bo povzročil tvojo smrt. Kdo se ne bi bal za svoje življenje? Tudi Ojnomaj se boji. Zato mora vsak snubec prelepe Hipodamije z njim tekmovati. Dirkata na vozeh s konjsko vprego. Ojnomaj ima namreč konje, ki so hitrejši od vetra. Snubaču da prednost, tako da najprej daruje Zeusu in se šele potem spusti za tujcem. Tekmeca dirjata od Pisa v Elidi do Pozejdonovega oltarja v Korintski ožini. Če bi snubač prišel prvi na cilj, bi dobil Hipodamijo za ženo. Če pa Ojnomaj dohiti snubača, ga sme prebosti s sulico. Do sedaj je kralj še vsakega snubača dohitel. Tu na kolih so njihove glave. Z njimi hoče kralj prestrašiti vsakogar, ki bi hotel tekmovati. In mogoče se mu bo to posrečilo. Že dolgo časa se nihče ni priglasil.«

»Lahko si mislim,« je rekel Pelopov sluga. »Življenje moraš varovati. Ko ga enkrat izgubiš, ga nikoli več ne najdeš.«

Zamišljeni Pelop pa je molčal.

»Kaže, da sta prišla od daleč,« si je starec ogledoval Pelopa in slugo. »Če iščeta prenočišče, vama lahko ponudim gostoljubje.«

»Slišiš, gospod,« se je sluga veselo obrnil k Pelopu, »kmalu bova počivala.«

Pelop se je zdramil iz zamišljenosti in vsi trije so se podali k starčevemu domu.

To noč Pelop ni mogel zaspati. Skrivaj je odšel iz hiše in čudno hrepenenje ga je vabilo h kraljevi palači. Na nebu je plavala velika srebrna luna, palača se je bleščala v njenih žarkih in koli z lobanjami neuslišanih snubcev so metali dolge, žalostne sence. Pelop je premišljal, kakšna neki je Hipodamija, da je že toliko snubcev umrlo zanjo. Vtem so se odprla vratca v grajskem obzidju in prikazala se je deklica v temni obleki. Pelop se je prita-

jil za vogal in jo opazoval. Njeno bledo, lepo obličje je tekmovalo s krasoto iskrečih se zvezd na nebu. Hodila je okoli kolov in dolgo vzdihovala. Nato je izginila, tako kot je prišla. Pelop, vznemirjen od čudne prigode, pa se je do jutra premetaval po ležišču.

Sončni žarki so poščegetali služabnika po licu, zbudil se je in pričel naglas razmišljati:

»Dragi gospod, najboljše bo, če jo kar takoj zdajle mahneva na pot. Vso noč se mi je sanjalo o usmrtitvah. Mislim, da tukaj ni varno. Pojdiva, posloviva se in odidiva iz mesta.«

»Danes ponoči,« je rekel Pelop, »sem videl Hipodamijo. Lepa je in tako žalostna. Šel bom h kralju Ojnomaju in ga poprosil za njeno roko. Tekmoval bom z njim in tekmo moram dobiti. Rešil bom Hipodamijo žalosti in z njo odšel iz dežele, da se prerokba ne bo izpolnila. Saj si ne želim kraljeve smrti.«

»Le s čim sva razjezila bogove,« je tarnal služabnik, »da so ti, gospod, zmešali glavo s tako mislijo!«

Skočil je z ležišča in tekel po starca, da bi ta pregovoril Pelopa. Zaman. Pelop se je odločil.

Sončni voz se je komaj začel vzpenjati na nebo, ko je Tantalov sin že stal pred kraljem Ojnomajem. Kralj je poslušal Pelopa in rosni in prisrčni mladenič mu je bil tako všeč, da ga je poskušal odvrniti od njegove namere. Pelop ni odnehal. Prvič se je zgodilo, da je bilo Ojnomaju zares težko, ker bo svoje življenje odkupoval s smrtjo tujega mladeniča.

»Če res vztrajaš, potem se pripravi,« je Ojnomaj zaključil pogovor. »Tekmovala bova jutri.«

V dvorani je Pelop zagledal Hipodamijo. V dnevni svetlobi se mu je zdela še lepša kot pri luninem svitu. Otožno je pogledala Pelopa in si takoj zakrila obraz. Tudi njej je bil mladi tujec všeč kot še nihče prej.

Pred palačo je sluga čakal na Pelopa. Ko je zvedel, da bo nje-

gov gospod res tekmoval, ga je začel objokovati, kot da je že mrtev. Tudi Pelop je dvomil v svojo zmago. Ojnomaj je tekmoval s konji, ki mu jih je podaril bog vojne Ares. Težko, da bi jih bilo mogoče premagati s konji iz zemeljskih hlevov.

V stiski in strahu je šel Pelop ob reki k njenemu ustju. Na morskem bregu je poklical Pozejdona, boga morja, in ga prosil za pomoč. Tako goreče je prosil, da ga je bog uslišal.

Voda je zabučala kot vihar in iz razdivjanih valov so rezgetaje planili krilati konji in od kopit so jim pršele iskre. Za seboj so vlekli lahek voz, ki se je bleščal kot pena vrh valov. Pelop je ostrmel, se zahvalil Pozejdonu in mu obljubil bogato daritev.

Naslednje jutro se je Pelop odpeljal h kralju Ojnomaju. Ojnomaj je že od daleč zagledal svojega tekmeca in takoj prepoznal Pozejdonove konje. Ves razburjen je pozabil na daritev, ki jo je sicer opravil pred vsakim tekmovanjem. Pelopu tudi ni privoščil tolikšne prednosti kot prejšnjim snubcem, nepotrpežljivo je sedel na voz in ga pričel zasledovati.

Pelopova vprega je drvela kot blisk in le vrtinci prahu so kazali, kod je divjala. Pelop je imel ves čas pred očmi obraz otožne Hipodamije in hrepenenje, da bi jo rešil žalosti, ga je hitreje in hitreje nosilo k cilju. Za njim se je poganjal Ojnomajev voz in konji so ga vlekli hitreje, kot brije severni veter. Kralju je grozila smrt in vedel je, da ji bo ušel, le če bo prehitel Pelopa. Na vso moč je priganjal konje. Razdalja med vozovoma se je krajšala, v kralju je raslo upanje, v Pelopu je naraščal obup. Pelop je bil že čisto blizu cilja, ko ga je kralj dohitel in dvignil roko s sulico. Prav tedaj pa je kolo kraljevega voza zadelo ob kamen in se razletelo. Voz se je nagnil in se prevrnil, kralj je padel, udaril z glavo ob kamen in si prebil lobanjo. Umrl je v tistem trenutku, ko je prišel Pelop s svojim vozom na cilj.

Zmagoviti Pelop se je vrnil v Elido. Zvesti sluga ga je radostno

pozdravil in ljudstvo ga je slavilo kot novega kralja. Pelop je ukazal slavnostno pokopati mrtvega kralja Ojnomaja, potem pa se je poročil s Hipodamijo. Postal je slaven kralj in polotok, na katerem je zmagal v tekmi s kraljem Ojnomajem, je dobil njegovo ime. Še danes ga poznamo kot Peloponez. V mestu Olimpiji pa je Pelop za spomin na svojo zmago ustanovil slavne olimpijske igre.

Sreče pa Pelop kljub temu ni imel. Po zmagoslavni tekmi se je sprl s svojim slugom Mirtilom.

»Če bi ne bilo mene,« je kričal Mirtil, »bi bila tvoja glava nataknjena na štirinajstem kolu pred palačo. Jaz pa sem razklenil osnike pri kolesih Ojnomajevega voza, zato je kralj padel in se ubil. Za to si mi dolžan nagrado!«

Pelop je bil ogorčen, da se Mirtil baha z umorom in da zanj zahteva plačilo in je nehvaležnega služabnika vrgel s skale v morje.

Umirajoči Mirtil pa je Pelopa preklel. Tako je nesrečni Tantalov rod doletelo novo prekletstvo.

Nioba

Nioba je bila tebanska kraljica in daleč naokoli ni bilo srečnejše žene. O njenem možu, kralju Amfionu, in njegovi umetnosti igranja na liro so govorili ljudje po vsej Grčiji od enega morskega brega do drugega. Ko so v Tebah gradili okope okoli mesta, je zadoščalo, da je kralj Amfion zaigral na liro katero od svojih prelepih pesmi, pa so se skale začele trgati od pobočij, skalni skladi so romali za sladkimi zvoki Amfionove lire in se, ne da bi ljudje kaj pomagali, postavljali v obzidje.

Niobin oče je bil kralj Tantal. Tudi na njegovo prijateljstvo z bogovi je bila Nioba ponosna. Kraljevske kašče so bile polne, črede rejene in zakladnice v palači so bile zvrhane zlata in srebra.

Od vsega pa je bila Nioba najbolj ponosna na svojih sedem postavnih sinov in sedem prelepih hčera.

Nekoč so si vse pobožne tebanske žene vpletle v lase lovoriko in pripravile bogate darove boginji Leti in njenima otrokoma Apolonu in Artemidi. Nioba je nejevoljno opazovala priprave na daritev in jeza jo je pognala iz palače. S svojim spremstvom je šla na cesto. V svoji prekrasni, z zlatom pretkani obleki in z lasmi, ki so se ji valovito spuščali po obleki, je bila prej podobna boginji kot umrljivi ženski. In kot boginja se je podala za množicami tebanskih žena, ki so molile in sipale kadilo na svete ognje.

»Saj ste znorele,« jim je zaklicala. »Darujete bogovom, ki jih nikoli niste videle. Zakaj ne darujete meni? Saj me vendar bolje poznate kot pa Leto. Moj mož je slavni kralj Amfion. Moj oče je bil kralj Tantal, hodil je na gostije bogov in z njimi je jedel am-

brozijo in pil nektar. Več zakladov imam, kot jih je katerakoli boginja kdaj videla. Tudi otrok imam več kot Leto. Sedem sinov imam in sedem hčera, boginja Leto pa ima le sina Apolona in hčer Artemido. Plemenitega rodu sem, bogata in mnogo otrok imam. Katera boginja se more primerjati z menoj? Tudi če bi me sreča zapustila, bi imela še zmeraj dovolj. Pojdite proč od oltarjev in odnesite darove! Častite le ženo, ki to zares zasluži!«

Ženske so se prestrašile kraljičine jeze, pobrale so iz las lovorove liste in zapustile žrtvenike. Med potjo domov pa so s tihimi molitvami prosile boginjo Leto, naj jim odpusti.

Leto je stala na vrhu gore in njene božanske oči so videle vse, kar se je zgodilo v Tebah. Srce ji je viharno razbijalo v prsih, ko je opazovala, kako Nioba odganja pobožne ženske od njenega oltarja.

»Otroka,« je rekla bogu Apolonu in boginji Artemidi. »Mene, vajino mater, je osramotila navadna smrtnica. Predrzna Nioba je prepodila tebanske žene od mojih oltarjev. Svojih dvakrat sedem otrok je postavljala visoko nad vaju in posmehovala se mi je...«

Apolon je prekinil Letine tožbe:

»Nehaj se žalostiti, mati, saj s tem le odlagaš kaznovanje.«

Apolon in Artemida sta se zavila v mrak kot v plašč in se, nevidna človeškim očem, spustila po sinjem zraku k tebanskemu obzidju. Tam se je sedem Niobinih sinov urilo v bojevanju in v bojnih igrah. Najstarejši je v krogu divjal na iskrem konju in z vajetmi krotil spenjeno žival. Nenadoma je bolestno zakričal in se zgrudil s konja. V prsih mu je drgetala Apolonova puščica.

Drugi sin se je ob rožljanju tulca in sikanju puščice ozrl. Ustrašil se je teme, ki je negibno stala na nebesnem svodu, popustil je vajeti in spodbodel konja. Na begu pa ga je zadela Apolonova puščica in mu prebila lobanjo.

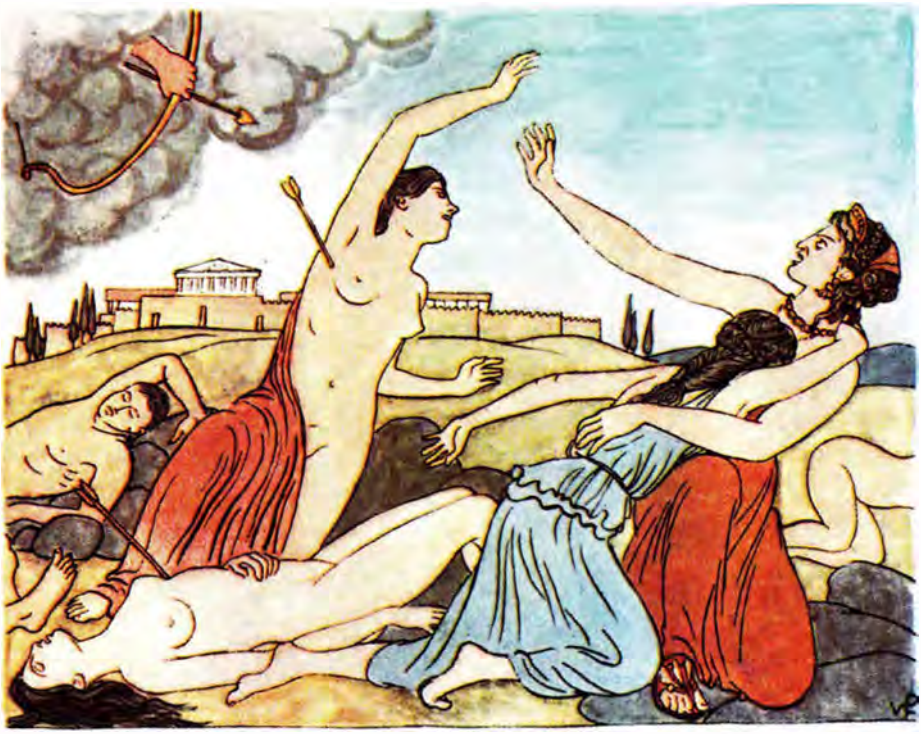

Oba mlajša sinova sta se borila s prsmi ob prsih. Iz napete tetive je švignila smrtonosna puščica in prebodla oba hkrati, da sta padla na tla in skupaj izdihnila dušo. Peti sin jima je tekel na pomoč, a še preden se je dotaknil njunih trupel, se je smrtno ranjen zgrudil na zemljo.

Šestega sina je puščica zadela v nogo. Medtem ko je poskušal potegniti ost iz rane, mu je nova puščica prebila grlo in s krvjo mu je odteklo iz telesa tudi življenje.

Najmlajši sin je dvignil roke k nebu in prosil bogove, naj mu prizanesejo. Apolon je bil ganjen, vendar puščice ni mogel več zaustaviti. Tako je izdihnil tudi najmlajši Niobin sin.

Vest o strašnem pomoru je prišla v Tebe kot huda ura. Kralj

Amfion, poblaznel od žalosti, je izvlekel meč in si prebodel srce. Nioba je odvihrala iz palače in tekla k utrdbam, kjer so ležali njeni mrtvi sinovi. S solzami v očeh jih je objemala, jih pokrivala s poljubi. Potem pa je v njej znova vzplamenela prevzetnost. Z objokanimi očmi je pogledala proti nebu in zakričala:

»Okrutna Leto! Kar naslajaj se nad mojo žalostjo in uživaj nad tem, da bom s svojimi sedmimi sinovi pokopala tudi svoje življenje! A še zmeraj imam več kot ti! Še imam sedem krasnih hčera!«

Kakor hitro je Nioba izrekla te bogokletne besede, že je zazvenela napeta tetiva in prva izmed sedmih hčera, ki so stale okoli matere, se je zgrudila na mrtvega brata. Boginja Artemida je znova napela lok in že se je druga hči poslovila od življenja.

Kamorkoli so deklice bežale, kamorkoli so se skrile, povsod so jih dosegle puščice maščevalne boginje.

Ostala je le še najmlajša hči. Nioba jo je zakrila s svojim telesom in pokrila s svojim oblačilom. Prvič je dvignila roke v prošnji, naj boginja prizanese vsaj temu, zadnjemu otroku. Medtem ko je prosila, ji je hčerka umrla v naročju.

Nioba je ostala sama med mrtvimi otroki. Le trava okoli nje je tiho šepetala: Kateri smrtnik se more zanašati na trenutno srečo, ki ga obdaja?

Negibna, pogreznjena v svojo žalost, je Nioba strmela predse. Iz lic ji je počasi izginjala kri, lasje so ji otrdeli, nobena sapica jih ni mogla več razrahljati, v okamnelem obličju so okamnele še oči, roke in noge so postajale kamnite in telo pa kri in žile v telesu so se spremenile v kamen.

Strašen vihar je zaoral nad Tebami, zgrabil okamnelo Niobo in jo odnesel v njeno domovino. Ljudje so se začeli zbirati ob čudoviti novi skali, podobni ženski, ki ji iz kamnitih oči vreta studenca neusahljivih solz.

O zlatem runu

Nekoč je v Grčiji živel kralj, ki je bil poročen z ženo božanskega rodu. Rodila mu je sina Friksosa in hčer Helo. Otroka sta bila lepa in zdrava. Kralj bi moral biti hvaležen nesmrtnim bogovom, da so naklonili mir in srečo njegovi družini. Vendar pa te sreče ni cenil, ampak je nezadovoljen pognal ženo z doma in se vnovič poročil.

Tako sta Friksos in Hela dobila mačeho. Mačeha je dečka in deklico sovražila, zmerjala ju je od jutra do večera in ju trpinčila. Otroka sta bežala pred njo in se najraje skrivala v vrtu za kraljevo palačo. Kadar ju mačeha ni mogla najti, je bila še bolj jezna in se je pritoževala kralju, kakšna potepinska otroka sta.

Ko je mačeha rodila sinova, je postalo za oba pastorka življenje še neznosnejše. Ženska si je izmišljala o Friksosu in Heli vse najslabše in že ni več vedela, kako naj ju pri kralju še bolj očrni. Kaznovala ju je za vsako malenkost in si prizadevala, da bi ju kralj kaznoval še strožje. Ni se mogla sprijazniti z mislijo, da bosta morala njena sinova kraljevo imetje deliti z osovraženima pastorkama, zato je tuhtala, kako bi njena sinova podedovala celo kraljestvo. Za belim čelom so ji rasle črne misli. Odločila se je, da bo otroka ugonobila. Vedela je, da ji kralj ne bo dovolil pogubiti otrok, zato je dolgo in prekanjeno pripravljala kruto dejanje.

Naskrivaj je sklicala vse ženske v kraljestvu in jim rekla:

»Vem, kako ste delavne, in vendar niste bogate. Garate ve in garajo vaše družine, a komaj napolnite kašče z žitom. Zvedela

sem, kaj morate narediti, da boste potrojile pridelek na svojih poljih. Rada vam zaupam to skrivnost. Preden boste spet šle s setvijo na polja, morate seme prepražiti. Videle boste, da vam bo zmanjkalo kašč za vašo letino. A nikomur ne izdajte čarovnije, tudi svojim možem ne. Če jo boste komurkoli zaupale, se vam ne bo nič posrečilo in kaznovali vas bodo nesmrtni bogovi.«

Ženske so se kraljici zahvalile za nasvet in se razšle na svoje domove. Že so videle, kako se jim bliža bogastvo na zlatem vozu, polnem zlatih žitnih klasov. Nikomur niso zaupale skrivnosti. Pred setvijo so skrivaj prepražile pšenico in se veselile žetve.

Njive so brž veselo ozelenele, toda iz prsti niso vzbrsteli vitki zeleni jeziki žita, temveč le plevel in osat. Vsa dežela je bila ob letino. Ženske so molčale in nihče ni zvedel, čemu posejana polja ne prebude setve v življenje tako kot vsako leto. V deželi je zavladala strašna lakota.

Prekanjena kraljica je svetovala kralju, naj pošlje sla v delfsko preročišče vprašat, čemu so bogovi poslali nad deželo tako nezaslišano lakoto. Nesrečni kralj je poklical sla.

Preden pa je šel sel na pot, ga je poklicala kraljica, mu v dlan nasula zlata in rekla:

»Tu imaš polovico svoje nagrade, če pa boš dobro izpolnil moje ukaze, boš dobil še toliko. Ne hodi v Delfe! Pojdi sicer v tisto smer, nato pa se skrij v gozdovih za toliko časa, kolikor traja pot v Delfe in nazaj. Potem se vrni k nam v palačo in sporoči kralju tole prerokbo: Lakota bo odšla iz tvoje dežele in polja bodo spet obrodila, če boš žrtvoval bogovom Friksosa in Helo.«

Sla je premamil zaklad, ki ga je stiskal v pesteh, in je vneto vse obljubil. Odšel je v smeri proti Delfom, potem pa se je potikal po gozdovih. Ko je potekel čas potovanja, se je vrnil v kraljevsko palačo in sporočil kralju strašno prerokbo. Kralj pa še slišati ni

hotel o tem, da bi žrtvoval svoja otroka. Mačeha se je ustrašila, da bo njen načrt propadel, zato je ščuvala prestradane ženske.

»Pojdite,« je klicala, »in prisilite kralja, naj uboga preročišče, kajti drugače bomo vsi pomrli od lakote. Meni gre za vaše dobro, naj skrbi za vašo blaginjo tudi vaš kralj. Dokler bosta živela Friksos in Hela, se jeza bogov ne bo pomirila.«

Tako so se pred palačo zbrale množice ljudi in zahtevale, naj se kralj ne upira božji sodbi. Množice so divjale, kričale in grozile. Kralj je moral popustiti. Mačeha je ukazala, naj otroka čez noč zapro v čumnato, da ne bi pobegnila. Naslednjega jutra navsezgodaj naj bi bila žrtvena slovesnost.

Vsem se je zdela noč dolga. Mačeha ni mogla spati od veselja, ker se ji je slednjič le posrečila okrutna nakana, kralj ni mogel spati od žalosti, otroka pa sta se prestrašena stiskala drug k drugemu v nočni temi in sta od tesnobne bridkosti komaj dihala. Ko so se jutranji žarki dotaknili obzorja, so se začele trume ljudi zgrinjati k žrtvenemu oltarju. Ljudstvo se je veselilo, ker bosta žrtvi odvrnili prekletstvo s polj in bo tako konec lakote in pomanjkanja.

Friksosa in Helo so privedli iz čumnate, ju ovenčali in popeljali k oltarju. Množice so utihnile. Friksos je poslednjič pogledal okoli sebe in dvignil oči k modremu nebu. Prav tedaj se je z nebesnega oboka začel spuščati bleščeč oblak. Zagrnil je množico in oltar in skril vase oba otroka. Iz oblaka je skočil zlat oven in hkrati sta otroka zaslišala tihi glas svoje božanske matere:

»Otroka moja, prišla sem vaju rešit. Le sedita na zlatega ovna in ne bojta se!«

Friksos se je osrčil, se dotaknil čudovite živali, od katere je žarela svetloba, sedel nanjo in se prijel za roge. Za hrbet mu je na zlato ovčjo volno sedla sestrica Hela. Kakor hitro sta zajahala

ovna, se je ta že začel vzpenjati navzgor k nebu. Odnašal ju je proč od hudobne kraljice in žrtvenega oltarja.

»Trdno se držita!« sta otroka spet zaslišala materin glas iz daljave.

Leteli so skozi globoko tišino jutranjega neba. Zlati oven je plaval po zraku kot ptica. Marsikateri popotnik si je zasenčil oči z dlanjo in ves začuden pogledal navzgor, misleč, da na nebu vzhaja novo sonce, tako bleščeče je sijalo zlato ovnovo runo. Otroka sta preletela kopnino in pod njima se je razprostrlo morje, posejano s skalnatimi otoki in ladjami, ki so bile videti od zgoraj kot drobne pike.

Friksos je trdno objemal ovna okoli vratu in opozarjal sestro:

»Varuj se, sestrica, da ne pogledaš v globino podse, ker boš padla!«

Hela je ubogala brata in strmela v bežeče oblake pred seboj. Dolgo je gledala predse in zazdelo se ji je, da oven stoji na mestu, da mirno visi med nebom in zemljo, oblaki pa se podijo mimo njega. Hotela se je prepričati, če zares letijo in je pogledala navzdol, v globino. Zvrtelo se ji je od višine in hitrosti ovnovega leta. Roke so ji spolzele ob zlati volni, zdrsnila je z zlatega hrbta in padala, padala v morje. Friksos je stegnil roke za njo in skoraj bi strmoglavil še on. Hitro se je z ovnom pognal navzdol, proti vodni gladini, toda sestra je že brez sledu izginila v valovih. Morje, v katerem je utonila Hela, pa se odtlej imenuje Helino morje, Helespont.

Sam samcat je Friksos žalosten letel naprej. Proti večeru je na obzorju zagledal gorovje. Stalo je kot vrsta velikanov in bele snežne kape na gorskih vrhovih so žarele v ognju zahajajočega sonca. Pod gorami se je razprostirala rodovitna ravnina. Zlati oven se je nameril k najlepšemu mestu in se spustil na mehki travnik pred marmornato palačo. Friksos je stopil z ovna in se

začel razgledovati. Vinska trta je ovijala vitke marmorne stebre svetle palače in pod štirimi senčnimi oboki so šumeli štirje vodometi, le da iz njih ni tekla samo voda. Iz prvega vrelca je brizgalo sveže mleko, iz drugega sladko vino, iz tretjega dragoceno olje in šele četrti je bil pravi vodnjak, iz katerega je kipel k nebu curek kristalno čiste vode. A tudi voda ni bila navadna, poleti je bila ledeno mrzla, pozimi pa topla.

Medtem ko je Friksos občudoval čudežne studence, je prišel na dvorišče kralj Ajtes in poklical dečka v palačo. Pogostil ga je in povprašal, odkod prihaja. Friksos mu je pripovedoval o mačehi, o zli prerokbi, o zlatem ovnu in o sestri Heli, ki jo je izgubil med potjo. Kralj si je želel videti zlatega ovna, o katerem mu je pripovedoval Friksos, in fant je povedel kralja na trato pred palačo, kjer je oven počival. Njegovo runo je žarelo in zarja je zlatila drevesa, travo in grmičje. Kralj si je moral z dlanjo zasenčiti oči.

»Ovna bom žrtvoval Zeusu, ki me je rešil,« je dejal Friksos, »zlato runo pa poklanjam tebi, kralj.«

Kralj se je zelo razveselil dragocenega daru. Po žrtvovanju bogovom je sam nesel zlato ovčje runo v gaj, posvečen Aresu, bogu vojne, in ga z zlatimi žeblji pribil na deblo velikanskega hrasta. Svojo hčer Medejo, ki je znala čarati, pa je poprosil, naj mu iz zemeljskih globin prikliče varuha zlatega runa. Medeja je s svojimi zaklinjanji pričarala v gaj velikega kuščarja z ostrim zmajskim grebenom na hrbtu in s plamenečim gobcem, v katerem so se zvijali trije zmajski jeziki.

Zmaj se je poslušno ovil okoli hrasta in podnevi in ponoči bedel nad zaupanim zakladom.

Friksos je ostal pri kralju Ajtesu in se pozneje oženil z eno njegovih hčera. Leta so minevala. Friksos je umrl, sloves zlatega runa pa se je razširil po vsem tedanjem svetu. Stari kralj Ajtes je hodil k hrastu in se veselil ob pogledu na žareče runo. Preroko-

vano mu je bilo, da bo njegov rod preganjala nesreča, če bo izgubil runo. Zato je bil vesel, da mu njegov zaklad varuje taka pošast.

Marsikateri predrznež je poskušal vzeti kralju zlato runo. Toda tisti, ki so prihajali peš, so umirali v žgočem pesku puščave, ki je Ajtesovo kraljestvo delila od drugih dežel. Tisti, ki so pripluli po morju, so se raztreščili na dolgem in nevarnem popotovanju. Tiste pa, ki so vendarle prišli do Ajtesovega kraljestva, je ugonobil krvoločni zmaj, ki noč in dan ni zatisnil očesa. Zlato runo je nenehno žarelo v Ajtesovi deželi, podnevi kot sonce, ponoči kot mesec. Nekoč so se odpravili ponj junaki, ki jih je vodil junak Jazon.

Jazon in Medeja

Umrl je stari kralj in zapustil dva sinova. Starejši je bil Ajzon, mlajši pa Pelias. Starejši sin bi moral naslediti očeta na prestolu. Toda komaj so odzveneli pogrebni spevi in so starega kralja sežgali na grmadi, se je prekanjeni in kruti Pelias polastil prestola in Ajzona pregnal iz mesta. Miroljubni Ajzon se je naselil na deželi, a tudi tu ni našel miru. Bal se je, da bi mu prekanjeni Pelias ne ubil sina Jazona. Zato je razglasil, da je Jazon umrl in priredil pogrebno gostijo, sina pa skrivaj poslal v gore k modremu in plemenitemu kentavru Hironu.

Kentavri so bili pol ljudje, pol konji. Kentaver Hiron, h kateremu je Ajzon poslal svojega sina, je bil moder in močan. Izuril in izučil je že marsikaterega grškega junaka.

Jazon je torej živel v kentavrovi votlini in v gorah in gozdovih. Krepil je svojo moč ter se uril v različnih spretnostih, bojeval se je, streljal z lokom, hkrati pa se je od kentavra učil modrosti; uril si je tako telo kot duha. Ko je bil star dvanajst let, je zapustil Hirona in se odpravil h kralju Peliasu, da bi od njega zahteval prestol, ki je bil tako nasilno vzet njegovemu očetu. Ajzon je bil takrat že mrtev.

Na poti v mesto je prišel Jazon do narasle reke. Na bregu je sedela zgrbljena starka. Tarnajoč nad svojo starostjo, je prosila Jazona:

»Ah, moj dragi popotnik, bodi tako ljubezniv in prenesi me čez reko! Mlad si in močan, jaz pa že stara in onemogla.«

Jazon je sočutno vzel starko v naročje in jo prenesel na drugo

stran. Ko se je vzpenjal na breg, se mu je noga zarila globoko v blato. Šele ko je bil spet na suhem, je opazil, da mu je blato potegnilo obuvalo z noge. Vendar pa se ni mudil z iskanjem obuvala, temveč je pohitel proti mestu. Še prej je pogledal, kje je starka, vendar je ta že izginila. Bila je namreč boginja Hera, žena vladarja bogov Zeusa. Spremenila je svojo podobo, da bi videla, ali ima fant dobro srce. Heri se je dobrosrčni mladenič priljubil in od tega trenutka naprej ga je varovala na vseh njegovih popotovanjih.

Na eno nogo bos, ogrnjen v panterjevo kožo in z dvema kopjema v roki je prišel Jazon v mesto. Na trgu je zagledal množico ljudi. Vsi so se zbrali k slavnostim v čast boga Pozejdona. Ko je prišel mednje plemeniti junak z obličjem mladega boga, so domnevali, da mora biti kdo od nebeščanov, ki se bo tudi udeležil slavnosti. Le kralj Pelias se je prestrašil. Opazil je, da je prišlec na eno nogo bos. Spomnil se je stare prerokbe, ki ga je svarila pred možem, obutim samo na eno nogo, ker mu bo prinesel pogubo. Zvijačno je zatajil svoj strah in vprašal:

»Kdo si, tujec, in koga iščeš v našem mestu?«

»Ajzonov sin sem,« je rekel Jazon, »in prišel sem k tebi, kralj. Ne bom ti jemal premoženja, ki je bilo last mojega očeta, pač pa te prosim, da mi odstopiš prestol, ki mi po pravici pripada.«

»Rad ti ustrežem,« je brez oklevanja odgovoril Pelias. »Izpolni mi le eno željo. Saj bi si jo sam izpolnil, ko bi ne bil tako star. Vsako noč se mi prikaže senca najinega sorodnika Friksosa in me prosi, naj grem v Kolhido h kralju Ajtesu in prinesem od tam v Grčijo zlato runo. Menda bo Friksosova duša našla mir in pokoj, ko se bo zlato runo vrnilo v domovino. Pojdi in prinesi ga. Proslavil se boš in mrtvi Friksos bo našel mir v grobu. Ko se boš vrnil z runom, ti bom odstopil prestol in ti predal oblast.«

Jazon je soglašal. Ni vedel, na kakšno nevarno potovanje se

podaja. Pelias pa se je pri sebi posmehoval njegovi ustrežljivosti. Prepričan je bil, da bo nepoklicani prestolonaslednik poginil na popotovanju do Kolhide.

Jazon je po vsej Grčiji razposlal glasnike, da bi povabili največje grške junake, naj se pridružijo Jazonu. Prišla sta Heraklej in Tezej in tudi pevec Orfej ni manjkal. Izkušeni ladjedelec Argos je junakom zgradil trdno ladjo iz lesa, ki v morju ne gnije. Ladja je imela petdeset vesel in je dobila ime Argo, junaki pa so se imenovali Argonavti.

Preden so se vkrcali, so slovesno žrtvovali bogu Pozejdonu in vsem morskim bogovom, potem pa se je petdeset veslačev uprlo v vesla in kmalu so imeli pristanišče za seboj.

Pluli so po neznanih vodah, se izogibali neznanim otokom in kopninam. Ob ugodnem vetru so napeli jadra in ladja je urno letela naprej. V brezvetrju so naporno veslali in pot jim je lil z obrazov. V neznanem morju je bilo brez števila pasti. Burja in viharji so gnali ladjo nazaj. Blodili so v nalivih med grmenjem in bliskanjem. Hudobni velikani, živeči na poraslih otokih, so metali za ladjo klade, da so valovi zagrinjali palubo.

Toda boginja Hera je varovala Jazona. Njena pomoč, pogum junakov in Heraklejeve puščice so premagali vse nevarnosti. Kmalu pa je silak Heraklej zapustil Argonavte. Nekoč, ko so šli vsi na kopno, se je njegov prijatelj Hilas izgubil v gozdu. Heraklej ga je šel iskat in se ni več vrnil. Zeus, vladar bogov, ga je poklical k drugim dolžnostim.

Ladja je plula že dolgo dolgo, dežela zlatega runa pa je bila še daleč. Sonce je pripekalo, Argonavte je mučila žeja in na ladji ni bilo pitne vode. Zato so z ladjo pristali na najbližji obali, a breg je bil skalnat in negostoljuben. Nekaj mornarjev je šlo iskat studenec. Medtem ko so na ladjo nosili pitno vodo in so si ljudje gasili žejo, se je junakom približala žalostna, shujšana postava. Slep

starec se je opotekal med skalami, v šibki roki pa je držal palico. Na bregu se je zgrudil od onemoglosti. Mornarji so priskočili in mu pomagali na noge.

»Jaz sem Finej,« je rekel starček z drhtečim glasom. »Bogovi so me obdarili s preroškim darom, jaz pa sem ga zlorabljal. Poglejte me! Tako kaznujejo nesmrtni bogovi! Boginje maščevanja so mi vzele vid in vsak dan pošiljajo nadme harpije, da mi trgajo hrano od ust. Mogoče me boste vi osvobodili mojega trpljenja in me rešili večne lakote. Po stari prerokbi me bo ladja, ki bo priplula k tem bregovom, rešila vseh nadlog.«

Argonavti so že slišali o strašni usodi kralja Fineja, saj so pevci po vsej Grčiji peli o njem. Radi so mu obljubili, da mu bodo pomagali. Napolnili so skledo s pečenim mesom in mu jo podali, da bi se najedel. Komaj pa se je starec usedel in se pripravil, da bo ponesel grižljaj k ustom, so zašumela v zraku krila harpij, ostudnih ptic z glavami stark in telesi jastrebov. Stegovale so zakrivljene kremplje po starčevi hrani in mu trgale meso od ust. Mornarji so zakričali, toda harpije se niso ustrašile. Šele ko so nanje namerili meče, so se ustrašile bleščeče ostrine. Obrnile so se tja, odkoder so priletele, in se nikoli več niso vrnile.

Tedaj so Argonavti nasitili starčka še z drugimi jedmi. Finej je hlastno požiral, kar so mu dajali in se glasno zahvaljeval svojim rešiteljem. Da bi se jim oddolžil, jim je povedal, kaj jih čaka, in jim svetoval, kako naj se izognejo nevarnostim, ki prežijo nanje na poti do Kolhide.

»Pripluli boste do dveh velikanskih skal,« je rekel, »ki se imenujeta Simplegadi. Ti dve skali ne rasteta iz morskega dna, temveč plavata po morju in kar naprej butata druga ob drugo. Zdrobili bi vas kot pšenično zrno. Ne zaplujte mednju, preden ne spustite golobice. Če bo golobica srečno preletela skozi, zgrabite za vesla in urno zapeljite med skalama. Potem se podajte naravnost

na vzhod. Tam leži Kolhida, zemlja zlatega runa. Ajtesovo palačo boste zlahka spoznali. Nad njo se vzpenja mnogo stolpov. Ob gradu je gaj, posvečen bogu vojne Aresu, in v gaju varuje zlato runo zmaj, ki ne pozna spanca. Vaša naloga bo težavna, toda na svoji strani imate boginjo Hero. Ko pa vam bo najhuje, vam bo priskočila na pomoč še Afrodita, boginja ljubezni.«

Starec je umolknil in njegove slepe oči so se zagledale v daljavo, kot bi na obzorju videl stolpe Ajtesovega bivališča in gaj, nad katerim žari v sinjem zraku zlata zarja čudežnega runa. Mornarji so se poslovili od Fineja in se nestrpno odpravili naprej. Z mogočnimi udarci vesel so se bližali Ajtesovi deželi.

Niso še dolgo veslali, ko so zaslišali iz daljave silovito bobnenje in hrumenje. Pred njimi sta se dvigali velikanski skali, ki sta se zmeraj znova razmikali in se spet zaletavali druga ob drugo, da so razpenjeni valovi butali prav do ladje Argonavtov. Mornarji so prenehali veslati in izpustili golobico. Skali sta se pravkar oddaljili druga od druge in golobica je izginila v špranji med njima. Simplegadi sta treščili skupaj in ko sta se spet razmaknili, so mornarji zagledali golobico, ki je na oni strani veselo zamahovala s perutnicami proti najbližjemu bregu, proti Kolhidi. Na razpenjenem morju je plavalo le nekaj peres, ki sta jih skali izpulili golobici iz repa.

Tedaj so junaki pognali ladjo in mogočen vrtinec jo je potegnil med skali. Na vso moč so veslali, da bi čimprej prišli skozi nevarno ožino. Simplegadi sta se že spet zaleteli druga proti drugi in vrtinčili velikanske valove, ki so premetavali ladjo Argonavtov. Veslači so se obupano uprli v vesla, toliko da jih niso zlomili in ladja je zadnji trenutek zdrsnila na mirno morje. Tik za njo sta skali grmeč trčili skupaj in barki odbili okrašeno krmo. Vsa posadka se je globoko oddahnila in vsem se je zdelo, kot da so se izpred vrat v kraljestvo mrtvih spet vrnili v življenje.

Preden pa so Argonavti pripluli do Kolhide, so dobili spremljevalce, kakršnih se niso nadejali. Na obali samotnega otočka so stali štirje mladeniči v raztrganih oblekah in klicali na pomoč njihovo ladjo. Argo se jim je približala in Jazon je z nekaj junaki stopil na breg. Mladeniči so pritekli k njim in prvi med njimi je zaklical:

»Dobri ljudje, pomagajte nam! Naša ladja se je raztreščila in valovi so nas vrgli na ta pusti otok.«

»Pomagali vam bomo,« je rekel Jazon, »toda kdo ste in kam naj vas odpeljemo?«

»Ali ste že slišali o Friksosu?« je vprašal mladenič, »o Friksosu, ki je na zlatem ovnu priletel v Kolhido. Kralj Ajtes mu je dal za ženo svojo hčer Halkiopo. Mi smo njuni sinovi. Friksos je umrl, Halkiopa pa živi pri kralju Ajtesu. Podali smo se na morje, zajela nas je burja in raztreščila našo ladjo. Morje nas je zmetalo na ta otok.«

Jazon se je razveselil, da bo lahko pomagal sorodnikom v nesreči. Friksosovi in Jazonovi predniki so namreč izhajali iz istega rodu. Povabil je mladeniče na ladjo, saj imajo isto pot, in jim povedal, da je namenjen v Kolhido po zlato runo.

Friksosovi sinovi so se prestrašili. Svetovali so grškim junakom, naj opuste svojo namero.

»Ajtes je krut kralj,« so rekli, »in močan. Vlada številnemu ljudstvu in težko bi se odpovedal svojim zakladom.«

Argonavti se niso prestrašili. Vedeli so, da naloga ne bo lahka, in odločili so se, da bodo zlato runo vzeli zgrda, če jim ga kralj ne bo dal zlepa.

Mornarji so Friksosove sinove preoblekli v nova oblačila in pluli naprej proti kolhidskim bregovom. Podnevi in ponoči so vesla tolkla nasršeno gladino. Tik pred Kolhido so nenadoma za-

slišali nad glavami šumot velikanskih peruti. Ladjo je preletel orel, ki je bil na poti proti Kavkazu, da bi se nasitil z drobovjem priklenjenega Prometeja. Zamahovanje mogočnih peruti je tako zvrtinčilo zrak, da so se jadra napela kot v burji. Kmalu nato so Argonavti iz daljave zaslišali zdihovanje trpinčenega Prometeja. Vzdihi so utihnili in orel se je vrnil. Njegova krila so za hip zasenčila sonce, preletel je ladjo in izginil za obzorjem.

Zvečer se je prikazala obala Kolhide. Stolpi Ajtesove prestolnice so se pokazali v zarji zahajajočega sonca. Junaki, utrujeni od dolge plovbe, so zasidrali ladjo in legli spat.

Ko je zjutraj stopil Helios na sončni voz, je Jazon zbral junake Argonavte na posvetovanje. Dogovorili so se, da bo šel h kralju najprej Jazon z dvema junakoma in s Friksosovimi sinovi in da bo poskušal vljudno preprositi kralja, naj jim da zlato runo. Brez odlašanja so stopili na obalo.

Prišli so do mesta in si od zunaj osupli ogledovali prekrasno kraljevsko palačo. Na dvorišču so zagledali štiri čudežne vrelce. Še zmeraj so iz njih pršeli curki mleka, vina, olja in vode, ki nikoli ne zmrzne. Strmeli so, kot je pred mnogimi leti strmel Friksos v čudežne studence.

Prišlece je prva opazila Medeja, najmlajša kraljeva hčerka. Presenečena je kriknila. Njen krik je zaslišala Halkiopa in pritekla iz palače. Pohitela je k svojim pogrešanim sinovom z razprostrtimi rokami in se radostno objemala z njimi. Tudi kralj je prišel obiskovalcem naproti in povabil tujce v svoj dom. Kot senca je šla za njimi Medeja in ni spustila Jazona izpred oči. Postavni junak z obličjem mladega boga se ji je na prvi pogled tako priljubil, da ni mogla skrivati svojega razburjenja. Vendar pa tega sredi splošnega vznemirjenja v palači ni nihče opazil. Služabniki so nosili na mize sklede s hrano in junaki so jedli in pili. Med gostijo so Friksosovi sinovi pripovedovali svojemu dedu Ajtesu o

svojih dogodivščinah, o brodolomu in rešitvi. Ko so utihnili, jih je Ajtes potihoma vprašal, kdo so tujci.

Eden izmed Friksosovih sinov mu je zašepetal:

»To so Grki, vodi jih Jazon. Prišli so v Kolhido, da bi od tebe dobili zlato runo našega očeta Friksosa. Prekanjeni kralj Pelias se je polastil Jazonovega prestola in mu ga noče prepustiti, dokler ne bo dobil zlatega runa. Upa, da bo Jazon izgubil življenje na popotovanju, ali pa da ga boš ti pogubil. Z Jazonom so pripluli najhrabrejši grški junaki in se zasidrali na naši obali.«

Ko je Ajtes to zaslišal, je prebledel in nato togotno izbruhnil:

»Zahvalite se bogovom,« je zaklical Grkom, »da sem vas sprejel pod streho kot goste, drugače bi vas dal mučiti do smrti. Menda ste prišli po zlato runo in si skrivaj prizadevate, da bi zavladali nad Kolhido. Nisem vedel, da sedim pri mizi s prebrisanimi izdajalci.«

Grki so poskočili in hoteli prav tako odgovoriti. Jazon pa jih je zadržal in mirno odgovoril:

»Odpusti nam, kralj! Nismo prišli v tvoj dom kot roparji. Ubogali smo le zapoved svojevoljnega kralja in te prišli prosit, da nam daš zlato runo. Če nam ga boš izročil, smo ti pripravljeni dokazati svojo hvaležnost. Če ti bo grozila vojna, se bomo bojevali kot tvoji zavezniki, če boš potreboval močnih mož, ti bomo ponudili svoje plemiče in orožje.«

Ajtes je čemerno sledil Jazonovemu pripovedovanju in tuhtal, kako bi se najceneje znebil nezaželenih tujcev. Obvladal se je in rekel z mirnim glasom:

»Počemu toliko besed? Če ste pogumni junaki, si vzemite zlato runo. Rad imam hrabrost. Najprej pa mi jo morate dokazati s preizkušnjo. Imam dva bika s podkovanimi kopiti in iz nozdrvi jima šviga ogenj. Z njima orjem svoje njive. V zorano zemljo zasejem zmajeve zobe in iz njih zrastejo vojščaki. Z njimi se potem

spopadem. Zgodaj zjutraj pričnem orati, zvečer pa počivam po zmagovitem boju. Če tudi ti, Jazon, moreš to kot jaz, potem se lahko vrneš domov z zlatim runom.«

»Nič drugega mi ne preostane,« je odgovoril Jazon, »kot da poskusim. Vem, kralj, da mi nalagaš težko nalogo, toda ne morem se vrniti brez zlatega runa.«

»Kakor hočeš,« je rekel kralj, »vendar bi ravnal razumneje, če bi se tej nalogi izognil in odplul.«

Jazon je s svojima tovarišema vstal od mize in odšel iz palače. Vrnili so se na ladjo k Argonavtom poročat, kako jih je sprejel kralj Ajtes in kakšne pogoje jim je postavil.

Skozi okno v palači pa je gledal za njimi zastrt obraz. Medeja je s pogledom spremljala Jazona, dokler ni izginil med starimi drevesi v kraljevem vrtu. Samotna je zajokala. Obžalovala je mladega junaka in se sama s seboj bojevala, ali naj mu pomaga proti svojemu očetu Ajtesu ali pa naj ga prepusti usodi.

Ajtes je medtem sklical kolhidske odličnike, da bi se z njimi posvetoval, kako naj ugonobi tujce. Kakor hitro bosta podivjana bika raztrgala Jazona, naj Ajtesovi podaniki napadejo grško ladjo in jo zažgo. Tujce, ki ne bodo zgoreli na ladji, naj pobijejo na bregu.

Friksosovi sinovi so se zbali za usodo svojih rešiteljev in so poiskali mater Halkiopo. Prosili so jo, naj se priporoči Medeji. Le Medeja lahko pomaga Jazonu. Pozna čudeže in čarovnije, ki človeka obranijo pred ognjem in orožjem. Halkiopa se ni mogla upreti prošnjam svojih sinov in obljubila jim je, da bo pregovorila Medejo.

Medeja je imela hude sanje. Sanjalo se ji je, da je sama premagala bika in tudi vojake iz zmajskega semena. Ajtes pa ni hotel izročiti Jazonu zlatega runa, ker se je namesto Jazona bojevala Medeja. Nastal je srdit spor in v njem je Medeja dala prednost

Jazonu pred očetom. Ajtes je v sanjah žalostno zakričal in Medeja se je zbudila.

Prestrašena je stekla k sestri Halkiopi. Zla slutnja je zbližala obe sestri. Medeja se je bala za Jazona, Halkiopa pa za sinove. Ajtes je zasovražil Halkiopine sinove, ker je sumil, da so povezani z Grki in so jih zato privedli na Kolhido. Če bo tujce zadela kazen, ji tudi njeni sinovi ne bodo ušli.

»Pomagaj tujcem s kakšno čarovnijo,« je Halkiopa jokaje prosila Medejo, »da bo Jazon zmagal v strašnem boju. Njegova zmaga bo obvarovala mene in moje otroke.«

Sestrina prošnja je podkrepila skrito Medejino željo, da bi pomagala junaku, ki ji je bil všeč. In tako se je izpolnilo Finejevo prerokovanje, da bo z junaki tudi Afrodita, boginja ljubezni.

»Ne boj se, Halkiopa,« je rekla Medeja, »življenje tvojih sinov in tvoje življenje mi je prav tako dragoceno kot moje. Pomagala bom tujcu.«

Noč se je spustila s kavkaških gora. Argonavti so spali, le Jazon je bedel. Sprehajal se je po obali in premišljal o boju, ki ga čaka. Tedaj je v nočni temi zaslišal korake. Previdno je segel po meču. V medlem svitu zvezd so se pojavile postave Friksosovih sinov. Prinašali so mu dobro novico od matere Halkiope. Jutri, še v zgodnjem mraku, bo v oddaljenem templju Medeja čakala na Jazona. Prinesla mu bo čudežno mast, ki ga bo obvarovala.

Medeja je bila vso noč nemirna. »Mar je prav, da hočem pomagati tujcu proti lastnemu očetu? Mar me ne bo zadelo prekletstvo vsega ljudstva?«

S porajajočim se dnem pa se je v nji odločitev utrdila. Pod oblačila je skrila posodico s čarodejno mastjo in pohitela je k templju, kjer je Jazon že čakal nanjo. Ko je v zgodnjem mraku opazila temno junakovo postavo, ji je zastal korak.

»Zakaj se me bojiš?« je tiho spregovoril Jazon. »Ne boj se,

prišel sem po obljubljeno pomoč in zares ne vem, kako naj se ti zahvalim.«

Medeja se je plaho nasmehnila in mu dala posodico. Nekaj trenutkov sta molčala, preden se je Medeja odločila in spregovorila.

»Jazon,« je rekla, »v posodici je mazilo. Z njim si natri vse telo in ne bosta ti škodovala ne ogenj in ne orožje. Mast bo napravila, da boš močan kot nesmrtni bog. Toda le za en sam dan. Potem bo čar izgubil svojo moč. Zato se ne izogibaj boju in ne odlašaj! Še en nasvet ti dam. Ko bo zmajeva setev zrasla, vrzi med bojevnike kamen. Spopadli se bodo zanj kot psi za kos mesa in tvoj meč bo imel lahko delo. Dobil boš zlato runo in zapustil boš Kolhido.«

Medtem ko mu je to govorila, so ji solze tekle po licih.

»Ko boš daleč v svoji domovini, spomni se na Medejo. Tudi jaz se bom rada spomnila nate.«

»Nikoli te ne bom pozabil,« je odgovoril Jazon, »in če bi hotela zapustiti Kolhido in oditi z menoj v mojo domovino, bi te vsi pri nas doma častili kot boginjo. Nič naju ne bi ločilo, le smrt.«

Medeja je srečna poslušala Jazonove besede. Hrepenela je po tem, da bi zapustila Kolhido in z Jazonom odplula v Grčijo. Kako težko se ji je bilo ločiti od njega, toda sonce je že jasno žarelo na nebu.

Kralj Ajtes je prišel na kraj preizkušnje v zlati čeladi in s težkim ščitom, oborožen kot za bitko. Za njim je šla velika množica ljudi. Vsi so radovedno pričakovali Jazona.

Junak se je medtem okopal in si natrl telo s čarovno mastjo. Ramena so se mu napela v nadčloveški moči in prsi mu je napolnil brezmejen pogum, drhtel je in komaj čakal, da bi se spustil v boj. Argonavti so z ladjo odpeljali Jazona ob obali do kraja, od koder je bilo videti poljano, pokrito s trumo ljudi.

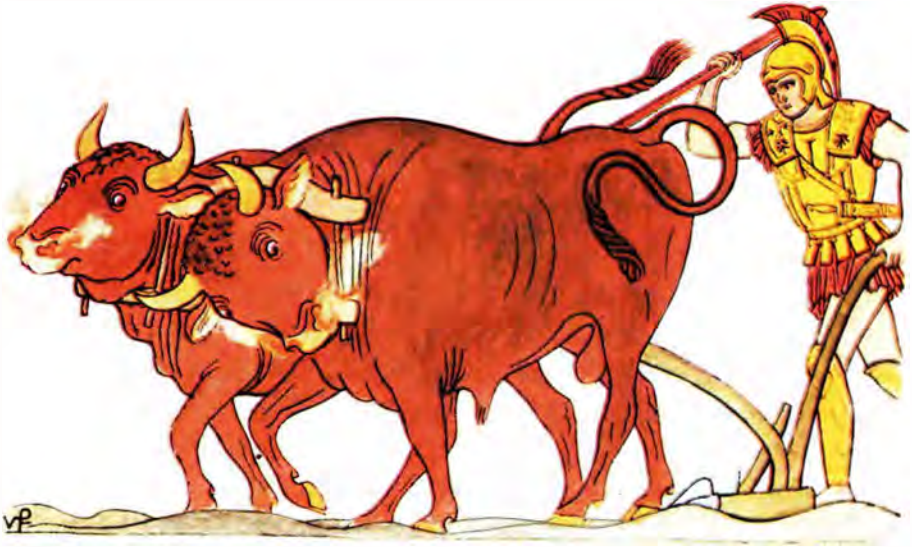

Iz podzemske votline sta nenadoma planila dva velikanska bika. S podkovanimi kopiti sta razrivala zemljo in iz nozdrvi sta puhala ogenj in dim. Grki so od razburjenja pritajili dih. Bika sta sklonila roge in se zaletela proti Jazonu.

Toda Jazon jima je nastavil ščit in odbil njun naskok. Ni čutil vročine, ki sta jo izpuhtevala, varovalo ga je čarovno mazilo. Urno je odvrgel ščit, zgrabil bika za rogove, potem pa z velikansko močjo vrgel nanju jarem in ju zapregel v plug, a bika se nista premaknila z mesta. Zato je junak izvlekel sulico in ju z zbadanjem prisilil, da sta pričela orati. Zemlja je pokala in se odpirala pod težkim plugom. V njivo so se zarezale globoke brazde. Ko je Jazon zoral, je izpregel bika, izginila sta nazaj v podzemeljsko votlino.

Pritekel je suženj in prinesel Jazonu čelado napolnjeno z zmajskimi zobmi. Junak je šel nekajkrat čez njivo, pripravljeno

za setev, in posejal zobe. Potem se je šel odpočit k svojim prijateljem, pogasil si je strašno žejo in se okrepčal s hrano.

Iz brazd so se že vzpenjali vojščaki kot na spomlad zelena setev vzbrsti iz zemlje. Namesto stebel so iz prsti lezli meči, sulice, ščiti in čelade, trmoglavi obrazi in mišičaste roke. Na njivi je v hipu zamrgolela množica oboroženih mož.

Jazon, zavarovan s ščitom, je stekel na njivo in vrgel kamen med vojščake. Takoj so se zbrali okoli kamna, izvlekli meče in se spopadli. Ko se je bitka najbolj razdivjala, je planil mednje Jazon in kosil vojščake kot zrelo travo. Na njivi je nazadnje ostal na nogah samo Jazon. S čela mu je tekel pot, toda oči so mu žarele. Zmagal je.

Kralj Ajtes se je molčeč in togoten vrnil v mesto. Prepričan je bil, da je Jazonu pomagala Medeja, in prisegel je, da jo bo kaznoval za to predrzno dejanje. Hitro je sklical svetovalce in se z njimi posvetoval, kaj naj narede z Argonavti.

Medtem se je dan spet srečal z večerom, posvetovanje pri Ajtesu pa se še ni končalo. Medeja se je premetavala v svoji izbi in srce ji je stiskala tesnoba. Slutila je, da oče pripravlja zasedo Argonavtom. Slednjič jo je premagalo koprnenje, s čarovnim zagovorom si je odprla vrata iz palače in neopažena pobegnila v nočno temo. Na obali so Grki slavili Jazonovo zmago z velikim kresom. Svetloba ognja je Medejo pripeljala k Argonavtom.

»Obvarujte sebe in mene,« jim je zaklicala. »Moj oče vam pripravlja pogubo. Jazon, priskrbela ti bom zlato runo, samo obljubi mi, da me ne boš nikoli zapustil.«

»Bogovi so mi za pričo,« je odgovoril Jazon, »da te bom odpeljal v očetov dom kot pravo ženo.«

Medeja je stopila na ladjo in Grki so zaveslali h gaju, v katerem je na starem hrastu viselo zlato runo. Žarenje runa, ki se je

razlivalo po drevesni kroni, je tekmovalo z mesečevo svetlobo na nebu.

Medeja in Jazon sta stopila na breg in pohitela v gaj. Zmaj je zaslišal korake in vse listje v gaju je zašumelo od njegovega sikanja. Medeja je s pesmijo pomirila zmaja, tako da se mu je lahko čisto približala. Dotaknila se je zmajeve glave s čarovno bilko in iz stebla je privrelo nekaj kapelj uspavalnega soka. Zmaj je zaprl oči in gobec in po dolgih letih prvič zaspal. Medeja je namignila Jazonu in junak je snel z debla zlato ovčje runo.

Srečno sta se vrnila na ladjo in Grki so ju navdušeno pozdravili. Občudovali so zlato runo in sleherni se ga je hotel vsaj dotakniti. Toda Medeja je silila junake, naj pohite. In tako so zgrabili za vesla in zapluli na jutranje morje.

Ajtes je kmalu zvedel, da so mu tujci pobegnili z zlatim runom in da imajo s seboj na krovu tudi Medejo. S svojim sinom Absirtom in s četo kolhidskih vojščakov je planil na morski breg. Na obzorju so zagledali le še vrh jambora in košček jadra, pa še to dvoje jim je kmalu izginilo izpred oči. Rdeč od besa je Ajtes nagnal svoje vojščake v hitre čolne, drznemu Absirtu pa je zaupal poveljevanje.

Oblak kolhidskih ladjic se je pognal za ladjo Argonavtov, kot bi po nebu letela jata ptic. Prehiteli so junake in jim prekrižali pot. Zahtevali so, naj Jazon izkrca Medejo na otoku boginje Artemide. Kralj sosednje dežele pa bo odločil, ali se mora Medeja vrniti k očetu ali lahko odpluje z Grki.

Jokaje je Medeja sprejela sporočilo, da bo tuj kralj postal njen sodnik. Bala se je, da jo bodo Argonavti predali, zato je spomnila Jazona na njegovo prisego in prosila, naj je ne zapusti.

»Ne bom te zapustil,« je rekel Jazon, »toda brez zvijače se ne bomo rešili iz te pasti. Vsi rodovi ob obali so zavezniki kolhidskega kralja in nas ne bodo pustili naprej. Če bi se nam posrečilo

ugonobiti kolhidskega poveljnika Absirta, bi mornarji izgubili vodstvo in v zmedi bi mi pobegnili.«

Tedaj se je obupana Medeja odločila.

»Ne morem nazaj,« je tarnala. »Končati moram pogubno delo. Slutim, da bo moje izdajalsko ravnanje padlo nekoč na mojo glavo, toda umakniti se ne morem. Dogovorila se bom za skrivni sestanek z bratom Absirtom in lahko ga boš dobil v roke.«

Medeja je po tajnem slu sporočila Absirtu, da bi se ponoči rada srečala z njim na Artemidinem otoku. Posvetovala naj bi se, kako bi spet dobila nazaj zlato runo. Absirt ni slutil, da ga bo izdala. Ponoči je priplul na otok s peščico bojevnikov. Na otoku se je srečal z Medejo. Medtem ko se je pogovarjal z njo, pa je iz goščavja planil Jazon z mečem v roki. Medeja je zakričala in se obrnila. Jazon je ubil Absirta, od vseh strani so pridrli Argonavti. Obkolili so Absirtove spremljevalce in jih pobili.

Preden so se kolhidski vojščaki znašli, so Grki že pobegnili na odprto morje. Kolhidčani se niso vrnili domov. Strah pred Ajtesovo jezo jih je prisilil, da so se naselili na obali, ob kateri so zasidrali svoje ladjice.

Argonavti so se vračali v Grčijo z zlatim runom, v dalji pred sabo so slutili domovino in hrepenenje jim je poganjalo vesla. Tokrat so prišli skozi Simplegadi brez nezgode, kajti od dne, ko so na plovbi v Kolhido ušli med njima, sta se nehali premikati in sta ostali za zmeraj razmaknjeni.

Zato pa je argonavtski ladji trda predla pri otoku s sirenami, malo je manjkalo, da se ladja ni raztreščila. Sirene, vile s prekrasnimi glasovi, so posedale na skalah ob morju, in ko so opazile ladjo, so začele tako sladko peti, da so omamljeni veslači in krmar nehote usmerili ladjo k njim. Pod vodo pred otokom pa so se skrivale ostre čeri, ob katerih se je razbila že prenekatera ladja. Orfej je spoznal grozečo nevarnost. Začel je peti in igrati

na liro, in s svojim petjem in glasbo preglasil glasove siren. Krmar je spet naravnal ladjo v pravo smer in tako so se rešili. Ušli so sirenam, vendar so prežale nanje še druge nevarnosti in težave. Pogumno so premagovali burjo in sončno pripeko, lakoto in žejo. Boginja Hera jih ni zapustila.

Po dolgi in naporni plovbi so spet zagledali domovino. Zasidrali so se in poslali v mesto kralju Peliasu hitrega sla s sporočilom, da se Jazon vrača z daljne poti in da prinaša zlato runo. Komaj je kralj Pelias to zvedel, že je ukazal zapreti vrata v mestnem obzidju in jih zavarovati z oboroženimi vojščaki. Junaki se niso smeli vrniti domov.

»Jazon, pomagala sem ti, da si dobil zlato runo, pomagala ti bom tudi, da boš prišel na prestol, do katerega imaš pravico,« je rekla Medeja.

S čarovnijo se je spremenila v starko s koškom v roki in se dala prenesti v mesto. Ubrala jo je h kraljevi palači in na dvorišču pričela glasno hvaliti dragocena mazila, ličila in dišeča olja, ki jih ima naprodaj.

»Pojdi ven,« so kraljeve hčere rekle služabnici, »neka starka tam zunaj hvali svoje reči. Pripelji nam jo!«

Služabnica je privedla Medejo v palačo. Kraljeve hčere so takoj začele izbirati v košku in Medeja se jim je dobrikala:

»Škoda, da ste tako lepe in mlade. Poznam dragocen čar, ki vrne mladost. Toda ve ste tako sveže kot vzhajajoče zvezde.«

»Pa nam vsaj pokaži ta čar,« so prosile radovedne kraljeve hčerke.

»Pripeljite mi starega ovna in rada vam bom pokazala, kar znam,« je rekla Medeja.

V trenutku je stal pred Medejo najstarejši oven iz kraljeve črede. Medeja je naročila, naj nanosijo vode v velik kotel in naj zakurijo pod njim. V vrelo vodo je vsula prgišče zelišč iz koška.

Po dvorani je zavel opojen vonj. S pomočjo kraljevih hčera je Medeja vrgla starega ovna v vrelo tekočino. Kmalu se je zaslišalo blejanje in iz pare nad kotlom je skočilo v dvorano mlado, lepo belo jagnje.

»To je zares mogočen čar,« so se čudile kraljeve hčere in poklicale očeta. Kralj Pelias ni hotel verjeti njihovemu pripovedovanju.

Ko pa je Medeja tudi pred njim spremenila starega ovna v jagnje, je verjel.

»Veš kaj, starka,« je rekel Pelias, »poskusi še z mano. Star sem že, in če se bom pomladil, ne bo Jazon nikoli dobil mojega prestola. In napravi me tako zelo močnega, da se bom lahko spustil v borbo z Jazonom.«

Pohlepni kralj Pelias je sam skočil v kotel in strahotno zakričal. V vreli vodi ni našel izgubljene mladosti. V nji je našel smrt.

Prestrašene kraljeve hčere so se ozirale za starko, vendar Medeje že ni bilo nikjer več. Razglasila je po mestu, da je kralj Pelias mrtev. Meščani so se nadvse razveselili sporočila. Krutega kralja niso imeli radi. Sami so odpirali vrata in slavnostno spustili Argonavte v mesto.

Medeje pa v novi domovini nista čakala ne mir ne sreča. Kajti Jazon je pozabil na svojo obljubo in si je poiskal drugo nevesto. Tako se je nesrečni hčeri kolhidskega kralja izpolnila slutnja, da si z izdajstvom in zločinom ne bo pridobila sreče na zemlji. Obupana od žalosti, je Medeja pogubila še mlado Jazonovo nevesto. Po strašnem dejanju je Jazon iskal Medejo, a je ni več našel. Potrt je odšel iz palače. Tedaj je zaslišal nad svojo glavo čuden hrup. Pogledal je navzgor in zagledal v zraku leteč voz, v katerega so bili vpreženi zmaji. Na vozu je stala Medeja in lasje so ji plapolali v vetru. S čarovno vprego je šinila nad Jazonom. Od tega trenutka nihče več ni slišal zanjo.

Heraklej

Najslavnejši grški junak Heraklej je bil sin nesmrtnega vladarja bogov Zeusa in zemljanke Alkmene.

Že kot otrok je bil Heraklej močnejši kot kakšen odrasel možak. Nekoč sta se k postelji malega Herakleja priplazili dve veliki kači. Ovili sta se okoli spečega deteta in ga začeli dušiti. Heraklej se je kričaje prebudil iz spanja, zgrabil kači in jima s stiskom pesti zdrobil hrbtenici.

Vsi ljudje so govorili o tem čudu, ki se je zgodil v Tebah. Slepi prerok Teiresias je prerokoval dečku, da bo opravil v življenju številna junaška dela in postal nesmrten.

Heraklej je dorasel in v Tebe so prišli najboljši učitelji in vaditelji. Poučevali so mladega junaka v znanostih in umetnostih, učili so ga bojevanja, ga urili v ravnanju z orožjem in v vožnji na lahkih, hitrih vozovih. Heraklej je bil dovzeten učenec. V nekaj dneh se je naučil toliko kot drugi v nekaj letih. A že kot otrok je bil vzkipljiv in nestrpen. Ko ga je nekoč učitelj glasbe okaral, mu je Heraklej vrgel liro v glavo s tako ihto, da je starec mrtev padel po tleh. Herakleju je bilo takoj žal surovega dejanja, jokal je za svojim učiteljem, a za kesanje je bilo že prepozno. Za kazen je moral oditi v gore k pastirjem.

V gorah je pasel črede in med pastirji dorasel v krepkega mladega moža.

»Pridite, bomo tekmovali,« je često vabil svoje tovariše. Toda kmalu ni bilo med njimi nikogar, ki ga Heraklej ne bi premagal. Roparske zverine so bežale pred njim, kot bi vedele, da

njegove puščice nikoli ne zgreše cilja. Črede, ki jih je varoval Heraklej, so bile na varnem. Na samotnih gorskih pašnikih pa je imel fant tudi na pretek časa za premišljevanje. Spominjal se je svojega otroštva, si razlagal Teiresiovo prerokbo in razmišljal o bodočnosti.

Ko je nekega dne spet ves zamišljen sedel z glavo v dlaneh, sta se mu približali dve ženski. Prva, ogrnjena v belo haljo, je hodila počasi in mirno. Druga, v prekrasni obleki, obšiti z zlatom in dragimi kamni, pa je drobila v plesnem koraku, si spotoma urejala lase, se obračala in se ogledovala. Prehitela je prvo ženo in koj nagovorila Herakleja:

»Ne veš, Heraklej, kakšno življenje naj bi si izbral? Izberi mene za spremljevalko. Poznam najprijetnejšo življenjsko pot. Jedel boš in pil, kolikor boš hotel, in to najboljše in najodličnejše poslastice. Nobeno delo te ne bo nadlegovalo in noben napor te ne bo utrujal, vsak večer te bo čakala mehka postelja. Drugi ljudje bodo delali, ti boš užival sadove njihove marljivosti.«

»Kdo pa si, da toliko obljubljaš?« je povprašal presenečeni Heraklej.

»Pravijo mi Lahkomiselnost in po vsem svetu imam prijatelje,« je odgovorila žena.

Pristopila je belo oblečena žena in rekla:

»Ničesar, kar je dobro in kar si ljudje želijo, ni mogoče dobiti od bogov brez truda! Če hočeš žeti, moraš najprej sejati. Če hočeš biti spoštovan in cenjen, moraš delati več kot drugi in se odpovedati marsičemu, čemur se drugim ni treba. Če si boš izbral mene, ti ne obljubljam lahke poti. Pravijo mi Preudarnost.«

»Mar te ni sram, da ponujaš delo in trud?« se je Lahkomiselnost posmehovala Preudarnosti.

»Če boš šel za Lahkomiselnostjo, boš jedel, preden boš lačen, in pil, ne da bi bil žejen. Ne boš vedel, po čem naj hrepeniš. Šel

boju je videla le dvigajočo se gladino morja in belo peno na modrih valovih.

Zvečerilo se je in zaboj se je še zmeraj opotekal po neskončnem vodovju, vrtinci so ga sukali in veter ga je gnal k neznanim bregovom. Po nemirni noči, polni strahu, se je na obzorju prikazal otok, rasel je in se bližal. Veter je gnal zaboj naravnost proti njemu.

Na obali so ribiči metali mreže, ko so na valovih opazili čudni predmet. Poskakali so v čolne in potegnili zaboj na pesek. Radovedni, kakšen zaklad skriva zaboj, so naglo razbili pokrov. Od presenečenja so kar zazijali. Iz zaboja je stopila mlada, mikavna žena s spečim dečkom v naročju. Bleda in tresoča se zaradi prestanega trpljenja in mraza se je zahvaljevala svojim rešiteljem in jim povedala, kakšna usoda jo je pripeljala k njim.

Usmiljeni ribiči so mater in otroka nahranili in napojili. Ko sta si opomogla in se odpočila, ju je najstarejši ribič odvedel v mesto h kralju otoka.

Kralj je tudi kraljevski hčeri in njenemu sinu ponudil svoje gostoljubje. Tako je Danaja s Perzejem živela na kraljevem dvoru in nič ji ni manjkalo. Čez nekaj časa jo je kralj vzel za ženo in Perzej je rasel v palači kot kraljev sin.

Čez morje se je valil val za valom, v kraljestvu na otoku pa je minevalo leto za letom. Perzej se že dolgo ni več igral na travniku v grajskem vrtu. Z drugimi mladeniči se je uril v bojevanju, jezdil je konja in metal sulico. Kralj je nemirno opazoval, kako rase Perzejeva moč. Bal se je za svoj prestol. Najbolje bi bilo, je preudarjal, če bi Perzej odšel po svetu. Zato mu je pripovedoval o zmajih in velikanih in o junaških dejanjih. Perzej ga je ves prevzet poslušal.

»Bili so slavni junaki,« je pripovedoval kralj, »a vse do danes ga še ni bilo, ki bi prinesel Meduzino glavo.«

»Kje pa je ta Meduza,« je poizvedoval Perzej.

»Daleč na zahodu,« je odgovoril kralj, »tam kjer se začenja večna noč, žive tri sestre Gorgone, krilate pošasti, ki se jim namesto las vijejo kače po glavah. Dve sta nesmrtni, tretja pa je umrljiva in njej je ime Meduza. Kdor pogleda Gorgonam v negibne, spačene obraze, okamni. Ko bi imel Meduzino glavo, bi jo moral le pokazati sovražnikom, pa bi okamneli, in zmagal bi v vsakem boju.«

Po tem pogovoru je Perzej mislil le še na Gorgone in na nič drugega. Mikalo ga je, da bi se podal v pustolovščino, kakršne ni poskusil še noben junak. Dolgega potovanja se ni bal, skrbelo ga je le, ali je Meduza zares umrljiva, ali jo bo mogel premagati z ostrim mečem in krepko roko? Perzej ni mislil na nevarnosti, mislil je le na svojo zmago.

»Šel bom po svetu,« je rekel svoji materi, ko je vse preudaril. »Šel bom po svetu in bom prinesel Meduzino glavo.«

Mati je zajokala. Ustrašila se je, da se Perzej ne bo več vrnil z nevarnega potovanja. Toda kralj je odobraval Perzejevo odločitev. Na vso moč je hvalil njegovo moč in pogum, pri sebi pa se je že veselil Perzejevega odhoda.

Perzej se ni obotavljal. Pripravil se je na potovanje, in hrepeneč po pustolovščinah, takoj odšel. Zahajajoče sonce mu je kazalo smer. Vozil se je po morjih in potoval po suhem. Krčil si je pot skozi velikanske gozdove polne zverin in ptic, plezal je čez gorovja in brodil čez reke. Dolgo dolgo je popotoval, nenehno proti zahodu.

Boginja Palada Atena ga je spremljala na potovanju. Zmeraj je varovala junaške može in všeč ji je bil fantov pogum. Nekega dne se je pokazala pred njim in ga nagovorila:

»Pogumen si, Perzej, a samo pogum ti ne bo pomagal. Vedeti moraš, kako naj ravnaš, da se boš vrnil domov živ in zdrav. Zato

poslušaj moj nasvet. Gorgon ne smeš pogledati, toda z Meduzo se boš težko bojeval, če je ne boš videl. Zato vzemi ta kovinski ščit. Blešči se kot zrcalo in v njem boš lahko opazoval Gorgone. Odsev njihovih obrazov ti ne bo škodoval. Pred navadnim mečem bi Meduza lahko skrila glavo, zato jo pokončaj s tem jeklenim srpom. Še prej pa moraš k nimfam, da ti bodo dale krilate čevlje, čarovno mošnjo in čelado, ki naredi človeka nevidnega. Pojdi, pokazala ti bom pot k trem starkam, sestre treh Gorgon so in vedo, kje žive nimfe.«

Perzej se je boginji zahvalil, vzel lesketajoči se ščit in srp in šel, kamor mu je pokazala.

V puščavi, v kamniti pokrajini je stala umazana bajta. V njej so živele tri starke, sestre treh Gorgon. Že od daleč je Perzej zaslišal, kako se starke prepirajo. Vse tri skupaj so imele le en zob in eno oko. Nikoli se niso mogle sporazumeti, katera izmed njih naj si sposodi oko in zob. Komaj je kakšna vzela oko, da bi se razgledala, že je nad njo zarohnela druga in tudi hotela pogledati. Ko pa je dobila oko, ga ji je takoj vzela tretja. In za zob so se prerivale prav tako kot za oko.

»Kdo prihaja,« so zakričale starke.

Zaslišale so Perzejeve korake, videti pa ga niso mogle, kajti pravkar so se pulile za oko in nobena se ga ni mogla polastiti.

»Kdorkoli si,« je kričala prva starka, »pridi sem in nam razsodi.«

»Razsodi nam, da bom dobila svoje oko,« je klicala druga starka.

»Ne verjemi,« je stokala tretja, »zdaj sem jaz na vrsti. Oko moram dobiti jaz.«

Perzej je vzel oko in zob in rekel:

»Čemu vam ne bi razsodil? Vzel si bom oko in zob in prepir bo končan.«

Starke so jele tarnati, tipale so z rokami okoli sebe in hotele ujeti Perzeja. Toda brez očesa so bile slepe in grabile so v prazno. Spoznale so, da ne bodo ujele Perzeja, zato so ga zaprosile:

»Vrni nam oko. Izpolnile ti bomo željo, če nam vrneš oko in zob.«

»Povejte mi,« je rekel Perzej, »kod pridem k nimfam, ki skrivajo krilate čevlje, čarovno mošnjo in čelado. Ko bom to zvedel, vam bom vrnil oko in zob.«

»Zaželi si kaj drugega,« so starke pregovarjale Perzeja.

Perzej pa ni hotel nič drugega in ni odnehal. Starke je zaskrbelo, da bo Perzej odšel in jim odnesel oko in zob. Med tarnanjem in javkanjem so mu izdale pot k nimfam.

Perzej jim je vrnil oko in zob in odšel iz puščavske pokrajine po stezi, ki so mu jo pokazale starke. Čim bolj se je oddaljeval od stark, tem lepša je postajala pokrajina. Sprva se je le tu in tam pokazal šop trave, kmalu pa je vso pokrajino prekrila zelena loka. Samotna in skrita drevesa so se razrasla v prelepe, dišeče gaje in v največjem gaju, polnem cvetočih grmov, so na travniku plesale bose nimfe. Perzej jih je zaprosil za čevlje, mošnjo in čelado in dobre nimfe so mu prijazno prinesle vse troje.

Perzej si je obul krilate čevlje, pokril se je s čelado, ki ga je naredila nevidnega, in si vrgel čez ramena čarovno torbo. S peto se je odgnal od zemlje in poletel v zrak. Vsakič ko se je prestopil, je bilo, kot bi zamahnil s krili, in tako je hitro letel naprej. Nič ga ni oviralo v letu. Čarovni čevlji so ga nosili nad drevesnimi krošnjami in gorskimi vrhovi. Dišeči gaji pod njim so izginjali, zelene loke so se izgubile in Perzej je spet letel nad negostoljubno pokrajino. Po njej so bile raztresene manjše in večje skale čudnih oblik. Nekatere so bile podobne živalim, druge so spominjale na ljudi. Vse to kamenje so bila včasih živa bitja. Pogled na Gorgone jih je spremenil v kamen. Tudi izgubljene ptice so pred Gorgo-

nami padale na zemljo. Iz njih so nastali kosi črnega kamenja. Perzej je odvrnil obraz od žalostne kamnite pokrajine in pogledal v bleščeči ščit. V njem je še zmeraj videl brezupno podobo in kmalu je opazil tudi Gorgone. Spale so ob mrtvi jezerski gladini. Njihove strašne glave s klobčiči kač namesto las so še v spanju izžarevale tesnobo.

»Ne obotavljaj se,« je tihi glas boginje Atene spodbujal Perzeja, »srednja Gorgona je Meduza.«

Perzej je poletel nad spečimi pošastmi. Kače na glavah so jele sikati, začutile so vsiljivca.

Perzej je pogledal v ščit kot v zrcalo in poletel naravnost proti Meduzi. Izvlekel je ostri srp in ji z enim zamahom odsekal glavo. Iz Meduzinega grla je skočil krilati konj Pegaz, zamahnil s krili in izginil pred presenečenim Perzejem v oblake.

Sedaj je bilo treba odnesti Meduzino glavo. Glava je bila tako velika, da je Perzej dvomil, če bo šla v torbo, čeprav je bila čarovna. Toda torba je sprejela breme kot zrnce peska in prav nič ni bila težja kot poprej, ko je bila prazna. Zdaj se je Perzej pognal na krilatih čevljih v zrak in odletel.

Drugi dve Gorgoni je prebudil šum. Ozirali sta se, zagledali mrtvo sestro in podivjali. Zaplahutali sta z zmajskimi krili, zakrožili nad jezerom in iskali krivca. Kače na glavah so se zvijale in se grozeče vzpenjale. A Gorgoni nista mogli škodovati Perzeju, zaradi čelade na glavi je bil neviden.

Gorgoni sta zaman togotno prečesavali ozračje. Perzej jima je ušel. Letel je in se spotoma veselil, kako bo presenetil mater in kralja. V krilatih čevljih bo kmalu doma. Vtem pa se je pripodil viharni veter, zajel letečega Perzeja in ga začel odnašati v napačno smer. Perzej se je branil, toda veter je bil močnejši, zanesel ga je nad afriško celino.

VP

Utrujeni Perzej se je spustil v travo. Oči so ga pekle od vetra in vse ga je bolelo. Rad bi se spočil.

»Kaj pa delaš tu?« se je nad njim oglasil gromek glas. Na robu gozda je stal velikan Atlas in noge so mu bile vdrte globoko v zemljo.

»Pusti me,« je poprosil utrujeni Perzej, »malo se bom spočil in potem bom potoval naprej.«

»Le pojdi, od koder si prišel,« je zarohnel velikan Atlas. Nezaupljivo je pogledoval Perzeja. »Mogoče greš po zlata jabolka? Kdo ve? Izgini odtod!«

Perzej se je razjezil in zaklical:

»Čakaj, se ti bom že zahvalil za tako gostoljubje!«

In je potegnil iz torbe Meduzino glavo.

Komaj je velikan Atlas ošinil spačeno Meduzino obličje, se je že spremenil v skalno goro. Njegova brada in lasje so obviseli na gorskih pobočjih kot goščave in gozdovi. Gora se je razrasla v mogočno gorovje in s svojimi vrhovi podprla nebesni svod. Še danes stoji v Afriki gorovje, ki se imenuje Atlas.

Perzej je spravil Meduzino glavo v torbo, legel v travo in zaspal. Spal je trdno spanje junaka, dokler ga niso prebudili žarki žgočega afriškega sonca. Noben vetrič ni zavel in Perzej je upal, da bo zvečer že videl mater. Nadaljeval je potovanje po zračni cesti. Medtem ko je letel, so iz Meduzine glave kanile kaplje krvi, pronicnile skozi torbo in padle na zemljo. Komaj so se dotaknile suhih tal, so se spremenile v strupene kače. Od takrat je v Afriki toliko nevarnih kač.

Preletel je že dobršen kos poti, ko je zagledal pod seboj množico ljudi. Vsi so tekli proč od morskega brega, kot bi bežali pred potresom. Perzej se je spustil na zemljo, se pomešal med bežečo trumo in povpraševal, zakaj in kam beže.

»Nesreča je prišla nad našo deželo,« so izmučeni ljudje zau-

pali Perzeju. »Naša kraljica Kasiopeja se je bahala, da je lepša kot vse morske nimfe. Razjarjeni bog Pozejdon je zato kaznoval vse kraljestvo. Vsak dan se vzdigne iz morja grozljiva pošast, uničuje nam črede in požira ljudi. Danes bodo pošasti žrtvovali tudi kraljičino hčer Andromedo. So jo že odvedli k skali na obrežju. Spremili smo jo tja, zdaj pa bežimo, da ne bi videli njene pogibeli. Čez nekaj trenutkov se bo pošast dvignila iz valov.«

Ko je Perzej to slišal, je stekel na obalo in se dvignil nad morje. Na skali je čakala zvezana Andromeda, na koncu peščine pa so stali njeni kraljevski starši. Kralj in kraljica se nista mogla ločiti od ljubljene hčere.

Nenadoma se je morje razbesnelo in pričelo vreti. Velikanska pošast se je dvignila z morskega dna, razburkala gladino in pokazala Perzeju luskasto, sluzavo telo. Andromeda je zakričala in njeni pretreseni starši na bregu so glasneje zatarnali. Pošast je gnala pred seboj spenjene valove in plavala k skali, na kateri si je Andromeda z belimi dlanmi zakrivala splašene oči.

Perzej je zletel nad pošastjo in pošast je divje šavsnila po njegovi senci, ki je padla na gladino. Tedaj pa se je Perzejev meč že zasadil v telo velikanske morske kače. Pošast se je odgnala nad gladino, toda Perzej ji je ušel na krilatih čevljih. Znova in znova je Perzej zabadal meč v pošast, dokler ni morje pordelo od njene krvi. Kača se je zvijala in branila. Zdelo se je, da je neugonobljiva. S krvjo podplute oči so prežale na vsak Perzejev gib. Te oči so Perzeja spomnile na Meduzo. Hitro je potegnil iz torbe njeno glavo in jo pokazal pošasti.

Velikanska kača se je spremenila v kamen in morje jo je pogoltnilo. Vodni vrtinec, hudourni in prepadni, je vstal na mestu, kjer se je pošast potopila na morsko dno.

Andromeda je dvignila dlani z obraza in Perzeju se je zazdelo, kot bi po nočnem viharju zažarela jutranja zarja. Odložil je

torbo z Meduzino glavo, ščit in orožje na breg in pohitel h kraljični, da bi jo rešil vezi. Nikoli še ni videl lepše deklice, kot je bila Andromeda.

Že se je približal tudi kralj s kraljico in zahvaljevala sta se junaškemu Perzeju.

»Zaželi si zlata, srebra in dragih kamnov, kolikor hočeš,« je rekel kralj, »vse ti dam, kar hočeš, pa še sužnje in konje žlahtne pasme povrhu.«

»Dražja od zlata, srebra in dragega kamenja, kralj, mi je tvoja hči Andromeda,« je odgovoril Perzej. »Daj mi jo za ženo, če me hoče vzeti.«

Andromedi je bil mladi junak všeč in rada je pristala.

»Vesel sem,« je rekel kralj, »da me za roko moje hčere prosi tak junak. Trije smo žalostni odšli z gradu in štirje se bomo srečni vrnili.«

Perzej je pogledal torbo in orožje in se začudil. Rastline in vejice, na katerih je ležala torba z Meduzino glavo, so okamnele. Spremenile so se v korale. Nekatere so pordele od Meduzine krvi, ki jih je poškropila. Korale so se razraščale in morske nimfe so razmnoževale to čudo pod gladino. V morskih globinah so se razrasli koralni grmi.

Perzej je odšel s kraljem, kraljico in Andromedo na grad, kjer so pripravili veličastno svatbo. Kralj je priredil svojemu ljudstvu slavnostno pojedino, in kdorkoli je prišel v mesto, je sedel za obloženo mizo, kjer se je do sitega najedel in napil. Na gradu so se gostili izbrani plemiči s kraljem in kraljico in med njimi srečna Perzej in Andromeda. Srebrne čaše so veselo zvenčale, povsod je dišalo kadilo in cvetje in doneli so zvoki lir. Nenadoma pa sta pogovor, smeh in petje zmotila žvenket orožja in bojni krik in vik na dvorišču.

V svatbeno dvorano je v spremstvu vojščakov vdrl nekdanji

Andromedin snubec Finej. Nekoč se je potegoval za Andromedo, ko pa ji je grozil pogin, jo je brez boja prepustil pošasti. Zdaj je stal pred Perzejem s sulico v roki in kričal:

»Prišel sem maščevat rop Andromede! Jaz sem njen pravi ženin!«

Z vso silo je vrgel sulico proti Perzeju, vendar ga je zgrešil in sulica se je zabodla v blazino. To je bilo znamenje za boj. Finejevi vojščaki so pričeli z divjim prelivanjem krvi, premočni sovražnik je obkolil Perzeja in ga potisnil k zidu. Perzej je tako junaško od-

bijal sovražnike z mečem, da mu je orožje razbelilo dlan. Ko je videl, da se ne bo mogel ubraniti, je zaklical:

»Kdor je moj prijatelj, naj pogleda vstran,« in potegnil je iz torbe Meduzino glavo. Obrnil jo je proti sovražnikom in vsi Finejevi privrženci so v hipu okamneli. Ramena z dvignjenimi sulicami so otrdela v kamen in roke z iztegnjenimi meči so obstale. Perzej je stopil čez kup okamnelih vojščakov in zagledal Fineja. Strahopetni snubač se je skrival, obračal oči vstran in prosil Perzeja, naj mu prizanese.

»Bil si dovolj junaški, da si prelival tujo kri in ubijal mirne ljudi,« je rekel Perzej. »Taka hrabrost zasluži spomenik.«

Pokazal je Fineju Meduzino glavo in Finej je umolknil in se ni več ganil. Še okamneli Finej je imel na obrazu bojazljiv izraz in se je strahopetno stiskal v kotu.

Perzej ni ostal dolgo v tuji deželi. Rad bi spet videl svojo mater. Vkrcal se je z Andromedo na ladjo in odplul na otok, odkoder je pred časom odšel za pustolovščinami.

Kralj je le težko skril zlovoljnost, ko je videl, da se je Perzej vrnil s popotovanja zdrav in da je s seboj pripeljal mlado ženo.

»Da nisi navsezadnje prinesel tudi Meduzine glave,« ga je posmehljivo pozdravil.

»Prinesel,« je smehljaje se odgovoril Perzej.

»Vedel sem, da si predrzen, nisem pa vedel, da si tak nesramen lažnivec,« je rekel kralj.

»Ali hočeš, kralj, videti Meduzino glavo?« je vprašal Perzej. »Ne svetujem ti. Kdor jo pogleda, okamni.«

»Bogovi vedo, komu si odsekal glavo,« se je posmehoval kralj, »mogoče ovnu ali pa ovci.«

Perzeja je razjezilo kraljevo govorjenje. Obrnil je glavo vstran, odvezal torbo in pokazal kralju Meduzino glavo. Nezaupljivi kralj je okamnel.

Mati je zvedela od služabnikov, da se je Perzej vrnil in mu je pritekla naproti. Srečna je objela sina in pozdravila njegovo ženo.

»Varuj se kralja,« je svarila sina, »uničiti te hoče.«

»Ničesar več se nam ni treba bati,« je rekel Perzej in povedal materi, kaj se je zgodilo.

Perzej je postal kralj. Z ljubljeno Andromedo in z materjo je živel na otoku, a stari prerokbi vendarle ni ušel.

Prijateljski vladar je povabil Perzeja na slavnostne igre v svoje mesto. Perzej se je odzval vabilu, na igrah pa je tako nesrečno vrgel disk, da je padel med gledalce in razbil lobanjo nekemu starcu. Ubiti starec je bil Perzejev ded Akrizij, ki je pred leti ukazal zapreti svojo hčer in vnuka v zaboj in vreči v morje. Iz strahu pred prerokbo je zbežal z gradu in preoblečen blodil po svetu. Toda usoda ga je našla in prerokba se je izpolnila. Globoko potrt je Perzej pokopal nesrečnega deda in se vrnil v svoje kraljestvo.

Modro je vladal kralj Perzej. Čarovne darove je vrnil boginji Ateni, le torbo z Meduzino glavo si je še za nekaj časa obdržal. Noben sovražnik ni tvegal vdora v njegovo deželo. Meduzina glava je varovala sladki mir.

Dedal in Ikar

V starih in prastarih časih ni bilo ne v Atenah ne v vsej Grčiji večjega umetnika od Dedala. Bil je stavbenik in kipar, ki je znal čudovito obdelovati kovino in les. Kdorkoli je videl njegove stavbe, se je spraševal, ali jih je ustvarila človeška ali božja roka. In njegovi kipi so bili takšni, kot bi resnično živeli.

Dedal je imel mnogo učencev iz najimenitnejših atenskih družin. Toda najpametnejši med njegovimi učenci ni imel plemenitih in vplivnih staršev. Najbolj nadarjen med vsemi je bil Talos, revni sin Dedalove sestre. Medtem ko so drugi mladci podedovali po očetih zveneča in slavna imena, je Talos sam proslavil svoje ime. Šele dvanajst let je bil star, ko je iznašel lončarski kolovrat. Ko je videl zobčasta vretenca v ribjih telesih, je po njihovem vzorcu izdelal prvo pilo. Posrečilo se mu je, da je iz dveh enako dolgih žagic sestavil strugalnik.

Nekoč si je Dedal ogledoval gradnjo nove palače in mimogrede slišal, kaj sta se pogovarjala delavca na drugi strani zidu.

»Dedal je največji umetnik na svetu, če verjameš ali ne,« je rekel prvi.

»Talos bo še večji umetnik od njega, le počakaj, da doraste,« je dodal drugi.

Dedala je pogovor delavcev razjezil. Navajen je bil, da ni nihče dvomil o njegovem prvenstvu med umetniki. Od takrat naprej Talosa ni mogel več videti. Nadarjeni deček je bil res že tako dober, da je Dedal slutil, kako nevaren tekmec mu postaja. V duhu je že videl, kako ugaša žareča zvezda njegove slave.

Talos ni razumel, zakaj je stric kar naprej jezen nanj in čemu ga ves čas nadira. Zato je bil vesel, ko ga je zvečer Dedal povabil na sprehod. Toda stric je prijaznost le hlinil, v mislih pa mu je bilo strašno dejanje. Zvabil je Talosa na atenski grad in v temnem mraku ga je pahnil z okopov.

Potem je Dedal šel pod obzidje, da bi dečka pokopal in tako zabrisal sledove svojega zločina. Vendar je zaman iskal dečkovo truplo. Boginja Atena, ki je imela fanta rada zavoljo njegove bistrosti, je prestregla njegov padec in Talosa spremenila v ptico, v pribo. Zato se priba boji višin, leta nizko in gnezdi na tleh, v majhnih jamah na travnikih, zato je tako previdna in varuje pred nevarnostjo tudi druge ptice.

Dedalov zločin ni ostal skrit. Neki pozen sprehajalec je videl, kaj se je zgodilo, in je izdal morilca. Dedal je vedel, da ne bo ušel kazni, zato je s sinkom Ikarom pobegnil na otok Kreto.

Kretski kralj Minos je z veseljem sprejel slavnega umetnika na svojem gradu. Že dalj časa je iskal stavbenika, ki bi mu sezidal ječo za Minotavra, pošast z bikovsko glavo in z velikanskim človeškim telesom. Kruti kralj ga je hranil s človeškimi žrtvami. Dedal si je zmislil za Minotavra nenavadno stavbo — labirint. Množice sužnjev so lomile kamen, tesale trame in gradile stene. Zidali so od zgodnjega jutra do pozne noči. Slednjič je bil velikanski blodnjak le dokončan. Neštevilni hodniki so se v njem križali in prepletali kot klobčič kač, sredi teh temnih, zmešanih, ovinkastih poti pa bo zaprta pošast. Še prej pa se je v splet hodnikov podal Dedal, da bi odstranil znamenja, po katerih bi človek mogel najti izhod iz blodnjaka. Ni dosti manjkalo, da ni sam zablodil v svoji čudaški stavbi.

Kralj Minos je stavbarja bogato nagradil in priredil v njegovo čast veliko slavje, a ni mu dovolil zapustiti Krete. Dedal pa kljub slavi, častem in bogatim darilom ni želel ostati pri krutem in go-

spodovalnem kralju. Hrepenel je po domovini. Vsak večer je s sinom Ikarom hodil na obalo in gledal čez široko morje v daljavo, kjer sta se v somraku stikala nebo in vodna gladina in kjer je ležala Dedalova domovina. Upal je, da se bo na valovih prikazala ladja, ki ga bo odpeljala domov. Toda noben kapitan si ni upal vzeti na krov človeka, ki mu kralj ni dovolil oditi z otoka. Namesto jader in ladje, ki bi mu prinesla rešitev, je videval Dedal zmeraj isto podobo: gladko morje, skale in jate ptic, ki so se spreletavale nad valovjem.

Slavni stavbenik je pticam zavidal njihovo svobodo: ne poznajo meja in ne pregraj, hitijo čez gore in morja. Podnevi in ponoči je mislil na ptice, misel nanje ga je obsedla, da ni mogel spati. Risal je njihova krila, opazoval njihov let, potem pa se je začel skrivaj pripravljati na beg. Priskrbel si je perje raznih velikosti in neke noči, ko so vsi pospali, se je lotil dela. Z laneno nitjo je šival pero k peresu, od najkrajšega k najdaljšemu. Potem je vse skupaj utrdil z voskom in peresa rahlo ukrivil. Tako je izdelal neke vrste krila. Dve veliki perutnici je naredil zase in dve manjši za Ikara. Zadovoljno si je ogledoval svoja izdelka.

»Kralj naj kar obdrži svoje ladje,« je pomislil, »zato pa so moje zračne višine.«

Naslednji dan je Dedal že navsezgodaj prebudil Ikara. Pritrdil je krila sebi in sinu, potem pa najprej zakrilil s perutmi skozi zrak in se vzpel kvišku. Učil je Ikara, kako naj uporablja krila, tako kot ptice uče letati svoje mladiče. Ikar je poskušal in posnemal očeta in veselo se je smejal, ko se mu je posrečilo lahno zakrožiti nad visokimi drevesi in nad strmimi stenami. Dedal je poučeval sina:

»Bodi previden, sinko, ne letaj previsoko! Sicer ti bo sonce raztajalo vosek, ki drži krila, in ti ožgalo perje. Krila bi postala

težka in bi te potegnila v globino. Ne letaj ne visoko in ne nizko, letal po srednji poti kot jaz in nikar me ne izgubi izpred oči.«

Poljubil je Ikara in potem sta vzletela. Spredaj je letel Dedal. Nenehno se je oziral po sinku, če leti tako, kot mu je ukazal. Spodaj pod njima so se pastirji začudeno ozirali proti nebu, govoreč:

»Gotovo dva nebeščana letita z Olimpa, da bi videla, kako žive ljudje na zemlji.«

Ribiči na bregu so s tresočimi rokami praznili mreže, ko so zagledali zračna plavalca v vetru.

Kmalu se je pod Dedalom in Ikarom razprostrla morska gladina. Pod njima so plule ladje in veslači so pozabili veslati, ko so občudujoče pogledovali za krilatcema.

Kreta je bila že daleč za njima, dan je bil jasen in Dedal, videč, da s poletom ni težav, se je predal sanjarjenju o svoji domovini. Ikar pa je veselo mahal s krili po toplem zraku. Rad bi se povzpel malo višje, vendar si ni upal, saj je oče kar naprej pogledoval nazaj. Zdaj pa je zamišljeni oče pozabil na sina in Ikar je to takoj izkoristil.

Začel se je vzpenjati višje in višje in bil je tako srečen, da je zapel. Priletel je tako blizu žareči vpregi sončnega boga, da je lahko občudoval njegov zlati voz. Sonce pa je grelo in mehčalo vosek na krilih. Velike rumene kaplje stopljenega voska so kanile v globino, v morje. Razpuščene nitke in peresa, ki jih nič več ni vezalo, so začele prepuščati zrak, dokler ni vse skupaj odpadlo. Ikar je še nekajkrat zamahnil z golimi rokami, nato pa s krikom strmoglavil v morje.

Dedal je zaslišal krik, obrnil se je in poklical sina. Toda nihče mu ni odgovoril. Velikanski zračni prostor okoli njega je bil brez življenja in morje pod njim je bilo prazno. Dedal se je spustil nad valove in klical in iskal. Našel je le nekaj raztresenih peres.

Potrti oče se je spustil na najbližji otoček, snel krila in sedel

na obalo. Tako je obupan preždel ves dan. Zvečer, ko je sonce končalo svojo vsakdanjo pot, je morje naplavilo pred očeta mrtvega sina. Pod zvezdnim nebom je Dedal skopal grob.

Na svežo gomilo je priletela samotna ptica. Priba se je za trenutek otresla svoje plahosti in njeni kriki so Dedalu očitali njegov davni zločin.

Kot bi ga kdo preganjal, je Dedal zbežal z otoka in odletel daleč proč od svoje domovine, na Sicilijo. Tam je zgradil še mnogo čudovitih stavb in po njegovih načrtih so napravili umetno jezero in sezidali trden kraljevski grad vrh skale. Toda sreče in miru mojster ni našel do smrti.

Otok, na katerem je pokopan Dedalov sin, s svojim imenom še danes spominja na Ikarovo usodo. Imenuje se Ikaria.

Tezej

Sin atenskega kralja Egej se je pred dolgimi leti napotil v svet in se ni vrnil. Ko je Atenam pričela groziti vojna, je stari kralj poslal sle na vse strani, da bi poiskali sina.

Pripovedi o Egejevih junaških dejanjih so sle privedle v tuje kraljestvo, kjer se je sin atenskega kralja oženil s kraljevo hčerjo. Egej je atenske poslance pogostil in jih potem povprašal, čemu so prišli.

»Egej,« so rekli, »tvoji atenski domovini grozi vojna. Oče je že star in se ne more upreti svojim nadlogam. Poslal nas je k tebi, da bi Atence povedel k zmagi.«

Egeju je bilo hudo, da mora od doma, toda očetovi želji se ni mogel upirati. Preden se je vkrcal na ladjo, je dvignil na obrežju veliko skalo in skril pod njo svoj meč in čevlje. Ženi je rekel:

»Ne vem, kako dolgo me bo vojna zadržala v Atenah, in ne vem, kdaj se bova spet videla. Če bo medtem najin sin Tezej že odrasel, ga pelji k tej skali. Kadar bo dovolj močan, da bo dvignil skalo, naj vzame izpod nje moj meč in čevlje in naj pride za menoj v Atene.«

Egej se je poslovil od žene in sinka in jadra na ladji so naglo izginila na obzorju.

Minevali so dnevi in minevala so leta. Tezej je rasel ob svoji materi na kraljevskem gradu in postajal vse razumnejši in močnejši. Ko je odrasel v krepkega moža, ga je mati povedla k skali, pod katero so bili skriti očetovi čevlji in meč.

»Če boš dvignil kamen,« je rekla mati, »bom vesela, ker imam tako močnega sina, in žalostna, ker se bova ločila.«

Tezej se je s petama oprl v pesek in obrnil kamen. Obul je čevlje, se opasal z mečem in se s potrto materjo vrnil na grad, da bi se pripravil na pot k očetu. Mati ga je nagovarjala, naj plove do Aten po morju. Potovanje čez gore je prenevarno, po gozdovih mrgoli razbojnikov in divjih zveri. A Tezej se ni dal pregovoriti.

»Le kaj bi rekel oče,« ji je ugovarjal, »če bi vedel, da sem si izbral udobnejšo pot.«

Hrepenel je po junaških dejanjih kot Heraklej. Zato se je podal v Atene peš in sam. Pot je peljala skozi gorato pokrajino, med skalovjem in skozi divje gozdove. Na ovinku gozdne poti je v grmovju prežal strašen tolovaj. Imel je z železom okovan kij in z njim napadal popotnike. Tudi na Tezeja je planil iz svojega skrivališča.

»Prihajaš kot naročen za začetek,« mu je zaklical Tezej, »tvoj kij mi je všeč. Z njim bom očistil deželo takih malopridnežev, kot si ti.«

Izvlekel je meč, pokril tolovaja z ranami in ga nato prebodel. Kij je vzel s seboj. V prostranih gozdovih in gorskih pustinjah je srečal še nekaj razbojnikov in vse pobil. Če mu ni zadoščal meč, je uporabil kij kot Heraklej. Daleč naokoli so si ljudje oddahnili. Spet so lahko brezskrbno popotovali in se jim ni bilo treba bati, da jih bo kdo napadel.

Najhujša preizkušnja pa je Tezeja še čakala. Zadnji ropar na poti do Aten je bil velikan Prokrust. Ni napadal s kričanjem in z orožjem v roki mirnih popotnikov, temveč jih je vljudno vabil v svoje bivališče. Tudi Tezeja je sprejel z nasmehom in ga povabil, naj se spočije po dolgem popotovanju. Posadil ga je za mizo in ga pogostil z jedjo in pijačo. Potem mu je rekel:

»Utrujen si, popotnik, postelja že čaka nate.«

Prokrust je imel dve postelji, majhno in veliko. Popotnikom je zmeraj ponudil posteljo, ki jim ni bila po meri. Velike ljudi je

položil na malo posteljo, majhne pa na veliko. Velikim je s sekiro krajšal ude, majhnim pa jih je natezal. Tako jih je mučil, dokler niso izdihnili.

Velikega Tezeja je hotel velikan zvabiti v malo posteljo. Tezej pa je takoj sprevidel, kako ga hoče Prokrust ukaniti in je velikana prehitel. Podrl ga je na malo posteljo in mu z mečem odsekal glavo.

Sedaj Tezeju ni grozila nobena nevarnost več. Kmalu je stopil skozi vrata v atenskem obzidju. Hodil je po ulicah in si ogledoval prelepe stavbe. Ljudje, ki so ga srečevali, pa so radovedno opazovali njegovo zaprašeno obleko, ožgani obraz in dolge lase. Čudili so se velikanskemu kiju. Zidarji pa, ki so popravljali Apolonov tempelj, so se tujcu začeli posmehovati. Tezej ni odgovoril. Molče je izpregel vole iz voza, ki je stal ob templju, zgrabil voz in ga vrgel na oder s posmehljivci. Vse, ki so to videli, je obšla groza in nihče več ni niti zinil.

Pred kraljevsko palačo je stala množica razjarjenih mož, kriče so se posvetovali in godrnjali nad kraljem Egejem. Bil je dan, ko bi morali Atenci tako kot vsako leto poslati na Kreto sedem mladeničev in sedem deklet, da jih bo požrl Minotaver. To je bil krvavi davek kretskemu kralju. Nekoč so prirejali v Atenah slavnostne igre in tekmovanja. Kretski kralj Minos je poslal tja tudi svojega sina. Njegov sin je premagal vse atenske može, in to je Atence in kralja Egeja tako razjezilo, da so kretskega kraljeviča zahrbtno umorili. Med Kreto in Atenami se je vnela kruta vojna. Minos je z velikim ladjevjem pristal ob atenski obali, opustošil vso deželo in premagal Atence. Od takrat so morali poslati vsako deveto leto sedem mladeničev in sedem mladenk na Kreto. Kralj Minos jih je zaprl v labirint, kjer jih je pogoltnil pošastni Minotaver. Atenci so negodovali, ker se kralj Egej ne upre takemu groznemu davku.

»Zakaj neki bi se upiral,« so nekateri podpihovali jezno množico, »saj ga to nič ne prizadeva. Kako naj razume našo bolečino, ko pa pošilja v smrt naše otroke in ne svojih, ker jih nima.«

Tezej se je pomešal med množico in kmalu zvedel, kaj tare može. Prosil je, naj ga peljejo h kralju.

Egej ni prepoznal svojega sina in ga je sprejel kot tujca.

»Tujec, prišel si k nam v žalostnem času,« je pozdravil Tezeja. »Od daleč prihajaš in ne veš, kakšna nesreča visi nad nami. Drugače bi se raje ognil Atenam.«

»Zares, kralj, od daleč prihajam,« je odgovoril Tezej. »Vendar poznam vašo stisko in rad bi vam pomagal. Pošlji me na Kreto kot eno od Minotavrovih žrtev! Obljubi mi, kralj, da mi boš izpolnil željo, in zgodi naj se, kar se ima zgoditi.«

Egej je presenečen premeril Tezeja:

»Prostovoljno hočeš k Minotavru? Kdo pa si, da si ne pomišljaš izgubiti življenje?«

»Življenje bo izgubil Minotaver, ne jaz,« je drzno rekel Tezej. »Obljubi mi, kralj, da boš izpolnil mojo željo, in povedal ti bom, kdo sem.«

Egej je prikimal kot v sanjah. Tezej pa je kralju pokazal meč in čevlje. Egeju so se oči napolnile s solzami, ko je objel sina.

»Komaj sem se srečal s tabo,« je tarnal, »že te moram spet izgubiti.«

Toda kralj ni mogel preklicati svoje besede. Vse Atene so zašumele ob novici kot drevo v vetru. O ničemer drugem se ni govorilo kot o nenadnem prihodu kraljevega sina in o njegovi nameri, da ubije Minotavra. Ljudska množica je spremljala izbrane deklice in mladeniče v pristanišče. Žene so poljubljale Tezejevo orožje in vsi so navdušeno razglašali junakovo slavo.

Egej se je težko ločil od Tezeja. Rekel mu je:

»Star sem že in starci so nestrpni kot otroci. Zato sem dal

spraviti na ladjo tudi belo jadro. Odpluli boste kot zmeraj s črnim, toda če se ti bo posrečilo ubiti Minotavra, razvijte belo jadro. Tako bom že od daleč videl, ali se smem veseliti zmage.«

Ladja je odplula in ljudje so se s kraljem vrnili v mesto. V vseh srcih je raslo upanje in blažilo bolečino ob ločitvi.

V pristanišču na Kreti je atensko ladjo že pričakoval kralj Minos s spremstvom. Na breg je stopilo sedem deklet in sedem mladeničev, med njimi tudi Tezej. Mladi junak se je razlikoval od drugih mladih Atencev tako po rasti kot po videzu. Tudi Minos ga je zadovoljno gledal.

Tezej se mu je zazrl naravnost v oči in ga nagovoril:

»Ne misli si, kralj, da sem prišel semkaj Minotavru za kosilo. Prišel sem, da bom pošast ubil in osvobodil svojo domovino strašnega davka.«

Kralj se je posmehnil:

»Če boš tako pogumen v dejanju, kot si v besedi, potem se ti bo mogoče posrečilo. Če boš ubil Minotavra, bom vrnil svobodo tebi in tvojim tovarišem in Atenam ne bo več treba plačevati davka.«

V kraljevem spremstvu je bila tudi Minosova hči Ariadna. Kot omamljena je poslušala Tezeja in ni mogla odtrgati oči od postavnega junaka. Hudo ji je bilo zanj, zakaj vedela je, da brez njene pomoči ne bo ušel gotovi smrti.

Želja, da bi rešila Tezeja, je Ariadno ponoči dvignila z ležišča. Skozi spečo palačo se je pritihotapila do ječe, v kateri so junak in njegovi tovariši čakali jutro. Vsi so že utonili v nemiren sen, le Tezej je še bedel. Ariadna je odpahnila skrivna vratca in tiho poklicala zamišljenega junaka. Tezej je pričakoval pomoč od bogov, namesto njih pa mu je ponudila pomoč mlada in lepa deklica.

»Vem, da hočeš ubiti Minotavra,« je Ariadna v naglici šepe-

tala Tezeju, »a vendar sam tega ne boš zmogel. Minotavra ne moreš ubiti z navadnim železom, zato sem ti prinesla čarovni meč. Prinesla sem ti tudi klobčič niti. Ko boš stopil v blodnjak, priveži konec niti k stebru in spotoma odvijaj nit s klobčiča. Če boš v boju zmagal, se boš ob njej lahko vrnil nazaj.«

Tezej se je hotel zahvaliti dekletu, toda Ariadna je že izginila v nočni temi. Če ne bi držal v rokah klobke in meča, bi mislil, da se mu je le sanjalo.

Zgodaj zjutraj naslednjega dne so stražarji odprli vrata ječe in nagnali mlade Atenčane k blodnjaku. Mladeniči so povešali glave, dekleta so jokala. Le Tezej je hodil drzno vzravnan in ves čas hrabril in spodbujal tovariše. Pod obleko je skrival čarovni meč in Ariadnin klobčič.

Vstopili so v blodnjak, poln prepletajočih se hodnikov, temnih votlin in dvoran brez izhoda. Tezej je ukazal rojakom, naj ostanejo v hodnikih blizu izhoda, sam pa je šel iskat Minotavra. Za prvi steber je privezal nit in med potjo odvijal podarjeni klobčič.

Prostrana Dedalova zgradba je bila nema kot grob.

Tezej je taval po temačnih hodnikih in splašeni netopirji so ga s krili tolkli po glavi. Hodil je po dvoranah, kjer je zidovje žarelo v žarkem soncu, in se pogrezal v vlažne votline z zadahom po plesni in gnilobi. Vse je bilo tiho, le kakšna miš je od časa do časa stekla čez hodnik ter se skrila v luknjo in pajki so bežali iz potrganih mrež. Tezej si je otrl pot s čela in stopil v dolg hodnik. Na njegovih zidovih, obsijanih s soncem, je bilo videti zasušene krvave madeže.

Nenadoma je tišino prebilo hrumeče rjovenje. Tezej je stisnil v dlani čarovni meč in šel za grozovitim glasom. Rjovenje je naraščalo, kmalu je bilo podobno hrumenju razburkanega morja in zateglemu grmenju. Stebri po hodnikih so se majali kot v viharju.

Tedaj je za nekim vogalom Tezej zagledal Minotavra. Stal je nad kupom obeljenih kosti in stresal z velikansko bikovsko glavo, nasajeno na orjaško človeško telo. Iz nozdrvi so mu švigali rumeni in zeleni plameni in iz gobca je spuščal strupeno sapo. Stegnil je ogromno lopatasto taco, da bi zgrabil in zmečkal svojo žrtev. Toda Tezej je še pravi čas odskočil. Pošast je bila počasna in nerodna, tako da ni mogla slediti spretnemu in hitremu Tezeju, ki je napadal zdaj s te, zdaj z druge strani. Urno je sekal s čarovnim mečem in uspelo mu je zadeti Minotavra naravnost v srce.

Zemlja je zabobnela, ko je pošast padla po tleh in se zarila v ilovico, in odmev se je širil po vseh zavitih hodnikih, po votlinah in dvoranah. Zaslišali so ga tudi dekleta in mladeniči, ki so s Tezejem prišli v blodnjak.

»Zdaj je Minotaver napadel Tezeja in ga umoril,« so rekli. Žalostni in prestrašeni so čakali na svoj konec.

Medtem pa se je Tezej vračal skozi temne hodnike nazaj k izhodu. Nitka Ariadninega klobčiča ga je varno pripeljala do Atencev. Objemali so ga in mu srečni poljubljali lica in roke. Tedaj se je pred njimi prikazala Ariadna, kot bi zrasla iz tal.

»Hitro pojdite za menoj,« jim je zaklicala. »Moj oče je zvedel, da sem vam pomagala, razjezil se je in ne misli držati dane besede. Preden bo poslal stražarje po vas, zbežimo na obalo in se vkrcajmo na vašo ladjo.«

Tekli so za Ariadno. Iz blodnjaka jih je privedla na pot, ki jo je poznala samo ona. Pot je vodila k obali in k atenski ladji. Preden je kralj Minos spoznal, kaj se je zgodilo, je bila Tezejeva ladja že daleč, tako daleč, da bi bilo zasledovanje brez smisla.

Atenci so se ustavili šele na otoku Naksu. Natočili so si pitne vode, se najedli in počili. Ariadna je zaspala in v sanjah se ji je prikazal bog Dioniz. Ukazal ji je, naj ostane na otoku, kajti usojeno ji je, da postane njegova žena. Ariadna je poslušala boga

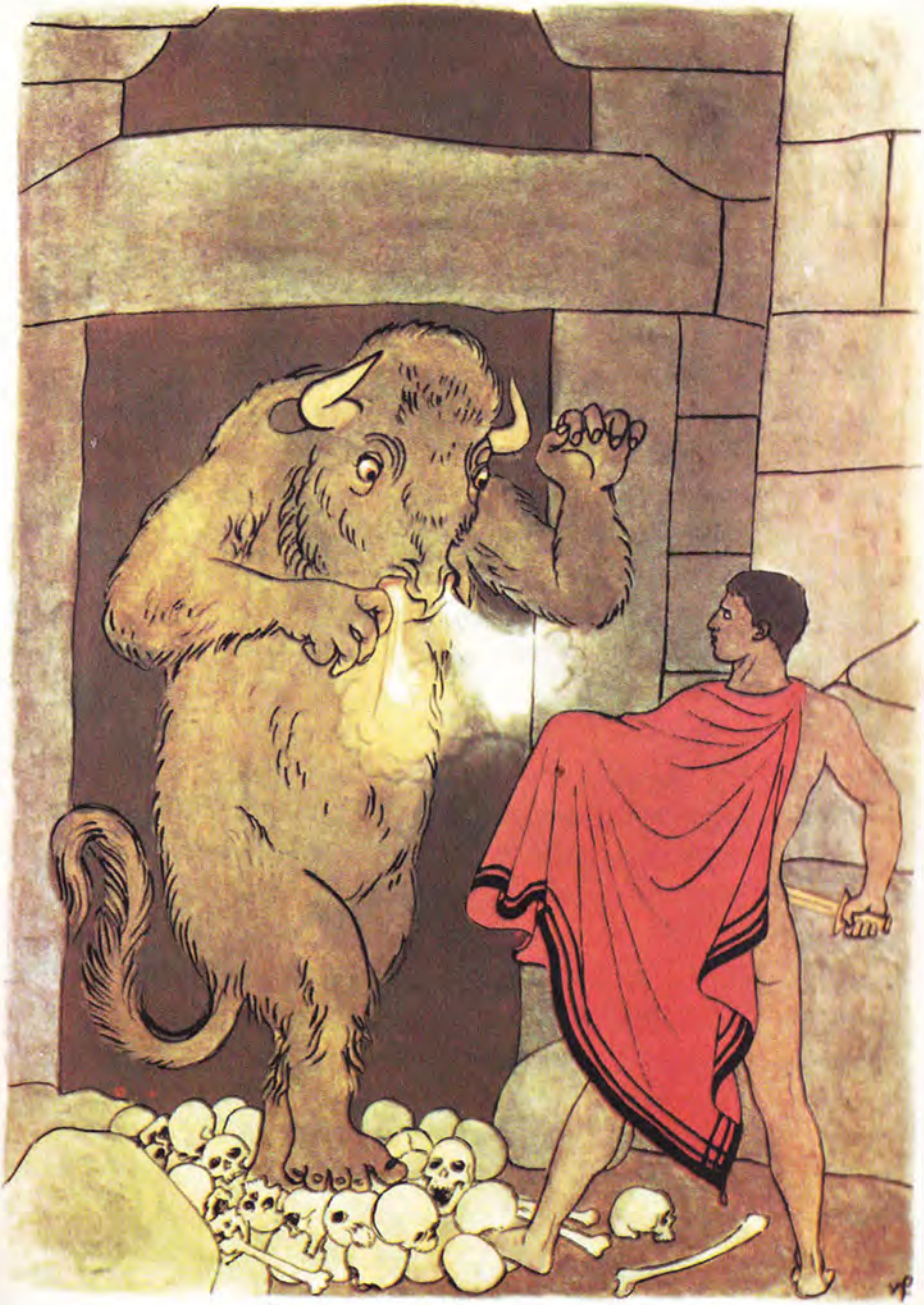

Dioniza in ni hotela z Atenci na ladjo. Tezej se ni upal upirati božji volji in je pustil Ariadno na otoku.

Vseeno pa so Tezej in vsi na ladji obžalovali, da prelepe Ariadne ni z njimi in tako so v razburjenju pozabili na željo kralja Egeja.

Egej je nestrpno čakal, da se bo ladja vrnila, in pristanišče je bilo polno vznemirjenih ljudi. Slednjič se je ladja le prikazala na obzorju in ko se je približala, so čakajoči razočarani videli, da ima razpeta črna jadra. Egej je bil tako obupan, da se je vrgel v morje.

Zmagoviti Tezej je dekleta in mladeniče, ki jih je obvaroval smrti, izročil presrečnim staršem. Sam pa svojega veselja ni mogel deliti z očetom.

Ko je morje naplavilo truplo mrtvega kralja, ga je dal slovesno pokopati in v njegov spomin je priredil slavje, ki je potomce še dolgo spominjalo na vesele in žalostne prigode Tezejeve odprave. Morje, v katerem se je kralj utopil, se od takrat imenuje Egejsko morje.

Ljudstvo je bilo srečno, ko je Tezej zasedel izpraznjeni kraljevski prestol in postal atenski kralj. Znal je vladati tudi s pametjo in ne le z mečem. Zgodovina pripoveduje, da je združil razcepljene državice in postavil svoji domovini nove zakone. Prvi je omejil kraljevsko moč in se obdal z vrsto najmodrejših in najplemenitejših mož — svetovalcev.

Tako je junaški Tezej osvobodil svojo domovino in postavil trdne temelje svobodi in pravici.

Sizif

V starih časih so se ljudje bali bogov. Kdor se ni bal boga, pa se je bal vsaj smrti. Prekanjeni kralj Sizif pa se ni bal ne bogov in ne smrti.

Ustanovil je bogato mesto Korint in zgradil utrjeni korintski grad. Za grajskimi okopi pa ni bilo studenca in Sizif je premišljeval, kako bi pretental bogove, da bi mu darovali studenec. Pomagalo mu je srečno naključje.

Usoda, ki vlada ljudem in nesmrtnim bogovom, je povzročila, da se je rečni bog Azop sprl z Zeusom, vladarjem bogov. Iskal je Zeusa, vendar ga ni mogel najti. Sizif je slišal za Azopov spor in uspelo mu je zvedeti, kje živi Zeus. Pohitel je k Azopu in mu rekel:

»Vem, v katerem kraju se skriva vladar bogov, in rad ti bom povedal, če mi boš pomagal v stiski. Postavil sem si grad, a v njem nimam vode. Služabniki jo morajo prinašati iz oddaljenih studencev. Pomagaj mi in jaz bom pomagal tebi.«

Azop je prikimal. Obiskal je Sizifov grad in se na dvorišču za okopi dotaknil skale. Iz skale je šinil bister curek hladne vode. Hvaležni Sizif pa je izdal Azopu, kje je Zeusovo skrivališče.

Razjarjeni Azop je začel zasledovati Zeusa. Pozabil je, da je Zeus vladar bogov in ljudi, pozabil je, da ukazuje gromu in blisku. Zeus je srdito opazoval bližajočega se Azopa. Treščil je po njem z bliskom in ga sežgal. Opečeni bog se je zgrudil v reko in od tedaj je med njenim prodom mogoče najti tudi koščke oglja.

Ko je Zeus uničil Azopa, se je njegov bes obrnil proti Sizifu.

»Pojdi,« je naročil Smrti, »odpelji Sizifa v kraljestvo senc, kjer ne bo mogel izdajati skrivnosti.«

In Smrt je šla.

Kralj Sizif je stal na okopih svojega gradu in gledal s soncem obsijano pokrajino. V opoldanski vročini je rumenela trava in na uvelih grmih se ni premaknil niti listič. Nikjer ni bilo nikogar, vsi ljudje so počivali v senci svojih prebivališč. Le kralj Sizif ni iskal sence. Slutil je strašno Zeusovo maščevanje. Tedaj je opazil, kako po prašni cesti hiti Smrt proti gradu. Pohitel je z okopov v grad, poiskal dve močni vrvi in se postavil k durim.

Nič hudega sluteča Smrt je stopila v dvorano. Sizif je vrgel čeznjo vrv in jo zategnil, z drugo vrvjo pa je Smrt krepko zvezal in jo vrgel v čumnato. Oddahnil se je. Zdaj mu Smrt ni mogla več škodovati.

Sizif ni umrl in tudi nihče na svetu ni več umrl, kajti Smrt je zvezana ležala na pogradu v Sizifovem gradu. Bolečine in bolezni so kot poprej obiskovale človeška bitja, toda bolniki niso umirali. Ljudje so se starali, a umrli niso. Od lovskih puščic zadete ptice so še naprej letale po zraku in divje zveri so s kopji v hrbtih bežale v globine gozdov. Živina se je starala, vendar je nič ni moglo rešiti nadložnega življenja.

Zeusu se je zmračilo obličje in poklical je Aresa, boga vojne.

»Sizif je pokvaril ves red na zemlji,« je rekel vladar bogov. »Samo ti lahko osvobodiš Smrt in jo spet pošlješ med ljudi.«

Bog Ares je stopil na zemljo, razbil duri v čumnato, v kateri je bila zaprta Smrt in osvobodil svojo prijateljico. Ta je takoj zgrabila Sizifa in ga odvlekla v podzemlje, potem pa se je spet odpravila med ljudi. Z brodarji je plula na barkah, spremljala je lovce v gozdove in vojščake v vojne.

Prekanjeni Sizif je vedel, da ga bo Smrt slednjič le premagala,

zato je že prej vse pripravil za ta trenutek. Naročil je svoji ženi, da po njegovi smrti ne sme prirediti nikakršnih pogrebnih daritev.

V podzemlju pa je tarnal nad svojo ženo.

»Pozabila je name,« je tožil, »ne briga se za pogrebne daritve.«

V kraljestvu senc so vsi sočustvovali s Sizifom. Sama Persefona, vladarica te otožne dežele, mu je dovolila, da se vrne na zemljo in opozori soprogo na njeno dolžnost.

Sizif je nemudoma zapustil kraljestvo večne teme. Hlinjena žalost mu je zginila z obraza. Vesel je hitel na grad in tam v pro-

slavo svoje vrnitve med žive ljudi, priredil veliko pojedino. Nikoli več se ne bo vrnil med sence, je sklenil, še pomislil ne bo na kaj takega. Soprogo pa je hvalil, da je ubogala njegovo brezbožno zapoved.

V slavnostnih dvoranah so dišale pečene volovske krače in čaše so se polnile s sladkim vinom, od vsepovsod je bilo slišati vesele pogovore in k ognjišču se je usedel slepi pevec z liro. Kralj Sizif je dvignil čašo za slavnostno zdravico. Vendar je ni prinesel do ustnic. Smrt, ki je že stala za njim, mu jo je iztrgala iz rok in ga drugič odvedla v kraljestvo mrtvih.

Kruto kaznujejo bogovi smrtnika, ki ne spoštuje bogov in božjih zakonov. Tudi Sizifa je doletela njihova kazen. V podzemlju mora potiskati v hrib velikansko marmornato skalo, in ko jo slednjič privali na vrh hriba, mu skala uide iz rok in navzdol. Zmeraj znova začenja Sizif ničevo delo in njegovega trpljenja ne bo nikoli konec.

Belerofont

Nesrečen je bil Sizifov rod. Sizifovega sina so raztrgali konji in njegov vnuk Belerofont je moral pobegniti iz domovine, ker so ga obdolžili umora.

Na begu je prišel Belerofont h kralju Proitu, ki ga je vljudno sprejel in mu ponudil gostoljubje. Gost je bil mlad in junaški, njegovo vedenje, njegova govorica in njegova nrav so kazali, da je odličnega rodu. Tudi mladi kraljici je bil všeč in odlikovala ga je pred vsemi domačimi plemiči. Ker pa se Belerofont ni zmenil zanjo, se je razjezila nanj in ga zasovražila. Hotela ga je očrniti pri kralju.

»Belerofont je ošaben,« je rekla, »ne zmeni se za časti, ki mu jih izkazujemo. Prav zares je hudoben.«

»Kdor se ne zmeni za počastitve, je lahko tudi skromen,« je odvrnil kralj in še naprej ravnal z Belerofontom kot s prijateljem.

Kraljica pa se ni odpovedala zlim nameram. Naslednji dan je podkupila služabnika, da bi krivo pričal, potem pa poiskala kralja.

»Belerofont se je povezal s tvojimi sovražniki,« je lagala svojemu možu. »Hoče se polastiti tvojega prestola. Če se ga ne boš brž odkrižal, te bo umoril. Služabnik, ki je slišal njegov pogovor, ti bo potrdil vse, kar sem ti povedala.«

In kraljica je poklicala podkupljenega služabnika. Kralj dolgo ni mogel verjeti. Ker pa sta mu kraljica in služabnik še in še govorila o Belerofontovem izdajstvu, se je slednjič le dal prepri-

čati. Vendar pa si vseeno ni upal dvigniti roke na gosta. Tako je raje na tablico s tajnimi znaki napisal sporočilo in naročil Belerofontu, naj ga odnese k njegovemu sorodniku kralju Jobatu. Zaupljivi mladenič ni vedel, da znamenja na tablici pomenijo smrt za tistega, ki jih prinese. Ustrežljivo se je podal na pot h kralju Jobatu. Jobat je bil star, dobrodušen kralj. Belerofonta je ljubeznivo sprejel. Ne da bi ga vprašal, od kod je prišel, ga je gostil devet dni. Mladeničevo plemenito vedenje je kralju zadoščalo, da je videl v njem blagorodnega gosta. Devet dni je gostu na čast prirejal gostije, slavja in igre in šele deseti dan ga je vprašal, kakšen namen ga je pripeljal.

Belerofont mu je povedal, od kod je prišel in zakaj, in kralju izročil popisano tablico. Jobat je preletel znamenja in se zgrozil. Poznal je znamenja smrti. Toda gost se mu je priljubil in ne bi mu hotel storiti krivice. Premišljal je, kako bi se izognil okrutnemu dejanju, ki ga je od njega zahteval njegov sorodnik. Najboljše bo, se je odločil, če pošlje mladeniča na nevarno potovanje. Če je dovolj pogumen, se bo vrnil živ in zdrav, če ni, ga bo doletela smrt.

Tedaj je živela v deželi čudna pošast Himera. Spredaj je bila kot lev, zadaj kot zmaj, v sredi pa je bila podobna divji kozi. Tudi glave je imela tri: levjo, kozjo in zmajsko. Iz nozdrvi sta ji sikala ogenj in zadušljiv dim.

»Belerofont,« je rekel Jobat, »mlad si in močan, pa vendar nisi opravil še nobenega junaškega dejanja. Odpravi se k Himeri, ubij jo in vrni se kot slaven junak!«

Pogumnega mladeniča ni bilo treba spodbujati. Vzel je meč. kopje in lok s puščicami in je krenil proti stebru dima, ki se je dvigal proti nebu. Dim je kazal h globeli, v kateri je živela pošast. Na poti je Belerofont preudarjal:

»Himera je močna in hitra! Če ji odsekam eno glavo, me

bosta napadli drugi dve. Če odskočim od ognja, ki ga bruha pošast, me bo zadušil dim.«

Vendar se ni obotavljal in je pogumno krenil naravnost h globeli. Nenadoma je ostrmel od presenečenja. Ob studencu pod skalo je stal krilati konj Pegaz, konj, ki je skočil iz grla ubite Meduze, in pil.

»Ko bi imel krilatega konja,« se je domislil Belerofont, »bi se pognal na Himero iz zraka in bi bil hitrejši od nje.«

Potihoma, skrivaje se za grmovjem, se je bližal Pegazu. Ko je bil oddaljen le še nekaj korakov, je Pegaz začutil tujca, zamahnil s krili in odletel.

Belerofont se je slabe volje ulegel v travo ob studencu in zaspal. V spanju se mu je prikazala boginja Atena, dala mu je prekrasno, z zlatom okrašeno uzdo in ga spodbudila:

»Zbudi se, Belerofont, in žrtvuj bika bogu Pozejdonu. Z uzdo, ki sem ti jo podarila, boš lahko ukrotil krilatega konja.«

Belerofont se je zdramil, še napol v spanju segel po zlati uzdi in zares — uzda, o kateri se mu je sanjalo, je ležala ob njem v travi.

Skrbno jo je spravil ves srečen, da so mu bogovi tako dobrotno naklonjeni. Potem je ubil bika in ga žrtvoval bogu Pozejdonu, boginji Ateni, ki mu je vse to svetovala, pa je hvaležno posvetil nov oltar.

Zvečer se je vrnil k studencu in čakal, kdaj se bo prikazal krilati Pegaz. Kmalu so zašumela krila skozi večerni mrak in Pegaz je priletel k studencu, da bi se napil. Belerofont je stopil k njemu z zlato uzdo v rokah. Tokrat se krilati konj ni branil in se je mirno pustil osedlati.

Belerofont se je zavihtel na konja in mu ukazal, kam mora poleteti. Pegaz je zamahnil s krili in že sta se znašla nad travniki in gozdovi. Nad globeljo sta zakrožila okoli oblaka temnega dima,

ki ga je pihala pošast. Belerofont je iz tulca izvlekel puščico in jo sprožil v rjovečo pošast. Vse tri glave so se besno zagnale proti fantu, toda ta se jim je na Pegazu zlahka umikal. Puščica za puščico je zadevala pošast, dokler niso v njej ugasnila vsa tri življenja. Preden je poginila, je še zadnjič bruhnila oblak dima in ognja, potem pa se je mlahavo zgrudila na dno globeli.

Belerofont je mrtvi Himeri odrl kožo, zajahal Pegaza in se vrnil k Jobatu. Kralj je ostrmel nad krilatim konjem in nad kožo strašne pošasti. Zdaj je bil trdno prepričan, da njegovega gosta varujejo bogovi in da ne more biti zločinec. Dal mu je svojo hčer za ženo in Belerofont je postal kralj.

Toda Belerofont ni bil zaman vnuk domišljavega Sizifa. Kmalu mu je slava udarila v glavo in začel si je domišljati, da je enak bogovom.

»Krilatega konja imam, in kdo mi more preprečiti, če hočem obiskati nesmrtne bogove na Olimpu.«

Zajahal je Pegaza in ga pognal med oblake. Pegaz se je temu domisleku uprl. Visoko nad zemljo se je vzpel in vrgel domišljavega jezdeca s hrbta. Belerofont je padel v močvirje. Ostal je živ, toda med ljudmi se ni več pokazal. Sramoval se je pred bogovi in pred ljudmi, taval je po puščavah in v puščavi tudi umrl.

Krilati konj Pegaz pa je odletel na Olimp in odtlej služil Zeusu, vladarju vseh bogov.

Ojdip in Antigona

V Tebah je nekoč vladal kralj Laj s kraljico Jokasto. Otrok nista imela. Želela sta si sina, da bi po njuni smrti prevzel oblast, toda njuno hrepenenje je bilo zaman.

Kralj je poslal v Delfe sla, naj povpraša v slavnem preročišču, kako naj pomirita jezo bogov. Sel se je vrnil s tako strašno prerokbo, da je kralju zastal dih:

»Rodil se ti bo sin; z njim bo pod tvojo streho stopila nesreča. Njegova roka te bo umorila in poročil se bo z lastno materjo.«

Prežalostni kralj je prerokbo povedal kraljici in kraljica je prejokala cele noči. Potrla jo je zla napoved.

Čez nekaj časa je Jokasta rodila sina. V palači je namesto sreče zavladala žalost. Kralj Laj ni hotel niti pogledati otroka. Poklical je starega pastirja in mu ukazal, naj fantka odnese v divje gore in naj ga tam pusti, da ga bodo požrle divje zveri. Pastirju je bilo žal nedolžnega dečka. Ni ga odnesel v gore, pač pa k svojemu staremu znancu, k pastirju, ki je pasel črede korintskega kralja. Nato se je vrnil v Tebe in rekel, da je vestno izpolnil kraljevo naročilo.

Laj se je pomiril in po nekaj mesecih so se tudi kraljici Jokasti posušile solze, pozabila je na grozno prerokbo in na svojega nebogljenega sina. Kraljevska zakonca sta se sprijaznila s tem, da prestol ne bo imel naslednika.

Pastir korintskega kralja je dal dečku ime Ojdip. Ko je nekoč šel v mesto Korint, je s seboj vzel tudi Ojdipa. Tudi korintski kralj je bil brez otrok. Otrok v pastirjevem naročju se mu je pri-

ljubil tako, da ga je vzel k sebi v palačo in ga vzgajal, kot bi bil njegov lastni sin.

Ojdip je rasel in postajal zmeraj močnejši. Trdno je bil prepričan, da sta korintski kralj in kraljica njegova prava starša; pred njim so namreč vsi skrivali, da ga je prinesel v mesto in v palačo kraljev pastir.

Ko je Ojdip dorasel, je njegov krušni oče priredil v palači veliko gostijo. Veselim gostom je dobro vino razgrelo lica in misli. Pripovedovali so si, kaj se je zgodilo in kaj se ni in vročekrvnejši so se začeli prepirati. Ojdip je bil zelo togotne narave in se je hitro vmešal v prepir. Nasprotnik ni več vedel, kako bi Ojdipa še bolj prizadel, potem pa se je spomnil in zakričal:

»Kaj bi se prepiral s tabo! Bog vedi, čigav sin si. Našega kralja že ne!«

Ojdip je pogoltnil svojo jezo in umolknil. Besede, ki jih je slišal, mu niso dale miru. Takoj zjutraj je poiskal kralja in kraljico in ju vprašal, če je res, kar je zvedel. Mirila sta ga in se jezila na pijanega blebetača. Ojdip pa se je le žalostno smejal, kajti še zmeraj je dvomil. Uganka njegovega rojstva mu ni dala miru. Ne da bi komurkoli kaj omenil, se je napotil v Delfe. Upal je, da mu bo preročišče povedalo resnico. Toda iz delfskega preročišča je šel še bolj zmeden, kot je prišel, kajti prerokba se je glasila:

»Beži pred očetom! Če se boš srečal z njim, ga bo tvoja roka umorila, in poročil se boš z lastno materjo.«

Ojdip je sklenil, da se ne bo vrnil v Korint, kjer sta živela, kot je bil zdaj prepričan, njegov oče in njegova mati, ampak jo je ubral v nasprotno stran. Hodil je po neznanih pokrajinah in se ves čas ravnal po zvezdah, da ga ne bi pot pripeljala spet nazaj v domovino. Bal se je, da bi se v Korintu izpolnila prerokba.

Nekega dne mu je na ozki poti pripeljal nasproti voz, na kate-

rem so sedeli star mož in dva služabnika. Hoteli so hitro naprej in so zaklicali Ojdipu:

»Umakni se nam s poti!«

Ojdip pa se ni umaknil, ampak se je začel togotno prepirati s kočijažem. Med prepirom je vrgel kočijaža z voza. Starec na vozu se je razjezil in s palico udaril Ojdipa po glavi. Srditi Ojdip je ubil starca in pobil tudi njegova služabnika, da si je ohladil jezo. Potem je nadaljeval pot.

Čez nekaj časa je Ojdip zagledal tebansko mestno obzidje. Utrujen se je usedel na kamen ob cesti in počival. Tedaj se je na cestnem ovinku prikazal popotnik, ki je hitel iz mesta.

Pred Ojdipom se je ustavil in ga ves zasopel vprašal:

»Kdo pa si, da tako mirno posedaš tukaj? Še svojemu sovražniku ne bi svetoval, naj počiva na temle kraju.«

Ojdip je začudeno ogledoval prišleca.

»Nekateri počivajo, drugi pa bežijo, kot bi zagrešili zločin,« je rekel. »Ti bežiš iz Teb, jaz pa nameravam tja.«

»V Tebe?« se je začudil popotnik. »Mar ne veš, da na skali pred Tebami preži sfinga?«

»Prihajam iz Delfov,« je rekel Ojdip, »med potjo nisem z nikomer govoril.«

»Torej poslušaj,« je preplašeno šepetal popotnik. »Sfinga je pošast z dekliško glavo in z levjim telesom. Na hrbtu ima krila. Vsak dan mora po en Tebanec priti k skali in sfinga mu zastavi uganko. Če je ne razreši, ga vrže v prepad. Njenih ugank pa nihče ne zna rešiti, najbrž so začarane. Še sreča, da nisem Tebanec. Ko sem prišel do mesta in zvedel za to strahoto, sem se takoj obrnil in zbežal. Tudi ti nisi Tebanec, pojdi z menoj, skupaj bova pobegnila.«

»Le beži,« je rekel Ojdip. »Življenje ima zate najbrž veliko vrednost, če se tako previdno ogibaš kraja, kjer ti grozi nevar-

nost. Če pa jaz izgubim življenje, se vsaj ne bo uresničila strašna prerokba.«

Ojdip se je obrnil ter počasi in zamišljen krenil proti Tebam. Popotnik je zmajal z glavo za njim:

»Ni Tebanec, pa se meša v tebanske zadeve. Naj mu bodo bogovi naklonjeni!«

In popotnik je pobegnil, da bi imel nesrečno mesto čim prej in čim dlje za seboj. Ojdip je v Tebah takoj poiskal kraljevsko palačo. Tam je našel kraljico Jokasto in njenega brata Kreonta.

Kralj Laj je šel v Delfe, da bi zvedel, kako naj se mesto znebi sfinge, a se ni vrnil, kajti med potjo so razbojniki ubili njega in njegova služabnika. Namesto mrtvega kralja je Kreon zdaj vladal Tebancem. Ojdip je stopil pred vladarja.

»Vem za usodo, ki je doletela mesto,« je rekel. »Šel bom k sfingi in poskušal bom rešiti njeno uganko.«

Kreon in Jokasta sta občudovala Ojdipov pogum. Kralj Kreon je žalostno rekel:

»Bogovi pomagajo pogumnim! Sfinga je ugonobila tudi mojega sina in ugonobila bo nas vse, če se ne bo našel kdo, ki bo rešil njeno uganko. Rad bom predal kraljevsko oblast tistemu, ki se mu bo posrečilo, da bo premagal sfingo.«

Jokasta je občudujoče gledala Ojdipov odločni obraz, in ni vedela, da gleda v obraz lastnemu sinu.

Tebanski prebivalci so pospremili Ojdipa do mestnih vrat, naprej se niso upali.

Ojdip se je po strmi stezi vzpel do skale, na kateri je sedela sfinga in čakala na svojo žrtev. Priprla je oči in premerila Ojdipa s posmehljivim pogledom.

»Dobro poslušaj,« se ji je iz človeškega grla izvil nečloveško trd glas:

»Zjutraj po štirih gre,
opoldne ga nosita dve,
zvečer ima tri noge.
A več ko premore nog,
težje gre naokrog.«

Ojdip se je zasmejal. Bil je bister in uganka se mu je zdela lahka.

»To je človek,« je rekel. »Ko preživlja otroštvo, leze po rokah in nogah, kot bi bil četveronožec, v poldnevu življenja koraka pokonci po dveh nogah, ko pa dočaka večer življenja, si poišče palico, da z njo pomaga oslabelim nogam in torej hodi po treh.«

»Uganil si,« je zajavkala sfinga in se osramočena vrgla s skale v prepad.

Ko so Tebanci z obzidja svojega mesta videli, da se Ojdip vrača živ in zdrav, so zavriskali. Slavili so ga kot svojega osvoboditelja in Kreon mu je prepustil prestol. Tako je Ojdip postal tebanski vladar, kraljico Jokasto pa je vzel za ženo.

Dolgo je Ojdip vladal v svojem kraljestvu srečno in pravično. Kraljica mu je rodila dva sinova, Eteokleja in Polinejka, in dve hčeri, Antigono in Ismeno. Nihče ni slutil, da so Ojdipovi otroci hkrati tudi njegovi bratje in sestre.

Minila so leta, Ojdipova fanta sta zrasla v moža in deklici v ženi. Tedaj pa je prišla nad Tebance huda nesreča. Morilska kuga je razsajala po tebanskih hišah, iztrebljala cele družine, vse pa navdala z neizrekljivim strahom pred gotovo pogubo. Kuga je razredčila tudi črede na pašnikih, pobijala je pastirje in njihove živali. Pobočja, s katerih se je oglašalo mukanje, so postala nema in mrtva.

Prestrašeni Tebanci so poiskali Ojdipa in ga prosili, naj od-

vrne pogubo od njihovih pragov in od njih čred. Prepričani so bili, da zmagovalca nad sfingo varujejo nesmrtni bogovi. Ojdip jih je tolažil:

»Mirno se vrnite v svoje domove. Še danes se mora iz Delfov vrniti moj svak Kreon z božjim ukazom. Slišali bomo, kako naj ustrežemo bogovom in izženemo kugo iz dežele.«

Že pred večerom se je pred kraljevsko palačo ustavila vprega. Z voza je skočil Kreon in hitel s prerokbo k Ojdipu.

»Prerokba nam ne obljublja hitre in izdatne pomoči,« je sporočil kralju. »Morilec kralja Laja še zmeraj hodi nekaznovan po našem mestu, in kuga bo divjala, dokler krivca ne doleti zaslužena kazen.«

Ojdip je dal razglasiti po vsem kraljestvu, da naj vsakdo, ki mu je kaj znanega o umoru kralja Laja, nemudoma pride v kraljevsko palačo. Ukazal je tudi, naj pokličejo slepega Teiresia, ki so ga bogovi obdarili s preroškim darom. Po Teiresia je moral poslati večkrat, zakaj vedež ni hotel priti. Slednjič ga je služabnik pripeljal s sabo, toda Teiresias se je še zmeraj obotavljal in se ustavil pred palačo. Ojdip mu je tekel naproti.

»Pridi v palačo,« je prosil, »čakamo tvojega nasveta.«

»Odpusti mi, kralj,« je prosil Teiresias, »bolje bo za naju oba, če ne bom izdal krivca. Včasih je bolje ne vedeti kot vedeti.«

»Le govori,« ga je spodbujal Ojdip. »Med nami ni nikogar, ki si ne bi želel obraniti Tebe pred pogubo. Ne smeš biti izjema. Poglej, vsi ljudje si želijo, da bi spregovoril.«

»Nikar me ne sili, kralj, dovoli mi, da raje molčim,« je rekel Teiresias. »Strašna nesreča se je zgrnila nad našo domovino, toda še hujša bo doletela tebe, če bom spregovoril.«

»Dobro,« je izbruhnil Ojdip, »zdaj mi je jasno, zakaj nočeš govoriti. Ker si zaveznik lopovov, ki so umorili kralja, in izdajalec svoje domovine. Če ne bi bil slep, bi rekel, da si ti morilec.«

Takega sramotenja Teiresias ni prenesel. Odločil se je povedati, kar je že dolgo vedel.

»Če hočeš vedeti resnico, ti jo bom povedal. Ne išči morilca med drugimi, zakaj ti sam si morilec. Ti si ubil kralja Laja in lastno mater si vzel za ženo.«

Ojdip se je prestrašil, zakaj spomnil se je davne prerokbe, potem pa je jezno pregnal vznemirljiv spomin.

»Kdo si je to izmislil,« je zakričal, »ti ali Kreon? Mar hočeta z zvijačo in sleparstvom zasesti moj prestol? Kaj si zblaznel?«

»Tebi se zdim blazen,« je odgovoril Teiresias, »tvoji starši pa so me imeli za modreca. Čas bo pokazal, kdo je imel prav in kdo ni hotel razumeti.«

Po teh besedah je slepi starec zapustil palačo. Kraljica Jokasta je mirila besnega Ojdipa:

»Kaj nam mar, kar pripoveduje Teiresias. Ne delaj si skrbi! Povedala ti bom, kako se prerokba lahko tudi moti. Mojemu prvemu možu Laju je bilo prerokovano, da ga bo umorila sinova roka. Toda najin edini sin je umrl v gorski pustinji, Laja pa so umorili razbojniki nedaleč od križišča na poti v Delfe.«

»Nedaleč od križišča,« se je razburil Ojdip. »Brž mi povej, kakšen je bil Laj?«

»Bil je visoke postave,« je odgovorila Jokasta, »na sencih so mu od starosti že siveli lasje in bil ti je zelo podoben.«

»Teiresias je imel prav,« je vzkliknil prepadeni Ojdip.

Še je spraševal in spraševal, in več kot je zvedel, hujša nesreča se je zgrinjala nadenj, da ga je začelo kar dušiti. Zmeraj bolj je bil prepričan, da je bil on tisti razbojnik, ki je ubil kralja Laja. Še zmeraj pa ni pomislil, da bi utegnil biti on Lajev sin.

Prav tedaj je prispel iz Korinta sel s sporočilom, da je korintski kralj umrl. Ojdip bi moral prevzeti korintski prestol. Jokasta je spraševala sla, kakšne smrti je umrl kralj. Zvedela je, da na-

ravne smrti na postelji. Kakor hitro je to slišala, je stekla k Ojdipu in mu sporočila, kar je izvedela.

»Vidiš,« je rekla, »brez razloga se trpinčiš, zakaj tvoj oče je mirno umrl v Korintu.«

Ojdipa pa sporočilo ni pomirilo.

»Vseeno se bom vrnil v Korint,« je rekel slu, ki je prinesel sporočilo, »kajti moja mati je še zmeraj živa.«

»Če se bojiš svoje matere, gospod,« je rekel sel, »potem te lahko potolažim. Niti korintski kralj niti kraljica nista bila tvoja

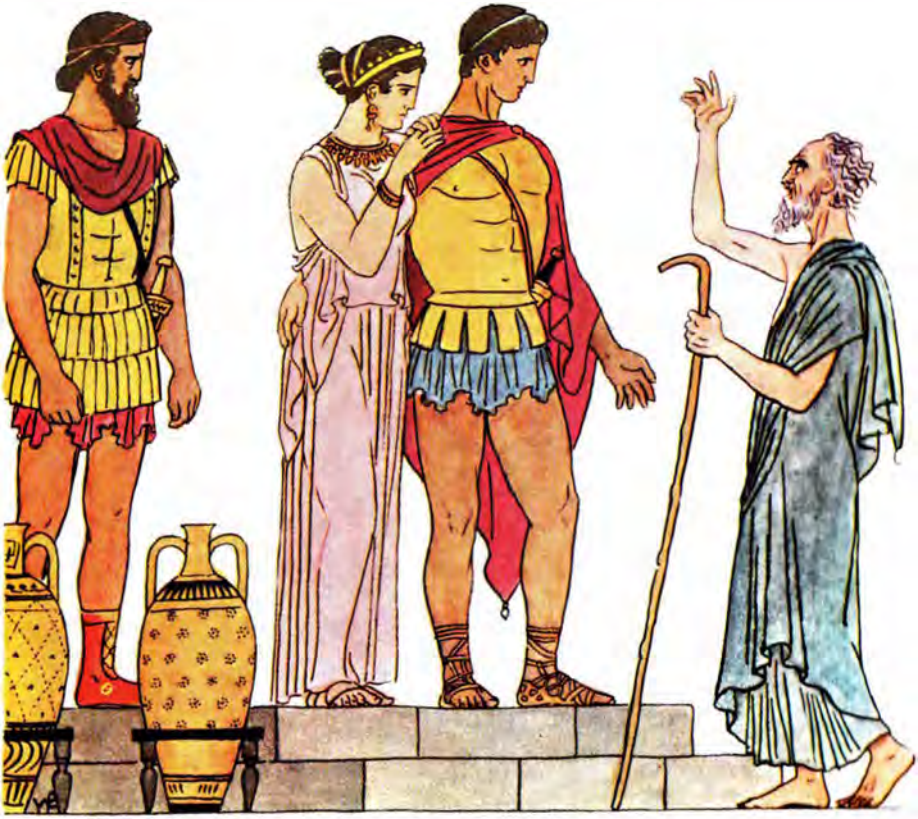

roditelja. V Korint si prišel kot majhen otrok in jaz sem te prinesel v mesto.«

»In od kod si me prinesel?« se je začudil Ojdip.

»V gorah te mi je zaupal v varstvo star pastir, ki je pasel črede tebanskega kralja.«

Z blaznim krikom je Ojdip planil iz kraljevske palače. Zdaj ni bilo nobenega dvoma več, prerokba se je uresničila. Ojdip je begal po mestu in prosil Tebance, naj ga ubijejo in tako rešijo mesto pred nesrečo. Toda ljudje svojega kralja niso krivili za nesrečo, ampak so ga pomilovali.

Ojdip se je vrnil v palačo, odločen, da se bo sam kaznoval. V palači so mu prišle naproti jokajoče služabnice. Preplašena dekleta so pokazala Ojdipu v kraljičino sobo. Jokasta se je obesila. Ojdip je obupan objel mrtvo mater, potem je snel z njene obleke zlato iglo in si iztaknil oči. Oslepel je klical Kreonta:

»Vzemi si prestol in kaznuj me z izgnanstvom!«

Kreon je nesrečnega Ojdipa prosil, naj ostane v Tebah, zakaj kuga se je unesla in v mesto sta se vračala mir in blagostanje. Ojdip pa se ni dal pregovoriti. Ogrnjen v popotniško haljo je odšel iz Teb. Spremljala ga je starejša hčerka Antigona, ki edina ni hotela zapustiti očeta v nesreči.

Kmalu je vsa Grčija spoznala dva čudna popotnika, slepega starca Ojdipa, ki ga je vodila mlada, lepa Antigona. Prosila je kruha za svojega očeta in skrbela zanj. Skupaj sta popotovala in iskala gaj Erinij, boginj maščevanja, kjer naj bi nesrečni Ojdip slednjič našel mir.

Medtem sta Ojdipova sinova Eteoklej in Polinejk dorasla. Oba sta se potegovala za tebanski prestol in njuni prepiri so rojevali same zdrahe. Zaskrbljeni Kreon je fantoma svetoval, naj se izmenjavata na prestolu, vsak naj vlada leto dni. Brata sta se s predlogom strinjala. Toda Eteoklej je v času svojega kraljevanja

tako utrdil svojo moč, da je moral brat Polinejk zbežati pred njim. Eteoklej je tako postal tebanski kralj, Polinejk pa je začel v tujini zbirati veliko vojsko, da bi se spet polastil prestola.

Brata sta bila vročekrvnost in trmo podedovala po očetu Ojdipu. Nobeden ni hotel odnehati in vojna med njima je bila neogibna. Oba bi rada pridobila zase Ojdipa, kajti prerokovano je bilo, da bo zmagal tisti, ki bo imel očeta na svoji strani. Začela sta poizvedovati po njem in prvič po dolgem času ju je skrbelo, kod potuje.

Ojdip je bil v tem času blizu Aten. Čutil je, da se mu bliža trenutek, ko bo našel mir. Z Antigono sta se usedla na rob gozda in počivala. Tedaj sta s ceste zaslišala topotanje konjskih kopit in prikazala se je skupina lovcev z atenskim kraljem Tezejem na čelu. Vračali so se v mesto. Tezej je prepoznal Ojdipa, skočil je s konja in ga pozdravil.

»Ubogi Ojdip,« je rekel, »poznam tvojo usodo in rad bi ti pomagal. Pojdi z nami, vzel te bom v Atene in v miru boš preživljal svojo starost. Kmalu bo noč, ne moreš vendar prenočevati kar tu, pod milim nebom, pa še v gaju, posvečenem Erinijam.«

Ko je Ojdip zaslišal, da je slednjič le v gaju Erinij, se je razveselil. Bil je na cilju svojega popotovanja. Zato je mirno in tiho odgovoril:

»Zahvaljujem se ti, kralj, toda jaz sem prišel do cilja. Če mi hočeš res izkazati zadnjo uslugo, potem naroči služabniku, naj mi prinese novo obleko, da bom zavrgel te stare in umazane cunje, preden bo napočil slovesni trenutek.«

Tezej je res poslal služabnika v Atene po slavnostna oblačila, sam pa je za ta čas prisedel k Ojdipu.

Komaj je služabnik odšel, že se je s ceste zaslišal hrup in pred Ojdipa je stopil Polinejk. Padel je na kolena pred očeta in začel

obtoževati svojega brata Eteokleja, da mu je ugrabil prestol. Prosil je Ojdipa, naj ga spremlja v Tebe.

»Toliko let se me nisi spomnil,« je odgovoril Ojdip na sinove tožbe, »zdaj pa, ko se hočeš polastiti oblasti, naj ti pomagam v bratomornem boju. Poslušaj očeta, ki že stoji pred vhodom v podzemlje. Če boš šel z vojsko nad Tebe, te bo doletelo to, kar želiš svojemu bratu. Pojdi od tod, kajti moje slepe oči vidijo bratovo kri na tvojem meču.«

Polinejk je razjarjen zajahal konja in s spremljevalci oddirjal k svoji vojski.

Eteoklej je poslal strica Kreonta, naj pregovori Ojdipa, da bi se vrnil v Tebe. Kreon je prišel v trenutku, ko je Polinejk ves besen v diru odjahal. Tako hitro je šinil mimo Kreonta, da ga ni prepoznal. Ko je Kreon videl razjarjenega Polinejka, je upal, da bo Ojdipa pridobil za Eteokleja. Stopil je v gaj Erinij in sporočil Ojdipu, kaj ga prosi Eteoklej.

Ojdip je le odvrnil obraz. Slutil je, kako strahotne posledice bo imela tebanska vojna, vendar v zadnjih trenutkih svojega življenja ni hotel več posegati v dogodke.

Kreon je odšel, ne da bi kaj opravil. Iz Aten se je vrnil služabnik in Ojdip se je slavnostno oblekel. Poslovil se je od vseh in poprosil Tezeja, naj pomaga Antigoni, da se bo vrnila v rodne Tebe. Potem se je vzravnal in, kot da bi spregledale njegove slepe oči, se je s trdnimi koraki sam odpravil v gaj boginj maščevanja. Daleč pred njim se je v goščavi odprl vhod v podzemlje. Ojdip je zginil v njem in zemlja se je za njim spet tiho zaprla. Nikoli ni nihče našel Ojdipovega trupla.

Antigona se je vrnila v Tebe. Mestu se je bližala tudi Polinejkova vojska. Šest najpogumnejših vojskovodij je vodilo svoje čete nad šest tebanskih vrat, sedma vrata pa je s svojimi vojaki napadel Polinejk sam.

Eteoklej se je bal dolgega obleganja, zato se je povzpel na obzidje in zaklical:

»Počemu naj, Polinejk, umirajo bojevniki na obeh straneh zavoljo spora, ki ga lahko poravnava midva sama. Pomeri se z menoj! Če boš ti padel v boju, naj se umakne tvoja vojska, če pa bom padel jaz, boš brez vojskovanja postal tebanski kralj in Tebanci ti bodo odprli vrata.«

Polinejk je sprejel bratov predlog. Vojski sta sklenili premirje in se zbrali pred obzidjem. Vojaki so razburjeno ugibali, kdo bo zmagovalec. Eteoklej in Polinejk sta si šla nasproti z orožjem v roki in začel se je bratomorni boj.

Zasikale so puščice in se odbile od nastavljenih ščitov. Brata sta divje napadala, vsakega je podpihovala njegova vojska, toda ščita sta ju varovala pred ranami. Prvi je pozabil na previdnost Eteoklej in je izza ščita pokazal nogo. Polinejk ga je takoj kaznoval in ga z dobro namerjeno puščico zadel v koleno. Polinejkova vojska je zavriskala. Ranjeni Eteoklej se ni zmenil za bolečino in je napadel z mečem. Tudi Polinejk je zgrabil za meč in boj se je nadaljeval. Eteokleju se je posrečilo, da se je približal bratu z nezavarovane strani. Zamahnil je z mečem in mu zadal smrtno rano. Polinejk se je zgrudil k bratovim nogam. Eteoklej se je sklonil nad umirajočim Polinejkom. Polinejk je še zadnjič odprl oči. Ko je nad sabo zagledal brata, se je v smrtnem krču še enkrat vzpel in ga z mečem prebodel. Tako sta brata hkrati odšla v kraljestvo senc.

Brata sta bila mrtva, med vojskama pa je izbruhnil srdit prepir. Tebanski vojaki so bili prepričani, da je zmagal Eteoklej, Polinejkovi bojevniki pa so prisegali na Polinejka. Previdni Tebanci so vzeli orožje s seboj na bojišče, Polinejkova vojska pa je brezskrbno prišla brez orožja. Ko je izbruhnil spor, so bili Tebanci na boljšem. Svoja kopja in meče so namerili proti sovražnikom in

Polinejkova vojska se je zmedena umikala, dokler se ni umik spremenil v divji beg. Zmagoviti tebanski bojevniki so se vrnili v osvobojeno mesto z bogatim plenom.

Kreon je spet prevzel vlado. Ukazal je, naj Eteokleja pokopljejo s kraljevskimi častmi, ker je padel za domovino, Polinejka pa naj puste ležati pred obzidjem. Ker je Polinejk napadel Tebe z oboroženo silo, naj njegovo truplo raztrgajo divje ptice in potepuški psi. Kdor bi si drznil pokopati Polinejka, bo kaznovan s smrtjo. Da ne bi kdo prekršil njegovega ukaza, je dal Kreon postaviti stražo k Polinejkovemu truplu.

Antigona se ni mogla sprijazniti s Kreontovim nečloveškim ukazom. Le kako naj Polinejkova duša doseže mir, če bo ostalo njegovo truplo nepokopano.

»Sestra,« je rekla Ismeni, »najin mrtvi brat leži pred obzidjem. Pojdi z menoj, skupaj ga pokopljiva, preden bo postal žrtev roparskih živali.«

»Mar ne veš, da je za Polinejkov pokop določena smrtna kazen?«

»Če umreš zavoljo dejanja, ki je ljubo bogu in ljudem, je to lepa smrt,« je odgovorila Antigona.

»Saj ne moremo zmeraj delati le tega, kar imamo za dobro,« se je branila strahopetna Ismena. »Kreon je močan, ne boš ušla njegovi jezi.«

»Sem ji že ušla,« je rekla Antigona. »Lahko me ubije, ker se bom ravnala po zakonih človečnosti in sestrske ljubezni, toda človečnosti in ljubezni ne more ubiti. Če nočeš iti z menoj, bom šla sama.«

Antigona ni več prepričevala sestre. V brezzvezdni noči se je sama odtihotapila iz palače in zapustila mesto. Pod obzidjem je ležal mrtvi Polinejk, nedaleč vstran pa so dremale straže. Anti-

gona je tiho odvlekla brata k reki, ga umila in ga pokrila z ilovico. Še pred svitom se je vrnila v Tebe.

Jutranji hlad je stražarje prebudil iz dremavice. Kraj, kjer je prej ležal mrlič, je bil prazen. Stražarji so že videli, kako se bo nad njimi znesla Kreontova jeza. Zato so prizadevno preiskali vso okolico, da bi našli kakšne sledove. Kmalu so odkrili, kam je Antigona odvlekla brata. Po sledovih so prišli do reke in videli nedokončani, sveži grob. Hitro so z mrtveca zmetali vso ilovico in se skrili za bližnji griček. Čakali so, da se bo pogrebec vrnil in bo končal svoje delo.

Čakali so ves dan in šele v somraku so zapazili temno postavo. Pogumna Antigona se je vračala h grobu svojega brata. Bila je razočarana, ker na truplu ni bilo več ilovice, s katero ga je prejšnjo noč prekrila, vendar se ni nič obotavljala. Znova je začela bratovo truplo pokrivati z ilovico. Komaj je pričela, že so iz skrivališča planili stražarji in jo prijeli. Odvedli so jo h Kreontu. Ni se branila in ni zanikala svojega dejanja.

»Kako si drzneš kršiti moj ukaz?« je zaklical jezni Kreon.

»Tega ukaza ni dal Zeus, temveč kralj,« je srčno odgovorila Antigona, »zato ne more veljati več kot ljubezen in človečnost. Obstajajo zakoni, ki jih niso postavili kralji, vendar so strožji in trajnejši.«

»Tako misliš samo ti,« je zakričal Kreon.

»Ne,« je rekla Antigona, »tako misli tudi tebansko ljudstvo, vendar molči iz strahu pred teboj.«

»Mar se ne sramuješ, da si drugačna kot drugi?«

»Ne sramujem se svojega spoštovanja do mrtvega brata. Smrt daje zmagovalcem in premagancem enake pravice. In česa naj se bojim, ko pa je največ, kar mi lahko vzameš, življenje.«

»Predrzno govoriš! Naj te predrznost ne zapusti na poti v podzemlje! Straže!«

Vojaki so prihiteli in Kreon jim je ukazal, naj deklico odvedejo v samoten kraj in jo tam živo zazidajo v skalno steno. Vojaki z Antigono so bili že daleč, ko je kraljev sin Haimon zvedel za očetov ukaz. Antigona je bila njegova nevesta, a neusmiljeni Kreon se za to sploh ni zmenil. Haimon je stekel iz palače, da bi vojakom preprečil izvršiti očetov ukaz.

Tedaj pa je prišel v kraljevsko palačo tudi slepi prerok Teiresias in svaril kralja, naj premisli o svojih krutih ukazih. Zla znamenja so povedala starcu, da se nad kraljevo družino zbira nesreča. Teiresias je odšel in Kreon se je zamislil. Popadel ga je strah pred kaznijo nesmrtnih bogov. Ukazal je, naj brž zaprežejo konje, skočil je na voz in se v diru odpeljal k votlini. A že spotoma je zvedel strašno vest. Antigona se je v votlini obesila na svoje tančice in njegov sin Haimon se je nad mrtvo nevesto prebodel z mečem. Ko je za nesrečo izvedela še Kreontova žena, si je tudi izbrala prostovoljno smrt.

Kaj vse bi naredil Kreon, da bi mrtvi spet oživeli. Toda taka je usoda tiranskega kralja. Z enim nepremišljenim ukazom in odločitvijo lahko uniči srečo in življenje svojih podanikov, z nobenim ukazom pa ne more ljudem več povrniti sreče in oživiti mrtvih. Žalostno je poslej živel Kreon, dokler tudi njega ni smrt odvedla v podzemlje.

Filemon in Baucis

V starih časih si je Zeus večkrat privzel podobo zemljana in šel z Olimpa med ljudi, da bi jih preizkusil ali so dobri ali hudobni. Na nekem takem popotovanju ga je spremljal Hermes, božji sel.

Božji par se je med potjo ustavil v bogati dolini. Na pobočjih so sijali beli dvori in se širila bogata posestva, s pašnikov je odmevalo mukanje in meketanje rejenih čred. Sonce je že zahajalo za bregove, zato je Hermes rekel:

»Kaj ko bi prenočila v tej prijazni dolini? Šel bom do kakšne hiše in povprašal za prenočišče.«

Zeus je prikimal in Hermes je šel k največjemu dvorcu. Takoj se je vrnil.

»Pognali so me,« se je pritoževal Zeusu. »Za potepuhe da nimajo prenočišča.«

»Le pojdi kam drugam,« je mirno rekel Zeus, »bogatih domov je tukaj dosti. Mogoče se bodo kje drugje usmilili utrujenih popotnikov.«

Hermes je šel drugam in spet ni imel sreče. Komaj je povedal, kaj bi rad, že so ga pognali z dvorišča in še pse so nahujskali nanj. Ponekod niti vrat niso odprli. V vsej vasi Hermes ni našel hiše, kjer bi ju vzeli pod streho.

Vrnil se je k Zeusu in mu pripovedoval, kako je opravil:

»Vladar bogov, tu žive sami hudobni ljudje. Nočejo se usmiliti popotnikov in ne poznajo gostoljubja. Povsod so me odgnali in se zaklenili pred menoj.«

»Pa si bil zares povsod?« se je smejal Zeus.

»Povsod,« je rekel Hermes, »samo v tistile razpadajoči bajtici pod gozdom ne. Pokrita je le s slamo in trsjem. Tam so gotovo največji reveži v vasi. K tem vendar ne bom šel, to bi bilo odveč.«

»Le pojdi,« je rekel Zeus, »pojdi in povprašaj za prenočišče.«

V bajti sta živela starčka Filemon in Baucis. Od mladosti sta živela v slogi in ljubezni in takšna sta bila tudi v starosti. Filemon je bil na dvorišču. Lomil je suho dračje in ga vezal v butarice. Ko mu je Hermes povedal, da s tovarišem iščeta prenočišče, je rekel:

»Kar imava, vama rada dava. Le da nimava dosti, ker sva revna. Ne vem, če vama bo všeč pri naju.«

Hermes se je starčku zahvalil in šel po Zeusa. Morala sta se skloniti, da sta skozi nizka vrata lahko stopila v bajtico. Filemon ju je prisrčno pozdravil in jima takoj skrbno pripravil sedeža. Starka Baucis je čez klopi pogrnila čisto platno in spet pohitela k ognjišču. S slabotno starčevsko sapo je razpihala tleči ogenj in postavila nad plamen kotliček z vodo.

Filemon je medtem natrgal v vrtu zelenjavo in jo prinesel ženi. S črnega trama pod stropom je snel kos prekajenega mesa in Baucis je pripravila večerjo.

Miza je bila vegasta in se je majala, ker je imela eno nogo krajšo. Filemon jo je podložil s črepinjo. Potem je k mizi primaknil preprost blazinjak. Pokril ga je s poročnim ogrinjalom in povabil gosta k večerji. Z dišečo meto je Baucis obrisala mizo in pred popotnikoma se je pokadila hrana iz lončenih skledic. Zadišalo je prekajeno meso in zelenjava, zardele so redkvice in zarumenel je sir. Tudi jajca, skuhana v pepelu, in solato iz cikorije je prinesla skrbna gospodinja. Filemon je med jedjo zabaval popotnika s pripovedovanjem in zraven ves čas razmišljal, kaj bi jima še ponudil. Za trenutek je izginil iz izbe in se vrnil z jabolki,

orehi in vinskimi grozdi, ki so zoreli ob bajti. Na sredo mize je položil še košek s figami in sladek sat čebeljega medu.

Zeus in Hermes sta z užitkom jedla in se smehljala dobrosrčnima starcema. Filemon je v snažnem lončenem mešalniku mešal vino z vodo in nalival pijačo v lesene bukove čaše.

»Ni tako,« se je opravičeval, »kot v mestih in na dvorih.«

»Ne opravičuj se, Filemon,« je rekel Zeus, »vino je sladko, če je gostitelj ljubezniv.«

Filemon je nalil v bukove čaše še drugič in tretjič, odlival je vino iz vrča v mešalnik in se čudil. V vrču ni zmanjkalo vina. Poklical je ženo, naj pogleda ta čudež.

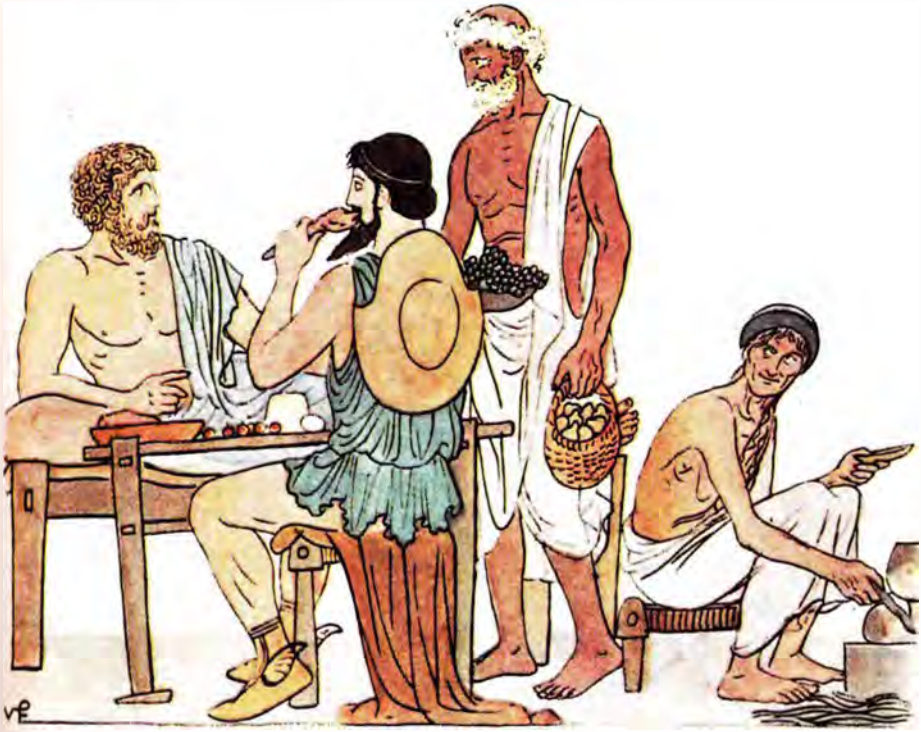

»Bogova sta obiskala najino bajtico,« je prestrašena dahnila Baucis.

In Filemon in Baucis sta se priklonila odličnima gostoma in ju prosila milosti.

»Bogova, odpustita nama skromno pogostitev,« sta šepetala z drhtečimi ustnicami.

Pohitela sta na dvorišče, kjer je tekala njuna edina goska. Hotela sta jo ujeti in speči bogovom. Toda goska je slutila, kaj jo čaka, in je letala pred njima iz enega kota v drugega, dokler ni upehanima starčkoma zbežala skozi odprta vrata v izbo naravnost k bogovoma, kot bi pri njiju iskala rešitve.

Zeus je dvignil roko in zadržal Filemona, da ni ubil goske.

»Bogova sva,« je rekel, »spustila sva se na zemljo in nihče naju ni sprejel pod streho. Vidva, Filemon in Baucis, pa sta naju povabila in pogostila. Zdaj pa pustita vse in stopita z nama na hrib.«

Filemon in Baucis sta sledila bogovoma in šepala po goličavah za njima do pobočja nad dolino. Velik kos poti so prehodili po kamniti stezi, preden so se ustavili in se ozrli po dolini.

Travnata pobočja, dvorci in poslopja so izginili pod vodo in veter je gnal valove k bregovom novega jezera. Iz močvirja na plitvinah je poganjalo gosto ločje in obkrožalo nemirno svetlo zeleno jezersko gladino. Jezero je molčalo o človeških bivališčih, ki jih je pogoltnilo.

Starčkoma so se napolnile oči s solzami. Spomnila sta se na svoje znance. Vsa dolina je bila prekrita z valovi, le njuna bajta je stala na bregu jezera kot kakšna ribiška koča. Starčka sta ganjena gledala slamnato streho in znane zidove. Nenadoma pa se je streha razprla kot cvetni kelih; iz nje so zrasli vitki marmornati stolpi in se dvigali višje in višje. Les se je spremenil v gladek kamen in slamnata streha je zableščala v zlatu. Namesto malih le-

senih duri so v somraku zažarela kovana okrašena vrata in pred njimi se je dvignilo iz zemlje belo stopnišče, kot bi iz trave privrel spenjen plamen in okamnel. Namesto sirotne bajtice se je ob jezeru dvigal veličasten tempelj.

»Pravični Filomen in pravična Baucis,« je Zeus nagovoril starca zakonca. »Rad vama za vajino dobroto in gostoljubje izpolnim katerokoli željo. Zaželita si, kar hočeta.«

Filemonu in Baucisi se ni bilo treba dogovarjati. Razumela sta se tudi brez besed.

»Bogova,« je rekel Filemon. »Dovolita nama, da postaneva varuha in služabnika tega lepega templja in storita, da bova, ko se bo izpolnil najin čas, umrla oba hkrati. Vse življenje sva složno živela in ostala zvesta drug drugemu. Naj nikoli ne uzrem groba svoje žene in ona naj ne pokopava mene.«

Bogova sta rada uslišala njuno željo. Filemon in Baucis sta postala varuha templja in sta zanj skrbela, dokler ni prišel dan, ko sta se morala ločiti od življenja. Sedela sta pred templjem in se spominjala vsega, kar sta preživela.

Tedaj zagleda Filemon, kako Baucis obrašča listje, in Baucis opazi, da se Filemon izgublja v megli zelenih lističev. Seže po njem z roko in roka se spremeni v drevesno vejo, poraslo z zelenim listjem. Filemon razpre dlan v naročju in njegovo telo se spremeni v drevesno deblo in njegovo naročje se razrašča v listnate veje.

»Zbogom,« je zaklical Filemon.

»Zbogom,« je rekla Baucis.

In tako se je Filemon spremenil v hrast, Baucis pa v lipo. Še po smrti sta rasla drug ob drugem, in kadar je zavel veter, sta se z vejami nežno dotikala drug drugega.

Eros in Psihe

Pred mnogimi mnogimi leti sta živela kralj in kraljica. Imela sta tri hčere. Najstarejša med njimi je bila lepa, mlajša je bila še lepša, a najlepša je bila najmlajša. Imenovala se je Psihe.

Ljudje so prihajali iz daljnih dežel, pluli so čez morja in premagovali zasnežena pogorja, da bi videli njeno lepoto. Občudovali so jo, se ji priklanjali in šepetali:

»Sama Afrodita, boginja lepote in ljubezni, je zapustila Olimp in nas prišla obiskat. Tako lepa ne more biti hči človeških staršev.«

»Ah ne, to ni boginja Afrodita,« so govorili drugi, »rodila se je nova boginja, krasnejša in čudovitejša od Afrodite.«

In klanjali so se ji in molili k nji in ji prinašali darove. Psihe je šla po ulici — in ulice so oživele kot ob praznikih, ljudje so ji hiteli naproti in trosili cvetje po cestah.

V zapuščenih templjih boginje Afrodite pa so pajki tkali mreže, pepel na žrtvenikih se je že zdavnaj ohladil in nihče ni prinašal novih daritev. Tempeljsko stopnišče sta zarasla trava in plevel. Vsi so častili kraljevo hčer Psihe in pozabljali na boginjo Afrodito.

Ogorčena Afrodita je gledala, kako ugaša njena slava in kako se ljudje pripravljajo, da bi deklici človeškega rodu posvetili nove templje. Ni prenesla takega ponižanja in poklicala je svojega sina Erosa, da bi ji pomagal kaznovati predrzno princeso. Krilati sin boginje Afrodite je razpel zlata krila in priletel k svoji materi. V rokah je držal lok in tulec je imel napolnjen s puščica-

mi. Puščice so bile nevidne človeškim očem in človeka, ki so ga zadele, so ranile z ljubeznijo, z ljubeznijo, ki prinaša radost ali pa skrb in žalost.

»Na zemlji živi kraljevska hči Psihe,« je Afrodita rekla Erosu. »Tako je predrzna, da se pusti po božje častiti. Moraš jo kaznovati. Napni lok in prebodi ji srce s svojo puščico. Toda tvoja puščica ji ne sme prinesti radosti, prinese naj ji le bridkost. Naj dobi za moža najslabšega človeka, ki ga nosi zemlja. Izmučene in ponižane ne bo nihče več častil, na mojih oltarjih pa bo spet vzplapolal ogenj in k nebu se bodo dvigale daritvene vonjave.«

Eros je ubogljivo pokimal in odletel, da bi izvršil materino naročilo. Skril se je v drevo pred kraljevsko palačo in izvlekel puščico iz tulca. Povsod okoli so postavale skupinice ljudi. Čakali so, da bi videli prelepo Psihe.

Ni trajalo dolgo in njena lepota je zasvetila med njimi kot sončni žarek. Erosu je zadrhtel lok v roki in omamljen je gledal lepotico. Puščico je spravil nazaj v tulec in odletel. Prvič se je zgodilo, da ni ubogal svoje matere, boginje Afrodite.

Čeprav so Psihe vsi častili in občudovali, dekle ni bilo srečno. Njeni manj lepi sestri sta se poročili in se preselili k svojima možema, Psihe pa si nihče ni drznil zasnubiti, vsi so jo le oboževali. Kralju je prišlo na misel, da so se najbrž bogovi razjezili na njegovo hčer, zato je vprašal preročišče, kaj naj stori.

»Obleci Psihe v mrtvaški prt,« se je glasil odgovor, »to bo njena svatovska obleka. Odvedi jo na vrh skale za palačo, tja bo ženin prišel ponjo. Ženin ni človeškega rodu in se bo strašno maščeval, če ne boš ubogal.«

Kralj je zajokal. Njegova najljubša in najlepša hči se ni rodila za človeško ljubezen. Nekakšna pošast jo bo odnesla s samotne skale. Vendarle se ni upal upirati božjemu ukazu.

Naročil je, naj pripravijo žalno gostijo, poklical je godce in

jim naročil, naj igrajo žalostne pesmi. Hčer je oblekel, kot bi jo pripravljal za pogreb. Ko so ugasnile bakle in utihnile pesmi, je šla Psihe iz palače. Kralj, kraljica in vse ljudstvo so jo med jokom in stokom pospremili do skale za palačo. Psihe je splezala vrh skale in sedla. Bridke solze so ji tekle po licih. Vse naokrog so plavali mračni sivi oblaki. Tedaj pa je zavel lahni zefir, prepodil oblake, dvignil Psihe v mehko naročje in jo odnesel z visoke skale v dolino, polno dišečih cvetic in mehke trave. Osušil ji je solze in Psihe se je ozrla.

Pred njo je tiho šumel gaj in v senci dreves se je lesketal kristalen studenec. Ob njem je stal prekrasen grad, sezidan iz kovanega srebra, zlata in slonovine. Psihe se je plašno približala gradu. Vrata so bila odprta in skoznje je lila mavrična zarja, na tleh pa je bil mozaik iz dragih kamnov, ki so se bleščali v vseh barvah.

»Kdo le živi v tako sijajnem gradu,« je premišljala Psihe.

Stopila je na prvo stopnico, stekla po hodniku in se znašla v veliki dvorani. Ozirala se je okrog in ko je videla, da ni nikogar, je šla naprej. Hodila je iz sobe v sobo in vse so bile prazne. Medtem ko si je ogledovala dragocene vaze in kipe iz alabastra, pa je nenadoma zaslišala glas nevidnega bitja:

»Pozdravljena, Psihe, v tem gradu. Vse, kar vidiš okoli sebe, je tvoje. Če si kaj želiš, samo reci. Služabniki ti bodo izpolnili vsako željo.«

Psihe bi se rada okopala. Ni še želje do konca izrekla, že so ji nevidne roke pripravile kopel. Po kopeli jo je v jedilnici čakala pogrnjena miza z najokusnejšimi jedmi in pijačami. Ko se je najedla, ji je nevidni pevec zapel in zaigrali so godci. Poslušala je ljubeznive pesmi in napeve, dokler je ni zmagala utrujenost. V bližnji sobi jo je čakala postlana postelja.

Utrujena se je ulegla, vendar zaspati ni mogla. Premišljevala

je o čudežnem gradu in o možu, ki ji ga je namenila usoda. Spomnila se je na starše in hudo ji je postalo ob misli, kako bridko trpe zavoljo njenega odhoda. Zmračilo se je in mrak se je zgostil v temo. Tedaj je Psihe zaslišala šum. Nekdo, ki ga v temi ni mogla videti, je šel proti njenemu ležišču in ko se ji je čisto približal, jo je nagovoril.

»Nikar se ne boj, Psihe,« je rekel, »tvoj mož sem. Vendar pa ti ne smem nikoli pokazati svojega obličja. Zato bom prihajal k tebi le ponoči in le v temi se boš lahko pogovarjala z menoj.«

Glas, ki jo je nagovoril, je bil ljubezniv in jasen in Psihe je strah minil. Obljubila je soprogu, da mu nikoli ne bo skušala posvetiti v obraz in da bo ostala pri njem.

Tako je Psihe po cele dneve preživljala sama, ne da bi kdaj spregovorila s kakšnim človeškim bitjem, vendar pa jo je tolažila misel, da se bo zvečer srečala s soprogom.

Kralj in kraljica bi rada zvedela, kaj se je zgodilo z njuno hčerjo. Preudarjala sta o prerokbi in domnevala, da je Psihe raztrgal kakšen hudoben zmaj. Tudi sestri sta slišali za usodo najmlajše in prišli sta domov, da bi potolažili žalostne starše.

To noč je mož rekel Psihi:

»Ljubljena Psihe, bliža se ti nevarnost. Jutri bosta tvoji dve sestri prišli na skalo za palačo tvojega očeta. Slišala ju boš, ko te bosta klicali in objokovali, vendar se jima ne smeš oglasiti.«

Psihi se je pred očmi prikazala podoba daljnega doma in zajokala je. Prosila in zaklinjala je moža, naj ji dovoli pripeljati sestri na dvor. Povedala jima bo, da se ji dobro godi in da naj stari oče in mati nikar ne žalujeta zavoljo izgubljene hčere. Prosila je in prosila, dokler moža ni pregovorila. Dovolil ji je, da sestri povabi k sebi in ju obdaruje, prepovedal pa ji je, da bi jima povedala resnico o njem. Hvaležna Psihe mu je vse obljubila. Veselila se je, da bo po dolgem času spet videla svoji sestri.

Naslednji dan sta se sestri povzpeli na vrh skale. Tam sta tarnali in klicali Psihe. Ta ju je zaslišala in ukazala lahnemu vetru zefiru, naj ji prinese sestri pred grad. Zefir je razprostrl prosojne peruti in ponesel obe sestri s skale. Psihe ju je objemala in spraševala, jima govorila in razlagala in se srečno smejala. Tudi sestri sta se veselo smejali, ob pogledu na sijajni grad pa sta se le še nasmihali. Pa še nasmeh ju je minil, ko jima je Psihe začela razkazovati grajske sobane, vse bleščeče v zlatu in dragem kamenju. Psihe je naročila nevidnim rokam, naj pripravijo kopel za sestri in pogrnejo mizo.

Sestri sta se okopali, se najedli jedi, kakršnih dotlej še nista pokusili, in se napili pijač, kakršnih še nikoli nista pili. Bledi od zavisti sta povpraševali:

»In kdaj nama boš predstavila svojega moža?«

Psihe ni pozabila moževega nasveta, zato jima ni odgovorila. Sestri pa sta silili vanjo, se ji posmehovali in jo spet in spet spraševali. Psihe je bilo dovolj neprijetnih vprašanj, zato jima je rekla, kar ji je najprej prišlo na misel:

»Moj mož je še mlad, po cele dneve je na lovu, zato ga ne moreta videti.«

Potem je nahitro obdarovala sestri z zlatom in dragim kamenjem, poklicala zefira in veter ju je spet odnesel na skalo.

Sestri sta imeli polne roke Psihinih daril, vendar jima brezmejna zavist, ki ju je razganjala, ni dala, da bi se jih veselili.

Najstarejša sestra je rekla:

»Mar Psihe zasluži, da živi v takem razkošju in da ji strežejo nevidni služabniki kot kakšni boginji? Kaj imam pa jaz? Pogoltnega moža. Vsak groš desetkrat obrne v roki, preden ga zapravi, in od same skoposti bi najraje pustil segniti tramovje nad glavo.«

»Kaj pa šele moj,« je rekla druga sestra, »bolan starec. Nikoli ne gre na lov. Vsa hiša smrdi po zdravilih in zeliščnih zvarkih. Pri

Psihe pa diši le po dragocenih oljih in dišavah. Mar nisva midve starejši kot Psihe? Zakaj ima ona vse, midve pa nič? Staršem raje ne povejva, kaj sva videli. Čemu bi morali vsi vedeti, kakšno srečo ima Psihe.«

Sestri sta prijokali v kraljevsko palačo in lagali, da uboge Psihe nista mogli najti. Skrivaj pa sta tuhtali, kako bi prizadeli mlajšo sestro.

Psihe je bila vesela, ker je uspela ohraniti skrivnost. Zvečer, ko so se vsi obrisi porazgubili v gosti temi, je spet zaslišala glas svojega moža. Pohvalil jo je, ker se je tako zvito izognila sestrskemu povpraševanju, nato pa žalostno dodal:

»Če me le ne boš, Psihe, prihodnjič izdala. Sestri ti zavidata in prav gotovo se bosta vrnili. Ne govori z njima o svojem možu in ne poizveduj, kdo sem. Kakor hitro boš videla moj obraz, me boš za zmeraj izgubila in nikoli več se ne bova videla.«

Psihe mu je obljubljala, da ga bo ubogala in da ne bo ničesar izdala. Ni dolgo čakala na sestri. Čez nekaj dni sta spet prišli. Nista čakali, da bi Psihe poslala zefira ponju, ampak sta neučakano skočili s skale. Zefir ju je na srečo ujel, še preden sta padli na tla, in ju odnesel na travnik pred grad.

Psihe je sestri pozdravila, pogostila in obdarovala, sestri pa sta ji pripovedovali, kaj se novega godi pri njih doma.

»Morala bi videti očeta in mater,« sta lagali, »kako sta bila srečna, ker se ti dobro godi. Kdo pa je njen mož, sta naju spraševala. Saj ga nisva videli, sva rekli. Psihe ga nama bo pokazala, ko jo bova spet obiskali.«

Psihe je pozabila, kaj si je bila izmislila pri prvem obisku, in je rekla:

»Mojega moža ni doma, stari mož je odpotoval po trgovskih opravkih.«

Nato je takoj poklicala zefira, da je sestri odnesel na skalo.

Med potjo domov je najstarejša sestra siknila:

»Ta je pa dobra, zadnjič je rekla, da ima mladega moža, zdaj pa pravi, da ima starega trgovca.«

»Mogoče svojega moža sploh še videla ni,« je rekla mlajša sestra. »Ali pa si izmišlja laži. Še enkrat morava k nji in ugotoviti, kako je s to stvarjo.«

Nestrpno sta čakali jutra. Navsezgodaj sta stekli na skalo, zefir ju je odnesel v dolino in pohiteli sta k najmlajši sestri.

»Oh, sestrica, uboga Psihe,« sta klicali in se silili s solzami, »ti ne veš, kaj te čaka. Veš, kdo je tvoj soprog? Prerokba je govorila resnico: to ni človek kot mi, temveč grozen zmaj.«

Psihe jima je prestrašena priznala, da svojega moža sploh še ni videla.

Sestri sta se škodoželjno naslajali ob njenem strahu in si začeli izmišljati še hujše laži.

»Pastirji so ga videli krožiti okoli skale,« je trdila starejša.

»Strašen je, in kdor ga vidi, zboli,« je rekla druga.

»Ko te bo spital, te bo požrl,« sta zavpili obe hkrati.

»Kaj naj naredim?« je Psihe rotila sestri.

»Ne boj se, svetovali ti bova,« sta jo onidve hinavsko tolažili. »Pod ležišče postavi prižgano oljenko, njen plamen pokrij s posodo, da pošast ne bo opazila svetlobe. V posteljo skrij oster nož. Ko bo zmaj zaspal, mu po tihem posveti v obraz, nato pa mu z enim mahom odreži glavo. Tako se boš osvobodila iz njegove sužnosti, potem bova pa že midve poskrbeli zate. Saj sva tvoji sestri!«

Psihe se je zahvalila sestrama in ukazala zefiru, naj ju odnese nazaj na skalo. Potem si je vsa razburjena pripravila nož in oljenko in čakala večera.

Slednjič je sonce le končalo svoje romanje čez nebo in grad se je zavil v temo. Z nočjo je prišel tudi Psihin mož. Bil je utrujen in

je takoj zaspal. Zdaj je Psihe odkrila luč in vzela v roko nož. Posvetila je na moževo ležišče in vsa osupla odskočila. Pred njo je ležal sin boginje Afrodite in njegova zlata krila so drhtela v svetlobi oljenke. Bil je tako lep, da je Psihe vzdihnila. Roka z lučjo se ji je zatresla in kaplja žgočega olja je kanila z lučke na ramo mladega boga. Eros se je od bolečine v hipu prebudil. Zagledal je Psihe, kako se sklanja nad njim.

Molče se je prelepi sin boginje Afrodite dvignil z ležišča in odletel v temo. Zaman je nesrečna Psihe klicala za njim, zaman je prosila. Noč okoli nje je molčala in nihče ji ni odgovoril. Obupana Psihe je zbežala ven v temo, spotikala se je ob korenine in kamenje, roke in noge ji je opraskalo trnovo grmovje, iskala in

klicala je moža, pa spet napeto poslušala, da bi zaslišala šum njegovih kril. Noč je molčala.

Eros je medtem priletel k svoji materi Afroditi in ji povedal, kaj se mu je zgodilo.

»Prav ti je,« se je jezila boginja. »Ko bi me bil ubogal, te Psihe ne bi opekla. Jo bom pač jaz kaznovala, če je ti nisi znal.«

Eros je ostal pri materi, saj je od opeklin dobil hudo vročico. Psihe, izmučena od očitkov vesti in od žalosti za ljubljenim možem, pa je tavala po svetu in iskala Erosa. Spraševala je ljudi po mestih, pastirje na pašnikih in ribiče na morskih obalah, ali so kje videli Erosa, njenega moža. Nekateri so ji sočutno odkimavali, drugi so se ji smejali, vsi pa so bili prepričani, da je zblaznela. Noben človek še ni videl Erosa, čeprav njegova puščica radosti ali žalosti zadene vsakogar.

Po dolgem tavanju je prišla Psihe k najstarejši sestri in ji povedala o svoji žalostni usodi. Sestra jo je hinavsko pomilovala, kakor hitro pa je Psihe odšla, je stekla na visoko skalo, stopila nanjo in zaklicala:

»Ponesi me, zefir, k svojemu gospodarju. Boljša žena mu bom, kot mu je bila Psihe.«

S temi besedami je skočila v globino. Zefir pa se ni menil za njen ukaz in zavistna sestra je padla s skale in se ubila.

Tudi k drugi sestri je šla Psihe in ji tožila o svoji nesreči. Sestra je hlinila sočutje in jo tolažila, pri tem pa je mislila le na to, kako bi sama dobila Erosa za moža. Komaj je Psihe odšla, je tudi njena druga sestra stekla k skali, stopila nanjo in zaklicala:

»Eros, sprejmi svojo pravo ženo, in ti, zefir, ponesi me dol!« Pa je skočila v prepad in se ubila, kajti tudi druge sestre zefir ni ubogal.

Psihe, vsa zlomljena od bolečin, skrbi in žalosti, je slednjič srečala Afroditine služabnice. Iskale so jo.

»Tukaj si,« so kriknile. »Moramo te odvesti k naši vladarici, k boginji Afroditi.«

Psihe se ni branila. Upala je, da se bo pri Afroditi srečala s svojim možem. S služabnicami je šla visoko v gore, kjer je imela boginja nad oblaki svojo palačo.

Afrodita je grdo pogledala Psihe in rekla:

»Zdaj, Psihe, te ne časte več kot boginjo. Kje so ljudje, ki so ti nosili darove in žrtve? Moj sin Eros je pri meni, toda nikar ne upaj, da ga boš videla. Dobro sem ga zaklenila. Zavoljo tvoje drzne neposlušnosti leži v vročici.«

In boginja je ukazala služabnicam, naj zmešajo pšenico, ječmen, proso, mak, grah, lečo in bob. Pred velik kup zmešanih semen je postavila Psihe in ji ukazala:

»Zdaj ukroti svojo prevzetnost! Do večera preberi ta kup in lepo zloži v kupčke vsa semena po vrsti. Če dela ne boš pravočasno opravila, te bom kruto kaznovala.«

Boginja je odšla in Psihe je sedla h kupu. Niti poskušala ni prebirati zrnje. Kdo na svetu bi mogel izvršiti tak ukaz? Žalostno je opazovala daljšajoče se sence in nebogljeno gledala, kako ji vsak trenutek približuje Afroditino kazen.

Mimo je pritekla majhna delavna mravlja in žal ji je bilo lepe Psihe. Hitela je po svoje tovarišice in porazdelile so si delo: te so izbirale in znašale skupaj pšenična zrna, druge ječmen, tretje proso. Bilo jih je toliko, da je kup pod njimi kar izginil, namesto njega pa je pred Psihe zraslo do večera sedem kupov.

Zvečer se je vrnila Afrodita z olimpske gostije ovenčana z vrtnicami. Ko je videla, da je delo opravljeno, je jezno zakričala:

»Ne misli, Psihe, da si zmagala! Sama tega nisi naredila! Nekdo se te je usmilil in ti pomagal. Tem slabše zate!«

Vrgla je princesi kos črnega kruha in jo čez noč trdno zakleni-

la. Zjutraj je boginja spet prišla in je ukazala Psihi, ne da bi jo pogledala:

»Vidiš gaj tam ob reki? V gaju se pasejo ovce in njihova volna se sveti kot zlato. Teci v gaj in prinesi mi kosem te volne.«

Psihe je poslušno stekla proti gaju. Nova naloga se ji je zdela mnogo lažja od prejšnje. Ko pa je tekla ob reki, se je je usmililo ločje in ji zašepetalo:

»Psihe, ne hiti! Zjutraj so ovce v gaju divje in pobodle bi te do smrti. Počakaj raje, da bo opoldansko sonce oslabelo. Ovce bodo zadremale in lahko boš nabrala kosmiče, ki bodo obviseli na grmovju.«

Psihe je ubogala glas prijaznega ločja in se skrila za drevo. Popoldne, ko so ovce zadremale, pa je nabrala zlate volne in pohitela k Afroditi.

Boginji so se zabliskale oči:

»Ne misli, da si zmagala. Res, da se te je nekdo usmilil in ti pomagal, ampak videli bomo, če boš izpolnila tretjo nalogo. Tukaj imaš kristalno skledico. Pohiti in natoči vanjo vode iz črnega studenca, ki izvira pod vrhom tistele gore.«

Psihe je pohitela, da bi izpolnila željo boginje. Plezala je po ostrih, spolzkih skalah proti gorskemu vrhu, pod katerim je izviral črni studenec. Hrepenenje po možu jo je nosilo čez previse in prepade in ves čas jo je krepilo upanje, da bo mogoče vendarle videla Erosa, če bo izpolnila boginjin ukaz.

Prišla je tako blizu studenca, da je zaslišala šumenje vode, ki je strmoglavljala v prepad. Odrevenela je od strahu, niti koraka naprej ni mogla več napraviti. Vse naokrog studenca so bile posejane votline, v njih pa so prebivali pošastni zmaji, ki so zdaj grozeče obračali za Psihe zobate gobce in podplute oči. Iz hrumečih voda so se zaslišali klici:

»Odidi od tod! Pazi! Umrla boš! Beži!«

Psihe so se udrle solze iz oči. Na cilju je bila, pa si ni upala do studenca, da bi si natočila vode v skodelico. Dekličino gorje in trpljenje je zbudilo sočutje v ponosnem orlu. Spustil se je iz oblakov in ji rekel:

»Psihe, le kako si mogla upati, da boš izpolnila tako težko nalogo. Črni studenec pada naravnost v podzemlje, v kraljestvo mrtvih, in noben smrtnik ne more zajeti niti kaplje njegovih voda. Daj mi skledico, pomagal ti bom!«

Psihe mu jo je izročila. Orel je s kljunom zgrabil skledico, potem pa pogumno zaplaval med zobatimi čeljustmi strašnih zmajev, natočil vode in se vrnil.

Psihe se mu je srečna zahvaljevala in hitela z vodo k Afroditi. Boginja se je Psihi hudobno smejala:

»Zares, zdi se, da si močna čarodejka. Toda zate imam še eno nalogo. Vzemi tole puščico in pojdi z njo naravnost v podzemlje, v kraljestvo senc. Puščico nesi k Perzefoni in jo poprosi, naj ti da kanec zdravilnega mazila za mojega sina. Opekla si ga, zdaj mu pa pomagaj. Ne vračaj se mi brez mazila!«

S težkim srcem je Psihe zapustila palačo boginje Afrodite.

»Le mrtvi lahko obišče mrtve,« si je rekla. »Kdor vstopi v njihovo kraljestvo, se ne more več vrniti med žive ljudi!«

In vendar bi Psihe tako rada prinesla iz podzemlja zdravilo za Erosovo rano. Mogoče ga rana peče in boli, mogoče Eros vzdihuje, se je Psihe motalo po glavi. Hitro, hitro, ji je kri udarjala v sencih. Zmedena je iskala najkrajšo pot v podzemlje in tako razburjena pritekla do visokega stolpa.

»Skočila bom s stolpa in smrt me bo takoj povedla v kraljestvo mrtvih,« je pomislila.

Odločno je krenila k stopnicam, ki so vodile navzgor. Tedaj se je celo v hladnem stolpu prebudilo sočutje in spregovoril je s človeškim glasom:

»Ustavi se, uboga Psihe. Zakaj se hočeš pogubiti? Če umreš in gre tvoja senca v podzemlje, se ne boš nikoli več mogla vrniti na zemljo. Odpravi se naravnost proti zahodu in potuj toliko časa, dokler ne boš prišla do votline, skrite v črnih skalah. Vstopi vanjo in pojdi po temnem hodniku. Ta pelje v podzemlje. Na pot pa ne smeš praznih rok. Vzemi s seboj dva medena kolača in v usta si deni dva novca. Na poti ne spregovori z nikomer. Triglavemu psu Cerberu, varuhu podzemlja, vrzi kolač, in pustil te bo naprej. Ko prideš do reke mrtvih, naj si prevoznik Haron sam vzame novec iz tvojih ust. Po reki boš videla plavati mrtvega starca, ki bo stegoval k tebi trohneče roke in te prosil, naj ga potegneš na ladjico. Ne brigaj se zanj! Nikomur na poti v podzemlje ne pomagaj, kajti pri tem lahko izgubiš kolač, brez njega pa nikoli več ne boš videla svetlobe zemeljskega dne. Perzefona ti bo napolnila puščico z mazilom. Glej, da je ne boš odprla! Zaprto prinesi Afroditi! Na poti nazaj daj prevozniku Haronu drugi novec iz ust in triglavemu psu drugi kolač. Če me boš ubogala, se ti bo vse posrečilo.«

Psihe se je zahvalila in se odpravila proti zahodu. Spotoma si je izprosila od prijaznih ljudi dva medena kolača in dva novca. Tako je prišla do črnih skal in vstopila v votlino, skozi katero je vodila pot v podzemlje. Vse je srečno opravila in vesela je spet prišla iz temin in večnega molka na dnevno svetlobo, kjer jo je pozdravil ptičji spev. Pot ji je veselo minevala. Toda radovednost ji ni dala, da bi mislila na kaj drugega, kot na čudežno mazilo v puščici.

»Če bi mazilo le majčkeno pogledala in hitro zaprla pokrovček, bi se vendarle ne moglo nič zgoditi,« je preudarjala.

In je poskusila. V puščici pa ni bila zdravilna mast, temveč podzemeljski sen smrti. Ko je Psihe snela pokrovček, se je iz puščice razlil sen smrti in Psihe se je kot mrtva zgrudila na zemljo.

Medtem se je Erosu rana zacelila in zahrepenel je po ženi. Razgledoval se je po zemlji, da bi jo kje opazil, in videl, da leži na tleh kot mrtva. Razpel je zlata krila in zletel k njej. Pazljivo je otrl z nje sen smrti in ga spravil nazaj v puščico. Potem je Psihe krepko sunil s svojo strelico, da se je prebudila, in hitro zletel nazaj k materi. Hotel je biti v njeni palači prej kot Psihe. Tudi Psihe je pohitela k Afroditi.

Eros je prosil svojo mater, naj odpusti njegovi ženi, saj je izvršila vse njene naloge, toda Afrodita je bila neizprosna. Šele ko se je za Psihe zavzel tudi Zeus, vladar bogov, jo je Afrodita milostno sprejela. Zeus je poslal boga Hermesa, da je pripeljal Psihe na Olimp. Sam ji je podal čašo nektarja, božanskega napoja in jo napravil nesmrtno.

Na Olimpu so slavili veliko svatbo. Vsi bogovi so se zbrali. Jedli so božansko ambrozijo, pili nektar in muze so jim ljubeznivo prepevale.

Giges in čarovni prstan

Nekoč je živel v Lidiji pastir Giges. Od ranega jutra do poznega večera je pasel čredo svojega kralja Kanbaula, zvečer pa se je grel pri ognju kot drugi pastirji. Nikoli ni pomislil, da bi se mu moglo zgoditi kaj nenavadnega, kar bi spremenilo njegovo življenje. Sonce je vzhajalo zmeraj na istem kraju izza gorskih grebenov in zmeraj zahajalo za globoke gozdove na drugi strani. Nekega soparnega dne se je nebo zastrlo s težkimi oblaki in potegnila je huda burja. Zeus je drugega za drugim metal bliske na zemljo, tako da grmenje sploh ni ponehalo — kot da bi se gore kar naprej valile v dolino. V viharnem nalivu nisi videl niti koraka naprej in hudourniki so drveli po travnikih in trgali pobočja kot volk ovce.

Kmalu je burja ponehala in nebo je z modrim očesom pogledalo na zemljo. Giges se je oddahnil, pokleknil in se zahvalil nesmrtnim bogovom, da so mu ohranili življenje. Nato je vstal, se ozrl naokoli in spoznal, da je v viharju zašel. Dolgo se je prebijal skozi komaj prehodno goščavje, potem pa je prišel na pobočje, kjer je veter podrl številna drevesa. Namesto krošenj so se proti nebu žalostno vzpenjale izruvane korenine. Giges je preskakoval jame, polne vode, ilovice in peska, nenadoma pa se je ustavil. V jami, v kateri je prej stal velikanski hrast, je bila sredi potrganih korenin čudna črna luknja. Giges se je spustil v jamo in radovedno gledal okrog sebe. Prav tedaj se je na nebu prikazalo sonce in nekaj žarkov je posijalo tudi v temno jamo. Začudeni pastir je videl, da stoji pred vhodom v podzemsko votlino. V somraku je

zagledal bleščečega bronastega konja z vratci na boku. Vratca so bila odprta in Giges, ki ga je sonce opogumilo, je segel z roko za vratca. Otipal je prstan na hladni roki mrtvega človeka. Potem si je rekel:

»Kaj bo mrtvemu prstan? Res je moral biti bogat, dokler je živel, da je lahko nosil prstane. Ampak zakaj tudi siromak, ki ne pozna drugega kot črne mlince in ovčji sir, ne bi mogel nositi prstana?«

Medtem ko je tako preudarjal, je že potegnil mrtvecu z roke zlati obroček in zlezel iz jame.

Prstan je bil zares nekaj posebnega. V zlato je bil vkovan kamen z vdelanim človeškim očesom. Giges si je nataknil prstan in si v zadregi ogledoval okrašeni prst.

Meketanje med drevjem mu je dalo vedeti, da je čreda blizu. Giges je zbral ovce in se z njimi vrnil domov. Nagibalo se je k večeru in drugi pastirji so že stali pred ograđo in čakali na Gigesa. Giges je slišal, kako se čudijo in kažejo na njegovo čredo.

»Poglejte, kako naučene ovce ima Giges. Bog vedi, kje spi, čreda pa je kar sama našla pot domov.«

»Če bi vsi imeli take ovce,« so se smejali drugi pastirji, »bi jih lahko mirno pustili tukaj, sami pa šli v mesto za kraljeve pisarje. Ovce bi se same varovale in mogoče bi si tudi volno same strigle.«

Zdaj so se že vsi krohotali. Giges je stal tik ob njih, odprl je že usta, da bi zakričal: Mar ste slepi, da me ne vidite? A si je zadnji hip premislil. Nemara pa je v prstanu kakšen čar, saj je vanj vdelano človeško oko. Previdno je začel vrteti obroček in tedaj so ga pastirji zagledali.

»Od kod si se le vzel? Mar si priletel na krilih?« so zmajevali z glavami. Giges pa je kar molčal in ni ničesar povedal o prstanu. Skrivnost je raje obdržal zase.

Od tega dne se ni več kratkočasil s piskanjem na pastirsko

piščal. Kadarkoli je prstan zasukal v dlani, je postal neviden, neviden pa je lahko poslušal, kaj si pripovedujejo pastirji po bregovih. Zvečer pri pastirskem ognju jim je smeje se razlagal, o čem so govorili. Pastirji so zijali in debelo gledali. Prepričani so bili, da je Giges vseveden.

»Zdi se,« je rekel star pastir, »da res poznaš neki močen čar. No, ko vse veš, pa povej, kdo krade ovce iz moje črede. Sleherno noč jih varujeta oba najmlajša pastirja, ovce pa vendarle izginjajo.«

»Bom poizvedel,« je rekel Giges, »jutri ti bom že navsezgodaj povedal, kdo je tat.«

Ponoči je Giges zavrtel prstan in neviden odšel za ograjo. Tam sta sedela najmlajša pastirja in varovala čredo. Šepetala sta:

»Ali verjameš, da Giges pozna tatu?«

»Ne verjamem. Giges je star bahač.«

»Torej bova vseeno odgnala ovce?«

»Poženiva!«

Najmlajša pastirja sta se dvignila, izbrala najdebelejše ovce in jih odgnala v bližnjo globel. V globeli je že čakal nanje prekupčevalec, ki je od njiju vsako noč kupoval ovce.

Giges se je razjezil na tatinska pastirja. Vlekel ju je za lase in ju začel pretepati s pestmi. Ko ju je pošteno prebunkal, se je vrgel še na prekupčevalca.

»Na pomoč,« sta kričala ovčja tatova, vsa otrpla od strahu, ker nista vedela, od kod letijo udarci. Mislila sta, da se ju je lotil zli duh. Pustila sta ovce in pobegnila. Giges je segnal ovce nazaj v ograjo, pastirja pa sta se bleda in neprespana vrnila šele zjutraj.

Stari pastir je preštel svojo čredo in prvič po dolgem času mu ni manjkala nobena ovca. Ves vesel je šel h Gigesu.

»Kako bi ne bile vse,« je rekel Giges, »nocoj ponoči sem od ograde pregnal volka, velikega kot konj.«

Najmlajša pastirja sta se bala, da ju bo Giges izdal. Tresla sta se od strahu in vneto prikimavala vsemu, kar je povedal.

Ovce se čez noč niso več izgubljale in Gigesova slava je rasla.

»Vse ve,« so si pripovedovali pastirji.

»Močan je kot bik,« so hvalili Gigesa, »pregnal je velikanskega volka.«

Govorice o čudovitih delih pastirja Gigesa so prišle na ušesa kralja Kanduala. Poklical ga je v glavno mesto, da bi se prepričal o njegovih umetnijah.

Giges si je odlomil palico, vzel za na pot malo sira in šel. Zvečer je zagledal v daljavi stolpe in obzidje glavnega mesta.

»Danes že ne bom prišel do tja,« je pomislil in si ogledoval, kje bi spal. Nanosil je na kup listja in trave, si postlal in zaspal. Ponoči so ga prebudili glasovi. Odprl je oči in zagledal med vejami in listjem svetlobo. Nedaleč vstran v goščavi je ob ognju sedela gruča mož in se glasno prepirala. Giges je zasukal prstan, stopil iz grmovja in sedel med može. Niso ga videli, on pa je vse videl in slišal.

»Najraje bi to naredil že danes,« je rekel eden izmed mož.

»Danes imajo na kraljevskem gradu gostijo, povsod so ljudje, jutri ponoči pa bodo utrujeni in bodo vsi trdno spali. Nič boljšega si ne moremo želeti.«

»Če je le kraljevska zakladnica res tako polna, kot pravijo,« je dvomil tretji. Potem pa so se začeli prepirati, kako si bodo razdelili ukradeni plen.

Giges je pozorno poslušal in zvedel, katero stražo so tolovaji podkupili, pa kdaj in kje se bodo priplazili v kraljevo palačo. Šele pred svitom so zaspali.

Pastir se je vrnil v goščavo in tudi zaspal. Zgodaj se je prebudil, a tolovaji so že odšli. Le tleče ognjišče je Gigesu dokazovalo,

da nočna prigoda niso bile le sanje. Zasukal je prstan, da je postal viden in se odpravil v mesto h kralju.

»Predstavljal sem si, da si večji in močnejši,« je rekel kralj, ko je zagledal Gigesa.

»Kaj bi ti pomagalo, kralj, če bi bil večji in močnejši, pri tem pa ne bi vedel, kaj se bo zgodilo danes ponoči,« je odgovoril Giges.

»Mar se delaš vseveda,« se je posmehoval kralj Kandaul.

»Tatovi se pripravljajo, da bodo danes ponoči okradli tvojo zakladnico,« je rekel Giges.

Kralj ga je nezaupljivo premeril. Precej se je bal za svoje zaklade, zato je poslušal pastirjev nasvet.

Opolnoči so v kraljevo palačo prišli tatovi z vrečami in kraljevi stražarji so jih polovili.

Zdaj se kralj ni več posmehoval. Gigesa je imenoval za prvega plemiča v deželi in za kraljevega svetovalca in ga ni več pustil iz svoje palače.

Giges je prinašal kralju sporočila o najskrivnejših razgovorih, kaznoval je goljufije in razkrival laži. Zadoščalo je, da je zasukal prstan, in neviden je lahko prišel, kamor je hotel. Tako je vedel vse, kar se je dogajalo v palači in v mestu, in je kralju pomagal popravljati krivice. Poštenjaki so Gigesa spoštovali, nepošteni pa so se hočeš nočeš vrnili na pot poštenja, ker so se bali, da bi Giges razkril njihove hudobije. Goljufi in hinavci so zapustili kraljestvo. Podanikom še nikoli ni nihče tako pravično vladal, kot jim je kralj Kandaul, odkar mu je svetoval Giges.

Neke noči se je Gigesu živo sanjalo. Zdelo se mu je, da je k njegovemu ležišču stopila postava v dolgi beli halji, duh mrtvega, čigar last je bil čarovni prstan. Duh je rekel Gigesu:

»Vesel sem, Giges, da je prstan prišel v dobre roke. Spremljal sem vse tvoje početje in se prepričal, da nisi nikoli zlorabil prsta-

nove moči. Zato sem prišel zdaj k tebi, da bi te obvaroval. Naredi se nevidnega in pojdi v kraljevo spalnico.«

Po teh besedah je duh izginil in Giges se je prebudil. Ubogal je mrtveca, zasukal prstan in pohitel h kralju. Duri kraljeve sobe so bile na stežaj odprte in nad mrtvim kraljem se je sklanjal poveljnik telesne straže s krvavim mečem. Pravkar je zabodel kralja. Okoli poveljnika je stalo nekaj njegovih prijateljev. Vsi so sovražili kralja, še bolj pa so sovražili Gigesa.

»Danes smo se znebili kralja,« je rekel poveljnik, »jutri se bomo znebili Gigesa. Prepričajmo kraljico, da je Giges umoril kralja.«

Poveljnikovi prijatelji so se strinjali. Zavidali so Gigesu njegov položaj in upali, da bodo zavzeli njegovo mesto, ko ga bo kraljica vrgla v ječo.

Poveljnik je očistil meč in ga hotel vtakniti nazaj v nožnico. Tedaj je opazil, da se je meču zlomila ost in da je v rani ostal košček železa. Malo je okleval, potem pa odmahnil z roko in odšel s tovariši iz sobe. Za njimi se je molče vrnil na svoje ležišče tudi Giges.

Zgodaj zjutraj so se po vsej palači razlegli prestrašeni kriki in od ust do ust je letela vest: Giges je danes ponoči umoril kralja. Rad bi se polastil prestola.

Kraljica je poklicala Gigesa.

»Obtožen si zločina,« je rekla, »če moreš, dokaži svojo nedolžnost.«

»Kraljica,« je mirno odgovoril Giges. »Kralj je bil umorjen z mečem. Naj meč izda morilca. Vsi moški v palači naj položе predte svoje meče in jaz bom vprašal hladno železo, kaj ve o kraljevi smrti. Slišala boš, da bo eden izmed mečev spregovoril.«

Vsi so zmajevali z glavo nad Gigesovimi besedami. Giges se moti, so mislili. Kdo je že kdaj slišal, da bi meči govorili?

Toda kraljica je poslušala Gigesa. Giges je vsak meč pazljivo pregledal. Plemiči so se posmehovali, misleč, da posluša, kdaj bodo meči pričeli govoriti. Giges pa je med meči prepoznal načelnikov meč z zlomljeno konico. Pokazal ga je kraljici in kraljica je ukazala, naj pregledajo smrtno rano. Zdravnik je v rani našel košček železa, ki se je natanko prilegal odlomljenemu meču poveljnika telesne straže.

Morilca so takoj zgrabili in ga odvlekli v ječo. Gigesova slava je še zrasla.

Čez nekaj časa je vzel kraljico za ženo in postal kralj. Vladal je modro in pravično, prstan mu je pomagal.

Ko je umrl, so ga pokopali s prstanom vred. Škoda, da ne vemo, kje je njegov grob.

Trojanska vojna

V Mali Aziji nedaleč od Helesponta je v davnih časih stalo mesto Troja. Za mogočnimi mestnimi obzidji je svojemu ljudstvu vladal kralj Priam s kraljico Hekabo. Neke noči je imela kraljica čudne sanje. Sanjalo se ji je, da je rodila otroka. Ko pa ga je hotela vzeti v naročje, se je dete spremenilo v gorečo baklo. Plameni so z bakle preskočili na kraljevski grad, z gradu na okoliške domove in v trenutku je vse mesto gorelo v jasnih plamenih.

Kraljica se je prestrašena prebudila in zaupala kralju svoje sanje. Kralj je še v jutranjem mraku poklical vidce, da bi mu razložili kraljičine sanje. Neradi so vidci povedali kralju, kakšno zlo so napovedale hude sanje. Kraljici se bo rodil sin, ki bo prinesel pogubo vsemu mestu. Če hoče kralj zavarovati svoje in kraljičino življenje, življenje svojih otrok in življenje meščanov, če hoče obvarovati mesto Trojo, naj ukaže odnesti novorojenčka v nenaseljeno gorovje. Boljše bo, da umre otrok, kot da bi izgubilo življenje toliko nedolžnih, poštenih ljudi.

Kmalu potem se je kraljici rodil sin. Jokaje se je kraljica ločila od dojenčka in žalostni kralj Priam je ukazal služabnikom, naj otroka odnesejo v gorske pustinje. Služabnikom je bilo žal lepega dečka, toda bali so se nasprotovati kraljevemu ukazu, kajti poznali so prerokbo. Nesli so fantka v goro in nato hitro zbežali nazaj v mesto. Niso hoteli poslušati otroškega joka in kričanja.

Zapuščeni otrok pa ni jokal. Prišla je medvedka, ga povohala in oblizala, potem pa z zobmi nežno prijela plenico, v katero je bilo dete zavito, in ga odnesla v votlino k svojim medvedkom.

Tako je deček rasel z medvedjimi mladiči, medvedka ga je hranila in medvediči so se igrali z njim. Deček je postajal močan, naučil se je hoditi in plezati po drevju, le človeške govorice se ni mogel naučiti.

Nekega dne je pastir iskal izgubljeno ovco in zagledal zanemarjenega dečka, ki se je igral na poseki. Vzel ga je k sebi v pastirsko kočo in mu dal ime Paris. Od takrat naprej je deček živel pri pastirjih. Pomagal jim je varovati črede in med njimi se je naučil tudi govoriti. Rasel je in postal velik, močan mladenič, ki se ni ničesar bal. Varoval je črede pred zverinami in pred tatovi in vsi pastirji so ga imeli radi.

Paris je posedal sredi črede, igral na piščalko in pazil, da mu ovce ne bi ušle v gozd. Ravno je dvignil piščalko k ustnicam, ko so se pred njim prikazale tri prelepe boginje. Hera, žena vladarja bogov Zeusa, Atena, boginja modrosti in zaščitnica pogumnih in pametnih mož, in Afrodita, boginja lepote in ljubezni. Paris je ob pogledu na boginje od začudenja onemel. Boginja Hera mu je podala zlato jabolko in rekla:

»Paris, razsodi naš spor. Tekmujemo za zlato jabolko. Dobi naj ga najlepša med nami. Dobro si nas oglej in povej, kateri od nas treh pripada jabolko. Če boš dal jabolko meni, boš postal vladar vse Azije, najmočnejši gospodar na svetu.«

Atena se je zasmejala in rekla:

»Če bom jaz dobila jabolko, boš postal najslavnejši vojskovodja vseh časov. Zmagal boš v vsaki bitki in sovražna mesta ti bodo sama odpirala vrata, kakor hitro se jim boš približal z vojsko.«

Afrodita pa je rekla s sladkim glasom:

»Če daš jabolko meni, ti obljubim ženo, ki bo tako lepa, da lepše še ni videl svet.«

Paris se je malo obotavljal, nato pa izročil zlato jabolko bogi-

nji Afroditi. S tem pa je razjezil Hero in Ateno in je odločil tako o svoji usodi kot o usodi mesta Troje.

V mestu so medtem pripravljali slavnost in velike tekme. Pastirji so poslali Parisa v mesto, da je peljal bika k slavnostim. Paris je prvič v življenju videl tako mogočno mesto. Ves omamljen je hodil po ulicah in si ogledoval visoke kamnite templje in palače. Najbolj všeč mu je bilo na dirkališču. Ker je bil mlad, močan in drzen, se je priglasil k tekmovanju. Bojeval se je tako dobro, da je premagal vse svoje brate, tudi Hektorja, ki je bil najpogumnejši med njimi.

Kralj Priam je zmagovalca poklical k sebi in ga povprašal, odkod prihaja. Paris je prijazno pripovedoval kralju o svoji

usodi, in kralj je spoznal, da je tuji mladenič njegov sin. Ganjeni Priam je objel Parisa, in ne da bi še razmišljal o prerokbi, peljal sina v palačo. Spet najdeni sin se je srečal z materjo in sorodniki.

Boginja Afrodita ni pozabila na Parisa. Kmalu se mu je prikazala in rekla:

»Prišla sem, Paris, izpolnit svojo obljubo. Za nagrado si izbral najlepšo ženo in pomagala ti bom do nje. Najlepša med vsemi je Helena, žena špartanskega kralja Menelaja. Njen oče Zeus ji je vdahnil nadzemeljsko lepoto. Ne obotavljaj se in začni delati ladjo. Ne bom te zapustila!«

Spodbujen od boginje, je Paris začel graditi trdno ladjo. Mudilo se mu je na pot v Menelajevo kraljestvo. Oče Priam je žalosten opazoval sinove priprave na daljno plovbo. Vedeži so se bali Parisovega potovanja in videli v njem začetek zla, ki bo prišlo nad vse. Zaman sta se trudila kralj in kraljica, sorodniki in vidci, da bi Parisa odvrnili od njegove namere. Ni nehal graditi ladje in boginja Afrodita mu je pomagala.

Slednjič se je ladijski gredelj pogreznil v valove in rdeči premec je zarezal v gladino. Paris je odplul s svojimi mornarji kljub vsem svarilom, prošnjam in prerokbam. Afrodita je poskrbela za ugoden veter in ladja je z napetimi jadri hitela čez valove, kot bi imela krila.

Špartanski kralj Menelaj je ljubeznivo sprejel gosta iz daljne Troje in ga pogostil. Ni slutil, da je prišel Paris v njegovo palačo zasejat zlo, ki bo obrodilo smrt na daljnem bojišču. Afrodita je pred Parisa pripeljala Menelajevo ženo Heleno in prebudila ljubezen v njenem srcu. Paris ji je bil všeč in ona je bila všeč njemu. Paris je poteptal zakone gostoljubja, ki so ljubi bogovom, in je Heleno ponoči ponesel na svojo ladjo. Mornarjem so razbijala srca, ko so jo zagledali. Bilo je, kot bi na ladjo stopila srebrna luna z neba in bi z njo pluli k jutranjemu bregu noči. Tako je ža-

rela njena nepopisna lepota. Ladja je brazdala nočno temo in boginja Afrodita jo je vodila k trojanskim bregovom.

Ko je kralj Menelaj zvedel za Parisov zločin, je pohitel v Mikene k bratu kralju Agamemnonu. Vprašal ga je za nasvet, kako naj kaznuje nepoštenega gosta. Še tisti dan so se razšli sli na vse strani, da bi sklicali grške junake na vojno proti Troji.

Po vsej deželi je odmevalo žvenketanje orožja. Grki so preizkušali ostrine mečev, napenjali so tetive lokov, pripravljali so čelade, v pristaniščih so se zagrizle sekire v dišeči les, gradili so nove ladje, obtesavali so vesla, pripravljali jadra. Grki so zapuščali svoje domove, žene in otroci, matere in očetje pa so odhajali v Avlido, kjer sta se zbirala grška vojska in ladjevje.

Le itaški kralj Odisej se ni hotel ločiti od žene Penelope in sinka Telemaha. Ni bil oblasten kralj in vsi so ga spoštovali, ker je bil pogumen, pameten in prebrisan.

Menelajevi sli so iskali Odiseja v palači in na vrtu, a našli so ga šele na polju. Pred plug je zapregel vola in konja in oral, namesto zrnja pa je sejal sol. Sli so gledali zvitega kralja in niso vedeli, kaj naj store. Kralj pa se jim je nasmihal z zmeraj enakim nasmehom in zmedeno odgovarjal na njihova vprašanja.

Skoraj bi bili odšli, ne da bi kaj opravili, tedaj pa se je eden izmed njih domislil prevare. Pred vprego je položil Odisejevega sinka Telemaha. Odisej je zaustavil plug in pobral sinka s tal. S tem pa se je izdal, da le ni izgubil razuma in tako mu ni preostalo nič drugega, kot da je zbral svoje vojščake in se odpravil od doma.

Na vojno je odrinil tudi Ahil, najpogumnejši grški junak. O njem so pripovedovali, da je neranljiv. Ko se je rodil, je njegova mati, morska vila Tetida, vprašala, kakšna bo usoda njenega sina. Sojenice so ji rekle, da bo njen sin Ahil slaven junak, da pa bo že mlad moral na vojno. Da bi ga mati obvarovala pred sovražniko-

vimi puščicami in meči, ga je potapljala v čarovno vodo podzemeljske reke Stiks. Pri tem ga je držala za peto. Čudežna voda je naredila Ahila neranljivega po vsem telesu, ranljiva je ostala samo peta, kjer se ga voda ni dotaknila. Tudi Ahila je tako kot mnoge druge grške junake poučeval in vadil modri in silni kentaver. V prekrasni opremi, podoben mlademu bogu, se je pogumni Ahil odpravil na vojno. Spremljal ga je njegov najljubši prijatelj Patroklos.

V Avlidi se je zbralo dvanajststo grških ladij. Vrhovni poveljnik ladjevja je bil kralj Agamemnon. Preden so se odpravili na pot, so se junaki zbrali in žrtvovali nesmrtnim bogovom pod veliko platano. Tedaj jim je Zeus poslal znamenje. K drevesu se je priplazila kača, ovila se je okoli debla in zadavila v gnezdu na veji osem ptičjih mladičev in njihovo mater. Potem je kača okamnela. Prerokovalci so ta dogodek tako razložili, da bo vojna trajala devet let in deseto leto bo Troja padla.

Ladjevje je bilo pripravljeno in Grki so čakali samo še na ugoden veter. Jadra pa so mlahavo visela z jamborov, noben list se ni zganil na drevju. Boginja lova Artemida se je razjezila na kralja Agamemnona, ker ji je ubil ljubko košuto. Zato je zadrževala vojsko v pristanišču. Ker brezvetrja ni hotelo biti konec, so vidci svetovali Agamemnonu, naj pomiri jezo boginje z žrtvijo.

»Žrtvuj svojo hčer Ifigenijo,« je Agamemnonu ukazovala prerokba.

Agamemnon se je obotavljal nad kruto prerokbo, toda zaradi uspeha vojne odprave se je vendarle odločil za težko žrtev. Poslal je domov pismo, v katerem je poklical Ifigenijo k sebi v vojaški tabor. Ko pa je pismo odposlal, se je zgrozil nad svojo odločitvijo in je hitro napisal še drugo pismo, naj Ifigenija ne hodi v taborišče. Kralj Menelaj je videl, kako iz Agamemnovega šotora hiti nov sel in pomislil je, da je poveljnik mogoče spremenil svojo od-

ločitev. V strahu za uspeh pohoda je pohitel za slom in mu vzel novo sporočilo. Tako je Ifigenija prejela le prvo pismo in ubogljivo se je odpravila na pot k očetu. Agamemnon jo je ves obupan sprejel. Svečeniki so že pripravili žrtvenik. Prišli so po Ifigenijo in jo odvedli k oltarju. Oče si je v žalosti zakril obraz. Tedaj se je na žrtvenik spustila megla in veter je odnesel Ifigenijo daleč na Tavrido. Tam je postala svečenica boginje Artemide. Pomirjena boginja je namesto deklice položila lan na oltar.

Ugoden veter je razčesal morje in se uprl v jadra. Grki so izpluli iz pristanišča.

Nekega dne so trojanski stražarji zapazili z mestnih utrdb jambore in jadra sovražne vojske. Trojanski bojevniki so se zgrinjali iz mesta z orožjem v rokah. Vodil jih je Hektor, najstarejši sin kralja Priama. Hoteli so preprečiti Grkom, da bi se izkrcali na strmi obali. Grki so vedeli, da bo padel, kdor bo prvi stopil na trojanska tla. Tako je določala prerokba. Komaj je prva ladja pristala ob bregu, že je mlad grški junak skočil na trdna tla in si izbral prostovoljno smrt. Za njim se je na breg usula vsa grška vojska in Hektor s Trojanci se je umaknil. Ahil je tako srdito skočil z ladje, da je pod njegovimi petami šinil plamen iz tal. Neranljivi junak se je spustil v boj s tako silo, da so Trojanci, osupli nad njegovimi udarci in bleščečo vojno opremo, pobegnili za mestne utrdbe.

Grki so potegnili bojne ladje na breg, postavili taborišče in ga obdali z obzidjem. Ahil si je okoli šotora velel postaviti ograda iz močnih kolov, zabitih v zemljo. Vrata v branik so se zapirala z velikanskim in tako težkim zatičem, da so ga komaj premaknili trije močni možje, Ahil pa ga je zlahka dvignil sam.

Vsak dan so Grki odjezdili na vojne pohode v okolico Troje in se vračali v taborišča z bogatim plenom. Mesto Troja pa se je upiralo vsem grškim napadom.

Devet vojnih let se sreča ni hotela nasmehniti ne Trojancem ne Grkom, devet vojnih let so v Troji jokale vdove za svojimi padlimi možmi in azijska zemlja je pohlepno pila grško kri.

Deseto leto pa je med Ahilom in Agamemnonom izbruhnil oster spor za vojni plen. Agamemnon je bil vrhovni poveljnik in prisilil je Ahila, da se je odpovedal delu plena. Ogorčeni junak pa je sklenil, da se ne bo več vojskoval. Odšel je na morski breg in se pritožil materi, morski vili, nad krivico, ki se mu je zgodila. Mati je že vedela za sitnosti, dvignila se je iz bučečih valov in tolažila sina. Ahil je prosil mater, naj pri Zeusu, vladarju bogov, poprosi za poraz Agamemnonovih vojakov. Ljubeča mati se sinovim prošnjam ni mogla upreti. Pregovorila je Zeusa in Grki so začeli izgubljati. Ahil pa je trmasto sedel v šotoru in njegov meč in kopje sta počivala. Trojanci so postajali predrznejši in predrznejši. Nekega dne so vdrli v grško taborišče in začeli zažigati ladje. Tudi vonj po gorečem lesu ni izvabil Ahila iz šotora.

V trenutkih največje nevarnosti je k Ahilu pritekel njegov prijatelj Patroklos. Rotil ga je in prosil, naj mu vsaj posodi bojno opremo, če se že noče bojevati. Trojanci bodo mislili, da je prišel na bojišče pogumni Ahil in bodo prav gotovo pobegnili v mesto.

Ahil je privolil in posodil prijatelju svojo prekrasno opremo. Pri tem mu je svetoval:

»Prijatelj, ne daj se potegniti v bojni ogenj in ne zasleduj trojanskih vojščakov. Le pokaži se jim, zadoščalo bo. Ko se bodo Trojanci umaknili iz taborišča, se takoj vrni. Prepusti drugim boj pred Trojo. Opremo ti posojam le zato, da bi nam ogenj ne uničil ladij.«

Patroklos si je hitro nadel Ahilov bleščeči oklep, si na glavo posadil čelado z žimnato perjanico in si izbral dve sulici. Ahilovo sulico je pustil prijatelju. Nazadnje je zgrabil še ščit in na čelu Ahilovih bojevnikov planil proti Trojancem. Trojanci so se ob

pogledu na Patrokla zazibali kot trava, čez katero potegne veter. Ko so zagledali Ahilovo opremo, so mislili, da se je Ahil spravil z Agamemnonom in da gre spet v bitko. Trojanske vrste so se razredčile, bojevniki so začeli bežati in kmalu se je vsa vojska umikala. Patroklos, zaslepljen od uspeha, si je z mečem pogumno krčil pot in zasledoval trojanskega vojskovodjo Hektorja. Pozabil je na Ahilov nasvet in se zapodil za krdelom sovražnikov čez široko polje pred Trojo. Tedaj ga je zadelo sovražno kopje. Hektor je opazil, da je Patroklos ranjen, prebil se je k njemu in mu zadal smrtno rano. Vnel se je boj za Patroklovo truplo. Grki so si mrtveca priborili in ga odnesli, Hektor pa se je polastil Ahilove opreme.

Ko je Ahil zvedel za smrt zvestega prijatelja, ga je zajela brezmejna žalost. Na glavo si je posipal prah in njegovo tarnanje se je razlegalo daleč po morski obali. Mati je zaslišala tožbe svojega sina. Zapustila je svoje bivališče v morskih valovih in obiskala nesrečnega Ahila. Kar gorel je od želje, da bi maščeval prijateljevo smrt. Mati ga je žalostno pogledala in rekla:

»Če boš umoril Hektorja, bo tudi tebe kmalu doletela smrt.«

»Raje umrem,« je zaklical Ahil, »kot da bi pustil živeti morilca svojega prijatelja.«

Ahilova mati je šla k Hefajstu in prinesla sinu novo in še lepšo bojno opremo. Ahil se je pobotal z Agamemnonom. V novi opravi se je kot lev vrgel na trojanske vrste. Mlel in uničeval je sovražnike okrog sebe in med sovražnimi bojevniki ves čas iskal Hektorja. Opazil ga je, kako maha z mečem, in zdrvel je proti njemu. Še pogumni Hektor se je ustrašil, ko je zagledal Ahila v nebeščanski opravi, kako gre nadenj. Obrnil se je in začel bežati. Slutil je, da se za njim žene smrt.

Trikrat sta se zapodila okrog mestnega obzidja, potem pa je Ahil dohitel Hektorja in ga prebodel s kopjem. Ves razjarjen je

Hektorjevo truplo privezal k svojemu vozilu in ga vlačil okoli mesta, da so ga videli Trojanci, stoječi na obzidju.

Ponoči je prišel v grško taborišče stari kralj Priam in prosil Ahila, naj mu da Hektorjevo truplo. Ahila so ganile prošnje starega očeta, spomnil se je na svoj dom in Priamu izročil mrtvega Hektorja, da bi ga lahko pokopal z vsemi častmi.

Kmalu po Hektorjevi smrti je padel tudi Ahil. Paris je zadel Ahila v njegovo edino ranljivo mesto, v peto. Velika žalost je zagrnila grško taborišče in otožno so šumele in bučale tudi morske globine. Morske nimfe so se dvignile iz morja in objokovale slavnega junaka. Muze so mu pele pogrebne pesmi. Sedemnajst dni so jokali in žalovali. Osemnajstega dne pa so Ahilovi vojščaki zažgali grmado; sedem dni so se k nebu dvigali plameni, hranjeni z dragocenimi olji in žrtvenimi živalmi.

Za Ahilovo opremo sta se spoprijela dva junaka, Odisej in Ajas. Po pravici bi moral Ajas dobiti opremo, Agamemnon in Menelaj pa sta jo prisodila Odiseju. Ajas je težko prenesel krivično razsodbo, popadla ga je jeza in ga podpihovala, naj pobije grške vojskovodje z Odisejem vred. Ponoči je z mečem iskal po taborišču svoje sovražnike.

Boginja Atena pa je varovala grške junake in je poslala blaznost nad užaljenca. Ajas, zaslepljen od divje jeze, se je zapodil nad čredo ovac, misleč, da ima pred sabo krdelo sovražnikov. Nekaj jih je pobil, druge pa je polovil in zvezal.

Ko si je zjutraj ohladil glavo, se je zavedel, kaj je storil. Tako zelo se je sramoval svojega dejanja, da si je sam vzel življenje. Z njim so Grki izgubili velikega junaka.

Odiseju se je posrečilo, da je zajel trojanskega vedeževalca. Prisilil ga je, da mu je povedal, kako lahko Grki osvojijo Trojo. Zvedel je, da je treba privesti pred Trojo še dva druga grška ju-

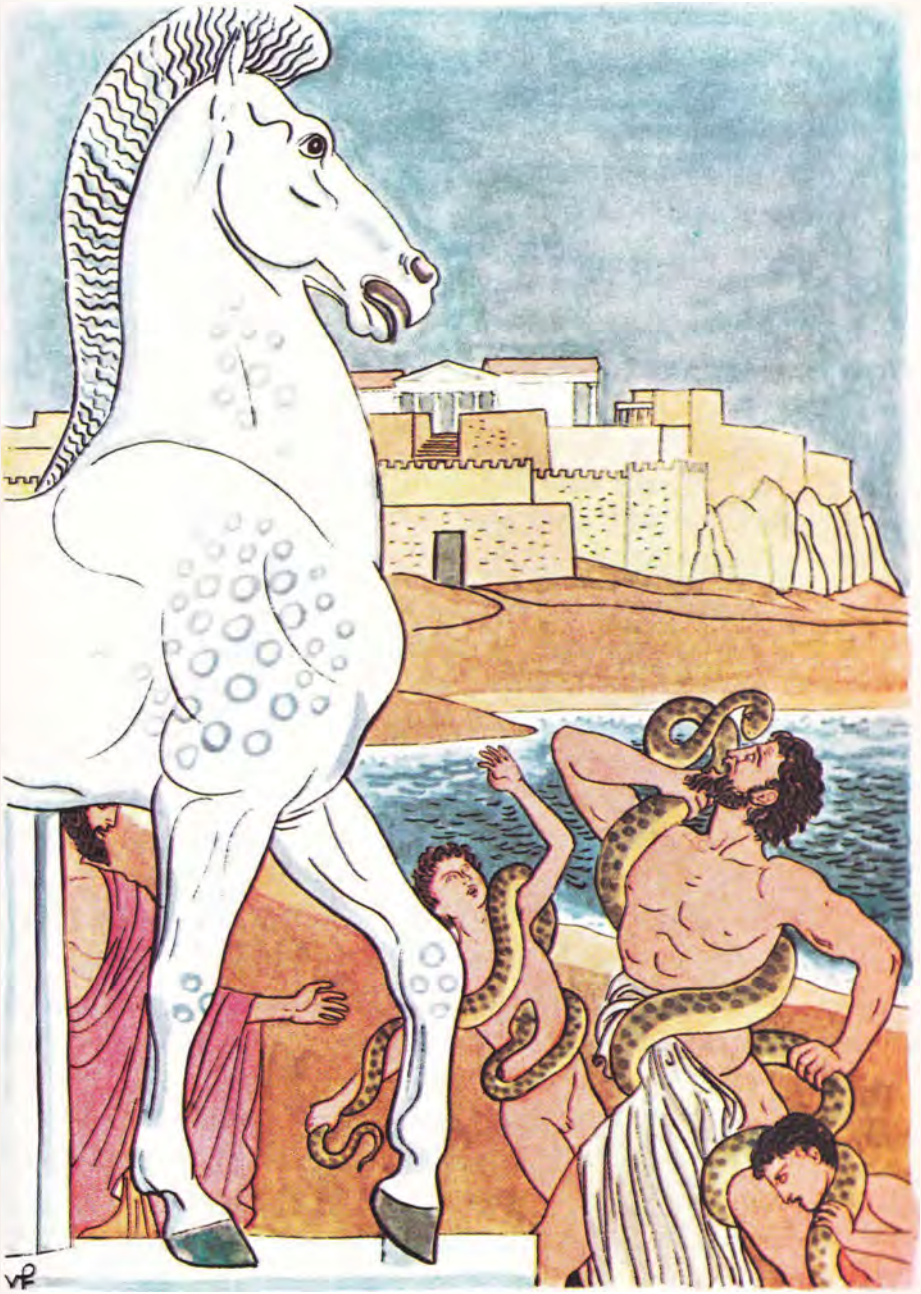

naka, Ahilovega sina Neoptolema in slavnega Filokteta, dediča Heraklejevega loka in smrtonosnih puščic.

Odisej je ukazal pripeljati oba junaka. Filoktet je ubil Parisa, Troja pa se je še vedno upirala.

Ko moč in orožje junakov niso več pomagali, se je Odisej domislil prevare. Preoblekel se je v berača, se prikradel v mesto in ga vsega pretaknil. Srečal je tudi Menelajevo ženo Heleno, ki je hrepenela po vrnitvi v domovino. Po povratku v taborišče je naročil, naj stešejo velikega lesenega konja. V votlega konja se je skril Odisej z najpogumnejšimi grškimi junaki. Drugi so zažgali taborišče, se vkrcali na ladje in odpluli, kot da so obupali nad zmago. Vendar niso šli daleč, skrili so se za bližnjim otokom.

Trojanci so veseli opazovali odhod grške vojske. Od ust do ust je šla srečna novica o koncu dolge vojne. Trojanska vrata so se odprla in prebivalci so prišli na obrežje. Hodili so okoli lesenega konja in se mu čudili. V skalah na obrežju so naleteli na Grka Sinona, ki ga je Odisej prebrisano podtaknil Trojancem. Grk je padel na kolena in zaklical:

»Ne ubijte me, dobri ljudje! Saj sem komaj pobegnil Grkom. Hoteli so me žrtvovati tako kot Ifigenijo, da bi srečno pripluli v domovino. Tega lesenega konja so postavili na božji ukaz kot dar mestu Troji.«

Trojanci so Grku verjeli. Le trojanski svečenik Laookon je čutil, da bo konj prinesel mestu nesrečo in svaril je rojake:

»Ne verjemite Grkom, ne verjemite Danajcem! Vrzite danajski dar v morske valove, postavite grmado in ga sežgite! Ne spravljajte konja za mestno obzidje!«

Na njegov krik sta se iz morskih globin privalili dve pošastni kači in se vrgli nanj. Ovili sta se okrog svečenika in njegovih dveh sinov in vse tri zadušili. Usoda je izročila mesto pogubi.

Trojanci so v Laookontovi smrti videli božje znamenje in

brez obotavljanja so zvlekli lesenega konja v Trojo. Z gostijami in slavnostmi so zaključili dan in mesto je leglo k mirnemu snu. V nočni tišini pa je na mestno obzidje stopila Helena in z gorečo baklo dala Grkom na morju dogovorjeno znamenje. Iz lesenega konja so stopili junaki in grški vojski, ki se je med tem vrnila, odprli mestna vrata.

Žvenket orožja, kričanje in plameni so prebudili speče Trojance. Z očmi, zastrtimi od spanca, so segali po orožju. Boj je zajel vse mesto in vsako hišo. Mesto je gorelo na vseh koncih in v svetlobi oslepljujočih požarov so Trojanci bili svojo zadnjo bitko. Padel je tudi stari kralj Priam in skoraj vsa kraljevska družina. Heleno je Menelaj odvedel na svojo ladjo. Mesto se je pokrilo s pepelom in pepel se je mešal s krvjo Trojancev in Grkov.

Tako se je končala trojanska vojna in nikomur ni prinesla nič dobrega. Trojanci so mrtvi ležali v razvalinah svojih domov, njihove žene in otroke pa je zmagovalec odpeljal v sužnost. Prezgodaj so Grki vriskali nad padcem Troje. Le malokdo od preživelih borcev je spet videl rodni kraj. Vojni plen, zlato in srebro so pogoltnili viharni valovi z ladjami in mornarji vred. Kdor pa je po težavni plovbi le prišel domov, je namesto svojih dragih često našel le še grobove. Junaki so se vrnili v domovino kot tujci, sinovi niso prepoznali obrazov svojih očetov in žene so v obličju starcev zaman iskale ljube poteze svojih mož. Vojna se je končala, zlo, ki ga je rodila, pa je živelo naprej.

Orest

Žalostno so štrlele k nebu okajene razvaline mrtvega mesta Troje in med grobovi so se oglašali le kriki divjih ptičev, ki so iskali plen. Na obali pa je bilo vse živo. Grki so nakladali na ladje skrinje z dragocenimi srebrnimi in zlatimi predmeti, oblekami in tkaninami. Na palubah so se stiskale množice suženj. Ladja za ladjo se je poganjala v spenjene valove in zapuščala tujo obalo.

Tudi vojskovodja Agamemnon, kralj iz Tantalovega rodu, je s svojimi ladjami odrinil proti domu. Deset let je z grškimi vojščaki oblegal Trojo in ves ta dolgi čas ni videl svoje domovine in kraljevske palače v Mikenah. Bližal se je Grčiji in niti slutil ni, da se bliža kraju, kjer ga čaka smrt.

Agamemnonov sorodnik Egist si je že zdavnaj želel zasesti mikenski prestol in je iskal priložnosti, da bi se ga polastil. Ni se udeležil trojanske vojne, temveč je ostal v Mikenah. Kraljeva odsotnost naj bi mu odprla pot k oblasti. S prilizovanjem si je pridobil zaupanje kraljice Klitemnestre, tako da mu je obljubila svojo pomoč. Svojemu možu Agamemnonu ni mogla pozabiti žrtvovane hčerke Ifigenije.

Prekanjeni Egist je na obali razpostavil straže in jim rekel:

»Dobro opazujte morsko obzorje. Ko boste v daljavi zagledali jambore in jadra Agamemnonovega ladjevja, zakurite ognje. Tako bomo v Mikenah vedeli, da se kralj vrača.«

Kmalu so vzplapolali stražarski ognji in poslali dim proti nebu. Egist se je pripravil na ugodni trenutek. Klitemnestra je hitro okrasila palačo za slavnostni sprejem in naročila služabni-

cam, naj z rdečimi preprogami pokrijejo cesto do palače. Tako naj bi zmagoviti Agamemnon prišel domov.

Agamemnon je stopil z ladje in poljubil tla rodne zemlje. V pristanišču je nanj že čakal voz. Množice meščanov so ga pozdravljale, ko je šel proti mikenski palači. Kraljica Klitemnestra mu je smehljaje se prišla naproti, pozdravila ga je in hlinila veselje. Povabila ga je, naj po preprogah slavnostno stopi pod streho svoje palače. Agamemnon, prijetno presenečen nad častmi, ki so mu jih izkazovali, je stopil v svoj dom.

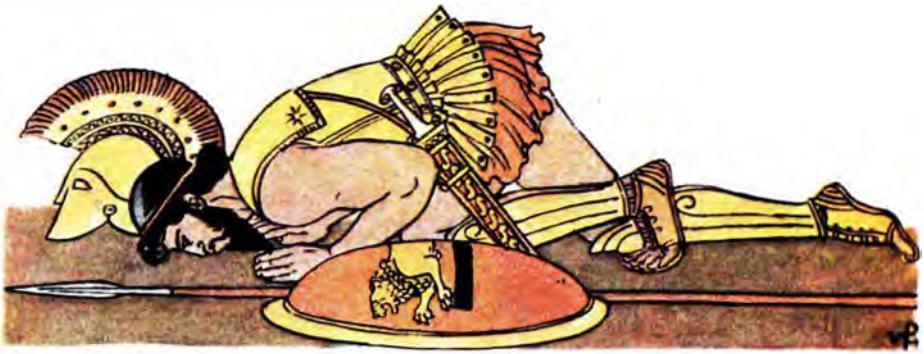

»Gotovo si utrujen po napornem popotovanju,« ga je nagovorila Klitemnestra, »zato sem ti pripravila kopel.«

Agamemnona je razveselila ženina skrb, ubogal jo je in stopil v kopalnico. Komaj se je slekel in z obleko odložil tudi orožje, pa sta se Egist in Klitemnestra vrgla nanj in ga ubila. Kraljev smrtni krik se je razlegel pred palačo. Med zbrano množico je nastala zmeda. Preudarnejši so svetovali, naj pokličejo na pomoč vse meščane, vročekrvneži pa so zgrabili za meče in hoteli takoj planiti v palačo.

»Kralja so ubili,« so kričali drug čez drugega.

»Egist se hoče polastiti oblasti,« so vpili in se z orožjem v roki zapodili proti vhodu v palačo.

Toda Egist je pričakoval odpor in je bil nanj dobro pripravljen. Njegovi vojaki so zlahka potisnili slabo oboroženo množico z dvorišča in svojemu gospodarju zagotovili oblast. Egist je zasedel prestol umorjenega kralja in se poročil s Klitemnestro.

Agamemnon je zapustil sina in dve hčeri. Starejša hči Elektra se je bala za življenje svojega mlajšega brata Oresta, zato ga je skrivaj poslala k sorodniku, kralju Strofidu v Fokiji. Mlajša sestra je bila mirnejše narave kot Elektra in je mater ubogala brez ugovarjanja. Elektro je vsak kotiček v palači spominjal na zločin, storjen nad očetom, in z grozo je gledala, kako se Egist oblači v očetova oblačila. Nenehno je materi očitala zlo dejanje. Mati pa je ravnala z njo kot s sužnjo. Nihče ne bi rekel, da je shujšana deklica v ponošenih oblekah hčerka kralja Agamemnona. Služila je v palači kot služkinja.

Sedem let je vladal Egist s Klitemnestro, sedem let je trpela Elektra. V trpljenju in žalosti jo je tolažila le misel na brata. Verjela je, da bo Orest nekoč maščeval očetovo smrt. A minevali so dnevi in meseci in leta in Elektra je počasi izgubljala upanje.

Prav takrat, ko je že skoraj povsem zdvomila nad bratovo vrnitvijo, je skozi mikenska vrata prišel v mesto starec, ki ga še nikoli nihče ni videl. Z njim sta prišla mladeniča. Čeprav jim je prah dolgega popotovanja prekrival opanke, niso nikjer iskali počitka, ampak so se podali naravnost proti kraljevski palači. Pred palačo so se ustavili. Starec je nagovoril enega od mladeničev:

»Dobro poslušaj, Orest, kaj ti rečem jaz, tvoj rejnik. Ne poznaš rodnega mesta in meščani ne poznajo tebe. In vendar stojiš pred domom svojega slavnega očeta, kralja Agamemnona. Sedaj vlada v njem Egist, strahopetec s krvavimi rokami, ki jih je

oskrunil zločin. Prihaja trenutek maščevanja! Pojdi se s Piladom poklonit spominu svojega očeta, jaz pa bom šel v palačo. Pripravil vama bom pot do kraljice, kot smo se dogovorili.«

Orest in Pilad, njegov zvesti tovariš iz otroštva, sta ubogala rejnika in se napotila k Agamemnonovemu grobu.

Stari rejnik pa je v palači srečal Klitemnestro, ko je ravno zmerjala in tepla Elektro. Umolknila je, ko je zagledala tujca.

»Vladarja iščem,« je rejnik rekel kraljici, »prinašam mu dobro novico.«

»Kralja Egista ni v palači,« je rekla Klitemnestra. »Toda če mu prinašaš dobro vest, bo dobra vest tudi zame. Njegova žena sem.«

»Ne vem prijetnejše novice za vas,« se je posmejal rejnik. »Orest je mrtev.«

Ko je Elektra to zaslišala, je obupana zakričala in zaihtela. Toliko let se je tolažila z upanjem na brata in zdaj sliši, da je umrl. Kdo bo maščeval očetovo smrt?

Klitemnestra je stežka potlačila vzdih olajšanja. Sedem let je v sebi nosila strah, da se bo Orest maščeval za zločin nad očetom. Prejšnjo noč se ji je sanjalo, kako je bilo kaznovano strahotno morilsko dejanje. Prestrašena se je zbudila, čelo je imela pokrito z mrzlim potom. Strah je bil odveč. Orest je mrtev.

»Pripoveduj, pripoveduj,« je hitela, »kako je umrl ubogi Orest, edini sin našega rodu.«

»Često je zmagoval na tekmovanjih in slavnostnih igrah. Zadnje tekmovanje pa mu je prineslo pogubo. Spočetka smo mislili, da bo tudi tokrat zmagal. Mar ni bil Orest mojster v vožnji z bojnim vozom? Vozovi so ropotali po tekmovalni stezi, kolesa so dvigala prah in sopeči konji so imeli gobce pokrite s peno. Orest je skupaj z drugimi obkrožil steber na cilju in se v diru spet vračal. Tedaj so se nekemu tekmovalcu splašili konji in trčili v drugo

vprego. Tekmovalci zadaj niso mogli več ustaviti svojih voz in začeli so se zaletavati drug v drugega. V trenutku je nastala grozna zmešnjava, tekmovališče je bilo polno razbitih voz, ranjenih jezdecev in živali. Le Orest se je izognil pogubi, hitro je pognal konje, da bi zadnjič obkrožil steber na cilju. Konji so planili kot puščice, toda voz je zadel ob steber, počilo je in Orest je zletel z voza. Pri padcu se je zapletel v jermene in drveča vprega ga je vlačila in metala po prahu, dokler ga vozniki niso rešili iz jermenja. Tako je umrl Orest krvaveč in poteptan od lastnih konj.«

Starec je pretresen nehal pripovedovati, Elektra pa je pobegnila iz dvorane, da bi se razjokala kje na samem.

Klitemnestra pa je zažarela od veselja. Povabila je starega rejnika k mizi in naročila, naj mu prineso jedače in pijače. Starec je povabilo sprejel:

»Rad bom počakal na kralja in mu še enkrat povedal, kako je bilo. Saj ne bo dolgo trajalo. Kmalu bosta dva mlada moža prinesla semkaj žaro z Orestovim pepelom.«

Kraljica je sama spodbujala gosta, naj se naje iz polnih skled, in ga znova in znova spraševala. Z vsako tujčevo besedo je v nji naraščal občutek varnosti in miru.

Elektra pa je medtem v samotnem kotu kraljevske palače preudarjala, ali bi ne bilo najbolje, da bi tudi ona umrla, ko ji je umrl brat. Mar bi se mogla sama maščevati, bi njena slabotna roka zmogla dvigniti meč? Njene žalostne misli je zmotila mlajša sestra. Pritekla je k nji nasmejana in srečna kot sončni žarek.

»Elektra,« je klicala sestro, »bila sem pri grobu najinega očeta in veš, da ga je nekdo ovenčal. Na grobu leži koder las, prav taki so, kot so tvoji. Nihče drug jih ni mogel položiti tja kot Orest. Kdo drug bi mogel tam žrtvovati lase? Sestrica, tako sem vesela! Danes se bova prav gotovo srečali z bratom in nikoli več ne boš žalostna!«

Elektra je zmedena poslušala, kaj ji pripoveduje sestra. Naj verjame njej ali tujcu? In čigav je koder las na očetovem grobu? Novo upanje jo je prešinilo. Če je Orest v mestu, mar se bliža ura povračila? Zato Elektra ni vznemirjala sestre z novico, ki jo je prinesel tuji sel. Nemirna je odšla pred palačo in upala, da bo mogoče zagledala Oresta.

Orest je pravkar prihajal s Piladom proti očetovemu domu. Elektra je opazila mladeniča, toda brata po tako dolgi ločitvi ni prepoznala. Tudi Orest ni spoznal sestre v ponošenem oblačilu in jo je ogovoril kot služabnico:

»Pojdi in povedi naju h kraljici! Sporoči ji, da prinašamo žaro z Orestovim pepelom.«

Šele sedaj je Elektra zagledala posodo, ki jo je Orest držal v roki, in oči so se ji zalile s solzami. Nežno je objela žaro, kot bi objemala živega brata, in zajokala:

»Torej je resnica. Brat se ne bo več vrnil, umolknil je, spremenil se je v pepel. Čemu nisem umrla raje jaz namesto njega. Mrtev je silni Orest, živi pa slabotna Elektra. To bo veselje v palači! Morilci bodo lahko mirno spali, mene pa bo zadušila žalost.«

Orest je prepoznal sestro in se ni mogel več pretvarjati. Premagan od sočutja je zašepetal Elektri:

»Ne objemaj žare, v njej ni Orestovega pepela.«

»Ni?« je Elektra začudena pogledala Oresta. »Kje je torej pokopan?«

»Nikjer, ker ni v navadi, da bi pokopavali žive.«

»Orest živi?« je Elektra nezaupljivo pogledala tujca.

In Orest ji je pokazal svojo roko s prstanom, ki mu ga je dala, ko ga je skrivaj poslala od doma. Pozorno je Elektra pogledala Orestu v obraz in spoznala, da stoji pred njo rodni brat. Srce ji je zalila brezmejna radost in zaklicala je:

»Orest živi, živi!«

Previdni Orestov rejnik je v palači zaslišal Elektrin vzklik in pritekel na dvorišče. Elektrini klici so pospešili načrtovano dejanje.

»Pohiti, Orest, zdaj je prišla tvoja ura,« je zaklical Orestu.

Orest je izvlekel meč in planil v palačo. Za njim je tekla Elektra.

Klitemnestra je stala v dvorani kot okamnela. Zaslišala je krik, ko pa se je prikazal Orest z mečem in za njim Elektra, je takoj sprevidela, da je v palačo vstopil maščevalec očetove smrti.

Pred materjo se je Orest ustavil. Toda rejnik in Elektra sta znova razvnela v njem strašno sovraštvo in željo, da bi maščeval očeta. Orest je dvignil meč in ubil Klitemnestro.

Še je Orest stal z mečem v roki, omotičen od groznega dejanja, ko je v dvorano pritekel Egist. Zunaj so mu služabniki sporočili veselo vest, da je Orest mrtev, in pohitel je, da bi slišal sla pripovedovati o njegovi smrti. Namesto mrtvega Oresta pa je zagledal mrtvo Klitemnestro in takoj je padel ob nji na tla še sam, preboden z Orestovim mečem.

Kakor hitro je mikensko ljudstvo zvedelo, da se je Orest vrnil in maščeval Agamemnonovo smrt, že so množice drle pred palačo. Hotele so pozdraviti sina junaškega kralja.

Na vratih palače se je opotekal mlad mož. Ni se brigal za množico na dvorišču, mahal je z rokami okrog sebe in se branil nevidnih prikazni. Omahujoči človek je bil Orest. Komaj je opravil dejanje maščevanja, že so priletele k njemu boginje Erinije in začele trpinčiti storilca krvavega dejanja. Krilate Erinije s plahutajočimi črnimi ogrinjali in s kačami v laseh so krožile okoli Orestove glave, pele so mu strahotno pesem o umoru matere in iz oči so jim kapljale krvave solze. Ljudstvo je onemelo od groze, ko je videlo nesrečnega Oresta. Erinije so ga izgnale iz palače in ga preganjale iz kraja v kraj. Zapustil je Mikene in blodil po de-

želi, zapustil je deželo in blodil po svetu. Povsod ga je spremljala strašna pesem Erinij in ga napolnjevala z obupom.

Zvesti tovariš Pilad ga je spremljal na težkem romanju. Skupaj sta prišla tudi v Delfe. V slavnem preročišču sta vprašala za nasvet, kako naj pomirita Orestovo bridkost, kako naj odženeta krute Erinije. Prerokba se je glasila:

»Pojdi na Tavrido in prinesi kip boginje Artemide, ki je tam padel z neba.«

Orest je ubogal prerokbo in se s Piladom odpravil na pot. V daljni Tavridi je vladal hudoben kralj. Tujce, ki jih je zasačil v svojem kraljestvu, je žrtvoval boginji Artemidi. Orest in Pilad sta vedela, kakšna usoda ju čaka, če ju bodo ujeli, zato sta se podnevi skrivala in potovala le ponoči. Skrita v nočno temo, sta poskušala odnesti Artemidin kip. Srečno sta se pritihotapila do templja, tedaj pa sta z neprevidnim šumom prebudila straže. Stražarji so ju ujeli in zaprli, zgodaj zjutraj pa so ju odvedli k svojemu kralju. Kralj je neusmiljeno naročil, naj vsiljivca žrtvujejo Artemidi.

Zvezana mladeniča so odvlekli k žrtvenemu oltarju. Prisilili so ju, da sta pokleknila z golim tilnikom, in svečenica boginje Artemide se jima je približala z ostrim mečem. V tem trenutku se je Orest spomnil na sestro Ifigenijo, ki so jo nekoč žrtvovali boginji Artemidi. Ločiti se je hotel od življenja z njenim imenom na ustnicah in je zaklical:

»Ifigenija!«

Svečenica je zaslišala ime in meč ji je omahnil. Obrnila se je h kralju:

»Kralj, zla znamenja mi ukazujejo, naj odložim žrtvovanje. Medtem naj straže odvedejo tujca v ječo. Jutri bo Artemida sprejela tvojo žrtev.«

Kralj je nerad privolil, vendar se ni hotel upirati boginji, ki mu je govorila z besedami svečenice.

Orest in Pilad sta vstala. Artemidina svečenica je pristopila in potihoma vprašala Oresta:

»Odkod poznaš to ime?«

»Ifigenija je bila moja sestra in je umrla tako, kot bova midva jutri.«

Svečenica je premagala željo, da bi objela Oresta in je le razburjeno zašepetala:

»Jaz sem tvoja sestra Ifigenija. Boginja me je takrat dvignila z oltarja in me v oblaku prenesla semkaj. Zdaj ji služim že vrsto let kot svečenica. Ne boj se, bratec, rešila vaju bom.«

V tej noči so zvezde svetile na poti trem beguncem. Orest, Pilad in Ifigenija so bežali s Tavride in nosili s seboj kip boginje Artemide, da bi Orestova duša našla mir.

Še dolgo je zlovešča pesem Erinij zvenela nad Orestovo glavo, dolgo so mu še žalostno pele o njegovem dejanju. Slednjič se je Palada Atena usmilila nesrečnega Oresta in odločila, naj bo konec kazni. Erinije so odletele in Orest je zasedel mikenski prestol.

Odisejeva popotovanja

Ko je Troja zagorela v plamenih in obležala v razvalinah, je od trojanskih obal odrinilo tudi dvanajst ladij z Odisejem, itaškim kraljem, in njegovimi vojščaki. Hrepenel je, da bi čimprej zagledali v dalji dim rodne Itake. Toda usoda je Odiseju pripravila najčudovitejšo plovbo, kar jih je kdaj doživel kak mornar.

Kaj so veslačem pomagala močna ramena? Veter je bil silnejši in je gnal ladje k tujemu bregu, proti kikonskemu mestu Izmari. Grki so se izkrcali, zavzeli mesto in si pridobili bogat plen. Zaman jim je Odisej svetoval, naj se takoj odpravijo na pot. Tovariši ga niso hoteli ubogati. Načeli so mehove z vinom, razpihali ognje in začeli peči meso.

Medtem pa so Kikonci priklicali iz notranjščine dežele na pomoč svoje sosede. Prišlo jih je toliko, kot je spomladi mladega listja na vejah, in v zgodnjem mraku so napadli Grke, onemogle od jedi in pijače. V surovem boju je padlo po šest Grkov z vsake ladje, drugi pa so se rešili z begom. Urno so se vkrcali na ladje in kar najhitreje odrinili na široko morje.

Niso pluli dolgo, ko sta potemnela nebo in zemlja in po valovih se je pripodila strašna burja z divjim grmenjem. Besneča nevihta je raztrgala jadra in Grki so poprijeli za vesla. Z velikim naporom so se prebili do kopnine in se zasidrali. Dva dni in dve noči so ostali tam, da so se spočili in pozašili jadra. Potem so jih spet dvignili na jambore in odpluli v upanju, da bodo kmalu doma.

Toda divji vihar je grške ladje spet pripodil k neznanim obalam. Stopili so na suho, da bi obnovili zaloge pitne vode, in Odisej

je poslal tri mornarje pogledat, kakšni ljudje žive tukaj. Mornarji se dolgo niso vrnili, zato se je še sam odpravil za njimi. Skrbelo ga je, da se ni njegovim tovarišem kaj hudega pripetilo. Kmalu je spoznal, zakaj se niso vrnili.

Obala, ob kateri so se zasidrale grške ladje, je bila domovina Lotofagov. Lotofagi so vsakega tujca vljudno sprejeli in mu ponudili, naj pokusi sladki lotosov sadež, ki rase samo pri njih. Nihče, ki je okusil ta čudoviti sad, se ni več maral vrniti iz dežele Lotofagov, ampak je hotel do svoje smrti živeti pri njih. Ubogi mornarji, ki jih je Odisej poslal na oglede, so ugriznili v sadež in še pomislili niso več, da bi šli nazaj na ladjo. Odpeljati so jih morali s silo. Zvezane so položili na dno barke in jim sneli vezi šele, ko je obala lotofaške dežele izginila z obzorja. Po nekaj dneh mirne plovbe so Odisejeve ladje priplule do majhnega otoka. Po travnatih pobočjih so se podile črede divjih koz in zvabile grške mornarje na lov. Kmalu so se vrnili z bogatim lovskim plenom. Na obrežju so zaplapolali ognji in po zraku se je razširil prijeten vonj pečenega mesa. Večerjo so zalili s starim vinom, ki so ga zaplenili na Kikonu.

Odisej pa je zvedavo opazoval obalo neznane kopnine, ki je ležala nasproti otoka. Ni vedel, da je to dežela Kiklopov, velikanov, ki ne orjejo in ne sejejo, a imajo vendar vsega v izobilju.

Zgodaj zjutraj, ko se je noč komaj umaknila pred rožnatimi prsti jutranje zarje, je Odisej usmeril svojo ladjo k nasprotnemu bregu. Druge ladje je pustil dobro skrite v varnem pristanišču na otoku. Bolj ko se je Odisej bližal neznani deželi, bolj jo je občudoval. Po ravnih poljih je zorelo žito, ne da bi ga kdo posejal, po pobočjih se je vzpenjala vinska trta in se bohotno ovijala okoli grmov, čeprav je ni nihče okopaval, med njenimi listi pa so se modrili sočni grozdi. Odisej je ukazal mornarjem, naj se zasidrajo v zavetrnem zalivu, sam pa je z dvanajstimi najpogumnej-

šimi junaki stopil na breg. Utirali so si pot med bujnim rastlinjem ogibajoč se vejam, ki so se, obtežene s sadeži, sklanjale prav do tal. Slednjič so se ustavili ob vznožju skalnate gore, pred črno votlino. Vhod vanjo je bil obrasel z lovorom, obdajala pa ga je mogočna ograda iz velikanskih neobdelanih skal. Utrjena je bila z jelkami in hrasti, ki jih je neka orjaška moč zabila med skaline in ilovico, da je bilo videti samo še korenine. Za ogrado je blejala in meketala neznanska čreda jagnjet in kozličev.

Grki so preplezali ograjo in stopili v votlino. Na policah, velikih kot splavi, so se sušili hlebci sira, na tleh pa so stale vedrice, polne mleka, in prazni čebri, pripravljeni za molžo. Hlebci sira in posode so bili tolikšni, da so se Grki prestrašili in začeli prositi Odiseja, naj se vrnejo na ladjo. Odisej pa je hotel počakati velikana, da bi videl, če je kaj gostoljuben. Prepričal je tovariše, da so ostali in z njim čakali večera.

Ob mraku so zaslišali od zunaj težke, bobneče korake, pod katerimi so se stresala tla in se je v votlini usipal pesek s stropa. Prikorakal je velikan Polifem z ogromnim tovorom suhega dračja na hrbtu. Prignal je ovce in koze s paše. Butaro je vrgel na tla, zaprl votlino z velikansko skalo in zanetil ogenj. Iz kupa suhljadi so švignili visoki plameni in obsijali velikanov obraz. Grki so opazili, da ima sredi čela samo eno oko in to se je zdaj zazrlo vanje.

»Kdo ste, tujci,« je z raskavim glasom vprašal Polifem.

»Grki smo,« je Odisej pogumno stopil pred svoje može.

»Kaj iščete tukaj?«

»Zmagali smo pred Trojo in zdaj smo namenjeni domov. Prosimo te za gostoljubje. Saj poznaš ukaz bogov, da moraš z gosti spoštljivo ravnati.«

Polifem se je zakrohotal, da je odmevalo po vsej votlini.

»Bogovi! Ukazujejo! Brigajo me tvoji bogovi! Mi, Kiklopi,

smo močnejši kot bogovi in jaz sem med vsemi najmočnejši. Delamo, kar hočemo, razumeš? In kje ste se izkrcali iz ladje, povej!«

Zviti Odisej je takoj uvidel, da bo bolje, če ošabnemu Polifemu ne pove, kje so zasidrali barko. Zato je rekel:

»Brez ladje smo. Pozejdon, vladar morja, je treščil našo ladjo ob čeri. Rešil sem se le jaz z dvanajstimi možmi. Vsi drugi so potonili v valovih.«

Velikan ni rekel nobene več, le z roko je segel med Grke in zgrabil dva moža. Pripravil si ju je za večerjo, vse skupaj zalil s kozjim mlekom in legel med ovce k počitku.

Grki so v grozi odreveneli. Podoba pošastne pojedine jim ni dala spati. Goreče so klicali vladarja bogov Zeusa in ga prosili za pomoč. Odisej je premišljal, če naj z mečem napade spečega velikana. Ampak tudi, če bi ga pokončal, bi bili vsi obsojeni na smrt — vsi skupaj namreč ne premorejo dovolj moči, da bi odmaknili skalo, s katero je Polifem zaprl vhod v votlino.

Zjutraj je velikan razpihal ogenj in pomolzel koze in ovce. Nato je spet popadel dva Grka in ju pozajtrkoval. Potem je odmaknil skalo, kot bi bila kamenček, spustil ovce in koze iz votline in s skalo spet skrbno zadelal vhod, da mu kateri od ujetnikov ne bi ušel.

Žalostni so sedeli Grki v temni votlini, ki jo je osvetljeval le ugašajoči ogenj. S tesnobo so čakali na trenutek, ko se bo velikan vrnil. Bistri Odisej pa niti za trenutek ni nehal premišljati, kako bi se s svojimi prijatelji prebil na svobodo. Misel za mislijo se mu je podila skozi možgane, a nobena se mu ni zdela dovolj dobra. Raziskal je votlino v upanju, da bo našel kak drug izhod, pa je ob skalnati steni našel samo velikanov kij, podoben jamboru tovorne barke na dvajset vesel. Ob pogledu nanj mu je šinila v glavo premetena zvijača. Odsekal je od kija kos lesa in poklical prijatelje, naj mu pomagajo zgladiti in ošiliti les, in nazadnje je

konico osmodil v žarečem ognju. Potem je prijateljem pojasnil svoj načrt. Z žrebom so izbrali štiri može, ki bodo Odiseju pomagali pri njegovem delu, in dobro skrili sulico.

Zvečer se je Kiklop Polifem s čredo vrnil v votlino in za seboj spet zavalil skalo pred vhod. Usedel se je, pomolzel koze in ovce in iz razredčene skupinice Grkov izbral novi žrtvi. Najedel se je in se začel spravljati spat. Tedaj je Odisej z vrčem, v katerega je iz meha, ki so ga imeli Grki s sabo, nalil močnega kikonskega vina, stopil k Polifemu in rekel:

»Na, pij, Kiklop, pij, mogoče bo požirek dobrega vina omehčal tvoje okrutno srce.«

Polifem je na dušek izpraznil vrč in vino mu je zadišalo.

»Še mi nalij,« je ukazal Odiseju.

Odisej mu je nalil in velikan je zadovoljno zamomljal:

»Takega vina še nisem pil, tudi bogovi nimajo boljšega. Ne bom nehvaležen, povej mi svoje ime, pa ti bom tudi jaz naredil veselje in te nagradil.«

Odisej je v tretje nalil velikanu in rekel:

»Zaupal ti bom svoje ime, samo ne pozabi na nagrado, ki si mi jo obljubil. Imenujem se Nihče, Nihče mi pravijo ljudje, moja družina, moji prijatelji.«

»Dobro me poslušaj, Nihče,« je rekel Polifem in jezik se mu je že zapletal od pijače, »ti si mi všeč. Zato bom tebe, Nihče, pojedel zadnjega. To naj bo nagrada zate!«

Po teh besedah se je pijan zvalil po tleh. Tedaj so Odisej in tovariši poprijeli za zašiljeni kol, tako kot so se dogovorili, in ga potisnili v žareči pepel, potem pa so tleči tram z vso silo porinili v velikanovo oko. Velikan se je prebudil in zarjul, da sta se stresli votlina in vsa gora. Grki so se prestrašeni poskrili. Polifem si je hitro potegnil bruno iz očesa, kot bi bil trska, in začel z rokami divje opletati okoli sebe. Ker pa je bil slep, so se mu Grki lahko

poskrili za skalne robove. Med prsti je velikan mlel le kamenje in ilovico. Polifemov krik so zaslišali drugi Kiklopi. Pritekli so iz svojih jam v bližnjih gričih, prihiteli k Polifemovi votlini in ga spraševali, kaj se mu je zgodilo, čemu jih budi v trdi noči. Mar ga hoče kdo ubiti?

Polifem je bil ves iz sebe od bolečin in je le ponavljal:

»Če me hoče kdo ubiti? Ah, Nihče, prijatelji, Nihče!«

Kiklopi so zmajevali z glavami in klicali:

»Nihče? Čemu pa potem kričiš? Mar ti je Zeus poslal bolezen? Mar si znorel? Pomoli k Pozejdonu, k svojemu očetu, da ti bo pomagal v sili.«

In so se vrnili v svoje domove.

Zjutraj je velikan odprl votlino, da bi mogle ovce in koze na pašo. Usedel se je k vhodu in vsaki živali skrbno pretipal hrbet, če ne sedi na njem kak Grk. Domiselni Odisej pa je medtem s protjem zvezal po tri ovne skupaj in pod srednjega ovna v trojki privezal drugega za drugim svoje tovariše. Sam pa se je obesil na volno pod trebuhom največjega ovna in se dal ponesti iz jame. Velikan je otipaval živali le po hrbtih in tako so mu Grki srečno ušli.

Zunaj so zlezli izpod živali in se zapodili k ladji, zasidrani v zalivu. Radostno je posadka na ladji pozdravila Odiseja in njegove tovariše. Njihovo veselje je kalila le žalost zavoljo prijateljev, ki se niso vrnili iz velikanove votline. Šest junakov je pogubil Polifem. Toda za žalovanje ni bilo časa. Odisej je ukazal, naj poženejo na ladjo toliko velikanovih ovac, kolikor jih gre na palubo, potem pa so hitro odrinili od brega.

Na odprtem morju se je Odisej obrnil proti obrežju velikanov in zaklical:

»Polifem, ali me slišiš? Prejel si pravično plačilo za vsa svoja

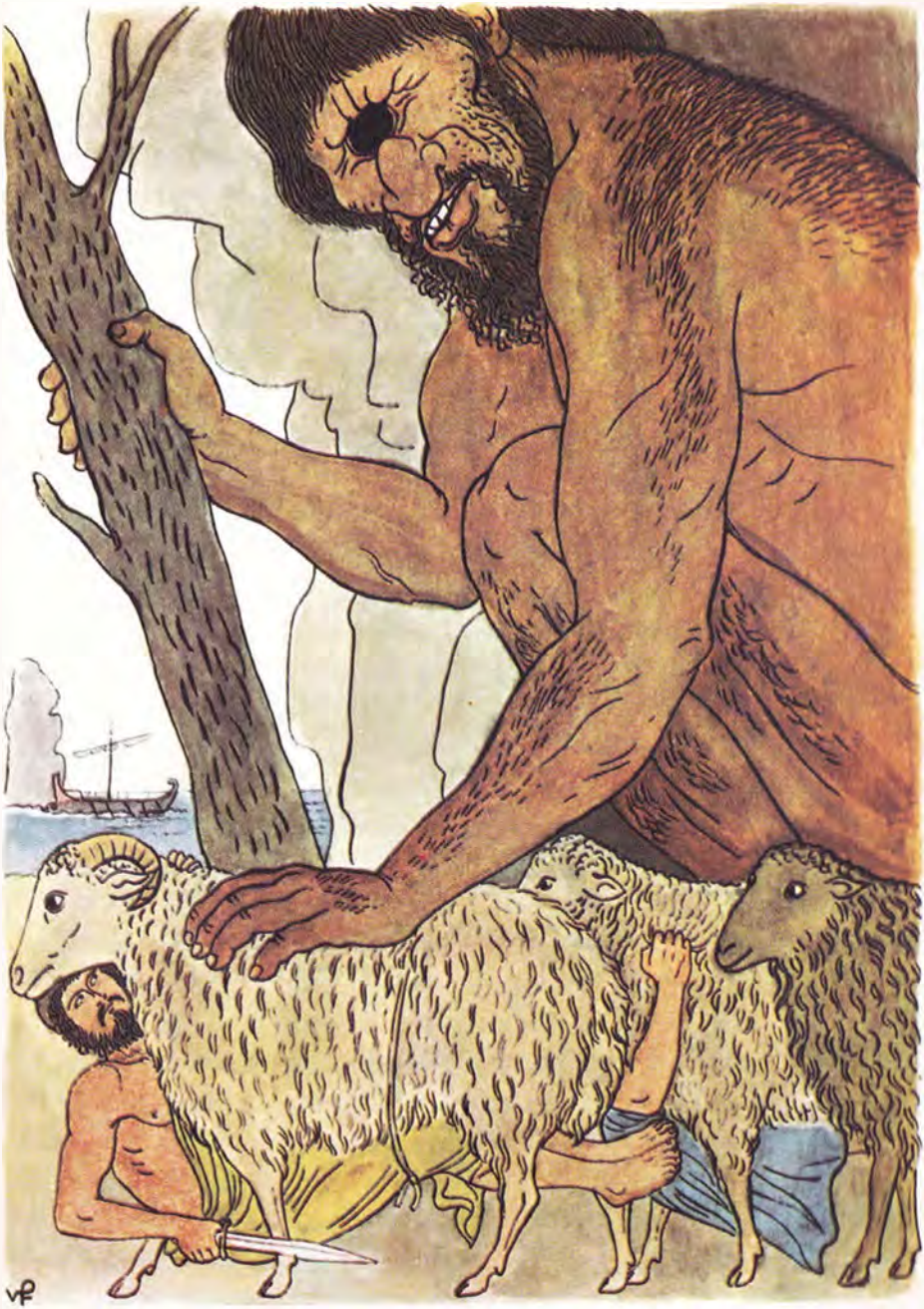
VF

brezbožna dejanja! Nisi okleval in si dvignil zločinsko roko nad svoje goste. Zato te je kaznoval Zeus in vsi bogovi!«

Velikan je zaslišal Odisejeve klice in se besno pognal iz votline. Odtrgal je vrh velike gore in ga vrgel v smer, odkoder je prihajal glas. Pečina je padla prav pred kljun Odisejeve ladje. Malo je manjkalo, da je ni raztreščila. Morje se je zvrtinčilo, dvignili so se visoki valovi in pognali ladjo nazaj proti kiklopskemu otoku. Komaj so mornarji preprečili, da se ni zaletela ob obalo.

Ko so se oddaljili od celine dvakrat dlje kot prvič, je Odisej znova zaklical:

»Če bi te, Kiklop, kdorkoli vprašal, kdo te je oslepil, mu povej, da ti je vzel vid Odisej z otoka Itake!«

»Gorje mi,« je zatarnal velikan, »izpolnila se je stara prerokba. Nekoč mi je bilo prerokovano, da me bo Odisej oslepil. Mislil sem, da bo velik in močan kot jaz in da se bo bojeval z menoj. Pa pride takle majhen človek in me s prevaro spravi ob vid. Toda počakaj, Odisej, izprosil bom pri svojem očetu Pozejdonu, da se boš vrnil domov pozno in sam, brez prijateljev, na tuji ladji.«

Po teh besedah je vrgel za ladjo novo, še večjo skalo in z njo skoraj prelomil krmo. Grki so se uprli v vesla in premagali mogočne valove. Še vdrugič so ušli velikanu in se kmalu sestali s prijatelji na ladjah, zasidranih ob otoku divjih koz. Razdelili so si plen in Odisej je Zeusu žrtvoval ovna, pod čigar trebuhom je ušel iz velikanove jame. A Zeus ni sprejel žrtve. Pozejdon je uslišal svojega sina Polifema in prosil Zeusa, naj kaznuje Odiseja. Vladar bogov je pripravil Odiseju in njegovim mornarjem nove preizkušnje.

Drugega dne zarana so Grki sedli k veslom in usmerili ladje proti daljnim obalam rodne Itake. Nekaj dni so mirno pluli po neizmernih morskih širjavah in nobena burja jim ni nagajala. Tako so pripluli do otoka, obdanega z bronastim obzidjem.

Kakšno srečo je imel Odisej! Na otoku je živel Eol, vladar vetrov. Dobri kralj je vljudno sprejel Odiseja in njegove Grke v prekrasni palači. Spraševal jih je o trojanski vojni in o Odisejevem popotovanju v domovino. Vse je bogato gostil cel mesec dni.

Ko je mesec minil, je Odisej poprosil Eola, naj mu dovoli oditi. Eol je sam nadzoroval priprave za odhod in je za Odiseja posebej pripravil nenavadno darilo. V velik meh iz volovske kože je zaprl vse neugodne in divje vetrove, meh pa je trdno zavezal s srebrnim trakom. Izročil ga je Odiseju, nato pa ukazal ugodnemu vetru, naj se lahno upre v jadra in požene grške ladje k bregovom rodne Itake.

Devet dni in devet noči je veter neumorno napenjal jadra Odisejevih bark in desetega dne te prečudovite plovbe so Grki zagledali Itako.

Tako blizu domačih obal so že bili, da so lahko razločili pastirje ob ognjih. Tedaj se Odisej ni mogel več ubraniti spanca. Vso pot je sam krmaril ladjo in ni zatisnil oči, zdaj pred ciljem pa je zadremal.

»Odisej je zaspal,« so tedaj rekli mornarji. »Zdaj lahko pogledamo in se prepričamo, kakšne darove nosi domov v mehu kralja Eola. Kar molčal je o njih, najbrž noče z nami deliti zlata in srebra.«

Mornarji so se polastili meha in razvezali srebrni trak. S tuljenjem in bučanjem so divje vihre planile iz meha in potegnile Odisejeve ladje v vihar in divje valove, da so bile takoj daleč proč od domačih bregov. Odisej se je prebudil in spoznal, kaj se je zgodilo. Bil je tako obupan, da se je hotel vreči v razdivjane valove. Burja in viharji so ladje prignali spet do Eolovega otoka.

Odisej se je takoj odpravil v palačo, kjer se je kralj vetrov gostil in veselil z ženo in otroki vred. Nadvse se je začudil nad Odi-

sejevo vrnitvijo, ko pa je zvedel, kaj se je zgodilo, je srdit vstal od mize in zaklical:

»Zapusti palačo in odpluj z otoka! Bogovi ti niso naklonjeni! Takega človeka ne morem sprejeti v svoje varstvo!«

Žalosten se je Odisej vrnil na obrežje k svojim prijateljem. Nič več se niso mogli zanašati na ugoden veter. Ladijski kljuni so si le stežka utirali pot med valovi in veslačem so se bleščala prepotena čela.

Z Eolovega otoka so izmučeni mornarji prispeli do neznane skalnate obale. Našli so varno pristanišče za ladje, le Odisej je svojo barko privezal za skalo pred zalivom in splezal po pečinah na vrh, da bi se razgledal. Pod njim se je širila planjava brez ljudi in brez živali. V dalji se je dvigal k nebu dim, mogoče je za obzorjem ležalo kakšno mesto. Odisej se je spustil v zaliv in poslal v notranjščino dežele tri Grke na oglede. Grki so prešli planine, si izsekali pot skozi zarasle gozdove in obstali pred mestom z visokimi hišami. Prvi človek, ki so ga srečali, je bila deklica, natakala je vodo pri studencu. Ni bila podobna človeškim deklicam, kajti bila je velikanska kot stolp, vendar pa je prijazno in vljudno odgovorila Grkom na vse, kar so hoteli izvedeti. Tako so dognali, da so se zasidrali pred deželo Lestrigonov, da se mesto imenuje Telepilos in da je dekletov oče kralj dežele. Deklica jih je povedla do kraljevske palače in Grki so ostrmeli.

Stali so pred kraljico, veliko kot gora. Brž ko jih je opazila, je jela klicati svojega moža. Njen glas je zagrmel, kot da bi se z gorskega pobočja utrgala skala in se zavalila v dolino ter poruvala spotoma kamenje in drevje. Kralj Lestrigonov, pošasten orjak, je prihitel, zgrabil najbližjega Grka in ukazal, naj mu ga pripravijo za večerjo. Druga dva mornarja sta zbežala in tovarišem prinesla grozljivo vest.

Kralj Lestrigonov je zaukazal poplah. Velikani so se zapodili

v goro in čeznjo k morski obali. Iz skalovja so trgali pečine, jih metali na ladje in jih razbijali. Jadrniki so hreščali, skozi razbite deske je vdirala voda, ladje z Grki so se druga za drugo pogrezale na morsko dno. Nobena od ladij, ki so bile zasidrane v zalivu, ni ušla pogubi. Rešil se je le Odisej s peščico mornarjev. V poslednjem trenutku je presekal vrv, ki je vezala njegovo ladjo k skali pred zalivom in jadrno zapustil sovražno obalo.

Z edino ladjo in s preostalimi prijatelji je Odisej blodil po morju, v srcu ga je skelel spomin na mrtve tovariše, ki jih nikoli več ne bo videl. Slednjič so se Grki, na smrt utrujeni po napornem veslanju in izčrpani od prestanih strahot, nekega dne izkrcali na bregu neznanega otoka. Popadali so po tleh in spali dva dni in dve noči.

Tretje jutro, ko je Jutranjica začela razčesavati zlate lase novega dne, je Odisej vzel meč in kopje in se napotil v notranjščino otoka. Odkril je stezo in kmalu zagledal sivkast dim, ki si je sukljal nad drevesnimi kronami. Odločil se je, da se vrne k svojim. Med povratkom je s kopjem ubil krepkega jelena in ga odnesel lačnim mornarjem, ki so ga čakali pri ladji. Najedli so se pečenega mesa. Zdaj ko so se spočili in najedli, so se jim spet povrnile moči. Odločili so se, da bodo raziskali, odkod se dviguje dim. Previdno so se razdelili v dve skupini, prvo bo vodil Odisej, drugo pa njegov krmar Evriloh. Potem so žrebali, katera skupina se bo prva podala v notranjščino otoka. Žreb je padel na Evriloha in njegove mornarje. Nič kaj navdušeno so se krmar in njegovi odpravili v gozd. Pred očmi so jim bile grozote, ki so jih doživeli pri Lestrigonih in Kiklopih, zato so napredovali le počasi in previdno.

Na gozdni jasi so zagledali prelepo zidano hišo. Okoli nje so se podili volkovi in levi, vendar niso bili prav nič divji. Dobrikali so se mornarjem, kot se psi dobrikajo gospodarju, ko se vrne

domov. Iz hiše je zvenela sladka pesem. Pela je čarovnica Kirka, ki je tu živela. Sama je Grkom odprla vrata svoje domačije in jih smehljaje se povabila noter. Grki se niso mogli upreti ljubeznivemu povabilu in so stopili za Kirko. Le krmar Evriloh ni zaupal neznani ženski in je raje ostal zunaj pred hišo.

Kirka je povedla mornarje v prelepo dvorano, jih posadila v udobne naslanjače in jim pripravila okusno jed iz medu, sira, moke in močnega vina. V hrano je prilila čarovni zvarek. Grki so s slastjo pojedli, kar jim je Kirka ponudila. Tedaj pa so jim kožo porasle ščetine, glave so se jim potegnile v prašičje rilce, zakrulili so in začeli hoditi po štirih. Čarovnica jih je s palico pognala iz dvorane v svinjake in jim v korita nasula želoda in žira.

Evriloh je zaman čakal na tovariše, zato se je odpravil nazaj k ladji in povedal Odiseju, kaj je videl in doživel.

»Odplujmo, dokler je še čas,« je Evriloh svetoval Odiseju. »Bog vedi, kakšne nevarnosti nas še čakajo tukaj.«

»Ne moremo kar oditi in zapustiti svojih tovarišev,« je odvrnil Odisej.

Evriloh mu je natančno opisal pot do Kirkinega doma, potem je Odisej vzel orožje in se odpravil iskat izgubljene mornarje.

Na poti je srečal postavnega mladeniča in v njem spoznal boga Hermesa. Hermes mu je segel v roko in ga nagovoril:

»Kam hitiš, Odisej? Mar misliš, da boš lahko brez božje pomoči rešil svoje tovariše, ki jih je Kirka začarala v prašiče? Čakaj, pomagal ti bom!«

Hermes se je sklonil in iz zemlje izruval rastlino z belim cvetom in črno korenino.

»Ta rastlina,« je rekel, »se imenuje *moli* in z njo si kos vsem čarovnijam. Vzemi jo! Ko se te bo Kirka dotaknila s čarobno palico, izvleci meč in se vrzi nanjo, kot da jo hočeš ubiti. Tako boš iz

nje izsilil prisego, da ti ne bo škodovala. Nič hudega ti ne bo več grozilo in spet se boš srečal s svojimi tovariši.«

Po teh besedah je izginil. Odisej pa je zamišljen šel naprej proti čarovničinemu domu.

Kirka ga je pozdravila že pri vratih, vljudno ga je povabila naprej in mu smehljaje se ponudila čarovni napoj. Kar ni mogla dočakati, da bo izpraznil zlato čašo. Kakor hitro je Odisej izpil, ga je udarila s palico in zaklicala:

»Steci v svinjak k svojim prijateljem!«

A Kirkine čarovnije niso imele moči nad Odisejem, varovala ga je rastlina *moli*. Junak je potegnil meč in se pognal proti čarovnici, kot da jo hoče prebosti. Osupla in prestrašena Kirka je padla na tla in objela Odisejeva kolena.

»Gorje,« je kričala, »mar si ti Odisej, ki mi ga je napovedala prerokba? Če si Odisej, spravi meč in bodiva prijatelja.«

»Prisezi,« je rekel Odisej in znova dvignil meč, »prisezi, da mi ne boš škodovala!«

Kirka mu je prisegla. Šele tedaj je Odisej spravil meč in sprejel njeno gostoljubje. Nimfine služabnice so začele pripravljati gostijo. Prva je razprostrla čez naslanjače škrlatna pregrinjala in jih poravnala, druga je v srebrnem vrču mešala sladko medeno vino z vodo, tretja je pripravljala kopel za Odiseja.

Ko se je Odisej okopal in se ogrnil v oblačila, ki mu jih je podarila Kirka, je sedel za mizo, obloženo z jedili. Vendar se ni ničesar dotaknil, ampak samo žalostno zrl predse.

»Zakaj ne ješ,« ga je vprašala Kirka. »Mar si vajen slastnejših jedi, kot so te na moji mizi.«

»Kako naj jem in se veselim, ko moji tovariši stradajo,« je odvrnil Odisej. »Reši jih čarovnije, pa boš tudi mene rešila žalosti.«

Kirka ni odklonila Odisejeve prošnje. Šla je na dvorišče, od-

prla svinjake in spustila prašiče. Vsakega posebej je natrla s čarovnim sokom. Ščetine so odpadle z njih, telesa so se jim zravnala in namesto prašičev so stali okoli Kirke postavni Grki. Pohiteli so k Odiseju in se mu ginjeni zahvaljevali za rešitev. Kirka pa je rekla Odiseju, naj povabi k nji še druge mornarje.

Mornarji so zvlekli barko na suho in vsi so se zbrali pri Kirki. Čarovnica in nimfe so skrbele za njih udobje in sklede in vrči so se nenehno polnili skozi vse leto. Čas je med gostijami in zabavami naglo mineval. Čez leto dni je Odisej poprosil Kirko, naj njega in njegove junake pusti oditi.

»Ne bom te zadrževala pri sebi proti tvoji volji,« je rekla čarovnica. »Pa še nekaj ti povem, če se hočeš ogniti dolgemu tavanju na poti proti domu, pojdi v podzemlje. Tam povprašaj za nasvet senco slepega vidca Teiresia.«

Odisej se je zgrozil ob misli na novo nevarno popotovanje. Kirka je to opazila in ga je hitro potolažila:

»Nič ne skrbi, Odisej, samo jambor dvigni in napni jadra. Veter te bo sam prignal do tja. Ko boš preplul ocean, boš zagledal nizko obrežje z gajem vrb in vitkih črnih topolov. To je gaj boginje Perzefone in v njem je vhod v podzemlje. Sam, brez spremstva, pojdi na ta samotni kraj, izkoplji jamo in žrtvuj mrtvim črnega ovna in črno ovco. Vonj žrtvene krvi bo privabil sence mrtvih, hotele se bodo napiti. Ti pa se z mečem postavi prednje in jim ne dovoli, da bi se približale, dokler ne zveš Teiresiove prerokbe. Videc ti bo svetoval, kako se vrni domov.«

Kirka je iz svoje črede izbrala črno ovco in črnega ovna in ju podarila Odiseju, potem pa se je poslovila od njega in njegovih mornarjev. Zavel je ugoden veter in ladja je kot ptica zletela čez valove. Kmalu so zagledali nizko morsko obrežje s črnimi topoli in vrbami. Odisej je ubogal nasvet čarovnice Kirke in se sam izkrcal na žalostni morski breg, kjer je izkopal jamo.

Komaj je odmolil in je kri žrtvovanih živali stekla v jamo, že so se iz podzemlja pojavile duše umrlih. Mladeniči in starci, žene in otroci, možje, pobiti v vojnah, vsi so zdihovaje stopali iz kraljestva senc, se drenjali in gnetli okoli žrtvenika. Odisej je izvlekel meč in branil obletavajočim sencam, da bi se napile krvi žrtvovanih živali. Med dušami umrlih je zagledal tudi senco svoje matere; ko je odšel na vojno, je bila še živa. Pri pogledu nanjo je grenko zajokal, vendar tudi njej ni dovolil, da bi si ovlažila ustnice. Slednjič se je približala senca vidca Teiresia in rekla Odiseju, naj spravi meč v nožnico. Videc se je odžejal in spregovoril:

»Strašno si razjezil boga Pozejdona, Odisej, ker si oslepil njegovega sina Polifema, zato ti ne dovoli, da bi se hitro vrnil domov. Pa vendar ste lahko kmalu doma, če boste ubogali moje nasvete. Kmalu boste pristali na otoku Trinakiji. Na zelenih otoških pašnikih se pasejo črede rejenih ovac in krav. To so črede Helia, boga sonca. Ne dotikajte se njegovih živali, pa naj se zgodi karkoli. Le tako boste kmalu zagledali obale Itake. Če boste katero ubili, prerokujem tvoji ladji in tvojim tovarišem smrtno pogubo, ti pa se boš sam in na tuji ladji vrnil v domovino. In tudi tam te ne bo čakalo nič dobrega. Svojo palačo boš našel polno ošabnih snubcev, ki se potegujejo za roko tvoje žene Penelope. Če se boš vrnil, jih boš kaznoval. Nato žrtvuj bogu Pozejdonu in doživel boš mirno starost.«

Odisej se je vidcu zahvalil za prerokbo, potem pa ga je vprašal:

»Tam vidim senco svoje umrle matere, molči in me ne pogleda. Kaj naj storim, da bom lahko govoril z njo?«

Teiresias mu je svetoval:

»Vsak, ki mu boš dovolil, da pije kri žrtvene živali, bo govoril s teboj in ti povedal resnico.«

Nato se je obrnil in počasi odšel v kraljestvo senc.

Odisej je dovolil materi, da se je napila, nakar je mati prepoznala sina in spregovorila:

»Kako si prišel semkaj, otrok moj? Mar ves čas, odkar je padla Troja, blodiš po svetu? Se še nisi vrnil na rodno Itako k ženi in sinu?«

Odisej je povedal materi o svoji žalostni usodi in jo vprašal, kaj se godi doma. Mati je rekla:

»Tvoja zvesta žena Penelopa te še zmeraj čaka in joka za teboj. Tvoj sin Telemah mirno gospodari na posestvu svojih prednikov. Tvoj stari oče hrepeni, da bi te še enkrat videl, preden umre. Odšel je na deželo. Ne mara več mesta, ampak živi s svojimi hlapci in kmetuje. Meni pa je skrajšalo življenje hrepenenje po tebi in velika žalost, ker se nisi vrnil.«

Ob teh besedah je Odisej vzdrgetal od bridkosti. Stegnil je roke, a materina senca se je že razblinila kot megla v vetriču. K žrtveni krvi je stopila senca kralja Agamemnona, napil se je in prepoznal Odiseja. Jokaje je pripovedoval Odiseju, kako zločinsko ga je umorila žena Klitemnestra, ko se je vrnil domov izpred Troje. Svaril je Odiseja, naj bo previden in naj se skrivaj vrne na Itako. Lahko, da si v domovini kdo želi njegove pogube.

Pred Odisejem so se vrstile sence mrtvih vojščakov izpred Troje. Ahil je spoznal v Odiseju svojega pogumnega bojnega tovariša, Odisej pa je hvalil in tolažil Ahila, da je tudi v podzemlju veliki poveljnik mrtvih. Ahil pa je le potrto rekel:

»Raje bi bil na zemlji oratar in bi služil v tujini pri revnih ljudeh, kot da v podzemlju poveljujem mrličem.«

Spraševal je Odiseja po svojem sinu, kako se je odrezal pred Trojo, in bil ves srečen, ko je slišal, da se je sin junaško bojeval.

Ajas je šel molče mimo Odiseja. Še mrtev je bil jezen nanj zavoljo prepira za Ahilovo bojno opremo.

V dolgi procesiji so sence umrlih prihajale k Odisejevemu žr-

tveniku. Truma tarnajočih duš je navdala Odiseja s tako grozo, da se je obrnil in pobegnil k svojim na ladjo. Veslači so se uprli v vesla in ladja se je pognala iz negostoljubne dežele smrti na odprto morje.

Odisej je vedel, da mora na poti premagati še dve nevarnosti, zakaj Kirka ga je posvarila pred njima.

Najprej se mora izogniti zasedam, ki jih nesrečnim mornarjem nastavljajo ljubke morske vile Sirene. S sladkimi spevi zvabljajo neizkušene mornarje k svojemu otoku in ko se mu barka približa, sledeč njihovim glasovom, se razbije na ostrih čereh, skritih pod morsko gladino. Kakor hitro so zagledali izdajalski otok, je Odisej vsem mornarjem zadelal ušesa z voskom, da ne bi slišali sladkih spevov, sam pa se je dal trdno privezati k jamboru, da bi poslušal vabljivi spev Siren. In res, ko bi mu ne branile vezi, bi se vrgel v morje in splaval k otoku.

Kmalu potem, ko so ušli Sirenam, so zaslišali strahotno bobnenje in lajanje. Bližali so se drugi nevarnosti. V votlini pod velikanskim skalovjem je rjovela pošast Scila. Njenih šest pasjih glav se je zibalo nad gladino in tudi za hip niso nehale lajati. Prav nasproti pečini s strašno pošastjo je iz morja štrlela nižja skala. Pod njo je živela Pozejdonova hčerka Karibda, imela je navado, da je trikrat na dan goltala in bruhala vodo. Karibdina skala je zlovešče bobnela, voda okrog nje pa je vrela od pogubnih vrtincev in divji in razpenjeni valovi so bili črni od peska in prsti. Ladjo, ki se ji je posrečilo, da je ušla pošasti Scili, je ponavadi zaneslo v smrtonosni Karibdin vrtinec, tako da ni ušla pogubi.

Prestrašenim Odisejevim mornarjem so se tresle roke na veslih. Odisej jih je hrabril in jih usmerjal okoli večje skale, kot mu je svetovala čarovnica Kirka. Krepko so veslali, vendar Scili le niso ušli. Iz vode se je stegnilo njenih šest glav, popadle so šest Odisejevih tovarišev, jih potegnile v morski vrtinec in jih pogolt-

nile. Drugi pa so z ladjo komaj ušli Karibdi, da jih ni raztreščila in potopila.

Po naporni plovbi so mornarji zagledali travnate bregove otoka Trinakrija. Po pašnikih, poraslih z dišečimi zelišči, so se pasle črede boga Helia. Odisej ni pustil, da bi pristali ob otoku, bal se je, da se mornarji ne bi polakomnili živali iz Heliove črede, saj bi se potem izpolnila Teiresiova prerokba.

»Dovoli, da se spočijemo po naporni plovbi,« je krmar Evriloh prosil Odiseja. »Samo spočili se bomo in potem takoj odpluli naprej. Še pogledali ne bomo čred.«

Odisej se je upiral, a ko so mu vsi mornarji prisegli, da se ne bodo dotaknili posvečenih ovac in da bodo zadovoljni s hrano, ki jo bodo vzeli s seboj na kopno, je vendarle privolil. Pristali so in Grki so utrujeni polegli po razkošni mehki travi.

Toda ponoči je Zeus poslal burjo in od te noči viharji niso prenehali bičati morja. Visoki valovi niso dali mornarjem, da bi zapustili otok. Tako so potegnili ladjo na suho in čakali. Dan je hitel v noč in noč je zasledovala dan, burja pa ni pojenjala. Že mesec dni je viharno morje zadrževalo Grke na otoku. Zaloge so jim pošle in pritisnila je lakota, na morje pa še zmeraj niso mogli. V tem nesrečnem času se je Odisej odpravil na oglede po obrežju. Medtem ko ga ni bilo, je Evriloh predlagal mornarjem:

»Mar hočete umreti od lakote, medtem ko se okoli nas pase najdebelejša živina, kar sem jo kdaj videl? Pridite, pobili bomo nekaj krav. Najboljše kose bomo žrtvovali bogovom, da nam bodo odpustili, ostanek pa si bomo razdelili.«

Lačni mornarji so veselo soglašali z Evrilohom in se zaobljubili, da bodo Heliu, če se vrnejo živi domov, na Itaki postavili prelep tempelj. Nato so ujeli nekaj živali, jih pobili in najlepše kose mesa žrtvovali bogovom. Kar je ostalo, so spekli zase. Odi-

sej se je vrnil prepozno, da bi mogel preprečiti njih početje. Z glasnim tarnanjem je očital tovarišem, da niso držali prisege.

Kmalu se je pokazala jeza užaljenih bogov. Odrte kože govedi so se začele plaziti po travi, meso je mukalo na ražnju. S sončnega voza je Helios videl, kaj so storili Odisejevi mornarji in se je pritožil Zeusu in drugim nebeščanom. Zahteval je pravično kazen za Odisejeve tovariše in se zaklinjal, da se bo sicer za zmeraj spustil v kraljestvo senc in tam svetil mrtvim.

Šest dni so mornarji živeli od mesa posvečenih čred. Sedmi dan navsezgodaj zjutraj se je morje pomirilo in lahko so odpluli. Otok je izginil na obzorju za njihovimi hrbti in na vse strani se je širila samotna vodna gladina. Zeus ni več odlašal s kaznijo. Na modro nebo je poslal črne oblake, razvnel je burjo in z bliski treskal po ladji, da se je nagnila in so mornarji z njo vred potonili v razbesnelem morju. Živ je ostal le Odisej, kajti le on ni niti pokusil mesa Heliovih živali. Deseto jutro po brodolomu je ladijsko razbitino z Odisejem zaneslo na otok Ogigij. Tu je živela nimfa Kalipso sredi cvetočih gajev v senčnati votlini. Prijazno je sprejela Odiseja v svojem skalnem bivališču, obraslem z vinsko trto. Gostila ga je in si prizadevala, da bi njen gost pozabil na ves svet. Sedem let je zadrževala Odiseja na otoku in sedem let mu ni dovolila, da bi odplul proti domu.

Slednjič se je nesrečnega ujetnika usmilila boginja Atena in poprosila zanj pri Zeusu, vladarju bogov. Zeus je k nimfi poslal boga Hermesa z ukazom, naj takoj spusti Odiseja.

Nekega dne je Odisej kot ponavadi sedel na morskem bregu, strmel čez nemirno morje v daljave in vzdihoval po rodni Itaki. Tedaj je zaslišal za seboj nimfin glas:

»Nerada se ločim od tebe, Odisej. V mojem zavetju bi lahko živel vekomaj mlad in nesmrten. Toda ne smem se upirati Zeusovemu ukazu. Zgradi si splav in odpravi se na pot v domovino!«

Odisej kar ni mogel verjeti, da ga bo nimfa spustila z otoka. Kakor hitro se je ovedel od začudenja, je vesel zgrabil za sekiro in začel sekati drevesa. Kmalu si je zgradil splav, nimfa pa je junaka oskrbela z jedačo in pijačo.

Znova se je Odisej podal na nemirno morje. Potegnil je ugoden veter in Odisejev splav je gnalo proti rodni Itaki. Čez nekaj dni je junak zagledal kopnino v daljavi.

Proti jasnemu nebu so se vzpenjali temni vrhovi gora v domovini Fajakov. Odiseju pa ni bilo usojeno, da bi dosegel obrežje brez nezgode. Bog Pozejdon je prav tedaj opazil Odisejev splav in se strašno razjezil. S trizobom je razburkal morje, zagrnil splav in nebo in zemljo in vodovje s temnimi oblaki, naščuval nad Odiseja najbolj divje viharne vetrove. Stokajočega Odiseja je val pometel v morje in dva dni in dve noči je omahoval v valovih med življenjem in smrtjo, ko se je krčevito oklepal hloda svojega raztreščenega splava.

Navsezgodaj tretjega dne je zagledal gozdnati breg. Velik val ga je zanesel proti suhi zemlji, naslednji val pa ga je spet odplaknil v morje. Z zadnjimi močmi se je Odisej le nekako privlekel na breg ob izlivu neke rečice. Padel je po tleh in omedlel. Ovedel se je šele ob večernem hladu, ko ga je zmrazilo, kajti v viharju je izgubil svoja oblačila. Poiskal je oljčni grm, pod njegovimi vejami si je postlal z odpadlim listjem in se zakopal vanj. Komaj je legel, je že zaspal. Ni vedel, da spi v deželi Fajakov.

Medtem ko je Odisej spal, pa je boginja Atena poskrbela za njegovo vrnitev v domovino. Pohitela je v palačo kralja Fajakov Alkinoja in poiskala njegovo hčer. Prelepa Navzikaja je spala, in v spanju je bila podobna boginji. Atena se je sklonila čeznjo in ji vdahnila sanje. Ukazala ji je, naj se zgodaj zjutraj z vozom odpelje k reki v spremstvu služabnic. Tam naj opere svoja prekrasna oblačila.

Jutranji žarki so razpršili sanje, Navzikaja je vstala in prosila očeta za voz. Ukazala je služkinjam, naj na voz naložijo obleke, potem pa se je odpravila k reki, kot so ji ukazale nočne sanje. Sama je vodila mezge, služabnice pa so tekle za vozom. V reki so oprale oblačila, in medtem ko so se sušila, so se dekleta okopala

in najedla, potem pa so plesale in se igrale z žogo. Ko je Navzikaja vrgla žogo deklici, ki je stala ob vodi, je Atena žogo preusmerila tako, da je padla v vodo. Deklice so zavpile in njihovo vpitje je Odiseja prebudilo iz spanja.

Najprej se je prestrašil in je pomislil, da je spet v deželi kakšnih razbojniških velikanov, vendar se je ob pogledu na deklice hitro pomiril. Odlomil je vejo, z njo zakril svojo goloto in stopil iz zavetja. Ko so ga deklice zagledale, so zakričale še glasneje kot poprej in se razpršile po rečnem bregu. Nič čudnega! Mož je bil ves pokrit z blatom in morskim muljem in z listnato vejo pred seboj je bil prej podoben prikazni kot človeku. Samo Navzikaja ni zbežala, kajti Atena ji je vlila poguma v srce. Odisej je obstal, in da ne bi preplašil Navzikaje, kar od daleč poprosil:

»Bodi boginja ali človek, prosim te, nikar ne pobegni! Pomagaj mi! Burja me je kot brodolomca vrgla na to obrežje, kjer nikogar ne poznam. Niti tega ne vem, kje sem. Usmili se me! Podari mi kakšno ogrinjalo in pokaži mi pot h kakšnemu človeškemu prebivališču. Bogovi ti bodo povrnili dobroto in ti naklonili, kar si želiš!«

Navzikaja je pogumno odgovorila:

»Zdi se mi, tujec, da nisi niti hudobnež, pa tudi bedak ne. Obrnil si se na hčer fajaškega kralja Alkinoja. Ne bom ti odbila prošnje, pomagala ti bom in ti pokazala pot v mesto.«

Kraljična je poklicala prestrašene služabnice in jim naročila, naj prineso oblačila za Odiseja. Odisej se je okopal v reki in se oblekel. Njegova zaščitnica Atena ga je napravila postavnega in lepega, da je bil podoben nebeščanom.

Osuple so Navzikaja in deklice gledale, kako se je Odisej spremenil. Dale so mu jesti in piti in Odisej si je s tekom potešil lakoto in pogasil žejo.

Posušeno perilo in oblačila so služabnice naložile na voz in

Navzikaja je pognala mezge. Odisej je s služkinjami hodil za vozom. Pred mestom je Navzikaja rekla Odiseju:

»Ne jezi se, tujec, toda ne hodi z nami v mesto! Počakaj tu, v topolovem gaju, in stopi v mesto šele, ko ti bomo izginile izpred oči. Ko bi Fajaki videli, da prihajam v mesto s tujcem, bi govorili, da sem si privedla tujega ženina. Kraljevsko palačo boš zlahka našel tudi sam. Poišči v palači mojo mater in jo poprosi, naj ti pomaga. Če se bo zavzela zate, boš spet videl domovino svojih očetov.«

Sprevod kraljevske hčere je izginil za mestnim obzidjem. Odisej je stopil iz topolovega gaja in krenil naravnost v mesto. Boginja Atena ga je obdala s temo, da ga Fajaki ne bi opazili in da ga ne bi ustavljali, sama pa se je spremenila v mlado dekle in ga peljala v palačo kralja Alkinoja.

Začuden je Odisej ogledoval sijajno kraljevsko palačo. Stene so bile obložene z bronom in vhodna vrata so bila pozlačena. Zlati in srebrni psi so stali na obeh straneh. Okoli palače se je razprostiral prekrasen vrt, zasajen z žlahtnim drevjem, na katerem so zorele sočne hruške, fige, granatna jabolka in olive. Sadja ni nikoli načenjala gniloba in drevesa so rodila skozi vse leto.

V kraljevski jedilnici so bili zbrani plemeniti Fajaki in kralj jih je gostil. Odisej je prišel neviden prav do kraljevskega para. Tedaj je Atena snela meglo z njega in Odisej je padel kraljici k nogam.

»Kraljica,« je zaklical, »tebe in tvojega kraljevskega soproga prosim, pomagajta mi! Že dolga leta blodim po svetu, hrepenim po domovini in se ne morem vrniti. Pomagajta mi! Bogovi vama bodo podelili srečo!«

Po teh besedah je sedel v pepel pred ognjiščem. Vsi so umolknili in zavladala je tišina. Slednjič se je oglasil star fajaški junak:

»Ne spodobi se, kralj Alkinoj, da tvoj gost sedi na pepelu pri

ognjišču. Naj prisede k mizi, zmešajo naj mu vina in mu postrežejo z jedačo.«

Kralju je bil nasvet všeč. Prijel je Odiseja za roko in mu odkazal sedež ob svoji strani. Potem ga je pogostil in mu obljubil, da bo poskrbel za njegovo vrnitev v domovino.

Ko so gostje zapustili dvorano in je Odisej ostal sam s kraljem in kraljico, kraljica ni več strpela in je vprašala, odkod ima njen gost ta prelepa oblačila. Poznala je svoje delo, kajti obleke je stkala sama s svojimi služabnicami. Odisej je kralju in kraljici odkritosrčno povedal vse, od začetka do svoje zadnje pustolovščine z nimfo Kalipso, povedal jima je o svojem brodolomu in o srečanju z njuno hčerjo Navzikajo, samo svojega imena jima ni izdal.

Kralj je napeto poslušal. Takega junaka bi želel za ženina svoji hčeri. Kar obžaloval je svojo obljubo, da bo tujcu pomagal priti v domovino. Potem so se poslovili in šli spat.

Drugo jutro navsezgodaj je kralj Alkinoj naročil dvesto petdesetim izbranim mornarjem, naj spustijo v morje novo črno ladjo in jo pripravijo za plovbo. Ko bodo vse postorili, naj se zberejo v palači.

V kraljevski palači je bilo živahno. Na slavnostno gostijo v čast tujca je kralj povabil množico fajaških odličnikov in napolnili so vse dvorane. Prišel je tudi božanski pevec Demodok, ki je, čeprav slep, znal peti o junaških dejanjih tako živo, kot bi jih videl pred seboj.

Po gostiji je kralj poprosil pevca, naj zapoje. Slepi Demodok je segel po lutnji in njegova pesem je poslušalce popeljala pred Trojo. Pripovedovala je o prepiru dveh slavnih junakov, Ahila in Odiseja.

Demodokova pesem je prevzela Odiseja. Solze so mu pritekle na lice, ko je iz pevčevih ust zaslišal svoje ime. Kralj je opazil

gostovo ginjenost in je prekinil petje. Hotel je prepoditi tujčevo žalost, zato je poklical fajaške mladeniče k slavnostnim igram, bojem in tekmam.

Kmalu so Fajaki napolnili tekmovališče, da bi pokazali Odiseju, kaj zmorejo. Tekmovali so v teku, v skokih in v metu diska. Želeli so, da bi se jim pridružil tudi Odisej, ker bi radi spoznali njegovo moč in spretnost. Toda Odisej je bil v mislih že na morju in je komaj čakal trenutka, ko bo kralj dal znamenje za odhod. Zato je bil ves čas zamišljen in skorajda ni videl, kaj se dogaja okrog njega.

»Mar je naš gost navaden trgovec, ki se potika po morjih? Samo trgovci ne marajo bojnih iger in mislijo le na dobiček,« so si šepetali Fajaki in se posmehovali.

Alkinojev sin, ki so ga spodbudile besede prijateljev, je pozval Odiseja, naj pokaže, kaj zna. Odisej se je obotavljal, a s tem je le spodbudil fajaške posmehljivce. Tedaj se je Odisej razjezil in izbral največji disk, kar jih je bilo na tekmovališču. Kamen je zasikal po zraku, da so se Fajaki sklonili k tlom, in odletel čez glave množice tako daleč, kot ga ni vrgel še noben fajaški mladenič. Fajaki so utihnili in ostrmeli. Nihče več se ni upal posmehovati Odiseju.

Po tekmah, igrah in plesih so se Fajaki z Odisejem vrnili v kraljevsko palačo in nadaljevali prekinjeno gostijo. Tokrat je Odisej sam naprosil pevca Demodoka, naj zapoje. Demodok je zapel o padcu Troje. Ko je Odisej slišal peti o svoji usodi in o lesenem konju, so se mu znova zasolzile oči. Spet je Alkinoj opazil Odisejevo ganotje, prekinil pevca in se obrnil k Fajakom:

»Kot vidim, se vsi ne veselijo Demodokove pesmi. Demodok poje, našega gosta pa je zajela žalost. Vsakomur izmed nas mora biti gost tako blizu in ljub kot lastni brat. Povej nam tedaj, tujec, povej nam slednjič, kako ti je ime, kdo so tvoji starši in iz katere

dežele si priplul. Saj to nam moraš povedati že zato, da te bomo lahko popeljali v domovino.«

Odisej je bil nemalo v zadregi, ker ni vedel, kje naj začne svojo pripoved. Zato je povedal najprej svoje ime in ime svoje domovine. Zbrane Fajake je spreletelo veselo razburjenje in občudovanje. S pritajenim dihom so poslušali Odisejevo pripoved.

Končal je, v dvorani pa se še dolgo nihče ni ganil, niti ena čaša ni zazvenčala. Prvi se je dvignil kralj Alkinoj. Iz vsega srca je zaželel plemenitemu junaku, da bi se čimprej srečno vrnil v domovino, ki jo je tako nesrečno zgrešil.

Naslednje jutro so Fajaki odnesli na ladjo skrinjice z darovi, ki so jih Odiseju poslali kralj in njegovi plemiči. Alkinoj je ukazal žrtvovati bogovom najlepšo kravo. Ko so minile slavnostne pojedine ob slovesu, je kralj naročil, naj na ladijski krmi razprostro mehko platno in preprogo, da bo Odisej na popotovanju mirno spal. Na pragu palače se je Odisej poslovil od dobrosrčnega fajaškega kralja. Stopil je na ladjo in veslači so poprijeli za vesla. V dalji je na obzorju izginjalo gostoljubno fajaško obrežje, nekje pred njim je ležala rodna Itaka.

V ranem jutru, ko začno zvezde bledeti in se noč umika belemu dnevu, so Fajaki pripluli v Odisejevo domovino. Junak je spal trdno spanje, globoko kot smrt. Mornarjem ni preostalo drugega, kot da so spečega Odiseja izkrcali na breg z darovi vred. Potem so zaobrnili ladjo proti domu.

Ko je bog Pozejdon zvedel, da so pomagali Odiseju, se je strašno razjezil nanje. Od Zeusa, vladarja bogov, si je izprosil dovoljenje, da jih sme kaznovati. Fajaška ladja se je že bližala domačemu pristanišču in ljudje, nagneteni na bregu, so jo že razločno videli. Tedaj pa se je iz morskih valov prikazal Pozejdon in udaril po ladji. V hipu se je ladja z vsem, kar je bilo na nji, spremenila v kamen in potonila.

Kralj Alkinoj, ki je skupaj z drugimi stal na bregu, je glasno zatarnal. Spomnil se je na staro prerokbo: nekoč, je govorila prerokba, bo Pozejdon spremenil vračajočo se fajaško ladjo v kamen, mesto pa obdal z visokim skalnatim pogorjem. Takoj je sklical Fajake k velikemu žrtvovanju, da bi tako izprosil odpuščanje bogov in da bi se jih Pozejdon usmilil in ne bi vklenil mesta v gorovje. Fajaki so prignali žrtvene živali.

Medtem se je Odisej prebudil na obrežju otoka Itake. Vstal je in se žalosten oziral okrog sebe. Tam, kjer so bili nekoč pusti bregovi, so v tem dolgem času zrasla košata drevesa, in tam, kjer so nekoč zeleneli gozdovi, se je zdaj v jutranjem soncu belilo kamenje. Obupani Odisej je jel klicati in tožiti. Mislil je, da je spet v tuji deželi in da so ga Fajaki prevarali. Ampak tu so bili vendar tudi vsi fajaški darovi, prav ničesar ni manjkalo. Trinožniki, kotliči, dragotine in prekrasna oblačila v skrinjicah, vse je nedotaknjeno ležalo na bregu.

Po pobočju se je spuščal k junaku mlad pastir. Boginja Palada Atena se je spremenila v pastirja in prišla potolažit nesrečnega moža. Oblečena je bila kot gosposki sin, na nogah je imela okrašene opanke in v rokah je nosila kopje. Odisej se je razveselil, ko je zagledal človeka na pustem obrežju. Šel mu je naproti in ga začel spraševati.

»Od daleč prihajaš,« je rekla spremenjena boginja, »da ne poznaš imena te dežele. Breg, na katerem stojiva, je breg otoka Itake.«

Odisej je skril veselje, ko je zvedel, da stoji na rodni zemlji, in previdno je zatajil tudi svoje ime. Z izmišljeno zgodbo je pastirju pojasnjeval, kako se je z vso svojo imovino znašel na Itaki.

Boginja se je smehljala. Iz mladega pastirja se je spremenila v prelepo nebeščanko in rekla:

»Kakšen človek bi moral biti, da bi te prekosil v previdnosti!

Še boga bi ukanil, Odisej! V lastni domovini se ne nehaš pretvarjati. Prišla sem, da bi ti pomagala. Odisej, jaz sem Palada Atena.«

Boginja je najprej pomagala junaku skriti dragocene darove v bližnjo votlino. Potem je sedla z njim pod oljčno drevo, ga ohrabrila in mu svetovala:

»Nikar se ne boj, ne bom te zapustila. Najprej bom poskrbela, da te živ krst na Itaki ne bo prepoznal, dokler ne bo treba. Nagrbančila bom tvojo gladko kožo, izgubil boš lase in oblekla te bom v obnošene cape. V tvojih očeh bom ugasila lesk, tvoj pogled bo starčevsko medel, tako da ne boš odvraten samo ženinom, ki silijo za tvojo ženo Penelopo, temveč tudi lastni ženi in sinu. V podobi revnega starca boš poiskal svinjskega pastirja Evmaja. Pošten je in ostal ti je zvest. Pri njem boš zvedel, kaj se godi doma, v tvoji palači. Potem bom poklicala tvojega sina Telemaha, ki je odplul v Šparto. Pri kralju Menelaju poizveduje, kakšna je tvoja usoda.«

»Mar bo moral tudi moj sin bloditi po morjih?« se je ustrašil Odisej.

Boginja ga je pomirila.

»Ne skrbi za svojega sina. Nikakršnega pomanjkanja ne trpi. Sama sem ga pospremila in prav tako ga bom spet privedla nazaj v domovino.«

In boginja se je s čarovno palico dotaknila Odiseja. Junaku se je nagrbančila koža, obraz mu je pokrila mreža gub, obleka na njegovem starčevskem telesu je razpadla v cape. V roko mu je potisnila gorjačo, čez rame mu je vrgla grdo, obrabljeno torbo in izginila. Tako spremenjen se je Odisej podal k pastirju Evmaju, kamor mu je boginja pokazala pot.

Stari pastir je sedel v ogradi, ki jo je sam postavil za svinje, in si šival nove opanke. Mlajši pastirji so bili s čredo nekje na paši. Psi so začutili, da se k ogradi bliža tujec in so z besnim laježem

stekli ven. Raztrgali bi Odiseja, če jih Evmaj ne bi nagnal s kamenjem in kričanjem. Pastir je vljudno sprejel tujca, popeljal ga je v hišo, mu postlal s smrekovim igličevjem in čez vse vrgel mehko kožuhovino, da bi starec udobneje sedel. Gostu na čast je zaklal dva odojka, razrezal ju je in spekel na ražnju. Medtem je govoril:

»Lahko ti ponudim le odojka. Pitani prašiči gredo vsi v palačo, kjer se gostijo snubci dneve in noči. Gostijo se in gostijo, čreda pa se redči, kleti in kašče se praznijo. Če bi bil tu moj ubogi gospod, bi že naredil red! Toda bog vedi, kje je pokopan. Pred dolgimi leti je šel v trojansko vojno. Če bi bil še živ, bi se gotovo že vrnil. Kdaj že je padla Troja!«

Pastir je postavil pečeno meso pred Odiseja in mu zmešal vina v leseni posodi. Ko se je Odisej okrepčal, je rekel pastirju:

»Dolgo sem potoval po morju in po suhem. Povej mi, kako je ime tvojemu gospodarju. Mogoče sem se srečal z njim in ti lahko o njem kaj povem?«

»Moj nesrečni gospod,« je odgovoril pastir, »se je imenoval Odisej. Bil je dober in pravičen. Takega gospodarja ne bom imel nikoli več.«

»Če je bil tvoj gospodar Odisej,« je rekel spremenjeni junak, »ti lahko prisežem, da se bo še letos vrnil. Nagrado za to novico si bom sam izbral, kakor hitro bo Odisej stopil v kraljevsko palačo.«

»Pusti prisege,« je pastir nejeverno zamahnil z roko, »nikoli ne boš prejel nagrade, ker se Odisej nikoli več ne bo vrnil v svojo palačo. Bojim se pa tudi za njegovega sina Telemaha, ki se je odpravil h kralju Menelaju. Pravijo, da so ženini poslali za njim ladjo in ga nameravajo na poti domov napasti in ubiti. Zdaj pa mi, dragi gost, povej, kaj si doživel in odkod si prišel k nam.«

Odisej je povedal pastirju izmišljeno zgodbo. Da je doma z

otoka Krete in da je doživel številne pustolovščine. Udeležil se je trojanske vojne in tam je spoznal Odiseja. Pred kratkim sta se spet srečala. Takrat je bil Odisej že na poti v domovino.

Pastir ga je zvesto poslušal in vse verjel, le tega, da se bo Odisej vrnil, tega mu ni mogel verjeti. Domneval je, da si ga hoče tujec pridobiti z dobro novico.

Zmračilo se je in v hišo so se vrnili drugi pastirji. Črede so zaprli v hleve in posedli k večerji. Zunaj so oblaki zakrili mesec in v temo je zaškrebetal dež. Vlažen in hladen veter je zapihal skozi špranje v stenah in Odiseja je zazeblo. Premišljal je, kako bi se ogrel, in se odločil, da bo preizkusil pastirje.

»Poslušajte,« je rekel, »povedal vam bom dogodivščino, ki sem jo doživel pri obleganju Troje. Nekoč sem ležal s kraljem Menelajem, z Odisejem in z drugimi bojevniki v grmovju pod trojanskim obzidjem. Sovražniku smo pripravljali zasedo, zato smo morali prečuti noč na planem. Ponoči je potegnil sever s snežnim metežem. Mrzli veter nam je metal sneg v lica in kmalu sem bil ves premrl. Drugi so imeli s seboj topla ogrinjala in prav nič jih ni motilo, da jim je led pokril ščite. Jaz pa sem pustil ogrinjalo v taborišču. Mislil sem, da ne bo takega mraza. Proti jutru nisem mogel več vzdržati in sem rekel Odiseju: ‚Prijatelj, le trenutek še in izdihnil bom dušo. Nimam ogrinjala in umiram od mraza.‘ ‚Molči,‘ mi je rekel Odisej, ‚da te ne bo kdo slišal.‘ Dvignil se je nad dremajoče bojevnike in jih nagovoril: ‚Pravkar mi je bog poslal sanje. Preveč smo se oddaljili od ladij. Zato potrebujemo okrepitev. Nekdo se bo moral vrniti s sporočilom k vojskovodji Agamemnonu.‘ Takoj se je dvignil eden izmed vojščakov, odložil ogrinjalo in tekel nazaj k ladjam. Jaz pa sem se zavil v njegovo ogrinjalo in mirno spal do svita. O, da bi bil še zdaj tako mlad in pogumen kot tedaj, gotovo bi mi kdo posodil ogrinjalo, da bi me obvaroval pred nočnim mrazom.«

»Zares, imenitna dogodivščina,« se je smejal Evmaj, »tudi mi, starček, ti posodimo ogrinjalo. Ko se bo vrnil Telemah, Odisejev sin, ti bo podaril ogrinjalo in pospremil te bo, kamor boš hotel.«

In pastir je Odiseju pripravil mehko ležišče iz ovčjih in kozjih kož, ko pa se je Odisej ulegel, ga je pokril s svojim kosmatim ogrinjalom. Nato je Evmaj vzel meč in kopje in šel ven varovat čredo. Odisej še ni zaspal in razveselil se je, ko je videl, kako skrbno bedi stari pastir nad gospodarjevo živino.

To noč se je Telemah premetaval na svojem ležišču v Šparti, v palači kralja Menelaja. Kar naprej se je prebujal, skrb za očeta mu ni dala spati. Nenadoma se je nočna tema razgrnila in pred Telemahom se je prikazala boginja Atena.

»Brez odlašanja se vrni domov,« je ukazala mladeniču. »Toda na popotovanju bodi previden. Snubači ti pripravljajo zasedo, z ladjo čakajo nate v ožini, da bi te ujeli. Zato se ogni morske ožine in pluj s svojo ladjo le ponoči. Ko boš prišel na Itako, pošlji v mesto le svoje tovariše, sam pa pojdi k zvestemu pastirju Evmaju.«

Telemah je ubogal boginjin nasvet. Obložen z darovi je zapustil kralja Menelaja in njegovo ženo Heleno in odrinil proti Itaki. Ognil se je morske ožine, kjer je prežala nanj ladja s snubači, in ugoden veter ga je srečno pripeljal v domovino.

Ladjo s tovariši je poslal proti mestu, sam pa se je izkrcal že poprej, in takoj se je odpravil k pastirju Evmaju.

Odisej je sedel s pastirjem v koči, ko se je zunaj razleglo veselo pasje lajanje. Pastir je vstal, da bi pogledal, kdo prihaja. Zagledal je Odisejevega sina. Posoda z vinom mu je od presenečenja padla iz rok, s tresočimi rokami je objel Telemaha in ga v solzah poljubljal. Odisej je ganjen in ponosen ogledoval svojega sina. Zapustil ga je kot majhnega dečka, zdaj pa je stal pred njim

odrasel in zrel mož. Vendar sinu ni povedal, kdo je, ampak mu je hotel skromno odstopiti svoje mesto na ležišču, pokritem s kožuhovino.

»Le sedi, tujec,« ga je zadržal Telemah, »saj jaz lahko sedem kam drugam, tukaj je dovolj prostora.«

Prisedel je k pastirju in k Odiseju in pastir mu je, žareč od veselja, ponudil pečeno meso in vino. Telemah je jedel in vmes vprašal, odkod je tuji gost. Evmaj mu je povedal izmišljeno zgodbo, ki jo je slišal od Odiseja.

»Prišel je k meni in me poprosil za prenočišče. Zdaj ko si se vrnil, ga lahko predam tebi. Prihaja k nam kot berač.«

»Bolje bo, če ostane pri tebi,« je preudarjal Telemah. »Poslal mu bom dobro obleko, meč in hrano, s seboj v palačo pa ga raje ne vzamem. Snubači moje matere, ki se tam gostijo, so ošabni in svojevoljni, prav lahko bi se mu posmehovali ali ga celo razžalili. Preveč jih je, da bi ga mogel braniti pred njimi.«

Odisej se je čudil, kako da Telemah prenaša tako potratno zapravljanje v domu svojega očeta. Fant mu je razložil, kako so se, potem ko Odiseja ni in ni bilo domov, zbrali v palači plemiči z Itake in z okoliških otokov ter zaprosili kraljico Penelopo za roko. Penelopa se jih ne upa kar zavrniti, ampak raje z gostijami odlaša trenutek, ko se bo morala odločiti za enega izmed njih. Odisejevo premoženje pa se medtem manjša, črede se redčijo in kašče se praznijo. Telemah je sam in še premlad, ne more se spopasti s tolikšno premočjo.

Zdaj se je Odisejev sin obrnil k pastirju in ga poslal v mesto povedat kraljici, da se je njen sin vrnil iz Šparte živ in zdrav. Evmaj je vzel v roke popotno palico in se odpravil v palačo.

Odisej in Telemah sta ostala sama. Tedaj se je Odiseju prikazala boginja Atena in mu namignila, naj stopi iz koče. Zunaj mu je rekla:

»Nič več, Odisej, se ti ni treba skrivati pred sinom. Povej mu, kdo si, in skupaj pojdita v mesto kaznovat ošabne snubce. Pomagala vama bom.«

Ob teh besedah se je s čarovno paličico dotaknila junaka. Odisej se je pomladil, cunje so se spremenile v prelepo oblačilo, bela brada je potemnela in mlahavi starčevski korak je postal spet trden in zanesljiv.

Tako spremenjen se je Odisej vrnil v kočo. Telemah se je prestrašil in mislil, da se mu je prikazal kakšen bog.

»Nisem bog,« je rekel Odisej, »ampak tvoj oče, ki si ga objokoval.«

In privil si je sina v naročje. Telemah mu ni mogel verjeti. Le kako naj bi navaden smrtnik tako nenadoma spremenil svojo podobo? Še je stal pred njim nebogljen starec, zdaj pa tak junak.

»Palada Atena je z nama, moj sin,« mu je zaupal Odisej, »in bogovi lahko s svojo močjo spreminjajo podobo smrtnika. Zdaj bom spet postal berač in tak bom jutri prišel v kraljevsko palačo. Dotlej nikomur ne povej o najinem srečanju, niti Evmaju niti svoji materi. Sam bi rad ugotovil, kdo v palači mi je ostal zvest in kdo drži s snubci.«

Medtem je v pristanišče priplula Telemahova ladja, kmalu za njo pa še ladja s snubci, ki so v morski ožini čakali na Odisejevega sina in ga niso dočakali. Nihče med njimi si ni znal pojasniti, kako je mogoče, da jim je Telemahova ladja ušla.

»Na morju nam je pobegnil,« je dejal najzlobnejši med snubci, Antinoj, »zato pa nam na suhem ne bo ušel. V mestu ga bomo pogubili.«

Antinojeve besede je slišal zvest kraljičin sluga in vse povedal kraljici. Penelopa, razburjena zavoljo Antinojevega zločinskega namena, je šla takoj v dvorano, kjer so se snubači posvetovali, in jim očitala, da strežejo po življenju njenemu sinu. Snubači so se

prestrašili in prisegali, da se njenemu sinu ne bo skrivil niti las na glavi, dokler bodo živi, na tihem pa so naklepali Telemahovo smrt.

Zvečer se je Evmaj vrnil v pastirsko kolibo. Povedal je, da sta se vrnili obe ladji in kakšne so zdaj razmere v palači. Telemah je na to rekel Evmaju:

»Jutri navsezgodaj bom šel v palačo in k materi. Ti pa pridi za menoj s tujcem, da si bo v mestu izprosil kakšen vbogajme.«

Drugo jutro je Penelopa pozdravila Telemaha z odprtim naročjem, čeprav se je podal na pot k Menelaju brez njene vednosti. Moral ji je pripovedovati, kaj je na popotovanju zvedel o svojem očetu. In Telemah ji je govoril o vili Kalipso, ki zadržuje Odiseja na svojem otoku in ga ne pusti domov, ni pa ji povedal, da se je oče že vrnil.

Ko je po mrzli noči sonce ogrelo zrak, se je odpravil v mesto tudi Evmaj z Odisejem. Odisej je stiskal pod pazduho razcapano torbo in se trudno opiral na beraško palico. Ko sta se v mestu približala kraljevski palači, so vrišč z gostije in vonjave po jedači in zvoki pevčeve lutnje že od daleč izdajali, da se v palači gosti velika množica ljudi. Evmaj je svetoval, naj Odisej počaka na dvorišču. Najprej bo stopil v palačo on sam.

Med njunim pogovorom je dvignil glavo star bolan pes, ki je ležal na smetišču. Odisej ga je vzredil, še preden je odplul na trojansko vojno. Zdaj je pes zavohal svojega gospodarja, toda bil je preveč slaboten, da bi se še lahko postavil na noge in pritekel. Tudi Odisej je prepoznal psa in si naskrivaj otrl solzne oči.

»Čudno, da takšen pes leži na gnojišču,« je Odisej rekel Evmaju, »še sedaj se mu pozna, da je bil dobre reje.«

»Seveda,« je rekel Evmaj, »saj je bil najljubši pes mojega gospodarja. Odisej ga je zmeraj jemal s seboj na lov. Zdaj ko ni gospodarja, pa zanikrne služkinje nočejo več skrbeti zanj.«

Evmaj je šel v palačo, Odisej pa je še dolgo gledal svojega najljubšega psa. Žival pa, kot bi dvajset let čakala na ta trenutek, je sklonila glavo in izdihnila.

V palači je Telemah s snubači sedel pri mizi. Ko je zagledal Evmaja, ga je takoj poklical k sebi. Pastir je prisedel k svojemu gospodarju in ta ga je pogostil z jedili z bogato pogrnjene mize. Kmalu za Evmajem je z mlahavim starčevskim korakom prišel do gostinske dvorane tudi Odisej in se usedel na prag. Telemah je takoj segel po kruh v košarico, nabral v roko kose mesa in dal vse skupaj Evmaju, naj nese beraču. Naj se tujec najprej naje, da bo lahko prosjačil. Odisej se je najedel, potem pa stopil med snubače, kot bi vse svoje življenje ne počel nič drugega, kot prosil vbogajme.

Vsi so Odiseja spraševali, odkod prihaja. Odisej jim je povedal svojo izmišljeno zgodbo. Potem so ga vsi obdarovali, le Antinoj mu ni hotel ničesar dati, čeprav noben snubec ni dal iz lastnega žepa. Vsi so berača obdarovali s hrano z obložene mize.

»Če bi temu umazanemu beraču vsak dal to, kar mu bom dal jaz, bi se nikoli več ne prikazal tukaj,« je zaklical Antinoj, dvignil s tal pručko, na katero si je pri gostiji opiral noge, zamahnil z njo in se pognal za Odisejem. Udaril ga je v hrbet, toda Odisej se ni niti zganil, stal je kot skala.

Kraljica Penelopa je v svoji sobi zaslišala kričanje. Hudo ji je bilo, da je ošabni Antinoj v njenem domu razžalil siromašnega tujca. Poklicala je Evmaja in poizvedovala, kdo je tuji berač. Ko je kraljica zvedela, da tujec pozna Odiseja in da še ni dolgo, kar je govoril z njim, je hotela na vsak način slišati najnovejše vesti o svojem možu. Poslala je Evmaja po berača. Odisej se je opravičil, da bo že zvečer prišel k Penelopi, sedaj pa noče dražiti snubačev. Pastir se je po jedi dvignil in odšel k svojim čredam. Obljubil je, da se bo naslednje jutro spet vrnil z najlepšimi prašiči. Snubači

so se zabavali s plesom in petjem in dan se je naglo nagibal proti večeru.

Tedaj se je med vrati gostinske dvorane prikazal nov berač. Ime mu je bilo Iros in bil je znan po vsem mestu. Ni bil močan, pač pa je bil nenavadno velik. Ko je na pragu zagledal Odiseja, ga je jel poditi in mu groziti. Odisej mu je mirno odgovoril:

»Na pragu je dovolj prostora za naju oba. Oba sva berača in res ne vem, počemu bi se morala prerekati.«

Iros pa ni nehal groziti Odiseju. Snubači so se smejali prepiru obeh beračev in Antinoj je rekel:

»Prijatelji, to bo lep prizor, ko se bosta tale dva spoprijela. Predlagam, da damo zmagovalcu za nagrado največjo krvavico. Ali pa se lahko za nagrado vselej gosti z nami, premaganec pa nikoli več!«

Snubačem je bil Antinojev predlog všeč, zato so ga navdušeno sprejeli. Odisej se je delal, kot da okleva. Snubači naj bi obljubili , da se ne bodo vmešavali v spopad in da ne bodo pomagali Irosu. Snubači so se strinjali, Telemah pa je kot gostitelj še posebej obljubil Odiseju, da bodo spoštovali njegove zahteve.

Odisej si je spodrecal cunje, ki so mu ovijale noge, in pokazal mišičasta meča in močna stegna. Presenečeni snubači so ocenjevali Odisejeve mišice in tiho prerokovali Irosov poraz, zlasti še, ko je Odisej razgalil široke prsi. Iros se je prestrašil boja s tujcem, toda umakniti se ni mogel več. Od strahu so se mu tresla kolena. Odisej je za hip omahoval, ali naj udari berača na vso moč ali samo malo, pa se je odločil, da mu bo prizadejal le manjšo rano. Dvignila sta pesti in Iros je prvi udaril Odiseja. Odisej mu je udarec vrnil in že je Iros ležal na zemlji, rjovel je in iz ust mu je tekla kri. Odisej je zgrabil premaganega moža in ga odvlekel na dvorišče.

»Sedi tukaj in s krepelci odganjaj prašiče in pse,« mu je rekel. »Ne poskušaj več gospodariti tujcem in beračem.«

Snubači so hrupno pozdravili Odisejev povratek in Antinoj je zmagovalcu izročil najdebelejšo krvavico. Dolgo v noč so se še gostili in vsi so se najedli in napili po mili volji, preden so odšli spat. V prazni gostinski dvorani sta ostala le še Telemah in Odisej. Odisej je mislil, kako bo kaznoval snubače in zato je rekel:

»Telemah, iz gostinske dvorane morava odstraniti orožje!«

Previdni Telemah je poklical svojo staro pestunjo Evriklejo. Rekel ji je, da dim v gostinski dvorani močno škodi orožju, zato ga je treba prenesti v orožarno. Evrikleja naj medtem pazi na radovedne služabnice, kajti bolje bo, če o tem ne bodo nič vedele.

»Toda, gospod,« je zaskrbelo Evriklejo, »kdo vam bo svetil pri prenašanju, če služabnice ne smejo priti?«

»Gost mi bo svetil,« je Telemah odklonil pomoč služabnic, »če je moj kruh, mi lahko tudi pomaga.«

Oče in sin sta odnesla iz dvorane vse čelade, ščite in kopja. Boginja Palada Atena jima je pri delu svetila z zlato baklo.

Ko sta orožje spravila na varno, je Odisej poslal Telemaha spat, sam pa je čakal na Penelopo. Ni čakal dolgo. Penelopa je prišla iz svoje sobe, željna novic o možu. Sedla je v naslanjač, okrašen s srebrom in slonovo kostjo. V svetlobi ognja, v katerem je stal naslanjač, je Odisej po dvajsetih letih zagledal obraz svoje ljubljene žene. Njeni lepoti nista škodila ne trpljenje in ne žalost. Penelopa pa v tujcu ni prepoznala spremenjenega Odiseja, hrepenela je le po tem, kar ji bo povedal.

Odisej je tudi svoji ženi pripovedoval izmišljeno življenjsko zgodbo, in bila je tako prepričljiva, da se je Penelopa razjokala, ko je končal. Dolgo se ni mogla pomiriti. Naposled si je obrisala solze in rekla:

»Še te bom preizkusila, dragi tujec, če govoriš resnico. Povej

mi, kakšno obleko je imel Odisej, ko si se srečal z njim, kakšen je bil, in povej mi kaj o njegovih tovariših.«

»Težko se bom spomnil po tako dolgem času,« je odgovoril Odisej, »kajti od najinega srečanja je preteklo že več kot dvajset let. Toda kolikor se spominjam, je bil ogrnjen v škrlatno volneno ogrinjalo in na njem je imel zlato zaponko. Zaponka je bila mojstrsko delo, na nji je bil upodobljen jelenček, ki se zvija v šapah lovskega psa. Odiseja je spremljal nekakšen grbast tovariš.«

Penelopa je spet zajokala, kajti vse se je ujemalo. Odisej jo je tolažil in jo prepričeval, da se bo njen mož kmalu vrnil, vendar Penelope ni prepričal. Ni verjela, da se bo še kdaj srečala z možem. Še so ji tekle solze, ko je poklicala staro pestunjo Evriklejo, naj gostu umije noge.

Evrikleja je pripravila kopel za Odiseja. Pred njega je postavila skledo z vodo, potem pa se mu je pazljivo zagledala v obraz. Začudena je zmajala z glavo.

»K nam je prišlo že mnogo tujcev, a tako kot ti ni bil podoben Odiseju še nobeden.«

Odisej ji je urno odgovoril:

»Tako so rekli vsi, ki so mene in Odiseja kdaj videli skupaj.«

Po teh besedah je vstal od ognjišča in se presedel v mrak. Pozabil pa je, da ima na nogi brazgotino. Nekoč zdavnaj ga je na lovu ranil čekan divjega merjasca. Ko ga je starka umivala, je v mraku s prsti otipala brazgotino. Vsa vesela in razburjena je spustila Odisejevo nogo v skledo, da je voda brizgnila na vse strani.

»Ti si Odisej,« je rekla. »Kako ne bi prepoznala svojega gospoda!«

Odisej ji je urno zakril usta in zašepetal:

»Mar me hočeš uničiti? Res sem Odisej, samo nihče ne sme tega izvedeti!«

»Molčala bom,« je prikimala srečna Evrikleja, »saj veš, da sem stanovitna in trdna kot kamen, kot železo.«

Umila je Odiseju noge in mu jih natrla z oljem. Odisej si je spet pomaknil stol bliže k ognju, da bi se ogrel. Brazgotino na nogi je skrbno zavil v cunje. Zamišljena Penelopa je nagovorila Odiseja, kot bi ga vprašala za nasvet:

»Dragi gost! Bliža se dan, ko se bo odločila moja usoda. Jutri bom za snubače pripravila tekmovanje. Vzela bom tistega, ki bo zmagal. V dvorano bom ukazala postaviti dvanajst sekir drugo za drugo, kot jih je nekoč postavljal moj mož Odisej. Potem je vzel lok in izstrelil puščico skozi vseh dvanajst ušes. Naj snubači poskusijo napeti Odisejev lok in z eno puščico prestreliti vse sekire, naj tekmujejo med seboj!«

Odisej je spodbujal Penelopo, naj nikar ne odlaša s tekmovanjem.

»Prej se bo vrnil Odisej,« je rekel, »kot pa se bo kateremukoli snubaču posrečilo napeti Odisejev lok in ustreliti skozi vseh dvanajst ušes.«

Vsa nemirna je Penelopa odšla v svojo spalnico.

Zarana naslednjega dne so se snubači spet zbrali v gostinski dvorani. Odložili so ogrinjala in šli pobijat debele ovce, pitane svinje in teleta. Spekli so meso, zmešali vino, potem pa jedli, pili in se veselili. Svinjski pastir Evmaj je bil tudi v palači in je pomagal. Telemah je naročil, naj za Odiseja postavijo na pragu mizico in star stol, potem pa rekel očetu:

»Tukaj v miru jej in nikomur ne svetujem, da bi te zasramoval. Če bo treba, te bom danes varoval pred vsemi.«

Snubači so se prestrašili, tako drzno je govoril Telemah, in utihnili so.

Le eden izmed njih se je obrnil k Odiseju in posmehljivo zaklical:

»Od vseh jedi, gost, si dobil tisti del, ki ga zaslužiš. Tudi jaz sem ti pripravil darilo.«

S temi besedami je zgrabil govejo gnjat in jo vrgel v Odiseja. Ta se je sklonil in gnjat je zadela ob steno.

»Srečo imaš, da nisi zadel gosta,« je zaklical Telemah, »sicer bi te preklal s sulico. Raje sam umrem, kot da bi gledal, kako žalijo moje goste.«

»Telemah ima prav,« je rekel drugi snubec in se obrnil k fantu, »toda če hočeš imeti mir zase in za svoje goste, potem nikar ne odlašaj. Pregovori mater, naj si vendar že iz naše srede izbere ženina, ki ji je všeč, in naj odide z njim.«

»Pri nesmrtnih bogovih,« je odgovoril Telemah, »da jo že dolgo pregovarjam, naj se odloči. Ampak s silo je vendar ne morem pognati iz palače.«

Medtem ko so se snubci gostili in pogovarjali, je Penelopa pripravljala tekmovanje. S služabnicami je šla v orožarno po Odisejev lok, po tulec s puščicami in po dvanajst Odisejevih sekir. Ganjena je jemala v roke znane predmete. Atena ji je vdihnila pogum in Penelopa je odločno stopila v gostinsko dvorano. Snubci so ob pogledu nanjo utihnili in Penelopa jih je ogovorila:

»Odločila sem se, da bom odšla iz tega doma, šla pa bom s tistim izmed vas, ki bo, tako kot nekoč moj mož, napel Odisejev lok in izstrelil puščico skozi ušesa dvanajstih sekir.«

Nato je naročila svinjskemu pastirju Evmaju, naj snubačem izroči lok in puščice. Telemah je v tla izdolbel žlebičke in vanje postavil sekire, da so stale v vrsti druga za drugo. Vsi so občudovali njegovo spretnost. Poskusil je napeti lok in mogoče bi se mu to tudi posrečilo, toda oče mu je odkimal in Telemah je odnehal. Naslonil je lok na vrata in se vrnil na svoje mesto.

Zdaj se je dvignil Antinoj in zaklical:

»Dvignite se, prijatelji, poizkusimo srečo vsi po vrsti. Pa začnimo s tegale konca, odkoder se zmeraj začne nalivati vino.«

Snubači so soglašali in prvi od ženinov je segel po loku. Z vsemi močmi je poskušal napeti tetivo, a zaman.

»Prinesite loj,« je ukazal Antinoj.

Služabnice so prinesle velik kolobar loja. Snubači so lok segrevali nad ognjem in ga natirali z lojem, da bi postal prožnejši. Potem so znova poskušali svojo srečo, vendar brez uspeha. Drug za drugim so merili svoje moči in osramočeni odstopali.

Odisej je pustil snubače tekmovati in stopil na dvorišče. Tam je vprašal pastirja Evmaja in njegova prijatelja:

»Če bi zdajle kak bog privedel Odiseja domov, koga bi branila — snubače ali Odiseja?«

»Če bi se Odisej vrnil,« sta hkrati odgovorila pastirja, »bi snubači videli, kaj zmoreva. Da bi se nam le vrnil Odisej!«

Zdaj se jima je Odisej dal prepoznati, pokazal jima je brazgotino na nogi. Pastirja sta ga vsa srečna molče objela. Tudi Odisej ju je ganjen objel.

»Ko se bova vrnila v gostinsko dvorano,« je ukazal Evmaju, »boš podal lok tudi meni.«

»Ti pa,« je rekel pastirju goveje živine, »sporoči služabnicam, naj zapro duri ženskih soban in naj se ne prikažejo iz njih, četudi bi iz gostinske dvorane zaslišale trušč ali stokanje. Vrata na dvor trdno zapri z zapahom in učvrsti zapah še z vrvjo!«

Odisej in Evmaj sta se vrnila noter v trenutku, ko je bil na vrsti poslednji snubač Antinoj. Antinoj se je bal, da ne bi bil poražen tako kot njegovi tovariši, zato bi se rad izognil tekmovanju. Domislil se je, da na današnji dan grško ljudstvo praznuje velik praznik in da ob taki priložnosti ni primerno napenjati lok. Jutri bo še dovolj časa, da znova poskusijo s tekmovanjem. Preden pa

bodo naslednji dan pričeli s streljanjem, bodo žrtvovali bogovom, da se bo tekma uspešno končala.

»Prav ste se odločili, da prelagate tekmovanje,« se je Odisej obrnil k snubačem, »toda dovolite tudi meni, da preizkusim svoje moči.«

Antinoja je razjezila Odisejeva želja in hudobno je zarohnel nanj, Penelopa pa je mirila razjarjenega snubača:

»Mar misliš, Antinoj, da se bo tujemu beraču posrečilo napeti lok in da me bo odpeljal s seboj kot svojo ženo?«

»Tega se ne bojimo,« so se branili snubači, »a bojimo se govoric, če bi se beraču posrečilo napeti lok. Ljudje bi se nam smejali.«

»O tem, kdo sme vzeti lok v roke in kdo ne, odločam le jaz,« se je Telemah vmešal v prepir. »Orožje je za može. Pojdi, mati, v svojo sobo in ne vračaj se semkaj!«

Penelopa je začudena pogledala sina, vendar ga je ubogala in odšla iz gostinske dvorane. Evmaj je vzel lok in puščice in jih nesel Odiseju. Snubači so zagnali vik in krik in ga hoteli zadržati.

»Le nesi, Evmaj, jaz ti ukazujem,« ga je spodbudil Telemah. »Če bi le mogel tako ukazovati snubačem, kot lahko ukazujem tebi.«

Snubači so se zakrohotali in Evmaj je podal lok Odiseju. Odisej je lok natančno pregledal in ga zlahka napel. Preizkusil je tetivo in tetiva je zabrenčala kot lastovka. Na nebu je močno zagrmelo. Sam Zeus je poslal znamenje Odiseju. Junak je vzel puščico, napel lok in ustrelil skozi ušesa vseh dvanajstih sekir. Osupli snubači so prebledeli in obšla jih je zla slutnja.

Telemah si je opasal meč, zgrabil kopje in se postavil ob svojega očeta. Odisej je vrgel s sebe beraške cape, nasul predse puščic in zaklical s strašnim glasom:

»Prva tekma je končana, zdaj pa si bom našel cilj, ki ga še nihče ni zadel!«

S temi besedami je znova napel tetivo in izstrelil puščico. Antinoj je pravkar nesel k ustom zlat kelih z vinom, toda roka mu je omahnila, ker ga je zadela Odisejeva puščica. Predrla mu je grlo. Snubači so zmedeni iskali orožje, vendar ga niso mogli najti.

»Pred vami stoji Odisej,« je junak zaklical begajočim snubačem. »Prišel sem kaznovat vaša hudobna dejanja. Niste se bali ne bogov ne ljudi in zdaj je prišel trenutek plačila.«

Napenjal je lok, prožil puščico za puščico in vsaka strelica je našla svoj cilj. Drug za drugim so snubači mrtvi padali po tleh. Telemah je stekel v orožarno in prinesel ščita in orožje tudi

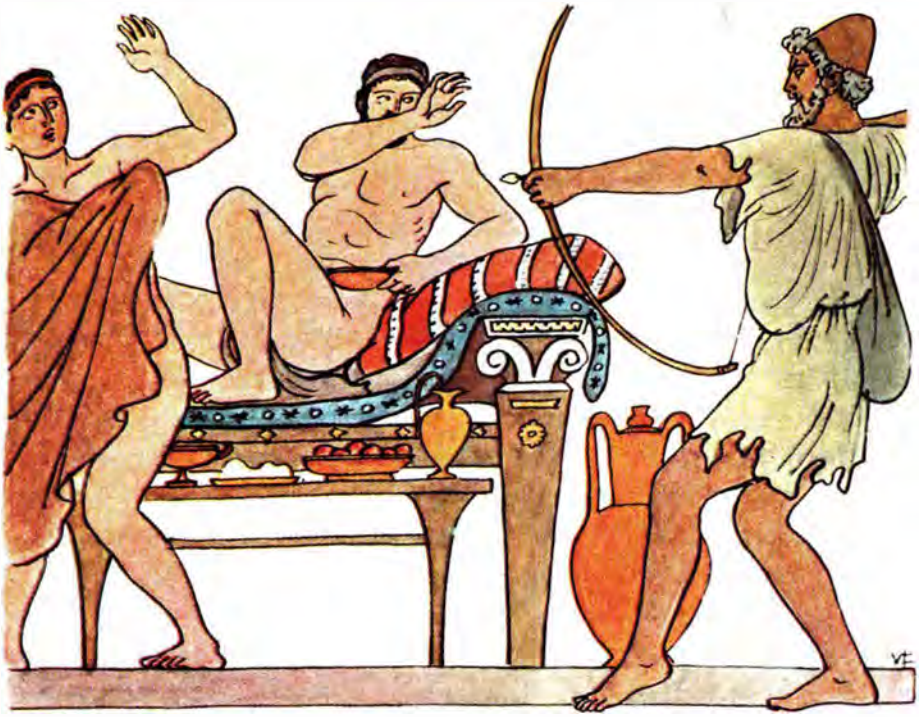

obema zvestima pastirjema. V razburjenju pa je pozabil zapreti vrata, v orožarno se je vtihotapil eden izmed nezvestih služabnikov in skozi stranska vrata prinesel orožje v gostinsko dvorano. Drugič pa se mu to ni več posrečilo. V orožarni sta ga zasačila pastirja in ga ubila.

Odiseju je upadlo srce, ko je videl, kakšno premoč imajo oboroženi snubci. V najhujši stiski pa mu je pomagala Palada Atena. Skrenila je kopja snubačev tako, da so vsa zgrešila cilj. Eno se je zasadilo v duri, drugo je udarilo v zid, le Odiseja in njegovih tovarišev ni zadelo nobeno.

Palača je odmevala od bojnega trušča in od tarnanja umirajočih, ko pa je padel še zadnji snubač, se je žvenket orožja utišal. Odisej je prizanesel samo pevcu in nekemu služabniku, za katerega je prosil Telemah. Razgledal se je po dvorani, če se kje ne skriva kak sovražnik. Nihče ni ostal živ, vsi so ležali kot ribe, sesute iz ribičeve mreže. Zdaj je junak poklical staro pestunjo Evriklejo. Prišla je in zagledala Odiseja, kako stoji nad padlimi možmi podoben zmagovitemu levu. Hotela je na ves glas zavriskati, toda Odisej ji je prepovedal.

»Ne spodobi se,« je rekel, »da bi živi vriskali nad mrtvimi. Zato skrij svoje veselje in pošlji semkaj nevredne služabnice, ki me niso spoštovale in so se pajdašile s snubači.«

Izdajalske služabnice so morale odnesti mrtve snubače in počistiti dvorano, potem pa so vse umrle sramotne smrti.

Ko je bilo vse pospravljeno, je Odisej z žveplom pokadil gostinsko dvorano in vso palačo. Potem je poslal pestunjo Evriklejo po svojo ženo Penelopo. Evrikleja je že nepotrpežljivo čakala na ta ukaz in je stekla, kar so ji dale stare noge, da bi svoji gospodarici sporočila veselo novico.

Penelopa je tako trdno spala, da ni slišala niti kričanja niti bojnega trušča. Pestunja jo je prebudila in ji povedala, kaj se je

zgodilo. Da se je Odisej vrnil, da ga je spoznala že, ko mu je umivala noge, vendar ji je ukazal, naj molči. In povedala ji je o veličastni Odisejevi zmagi nad prevzetnimi snubci.

Penelopa ji ni verjela in ji je nezaupljivo sledila v gostinsko dvorano. Le majhno je bilo njeno upanje, da bi utegnil biti mož, ki je poslal ponjo, res njen soprog. Penelopa se je molče usedla nasproti Odiseju. Za hip se ji je zazdelo, da je pred njo res Odisej, da je prepoznala njegov obraz, a takoj se ji je spet zazdel tuj in neznan. Zbala se je, da ni tujec kakšen slepar, zato je zahtevala, naj ji v dokaz, da je res njen mož, pove kaj takega, kar je znano samo njima.

Odisej jo je spomnil, kako je delal spalnico v palači. Ko so zidali kraljevski dom, je postavil spalnico tako, da je obzidal prelepo oljčno drevo, ki ga je sam obtesal. Deblo se je kot stebrič vzpenjalo proti stropu. Nato je Penelopi popisal zlato in srebrno okrasje in rezbarije, s katerimi je sam okrasil spalnico.

Penelopa je spoznala, da je prišlek resnično Odisej, njen objokovani soprog. Objela ga je in s solzami sreče ga je pozdravila pod domačo streho. Njunega spraševanja in pripovedovanja ni bilo konca. Zvesta Penelopa je možu povedala tudi, kako je hotela ukaniti snubce. Ukazala je služabnicam in v njeno sobo so postavile velike statve. Nanje je pričela tkati široko, tenko platno. »Ne silite me v zakon,« je rekla snubcem, »dokler ne stkem mrtvaškega prta za Laerta, še živega očeta mojega moža. Dolžna sem to storiti.« — Snubci so ji verjeli in tkala je neumorno po cele dneve, ponoči pa je ob svetlobi bakel parala natkano platno. A brezobzirne služabnice so jo izdale snubcem, še preden se je vrnil Odisej.

Še in še bi si pripovedovala srečna zakonca, pa se je Odisej spomnil, da bi nenadna tišina v palači lahko vzbudila sum pri mimoidočih. Ukazal je pevcu, naj igra na lutnji vesele pesmi, in pri-

redil je za služabništvo veliko slavje. Tako je zunaj vsakdo mislil, da se veseljačenje snubačev nadaljuje. Odisej namreč ni hotel, da bi se po mestu takoj razvedelo za njegov prihod in za poboj kraljičinih snubačev.

Naslednji dan zgodaj zjutraj se je Odisej poslovil od Penelope, še prej pa ji je zabičal, naj ne hodi iz svoje spalnice. S sinom Telemahom je šel na deželo k svojemu staremu očetu Leartu. Spremljala sta ju oba zvesta pastirja. Iz mesta so odšli ob svitanju, ko so bile ulice še prazne.

Na Laertovem posestvu ni bilo nikogar doma. Vsi so delali zunaj na poljih. Odisej je pustil Telemaha in oba pastirja na kmetiji, sam pa je odšel iskat očeta. Našel ga je na vrtu. Laert, oblečen v zakrpano suknjo, je okopaval trto. Njegov stari obraz je bil razbrazdan od gub in izmučen od žalosti za izgubljenim sinom. Odisejevo srce se je napolnilo z bolečino in trpljenjem. Ni se upal takoj razodeti očetu, raje mu je rekel, da išče njegovega sina Odiseja, češ da ga je spoznal pred petimi leti.

Ko je starec zaslišal Odisejevo ime, so se mu oči napolnile s solzami in glas se mu je zatresel. Odisej se ni mogel več pretvarjati pred očetom in mu je povedal, kdo je. Pokazal mu je brazgotino na nogi in imenoval drevesa, ki mu jih je oče nekoč podaril. Ko je Laert doumel, da se mu je vrnil dolgo pogrešani sin, je omedlel od veselja. Toda veselje, ki mu je v prvem hipu vzelo dih, ga je spet prebudilo v življenje. Kot bi se pomladil, je z Odisejem pohitel v hišo. Tam se je okopal, se natrl z dišečim oljem in vrgel čez rame prekrasno volneno ogrinjalo. Z gosti in posli je sedel k mizi, ves spremenjen in svež, pogovarjal se je, šalil in smejal.

Medtem ko so na posestvu obedovali in se radovali svidenja, se je po mestu raznesla vest o pomoru snubačev. Razburjeno ljudstvo, ki so ga nahujskali sorodniki pobitih snubačev, se je zbiralo na trgu. Vendar niso bili enotni. Nekateri so videli v smrti

snubačev le kazen, ki so jo poslali bogovi, spet drugi pa so klicali po maščevanju in grozili Odiseju. Na čelo tistih, ki so hlepeli po povračilu, se je postavil Antinojev oče. Oborožili so se s kopji, loki in puščicami in se bojaželjno odpravili na Laertovo kmetijo.

Odisej je zaslišal šum množice in žvenket orožja. Pograbil je orožje in se s peščico zvestih služabnikov postavil po robu maščevalcem. Laert je prvi zagnal kopje; zadel je Antinojevega očeta, da se je mrtev zgrudil v cestni prah. Pričela se je bitka, krvavo klanje. Odisej in njegovi prijatelji bi najbrž pobili vse sovražnike, ko se v boj ne bi vmešala boginja Atena. Z neba je zagrmel njen glas:

»Prenehajte z bojem, Itačani! Ne prelivajte več krvi!«

Prestrašenim bojevnikom je padlo orožje iz rok in tisti, ki so prišli iz mesta, so zbežali nazaj proti mestnemu obzidju. Na Itaki je zavladal mir in se naselil tudi v človeških srcih.

Dolgo in zvesto je Penelopa čakala na svojega moža in ga dočakala. Dolgo in vztrajno je Odisej iskal pot domov in našel jo je. Čas je mineval in sonce mirne starosti jima je pobelilo lase.

Zadnja prigoda, ki ni niti pravljica niti pripovedka

Na nizkem vrtnem zidu sta sedela dečka. Izmenoma sta streljala z lokom in si prizadevala, da bi s puščico zadela prazno konzervno škatlo, obešeno na vejo šipkovega grma. Nekje za zidom so hrumeli avtomobili in nad njima, visoko na modrem nebu, je brnelo letalo. Toda dečka sta videla le konzervno škatlo.

»In zdaj bova streljala za svetovno prvenstvo,« je zaklical deček v zeleni majici.

Drugi deček je molče dvignil lok, pomeril in zbil škatlo v travo. Pogledal je onega v zeleni majici:

»Tako, vidiš, bil sem evropski prvak in zdaj sem še svetovni prvak.«

»Saj si se sklonil!«

»Nisem se sklonil, da boš vedel. Svetovni prvak sem in rad bi poznal koga, ki bi me premagal.«

»Sklonil si se!«

»Jurij, Peter, kaj se prepirata?« je s klopi na vrtu vstal Jurijev stric.

Peter je v zadregi potegnil zeleno majico čez hlače in grdo pogledal:

»Če pa Jurij misli, da je najboljši lokostrelec.«

»Najboljši lokostrelec?« je vprašal stric. »To pa že ne. Kaj še nista slišala za Odiseja, ki je z eno puščico prestrelil ušesa dvanajstih sekir?«

»Kdo je bil Odisej?« je vprašal Peter.

»Jaz vem,« je rekel Jurij, »ampak sem že pozabil.«

»Kako veš, če si pozabil,« se je zasmejal Peter.

»Le pojdita z menoj,« je rekel stric. »Povedal vama bom.«

Dečka sta skočila z zidu. Stric je poznal številne prigode starogrških junakov in je rad pripovedoval o njih. Opisoval je dečkoma dolgotrajno Odisejevo pot domov, naštel jima je vsa Heraklejeva junaška dejanja, povedal jima je, zakaj je bil kaznovan Prometej, kaj se je zgodilo s Faetonom, kako so Argonavti uplenili zlato runo in kako nesrečno se je končal Ikarov polet. Fanta pa sta sedela v travi in vneto poslušala. Ko je stric za hipec umolknil, da bi si prižgal pipo, se je oglasil Jurij:

»Stric, davno je že bilo, kar so ljudje takole živeli, kajne?«

»Nekaj tisoč let je že minilo od takrat, kar so nastale tele pripovedi,« je odgovoril stric.

»Joj,« se je začudil Jurij, »in niso pozabili nanje, čeprav so že tako stare?«

»Kako bi pozabili,« se je zadrl Peter, »saj so vendar natiskane v knjigah.«

»To je že res,« je rekel stric, »le da je minilo več stoletij, preden so te povesti prišle v knjige. Najprej so si jih ljudje le pripovedovali in na gostijah so jih peli slepi pevci. Zapisali so jih šele pozneje. Med grškimi pevci je najslavnejši Homer. Zložil je dolgo pesnitev o Odisejevem popotovanju, Odisejo in pesnitev o trojanski vojni, Iliado.«

»Striček,« je rekel Jurij, »danes pa se junaki ne bi imeli več s kom bojevati, ker ni več pošasti in zmajev.«

»Veš, Jurij,« je rekel stric, »saj tudi takrat te pošasti niso bile takšne, kot nam jih popisujejo pripovedke. Ti vsakovrstni zmaji, pošasti in hudobni čarovniki in čarovnice, o katerih so peli pevci, so bile najrazličnejše nezgode, ki so prihajale nad ljudi. Pošast, ki bruha ogenj, je bil mogoče živ ognjenik; spaka, ki mori ljudi, je

bila mogoče kuga, pošastna povodna kača je bila mogoče povodenj. Pesniki so peli o njih kot o živih bitjih. V tistih davnih časih si ljudje marsičesa niso znali pojasniti, pa so si vse, česar niso razumeli, razlagali kot dejanje nekega skrivnostnega bitja. Vselej, kadar si človek česa ni znal pojasniti, si je izmišljal skrivne moči, skrivnostna bitja, pošasti, vile ali bogove. Pošastim je dal podobo živali, ki jih je dobro poznal, vilam, nimfam in bogovom pa je pripisoval poleg skrivnostnih moči še čisto človeške lastnosti: jezili so se, se smejali, se posmehovali drug drugemu, se gostili in popivali, rojevali otroke, se prepirali in se bojevali.«

»Že vem, striček,« je rekel Jurij. »Zeus je bil kralj vseh grških bogov, vidiš, in ker ljudje takrat še niso vedeli, kako nastane blisk, so mislili, da jih meče Zeus.«

»Da, Jurij,« je prikimal stric, »stari Grki so verjeli, da ima vsak njihov bog oblast nad kakšno stvarjo in da lahko v tisti stvari ljudem pomaga. In da bi se bogovom prikupili, so jim žrtvovali. Pogovorimo se o teh bogovih. Rimljani so imeli podobne bogove, zato bom ob imenih grških bogov povedal tudi imena rimskih. Nekatera sta gotovo že slišala, druga pa še bosta.

Kot rečeno, je bil najmogočnejši grški bog *Zeus*. Bil je gospodar neba in zemlje, vladal je vetrovom, gromu in bliskom. Odločal je o sreči in nesreči, o slavi in bogastvu. Tudi Rimljani so imeli takega najvišjega boga in rekli so mu *Jupiter*.

Zeusova žena je bila boginja *Hera*. Bila je najmočnejša boginja, kraljica božjega prestola na gori Olimp. Tudi rimski Jupiter je imel ženo, Rimljani so ji rekli *Junona*.

Zeusova hčerka je bila *Palada Atena*, boginja modrosti in zaščitnica pametnih in pogumnih mož. Grki so ji posvetili sovo. Rimljani so imeli podobno boginjo *Minervo*.

Zeusov sin je bil *Hefajst*, bog ognja in kovaštva. Svoje kovač-

nice je imel pod bruhajočimi vulkani. Bil je grd in šepal je, vendar je bil velik umetnik. Rimljani so mu rekli *Vulkan.*

Apolon je bil bog svetlobe, umetnosti prerokovanja in pesništva. Z njim je bilo devet muz, boginj, ki so bile varuhinje posameznih umetnosti. Rimljani so mu rekli *Apolo.*

Artemida, boginja lova, je bila njegova sestra. Njeno ime pri Rimljanih je bilo *Diana.*

Krvavi bog vojne se je imenoval *Ares,* pri Rimljanih pa *Mars.*

Prekrasna boginja *Afrodita,* rimska *Venera,* je bila prav tako Zeusova hčerka. Bila je boginja ljubezni in lepote. Njen sin se je imenoval *Eros,* pri Rimljanih *Amor.*

Hermes, pri Rimljanih *Merkur,* je bil božji sel. Prenašal je Zeusove ukaze, kajti imel je krilate opanke, ki so ga v hipu ponesle, kamor je hotel. Varoval je trgovce in popotnike.

Veseli bog vina se je imenoval *Dionizij,* pri Rimljanih *Bakh.*

Hestija je bila grška boginja domačega ognjišča in ognja, Rimljani so ji rekli *Vesta.*

Boginjo rokodelstva in zemeljskih plodov so Grki imenovali *Demetra,* Rimljani pa *Cerera.*

Pozejdon oziroma rimski *Neptun* je vladal morskim vodam; s svojim trizobom je delal viharje in jih miril. Bil je Zeusov brat.

V kraljestvu mrtvih, v podzemlju, je gospodaril bog *Had* ali *Pluton,* kot so ga imenovali Rimljani. Tudi Had je bil Zeusov brat. Njegova žena se je imenovala *Perzefona,* pri Rimljanih *Proserpina.*

Seveda to niso vsi grški in rimski bogovi. Naštel sem le nekaj glavnih. Poleg njih so se tedaj ljudje priporočali še celi vrsti nižjih bogov: *Eolu,* vladarju in stražarju vetrov, in *Eju,* pri Rimljanih *Avrori,* boginji jutranje zarje. Boginje maščevanja *Erinije,* rimske *Furije,* so bile podobe slabe vesti; nimfe, ki so prebivale ob gozdovih in ob vodah, so bile podobne staroslovanskim rusalkam

in divjim ženam. Kako so si stari Grki predstavljali svoje bogove in junake, nam pričajo kipi in posebno slike na njihovih vazah.«

»In *Pegaz?*« je vprašal Jurij.

»Pegaz je krilati konj v grških pripovedkah,« je odgovoril stric. »Danes pravimo o človeku, ki ima bujno domišljijo, da jaha na Pegazu. Takih rekel iz grškega bajeslovja, ki jih še danes uporabljamo, je cela vrsta: na primer, Ahilova peta, Ariadnin klobčič, Prokrustova postelja, močan kot Herkul in kaj vem, kaj še vse. Zdaj bosta že razumela, kaj hočejo povedati.«

»Ko bi imel takega Pegaza, bi mi bilo kar všeč,« je menil Peter, »še boljše pa bi bilo imeti krila kot *Ikar.*«

»Danes ljudje že letajo po zraku,« je rekel stric, »v starih časih pa niso poznali letal in so zaman hrepeneli, da bi se dvignili v zrak. Ikarova krila, Peter, te ne bi nosila. Pretežak bi bil zanje. O tem, da bi leteli kot ptice, so starodavni pevci le prepevali in sanjarili.«

Jurij je še zmeraj mislil na pošasti in zmaje. Niso mu šli iz glave.

»Škoda, da ni bilo zmajev,« je rekel. »Ampak potem tudi takšnih junakov, o kakršnih si govoril, ni bilo!«

»Junaki, Jurij, so bili. Tudi če se niso bojevali s pravljičnimi zmaji. Mar ni bilo junaštvo v tistih davnih časih, če si ubil roparsko zver? Ali če si vzel oblast kakšnemu lopovu ali če si zmagal v bitki proti sovražniku, ki je napadel domovino? Ljudje so si pripovedovali o takih junaštvih in resnici dodajali, kar so si sami izmislili. V svojih pripovedih so tako pošiljali junake proti skrivnostnim silam, katerih niso razumeli in katerih so se bali. Mar se nista že Heraklej in Prometej bojevala z bogovi? Take zgodbe so dajale ljudem pogum in upanje. Te pripovedi so jih učile: Če hočete znati toliko kot Prometej, bodite modri in bistri, bodite po-

gumni kot Heraklej, učite se, napredujte in zmagujte, če je treba, tudi nad nesmrtnimi bogovi.«

»Striček, jaz bi bil rad tako slaven, da bi še dolga dolga leta govorili o meni,« je rekel Jurij.

»Če hočeš postati slaven, Jurij, ne smeš misliti na slavo,« je rekel stric. »Heraklej ni bil slaven junak zato, ker je hotel biti slaven, temveč zato, ker je s svojimi dejanji pomagal ljudem. Ko je začel misliti nase, ga je zadela kazen.«

Jurij je vzdihnil.

Stric se je zasmejal:

»Ti misliš, Jurij, da dandanes ni mogoče opraviti nobenega junaškega dejanja več, kajne?«

»Kako pa to veš, striček?« se je začudil Jurij.

»Na nosu ti berem.«

»Kaj pa, če bi streljal tako, da bi vselej zadel?« je vprašal Peter.

»Tudi to je še premalo. Vedeti moraš, čemu to počneš. Imeti moraš dober cilj. Fanta, če bosta vedela in znala več kot drugi ljudje in če vajino znanje in delo ne bo koristilo le vama, temveč vsemu človeštvu, potem bosta na poti do pravega junaštva.«